

Nagy Csongor István:

**Versenyjogsértés és kártérítés: a
magánjogi jogérvényesítés
meghonosításának lehetőségei a magyar
jogban.**

**A tételes jogi keretekben rejlő
lehetőségek és a rendelkezésre álló
jogalkotási alternatívák**

Budapest, 2007-10-29

I. Tartalomjegyzék

I.	TARTALOMJEGYZÉK.....	2
II.	BEVEZETÉS.....	4
III.	CSOPORTOS IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS LEHETŐSÉGEI VERSENYJOGI JOGSÉRTÉSEK ESETÉN	8
1.	BEVEZETÉS	9
2.	FOGALMI ALAPVETÉS ÉS A CSOPORTPEREK FŐBB ÖSSZEHAJONLÍTÓ JOGI MODELLJEI	12
3.	A CSOPORTPEREK KÖZGAZDASÁGTANA ÉS JOGPOLITIKAI INDOKAI CSEKÉLY JELENTŐSÉGŰ ÜGYEKBEN	14
3.1	<i>Csekély jelentőségű ügyek és a csoportperек közgazdaságtana a kontinentális jogban .....</i>	14
3.2	<i>A csoportper jogpolitikai indokai.....</i>	18
4.	A CSOPORTOS IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS LEHETŐSÉGEI A MAGYAR JOGBAN	19
4.1	<i>Polgári perjogi eszközök.....</i>	19
4.2	<i>Polgári anyagi jogi eszközök.....</i>	21
4.3	<i>Ügyvédekre vonatkozó etikai normák: aktív ügyfélszerzés tilalma .....</i>	22
4.4	<i>Összefoglalás: hatályos magyar szabályozás használhatósága a csoportos igényérvényesítés szempontjából.....</i>	22
5.	A CSOPORTPER AMERIKAI MODELLJE: CSOPORTOS PERTÁRSASÁG	25
5.1	<i>Néhány összehasonlító jogi szempont az amerikai modell értékeléséhez.....</i>	25
5.2	<i>Az USA csoportperre (class action) vonatkozó szabályozása .....</i>	27
5.3	<i>Ausztrália .....</i>	33
5.4	<i>Kanada .....</i>	34
5.5	<i>Az amerikai class action modell kritikája .....</i>	35
6.	CSOPORTPEREK EURÓPÁBAN.....	38
6.1	<i>Közösségi jog .....</i>	38
6.2	<i>Társadalmi szervezetek és közigazgatási hatóságok által indítható per a francia jogban.....</i>	39
6.3	<i>Svéd jog megoldása: a 2002-es törvény a csoportperекről.....</i>	41
6.4	<i>Holland jog.....</i>	42
6.5	<i>Német jog .....</i>	43
6.6	<i>Spanyol jog.....</i>	44
6.7	<i>Egyesült Királyság .....</i>	45
7.	AZ ÖSSZEHAJONLÍTÓ JOGI ELEMZÉS ÖSSZEJZÉSE: A RENDELKEZÉSRE ÁLLÓ SZABÁLYOZÁSI MODELLEK ÉS A SZABÁLYOZÁS LEHETSÉGES IRÁNYAI.....	49
8.	KONKLÚZIÓK	54
9.	JAVASLAT: A CSOPORTPER HONI MEGVALÓSÍTÁSÁNAK EGY LEHETSÉGES KONCEPCIÓJA	57
IV.	VERSENYJOGSÉRTÉSEKKEL KAPCSOLATOS KÁRTÉRÍTÉSI IGÉNYEK POLGÁRI JOGI KÉRDÉSEI	59
1.	BEVEZETÉS	60
2.	KÁRTÉRÍTÉSI FELELŐSSÉG ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEI VERSENYJOGI JOGSÉRTÉSEK ESETÉN	61
2.1	<i>Jogellenes magatartás.....</i>	62
2.2	<i>Kár .....</i>	63
2.2.1	<i>Kár fennállása mint a kártérítési felelősség előfeltétele.....</i>	64
2.2.2	<i>Kár összegének megállapítása .....</i>	65
2.2.2.1	<i>A kár mibenléte és az áthárított költség védekezése (passing-on defence).....</i>	66
2.2.2.1.1	<i>A kár mibenléte a magyar jogban .....</i>	67
2.2.2.1.2	<i>A kár mibenléte az egyes külföldi jogrendszerekben .....</i>	69
2.2.2.1.3	<i>Konklúziók a magyar jog számára a kár mibenlétével kapcsolatban .....</i>	72
2.2.2.2	<i>Bírói mérlegeléssel történő kármegállapítás jogszabályi keretei .....</i>	74
2.2.2.3	<i>Bírói mérlegeléssel történő kármegállapítás magyar bírósági gyakorlata .....</i>	75
2.2.2.3.1	<i>Az elmaradt haszon mérlegeléssel történő megállapítása .....</i>	75
2.2.2.3.2	<i>Általános kártérítés .....</i>	77
2.2.2.4	<i>Bírói mérlegeléssel történő kármegállapítás külföldi bírósági gyakorlata, valamint az ennek során követett közgazdasági modellek.....</i>	78
2.2.2.4.1	<i>Kár összegének megállapítása bizonyítással, szakértő segítségével .....</i>	79
2.2.2.4.1.1	<i>Kár összegének kiszámítása versenyjogellenesen magas ár esetén.....</i>	80

2.2.2.4.1.2	Kár összegének kiszámítása egyéb versenyjogsértések, így elsősorban korlátozó jellegű magatartások esetén.....	84
2.2.2.4.2	A kárösszeg megállapítását könnyítő külföldi polgári jogi jogintézmények.....	89
2.2.2.4.2.1	A kárösszeg megállapításának bizonyítási kánonjai az USA-ban.....	89
2.2.2.4.2.2	A kárösszeg megállapításának bizonyítási kánonjai az Európai Unió tagállamaiban	91
2.3	<i>A magatartás és a kár közötti okozati kapcsolat</i>	93
2.3.1	Közvetett okozatiság, harmadik személy vagy a károsult magatartása mint közbenső ok.....	94
2.3.1.1	Meddig terjed az okozatiság.....	94
2.3.1.2	Többtéteyzős vagy közreható okozatiság	96
2.3.1.3	Kauzális kapcsolat bizonyítása.....	97
2.3.2	Károsult magatartása mint közvetlen ok.....	97
2.4	<i>Vétkesség</i>	98
3.	ÖSSZEGZÉS	100
V. ZÁRÓ GONDOLATOK: A MAGÁNJOGI SZANKCIÓ PREVENTÍV HATÁSAI		
VERSENYÜGYEKBE		103
1.	A MAGÁNJOGI JOGÉRVÉNYESÍTÉS FUNKCIÓI.....	104
2.	VALAMI AMERIKA?	105
VI.	KONKLÚZIÓK	108
VII.	FELHASZNÁLT IRODALOM	111

II. Bevezetés

A jelen tanulmány tárgyát tekintve a versenykorlátozó megállapodásokkal kapcsolatos kártérítési igények érvényesíthetőségének lehetőségeit vizsgálja a joggyakorlat alapján, valamint közgazdasági (*law & economics*) és összehasonlító jogi szempontból. Bár az elemzés alapvetően a kartelljogi jogsértések kapcsán felmerülő kártérítési igények, azok érvényesíthetősége és összezszerúsége kérdését elemzi, a kutatás során felhasználásra került az antitröszt jog egyéb rendelkezéseit megsértő magatartásokkal kapcsolatos, elsősorban külföldi kártérítési jogi gyakorlat is, hiszen azok megfelelő kiindulópontul szolgálnak a kartelljogi jogsértésekkel kapcsolatos kérdések számára.

A tanulmány megközelítésének fő jellemzője, hogy a versenyjog magánjogi érvényesítésének kérdését mind a hatályos jog, joggyakorlat (polgári jog, polgári eljárásjog) szempontjából vizsgálja, mind pedig ennek módosítása vonatkozásában – összehasonlító és közgazdasági elemzés alapján – javaslatokat fogalmaz meg. Ez a kettős megközelítés a vizsgált kérdések mindegyikének elemzése során alkalmazásra került. A kutatásnak tehát nemcsak az a célja, hogy a meglévő jogi keretek módosítására vonatkozóan javaslatokat dolgozzon ki, hanem ugyanennyire célja az is, hogy a meglévő jogi kereteknek a magánjogi érvényesítés szempontjából való alkalmazhatóságát megvizsgálja. A meglévő jogi keretek használhatóságát összehasonlító jogi modellek segítségével is elemzem: megvizsgálom, hogy az egyes jogrendszerek gyakorlata mennyiben hasznosítható a magyar bíróságok által anélkül, hogy az alapul fekvő jogszabályok módosítására szükség lenne.

A jelen tanulmány a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos magánjogi jogérvényesítés lehetőségeit a magyar jog szempontjából vizsgálja. A kutatás célja, hogy feltárja a magánjogi jogérvényesítés akadályait és azok vonatkozásában javaslatokat fogalmazzon meg. Ennek során szempont, hogy a jogszabály-módosítást igénylő javaslatok mellett, lehetőség szerint, olyan javaslatok is kidolgozásra kerüljenek, amelyek nem igényelnek jogalkotói döntést. Annak érdekében, hogy a kutatás eredményei minél szélesebb körben felhasználhatóak legyenek az ilyen típusú döntések meghozatalakor, az alábbi kérdéseket külön-külön vizsgáltam: melyek a meglévő dogmatikai keretek, hogyan alkalmazhatóak a meglévő dogmatikai keretek a versenyjogi jogsértésekkel érintett kártérítési ügyekben, melyek a rendelkezésre álló szabályozási alternatívák, melyek azok a minimális változások, amelyek a magánjogi jogérvényesítés térnyeréséhez szükségesek (minimum csomag), ezen felül milyen módosítások/szemléletváltás lenne indokolt, mi ezeknek a nem szükséges, de indokolt módosításoknak a határhaszna.

A versenyjog magánjogi érvényesítésének lehetőségei tekintetében a tanulmány az alábbi tárgyköröket elemzi. Egyrészt, vizsgálandóak a csoportos jogérvényesítés lehetőségei, a csoportper intézménye. A versenyjog magánjogi jogérvényesítésének ugyanis egyik központi problémája, hogy az antitröszt és a fogyasztóvédelmi ügyekben általában nagyon nagyszámú károsult van, amelyek azonban önmagukban csupán csekély összegű kárral rendelkeznek. Másrészt, vizsgálandóak a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos kártérítési igények anyagi jogi kérdései: a polgári jog hagyományos dogmatikájában milyen kérdéseket vet fel a versenyjog-sértésekkel kapcsolatos kártérítési jogérvényesítés (okozatiság, kár mértékének megállapítása stb.) Végül harmadik lépésben összegzem a kutatásnak a magánjogi jogérvényesítés preventív hatásával, szerepének kiszélesítésével kapcsolatos következtetéseit, valamint a köz- és magán jogérvényesítés párhuzamos fungálásában rejlő lehetőségeket. Végül összegzem a kutatás konklúzióit.

Fontos kimelni, hogy a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos kártérítési igények érvényesítésének a vizsgáltakon felül számos további megválaszolendő kérdése van, úgy mint bizonyítékok beszerzése, azokhoz való hozzáférés, a köz- és a magánjogi jogérvényesítés összehangolása mind eljárási, mind pedig bírságotlasi szempontból. Az összes kapcsolódó jogi kérdés vizsgálata azonban túlmutat a jelen mű keretein. Ezért szükséges az elemzés fókuszát a tárgykör legnagyobb horderejű problémáira korlátozni, amelyek

megfelelő kezelésétől az antitröszt jog magánjogi érvényesítésének perspektívája alapvetően függ.

A kutatás elsősorban három vizsgálati módszert alkalmaz. A magyar jog által az egyes tárgykörök vonatkozásában kínált lehetőségeket dogmatikai szempontból és a gyakorlati alkalmazás aspektusából vizsgálom. A kutatás újszerűsége összehasonlító jogi és közgazdasági (*law & economics*) megközelítésében is rejlik. A magyar tételes jog által nyújtott keretek vizsgálata természetesen az első módszer segítségével történik, azonban minden egyes tárgykör vonatkozásában megvizsgálom a rendelkezésre álló, mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás számára alternatívákat jelentő külföldi modelleket, példákat, valamint a felmerülő problémákat a jog közgazdasági elemzése eszköztárának segítségével is elemzem.

A tanulmány témájának aktualitását nemcsak belső jogi, jogpolitikai indokok adják, hanem ebbe az irányba hatnak a közösségi versenyjog tendenciái is. Ez egyrészt magában foglalja azokat az ügyeket, amelyekben az Európai Bíróság a közösségi versenyjog megsértéséből eredő kártérítési igényekkel kapcsolatban a közösségi jogot értelmezte. Ezek az ügyek azonban nem jelentettek és nem is jelenthettek áttörést a versenyjog magánjogi érvényesítésének frontján, hiszen a kérdés sikerének zálogát jelentő szabályozási területek (polgári eljárásjog, polgári jog) feletti kompetenciák a tagállamok kezében vannak. A közösségi jog pedig ennek a hatáskörgyakorlásnak csupán a kereteit határozhatja meg. Ezeket a kereteket az egyenlőség (*principle of equivalence*) és a hatékonyság (*principle of effectiveness*) elvei adják: a közösségi versenyjoggal kapcsolatos kártérítési igények érvényesítésével kapcsolatos szabályok nem lehetnek terhesebbek, mint a nemzeti versenyjoggal kapcsolatos hasonló normák, és ezek a szabályok nem tehetik gyakorlatilag lehetetlenné vagy túlzottan nehézé a kártérítési igény érvényesítését.¹

Tartalmi többletet hozott az Európai Bíróságnak a *Courage Ltd v Bernard Crehan and Bernard Crehan v Courage Ltd and Others* ügyben hozott határozata, amelyben a Kúria kimondta, hogy a versenykorlátozó megállapodásokra vonatkozó közösségi jogi tilalomba ütközés okán nemcsak harmadik személyek, hanem valamely szerződő fél is követelhet kártérítést, amennyiben ez utóbbi a szerződéses jogviszony gyengébb fele volt, és ezért a megállapodás tartalmát egyáltalán nem vagy csak nagyon korlátozott mértékben tudta befolyásolni. A tagállami jog, önmagában azért, mert valaki részese egy versenykorlátozó megállapodásnak, nem zárhatja ki, hogy ennek alapján ez a személy kártérítést követeljen.²

Másrészt, a bírósági jogfejlődéssel párhuzamosan az Európai Bizottság kibocsátotta az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről szóló Zöld Könyvet,³ amely elsősorban a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos magánjogi jogérvényesítés szabályozási akadályait és kérdéseit vizsgálja. Ennek során a magánjogi jogérvényesítés alábbi főbb akadályait és szabályozási kérdéseit azonosítja: bizonyítékokhoz való hozzáférés, vétkesség követelménye, kár meghatározása, a kár áthárításán alapuló védekezés és a közvetett fogyasztó kereseti joga, kollektív perek, perköltség, a köz- és magánjogi jogérvényesítés koordinációja, joghatóság és alkalmazandó jog. Ebből a felsorolásból is látszik, hogy mind a magánjogi jogérvényesítés akadályai, mind pedig az általa felvetett

---

¹ C-453/99 *Courage Ltd v Bernard Crehan and Bernard Crehan v Courage Ltd and Others*. [2001] ECR I-06297., 29. bek.; Joined Cases C-295/04 to C-298/04 *Vincenzo Manfredi v Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, Antonio Cannito v Fondiaria Sai SpA, Nicolò Tricarico, Pasqualina Murgolo v Assitalia SpA*. 2006. július 13., 62. bek.

² C-453/99 *Courage Ltd v Bernard Crehan and Bernard Crehan v Courage Ltd and Others*. [2001] ECR I-06297., 31-33. és 36. bek.

³ Zöld Könyv – Az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről. SEC(2005) 1732. COM/2005/0672 végleges.

lényegi kérdésekkel kapcsolatos szabályozás jórészt tagállami hatáskörben van. Remélhető azonban, hogy a Bizottság Zöld Könyve képes lesz elindítani a szükséges szakmai diskurzust, amely mind nemzeti, mind közösségi szinten kidolgozza a magánjogi jogérvényesítés kereteit. Reményeim szerint a jelen tanulmány hozzájárulhat majd ehhez a vitához.

III. Csoportos igényérvényesítés lehetőségei versenyjogi jogsértések esetén

Mottó: „Beváltom minden reményed,
Nincs hangod? Használd az enyémet!”
Európa Kiadó: Szavazz rám!

1. Bevezetés

A tanulmány első részének célja a versenykorlátozások jogának megsértése következtében keletkező csekély jelentőségű polgári jogi igények érvényesítésével kapcsolatos polgári eljárásjogi kérdések vizsgálata. A csekély jelentőségű ügyekkel kapcsolatos legnagyobb probléma, hogy – még ha feltételezzük is azok szilárd anyagi jogi megalapozottságát – az egyéni pereskedés, azaz a peres úton való jogérvényesítés költségei és kényelmetlenségei, többnyire meghaladják a per megnyerésével várható egyéni bevételeket, illetve előnyöket.

Antitröszt ügyekben gyakran előfordul, hogy ugyanazon jogsértésből kifolyólag ugyanazon vállalkozással szemben nagyszámú, de önmagában csekély összegű követelés keletkezik, amelyek egyéni, bírósági úton történő érvényesítése közgazdasági értelemben nem ésszerű, mivel az egyéni jogérvényesítés költségei meghaladják a várható előnyöket, illetve bevételeket. Ezeket a helyzeteket általában az is jellemzi, hogy a követeléseknek a sikeres pereskedés valószínűségével súlyozott aggregált összege meghaladja azokat a költségeket, amelyek az együttes perléssel felmerülhetnek. Ez pedig annak a következménye, hogy a követelés érvényesítésének az ügyvédi költsége nem nő egyenes arányban a képviselt felek számával, amennyiben a felek követelései között a tény- és jogkérdések vonatkozásában jelentős hasonlóság van. Ezeknek a csekély jelentőségű követeléseknek az érvényesítése általában csak úgy oldható meg gazdaságosan, ha az érintettek pertársaságot hoznak létre. Ebből a szempontból teljesen irreleváns, hogy a pertársaságot melyik tag kezdeményezi, illetve, hogy a tagok a jogérvényesítésben ténylegesen részt vesznek-e vagy sem. Csekély jelentőségű ügyek esetén azonban a csoport megszervezésének a költségei is relatíve magasak, hiszen ezekben az ügyekben a csoport többnyire nagyszámú tagból áll, és a tagok összegyűjtése, a velük való kapcsolatfelvétel, illetve hozzájárulásuk beszerzése komoly gyakorlati akadályokba ütközhet.

A fenti körülmények az okai annak, hogy a csekély jelentőségű polgári jogi igényeket fakasztó versenyjogi jogsértéseket a gyakorlatban – a Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) által esetlegesen alkalmazott közigazgatási jogi szankción felül⁴ – általában nem követi vagyoni szolgáltatással járó polgári jogi jogkövetkezmény.⁵ Ezzel azonban a polgári jogi normák érvényesülése csorbul, a polgári jogi szankció preventív hatása nem érvényesül, nemes egyszerűséggel azért, mert nem kerül alkalmazásra. A polgári jog ugyanis, főszabály szerint, szabályainak érvényesülését az érdekelt felekre ruházza azzal a kimondatlan előfeltevéssel, hogy az érdekelt fél van a legjobb helyzetben ezeknek a jogoknak az érvényesítésére, és valószínűleg – érdekeiből kifolyólag – érvényesíteni is fogja őket. Ezt a főszabályt mind a polgári jogban található kivételek, mind más jogágak, így a közigazgatási jog és a büntetőjog megoldásai, korrigálják. A magyar polgári jogban található kivételek⁶ azonban csak nagyon szűk körben érvényesülnek, ráadásul csak kevés polgári jogi

---

⁴ A versenyjogban ugyanis rendelkezésre áll közigazgatási jogi szankció. Az antitröszt jog mellett azonban számos olyan eset van, ahol csekély jelentőségű polgári jogi igények úgy keletkeznek, hogy a közigazgatási vagy a büntető jogérvényesítés lehetősége sem áll fenn. Ilyenkor pedig ezeket a polgári jogi jogsértéseket de facto semmilyen jogkövetkezmény nem követi.

⁵ A nem vagyoni szolgáltatással járó polgári jogkövetkezmények már kevésbé ritkák. Így a Tpv-t sértő versenykorlátozó megállapodások semmissége gyakorlati relevanciával rendelkező jogkövetkezmény.

⁶ Társadalmi és állami szerv által indítható eljárásra találunk példát a tisztességtelen általános szerződési feltételek és az egyenlő bánásmód követelményének a megsértése esetén. Ilyen jellegű szabályokat tartalmaz az új közigazgatási eljárásjogi törvény is. A Ptk. 209. §-ának (2) bekezdése értelmében ha gazdálkodó szervezet szerződéskötéskor tisztességtelen általános szerződési feltételt használ, a sérelmes kikötést a külön jogszabályban meghatározott szervezet is megtámadhatja a bíróság előtt. A Polgári Törvénykönyv

szankció alkalmazását teszik lehetővé, míg a legfontosabb, de legalábbis a leghatásosabb polgári jogi jogkövetkezmény, a sérelmet szenvedett fél reparációjáról gondoskodó kártérítés alkalmazásához csak ritka esetben használhatóak, hiszen ahhoz szükség van a károsult meghatalmazására.⁷

A tanulmány jelen része a versenyjogi jogérvényesítés szempontjából vizsgálja a csoportos polgári jogi igényérvényesítés lehetőségét csekély jelentőségű ügyekben. Ez a kérdés azonban a csekély jelentőségű polgári jogi igények csoportos érvényesítésének általános kérdéskörébe tartozik, amely számos jogterületet érint (alapjogi jogsértések, személyhez fűződő jogok megsértése, fogyasztóvédelem, környezetvédelem stb.). Mivel pedig a csoportos igényérvényesítés által felvetett kérdések többnyire azonosak az egyes területek vonatkozásában, és így például a fogyasztóvédelem területén kialakított eljárásjogi koncepciók hasznos tanulsággal szolgálhatnak a versenyjog számára is, indokoltnak láttam a csoportos igényérvényesítés kérdését általánosságban vizsgálni, külön hangsúlyt helyezve a versenyjogi ügyek speciális jellemzőire. Ettől függetlenül az elemzés a versenyjog magánjogi érvényesítésének perspektívájából közelíti meg a kérdést, és a kutatás eredményeként születő javaslatok is ezt a célt szolgálják.

A jelen tanulmány nem vizsgálja azokat az eljárásjogi jogintézményeket, illetve az egyes jogintézményeknek azt az aspektusát, amelyek nem a csekély ügyekben történő perlés elősegítésére szolgálnak, így például az egységes (kényszerű) pertársaság eseteit, illetve azokat a jogintézményeket, amelyekkel nemcsak csekély jelentőségű követeléseket lehet egy csoportba összefogni.⁸ Vannak azonban olyan esetek, amikor a csoport tagjai egy részének csekély jelentőségű követelése van, amely egyéni úton gyakorlatilag nem érvényesíthető, míg

---

módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 5. §-a értelmében ilyenek minősül és az általános szerződési feltételek bíróság előtti megtámadására jogosult (a) az ügyész, (b) a miniszter, az országos hatáskörű szerv, továbbá központi hivatal vezetője, (c) a jegyző és a főjegyző, (d) a gazdasági, szakmai kamara, érdek-képviselői szervezet, (e) fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó társadalmi szervezet, valamint (f) az Európai Gazdasági Térség bármely tagállamának joga alapján létrejött azon minősített szervezet – az általa védett fogyasztói érdekek védelme körében –, amely a fogyasztók védelme céljából a jogsértéstől eltöltő határozatokról szóló 98/27/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 4. cikkének (3) bekezdése alapján az Európai Unió Hivatalos Lapjában közzétett jegyzéken szerepel, feltéve, hogy az általános szerződési feltétel alkalmazója, nyilvánosságra hozója, illetve alkalmazásra ajánlója a Magyar Köztársaság területén fejti ki tevékenységét. Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról 2003. évi CXXV. törvény 18. §-a értelmében az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt indult eljárásokban a társadalmi és érdek-képviselői szervezet, valamint a hatóság a jogsérelmet szenvedett fél meghatalmazása alapján – törvény eltérő rendelkezése hiányában – képviselőként járhat el. Az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt indult közigazgatási eljárásban a társadalmi és érdek-képviselői szervezetet megilletik az ügyfél jogai. A 20. § szerint az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt bíróság előtt személyiségi jogi pert, valamint munkaügyi pert indíthat (a) az ügyész, (b) a hatóság, (c) a társadalmi és érdek-képviselői szervezet, ha az egyenlő bánásmód követelményének megsértése olyan tulajdonságon alapult, amely az egyes ember személyiségének lényegi vonása, és a jogsértés személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érinti. Az ennek megfelelően indult perben megállapított kártérítés, illetve közérdekű bírság a központi költségvetést illeti. A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól 2004. évi CXL. törvény 15. §-ának (5) bekezdése értelmében meghatározott ügyekben törvény az ügyfél jogaival ruházhatja fel az érdekvédelmi szervezeteket és azokat a társadalmi szervezeteket, amelyeknek a nyilvántartásba vett tevékenysége valamely alapvető jog védelmére vagy valamilyen közérdek érvényre juttatására irányul.

⁷ Ezzel kapcsolatban kell megjegyezni, hogy az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény 20. §-a lehetővé teszi a központi költségvetés számára fizetendő kártérítés, illetve közérdekű bírság követelését; ez azonban nem cáfolja a fenti kijelentést, hiszen az így megítélt összeget nem a károsultak kielégítésére kell fordítani.

⁸ Lásd Lord Woolf: Final Report to the Lord Chancellor on the civil justice system in England and Wales. 1996. 17. Fejezet 2. pont. (<http://www.dca.gov.uk/civil/final/index.htm>)

a csoport néhány tagja jelentős összegű követeléssel rendelkezik, amelyeket önmagukban is lehet érvényesíteni. Ezeket a hibrid eseteket a jelen tanulmány érinti.

2. Fogalmi alapvetés és a csoportperек főbb összehasonlító jogi modelljei

Mielőtt a csoportperек közgazdasági, jogpolitikai és összehasonlító jogi elemzésébe bocsátkoznánk – tekintettel arra, hogy a kérdéssel a magyar jogi szakirodalom nem igazán foglalkozik, így terminológiai fogalomtára sincs – meg kell határozni néhány alapfogalmat, amelyet a tanulmány során használni fogunk. Ez azonban csak úgy történhet, ha az összehasonlító jogi elemzés során megállapítandó főbb modelleket anticipáljuk.

A csoportper a jelen tanulmányban azt jelenti, hogy egy nagyszámú csoport tagjainak követeléseit ítélik meg egy eljárásban, amelyben a csoportot állami szerv, társadalmi szervezet vagy a csoport reprezentatív tagjai képviselik, és amelyhez a csoport tagjai hozzá kell járuljanak vagy kifejezetten vagy azzal, hogy a csoportper megindítása során kiadott felhívás, illetve tájékoztatás ellen nem emelnek kifogást, illetve nem kérik kilépésüket a csoportból. Előfordulhat, hogy a csoport tagjai a nevükben és érdekükben megindított eljárásból ki se léphetnek. A csoportper fogalma tehát a vizsgálandó tárgykör legáltalánosabb megfogalmazása.

Ezen belül a perindítási jogosultság hordozója szerint megkülönböztetünk közigazgatási, illetve állami szerv által indítható csoportpert, társadalmi-érdekvédelmi szervezet által indítható pert és csoportos pertársaságot. Ez utóbbi során a csoport bármely reprezentatív tagja pert indíthat az egész csoport nevében és érdekében.

A csoportperекen belül, a csoportban való részvétel, illetve az ahhoz való hozzájárulás jellege szerint, meg kell különböztetni opt-in és opt-out rendszereket. Az opt-in rendszer lényege, hogy valakinek, ahhoz, hogy a csoport tagjává váljon – azaz a per eredményeként megszülető ítélet hatálya vagy a megkötött egyezség őt kösse, illetve rá vonatkozóan jogosultságokat vagy kötelezettségeket állapítson meg – kifejezetten hozzá kell járulnia a perhez, tehát meg kell hatalmaznia a társadalmi szervezetet vagy a reprezentatív feleket. Az opt-out rendszerben azonban a per kezdeményezésével, vagy a csoportpert engedélyező bírósági végzéssel minden érintett, azaz a csoport összes tagja részévé válik a pernek és ki fog terjedni rá a per eredményeként hozandó ítélet hatálya. Nincs tehát szükség explicit meghatalmazásra, azonban az egyes tagok kiléphetnek a csoportból, amennyiben ilyen tartalmú nyilatkozatot tesznek. Ilyenkor az eljáró társadalmi szervezet, illetve a reprezentatív felek perlési jogosultsága a tagok implicit meghatalmazásán alapul, amelyet az konstituál, hogy a tagokat a csoportperről értesítették (például hirdetmény útján), és ez ellen nem tiltakoztak. Az opt-out rendszerekben a tag az eljárás megkezdését követő meghatározott ideig vagy az ítélethozatalig bármikor kiléphet a csoportból.

Az opt-in és az opt-out rendszerek mellett megkülönböztethetünk egy harmadik csoportot, amikor a tag hozzájárulása a per megindításához nem szükséges, de nem is léphet ki a csoportból. Így például a magyar jogban a külön jogszabályban meghatározott szervezet megtámadhatja a gazdálkodó szervezet által használt tisztességtelen általános szerződési feltételt, amelynek hatálya a kikötés alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjed. Az érintett fogyasztók hozzájárulása nemcsak nem szükséges a per megindításához, de a fogyasztók nem is vonhatják ki magukat a megtámadás hatálya alól.⁹

A csoportperек megkülönböztetésének harmadik szempontja a per eredményeként meghozott ítélet által alkalmazható szankció. Ezen belül megkülönböztetjük egyrészt a fizetési kötelezettség megállapítását, ami többnyire kártérítési alapon nyugszik, másrészt az egyéb marasztaló (magatartástól, további jogsértéstől való eltiltás stb.) és megállapító kereseteket (pl. jogsértés, szerződéses kikötés érvénytelenségének megállapítása).

---

⁹ Ptk. 209. § (1)-(3) bek.

A fenti három komparatív szempont alapján különböző variációk lehetségesek. Így például társadalmi szervezet opt-in rendszerben követelhet kártérítést a csoport nevében vagy opt-out rendszerben megállapítási keresettel élhet, de kártérítést nem követelhet.

A fenti szempontok alapján a csoportpereknek két fő összehasonlítható jogi modellje különböztethető meg. Az egyik az amerikai modell, amelynek értelmében a csoportper a csoport reprezentatív tagjai kezdeményezhetik (csoportos pertársaság) és a kereseti követelés a polgári jog bármely szankciójára irányulhat, anélkül, hogy szükség lenne a csoporttagok kifejezett meghatalmazására. A csoport tagjai – főszabály szerint – kiléphetnek a csoportos pertársaságból (opt-out). Ezzel szemben az európai modell nem töri át a polgári per jog individualizmusának hagyományos elvét. A hagyományos pertársaság jogintézménye mellett, amely a felek kifejezett meghatalmazásán alapul, csak sporadikusan, egyes jogterületek vonatkozásában (pl. fogyasztóvédelem) jelennek meg a kontinentális jogrendszerekben olyan jogintézmények, amelyek csoportperre adnak lehetőséget. Az európai modell egyik jellemzője, hogy a csoportper megindítására társadalmi szervezetek vagy állami szervek jogosultak. A másik döntő jellemző azonban, hogy pénzbeli marasztalásra ezekben a jogrendszerekben csak akkor van lehetőség, ha a csoport tagjai a csoportos pertársasághoz kifejezetten hozzájárultak (opt-in rendszer). A csoport tagjainak hozzájárulása nélkül indított per, amennyiben erre egyáltalán lehetőség van, csak a jogsértés megállapítására, magatartástól való eltiltásra vagy szerződéses kikötések megtámadására, az ítélet publikálására irányulhat, tehát a preventív-nevelő hatással leginkább rendelkező polgári jogi szankciók, par excellence kártérítési jogi szankció, csak a tagok kifejezett hozzájárulásával alkalmazhatóak.

3. A csoportperек közgazdaságtana és jogpolitikai indokai csekély jelentőségű ügyekben

3.1 Csekély jelentőségű ügyek és a csoportperек közgazdaságtana a kontinentális jogban

A csekély jelentőségű ügyek és a csoportperек közgazdaságtani összefüggéseit nem általánosságban, hanem kontinentális jogi környezetben vizsgálom, tekintettel arra, hogy a tanulmány a magyar jog számára kíván hasznosítható tudományos eredményt létrehozni.

A csekély jelentőségű követelések azokat a polgári jogi igényeket jelentik a jelen tanulmány szempontjából, amelyekben a jogalany számára a pereskedésből várható előnyök nem haladják meg az azzal járó, várható hátrányokat, tehát a tényleges kiadásokat és a kapcsolódó kényelmetlenségeket. A várható előnyök megállapításánál figyelembe kell venni egyrészt, hogy a jog mítoszában hangoztatott zártsága ellenére tartalmaz bizonytalansági tényezőket és egy adott per kimenetele, gyakorlati szempontból nézve, többnyire nem teljes mértékben egyértelmű. Ezért egy racionálisan gondolkodó személy a per várható hasznossága alapján határozza meg, hogy érvényesíti-e a követelését bírósági úton vagy sem. A per várható hasznossága a pernyertesség esetén várható bevétel szorzata annak az eséllyel, hogy a felperes a pert megnyeri. Amennyiben a per várható hasznossága meghaladja a per várható költségeit, akkor ésszerű pereskedni.

Mivel a kontinentális jogrendszerekben a perköltséget – főszabály szerint és meghatározott korlátok között¹⁰ – a vesztes fél viseli, elvileg a perköltség előlegezése nem lehet akadálya egy megalapozott igény érvényesítésének, ha feltételezzük, hogy a követelés érvényesítésében nincs bizonytalansági tényező, azaz 100% a valószínűsége annak, hogy a felperes keresete sikeres lesz. Ez azonban a gyakorlatban nem érvényesül. Egyrészt, mert a pervesztes fél nem kötelezhető maradéktalanul a pernyertes költségeinek a viselésére.¹¹ Másrészt azért sem, mert minden pereskedés magában foglal valamilyen szintű kockázatot. Mivel pedig a pertárgy értéke csekély jelentőségű ügyekben nagyon alacsony, egy elhanyagolható mértékű kockázat is negatívvá teheti a pereskedés várható hasznosságát. Tegyük fel, hogy a felperest 10,000 Ft kár érte és amennyiben perel akkor a teljes perköltség összege 1,000,000 Ft. Azt is tegyük fel, hogy a felperes keresete teljességgel megalapozott, de úgy gondolja, hogy a bizonyítás és a tényállásnak a vonatkozó törvényi tényállás alá szubszumálása során esetlegesen felmerülő bizonytalansági tényezők miatt azért 1% esélye van annak, hogy a pert elveszíti. Ebben az esetben a per várható hasznossága $10,000 \text{ Ft} \times 99\% = 9,900 \text{ Ft}$, míg a várható költség $1,000,000 \text{ Ft} \times 1\% = 10,000 \text{ Ft}$. Látható tehát, hogy egy elhanyagolható mértékű kockázat is akadálya annak, hogy a felperes pereljen. Minél nagyobb a perköltség aránya a pertárgy értékéhez viszonyítva, annál jobban kiütözik ez a kockázat. Ehhez hozzá kell tenni, hogy gyakorlatilag majdnem minden pereskedésben van egy elhanyagolható mértékű kockázat, ami azonban elegendő ahhoz, hogy a fentihez hasonló esetekben gátját szabja a magánjogi jogérvényesítésnek.

Vélelmezve tehát azt a szabályt, hogy a perköltséget alapvetően a pervesztes fél viseli, összességében három olyan tényező állapítható meg, amely visszatartó erővel bír a csekély jelentőségű követelések bírósági érvényesítésével szemben: meg nem térülő kiadások (*de iure* meg nem térítendő és nem bizonyítható kiadások), előzetes jogi szakvélemény költsége és a perköltség viselésének veszélye.

---

¹⁰ Lásd az alábbiakban.

¹¹ Lásd az alábbiakban kifejtetteket.

Egyrészt, vannak a pereskedésnek ún. meg nem térülő kiadásai, amelyeket a per kimenetelére tekintet nélkül annak a félnek kell állnia, akinél azok felmerültek. Ide tartoznak egyrészt a pereskedés kisebb, elsősorban nem vagyoni kiadásai (perrel kapcsolatos kényelmetlenségek, időráfordítás stb.), másrészt a nem bizonyítható költségek, amelyeket elvileg a pereszes félnek kellene állnia, harmadrészt az áthárítható ügyvédi költségek mértékének korlátozására vonatkozó szabályok. Nem életszerű azt képzelni, hogy a pereskedő fél az összes költségét a bíróság előtt bizonyítani tudja, hiszen a kisebb kiadások bizonyítása gyakran nem lehetséges. A pereskedés kisebb, elsősorban nem vagyoni kiadásainak megtérítésére a polgári per során vagy nincs lehetőség vagy az azok megtérítése címén megítélt összeg jelképes. A Pp. gyakorlatilag csak a bíróság előtt való megjelenéssel kapcsolatos vagyoni kiadások megtérítésére ad lehetőséget, a pert megelőzően a fél által az informálódásra, bizonyítékok összegyűjtésére fordított idő megtérítését nem teszi lehetővé. Más a helyzet természetesen az ügyvédi költségekkel. Hasonlóan nem kompenzálja a Pp. a felet az időráfordításáért akkor, ha az az ügyben maga jár el, és nem hatalmaz meg jogi képviselőt.¹² Így egy 3000 Ft-os követelés érvényesítésével egy ésszerűen gondolkodó jogalany nem tölt el több órát, hiszen ha feltesszük, hogy 500 Ft az órábéré és az ügyvel kapcsolatos reklamációval, ügyintézésel, a jogvita bíróságon kívüli megoldása érdekében panaszlevél írásával és feladásával stb. 8 óra az időbeli ráfordítása, akkor az messze elmarad a 3000 forintnak – a kockázattal súlyozott – várható hasznosságától. Emellett a különböző kontinentális jogok az áthárítható ügyvédi költség mértékével szemben korlátokat állapítanak meg. A magyar jog szerint a bíróság mérsékelheti az alperes által megtérítendő költség összegét, ha az ügyvédi költség nem áll arányban a pertárgy értékével.¹³ A német jog megoldása szerint a pereszes alperes a felperesnek csak a külön törvényben megállapított, a pertárgy értékének arányában meghatározott ügyvédi költséget köteles megtéríteni, attól függetlenül, hogy a felperes esetleg ennél magasabb összegben állapodott meg.¹⁴ Ez utóbbi szabályok egyértelműen a csekély jelentőségű polgári jogi ügyek peresítése ellen hatnak.

A második költségtypust a pereskedéssel kapcsolatos informálódás költségei, ezen belül az előzetes jogi szakvélemény díja jelenti. Ennek során rendszerint a jogi képviselő értékeli a tényállást és tanácsot ad abban a tekintetben, hogy a pernek milyen kimenetele lehet. Bár a Pp. szerint elvileg ez is a vesztés fél által viselendő perköltség körébe tartozik, nem hagyhatjuk figyelmen kívül az ilyen esetekben felmerülő információs hiányt. A laikus jogalanyok ugyanis önmagukban nem képesek felmérni, hogy milyen eséllyel lehetnek sikeresek a perben, és ezért, amikor jogi tanácsot kérnek, azzal kell számolniuk, hogy a jogi szakvéleményt ki kell fizetniük anélkül, hogy lenne értelme a pereskedésnek. Így csekély jelentőségű követelések esetén már önmagában a jogi felvilágosítás vagy tanács kérése, illetve annak díja komoly visszatartó tényező. Az ügyfél ugyanis, többek között, éppen azért

---

¹² 75. §-ának (3) bekezdése értelmében, ha a fél meghatalmazottja nem ügyvéd, vagy ha a fél személyesen jár el, a meghatalmazott, illetőleg a fél részére munkadíj nem állapítható meg, de igényt tarthat az útiköltség, valamint a bíróság előtt való megjelenéssel szükségképpen felmerült keresetkiesés megtérítésére. Ugyanez illeti meg a meghatalmazott által képviselt felet is, ha a tárgyaláson a bíróságnak személyes megjelenésre szóló idézése folytán jelent meg.

¹³ Hazánkban a bírósági eljárásban megállapítható ügyvédi költségekről szóló 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet szabályozza az áthárítható ügyvédi költség mértékét. Ennek értelmében, bár a fél pernyertessége esetére igényelheti, hogy részére a bíróság az ügyvéd munkadíjának és készkiadásainak címén kötelezze a pereszes felet a fél és a képviselője között létrejött ügyvédi megbízási szerződésben kikötött megbízási díj, valamint a fél által képviselője részére költségtérítésként megfizetett indokolt készkiadások együttes összegének megfizetésére, a bíróság a megállapított munkadíj összegét indokolt esetben, indokolt határozatával mérsékelheti, ha az nem áll arányban a pertárgy értékével vagy a ténylegesen elvégzett ügyvédi tevékenységgel.

¹⁴ Rechtsanwaltsvergütungsgesetz vom 5. Mai 2004 (BGBl. I S. 718, 788), zuletzt geändert durch Artikel 3 des Gesetzes vom 8. Juli 2006 (BGBl. I S. 1426)

fordul az ügyvédhez, mert a tényállás jogi értékeléséhez nem rendelkezik a megfelelő információkkal.

A harmadik gátló tényezőt a pereskedés immanens kockázata jelenti. A fentiekben írtaknak megfelelően a félnek még akkor is számolnia kell azzal, hogy a perköltségét nem térítik meg, illetve, hogy az egész perköltséget neki kell viselnie, ha csak elhanyagolható valószínűsége van annak, hogy a pert elveszíti.

A fenti jelenségnek az a következménye, hogy azokban az esetekben, amikor nagyon nagyszámú károsult van, de mindegyik kára önmagában csekély, a jogalanyok nem keresnek polgári jogi jogorvoslatot és az egyetlen eszköz fellépni ezekkel a magatartásokkal szemben a közigazgatási és a büntetőjog eszköztára. Ez azonban számos ügyben nem adott, vagy, ha adott is, a károsult jogalanyok számára nem jelent *restitutio*t; tehát polgári jogi értelemben a jogsértést nem orvosolják azzal, hogy egy közigazgatási szerv bírságot szab ki a jogellenesen eljáró vállalkozásra. Másrészt, a közigazgatási vagy büntető jogérvényesítést esetlegesen túlzott mértékben favorizáló és azt kiterjesztő jogpolitika költséges a magán jogérvényesítéshez képest, és fölöslegesen vesz igénybe állami erőforrásokat.

Van egy másik aspektusa a csoportpereknek, illetve a számos személyt érintő jogkérdéssel kapcsolatos eljárásoknak, mégpedig a próbaper. Problémás lehet az egyéni jogérvényesítés, amennyiben több személy követelése között közös jog- vagy ténykérdések vannak, mert ilyenkor az először perlő személy, illetve az ennek következtében a bíróság által megállapított tényállás vagy jogtételek a többi csoporttag számára pozitív externáliát okoznak. A kérdés elvezet minket a potyautas effektushoz. Így, ha van több károsultunk, akkor az egyik károsult azzal, hogy jogerős ítéletet eredményező bírósági eljárást kezdeményez, jelentős mértékben csökkenti, adott esetben megszünteti, a csoport többi tagjának a pereskedéssel kapcsolatos kockázatait, és ezzel a többi tag potyautas a perlő tag erőfeszítéseinek és befektetéseinek.

Vegyünk egy példát. Adott öt károsult és adott egy esemény, amellyel kapcsolatban 50%-os bizonyossággal lehet megállapítani a per kimenetelét. Ez a valószínűség azonban 100% lesz, ha az egyik károsult perel és megnyeri a pert. Azaz, az aki először perel pozitív externáliát okoz a többieknek, akik ezt követően már teljes bizonyossággal tudják, hogy érdemes-e perelniük vagy sem. Ezzel azonban a többi károsult a potyautas effektus egyik eklatáns példáját valósítja meg.

Vannak a csoportos pertársaságnak olyan előnyei, amelyek nemcsak csekély jelentőségű ügyek esetén érvényesülnek. Így az együttes perlés a perköltségek mérsékléséhez, megtakarításhoz, méretgazdaságossági előnyökhöz vezet és segít elkerülni jelentős externáliákat, amelyeket az egyéni pereskedés okozhat.¹⁵ Nem hagyható ugyanis figyelmen kívül, hogy a pereskedés költségei egymással összefüggő, így különösen versenyjogi jogsértésekből eredő ügyekben nincsenek egyenes arányban a peres felek számával. Tehát, ha egy ügyfél vonatkozásában a szükséges ügyvédi munka 10 óra, akkor 100 ügyfél esetén 100, 200 vagy 300, de semmiképpen sem 1000. A pereskedéssel kapcsolatos kiadások, főként az ügyvédi költségek, egy jelentős része ún. állandó költség, amely a képviselt felek számától függetlenül felmerül, míg a másik része változó költség, aminek a mértéke a képviselt felek számától függ.¹⁶ Természetszerű, hogy vannak olyan kérdések, amelyek megvizsgálására,

---

¹⁵ Bone, Robert: Civil procedure: the economics of civil procedure, 261-265.

¹⁶ Változó költségeknek nevezi a közgazdaságtudomány azokat a folyó költségeket, amelyek nagysága a termelés méretétől függ, a termelés méretének változásával összefüggésben változik. Ilyenek például a nyersanyag-költségek, az alkatrész-beszerzési árak. Az átlagos változó költség az egy termékegységre átlagosan jutó változó költség. A állandó költségeknek azokat a költségeket nevezzük, amelyek a termelés változásával nem változnak, sőt, még akkor is felmerülnek, ha egyáltalán nincs termelés. Ilyen par excellence a befektetett

kidolgozására fordított idő független attól, hogy azok hány személyt érintenek. Emellett vannak olyan kérdések, amelyekkel kapcsolatos ügyvédi munka olyannyira kötődik az adott fél személyéhez, hogy a ráfordított idő egyenes arányban van a felek számával. Az állandó és a változó költségek aránya az eset körülményeitől függően változik, azt azonban elfogadhatjuk, hogy amennyiben az ügyben felmerülő közös tény- és jogkérdések jelentősek, akkor a teljes költség állandó költség komponense a csoportos igényérvényesítés irányába mutat.

Nézünk egy példát. Tegyük fel, hogy van 10 károsultunk és mindegyik károsult kára egyenként 400 ezer Ft és a perrel kapcsolatos perköltség, amennyiben valamely károsult egyedül perel, eltekintve a bírósági illetékektől, 500 ezer Ft mind a felperes, mind az alperes számára, amiből 400 ezer Ft állandó költség. Tegyük fel továbbá, hogy 50% az esélye annak, hogy a károsult meg tudja nyerni a pert. Ha valaki egyedül perel, akkor a várható hasznosság 200 ezer Ft (400 ezer x 50%), míg a várható kiadás – vélelmezve azt a szabályt, hogy a peresztes viseli az egész perköltséget, így a pernyertes költségeit is – 500 ezer Ft ($[2 \times 500 \text{ ezer}] \times 50\%$). A jelen példa során tekintsünk el az inflációtól és a késedelmi kamattól. Látható, hogy a várható bevételek és a várható költségek különbsége negatív, tehát nem ésszerű perelni. Ha azonban mind a 10 károsult együtt perel, akkor az ügyvédi költség nem nő jelentősen (400 ezer Ft + 100 ezer Ft x 10 [csoport költségei] + 500 ezer Ft [alperes költségei] = 1,900 ezer Ft) és természetesen a pereskedés várható költsége sem változik lényegesen (1,900 ezer Ft x 50% = 850 ezer Ft). Azonban a per várható hasznossága már a tízszeresére növekszik (400 ezer Ft x 50% x 10 = 2,000 ezer Ft). Ilyen körülmények között már ésszerű perelni, mert a perlés várható hasznossága pozitív. Ez természetesen nem állna fenn, ha az állandó költségek aránya nem lenne számottevő.

Hasonlóan gazdaságos az együttes perlés a bíróságok költségei szempontjából. A csoportper ugyanis a számukra is méretgazdaságossági előnyökkel jár az egyéni jogérvényesítéssel szemben.

Felmerül a kérdés, hogy a csoport tagjai, amennyiben érvényesíteni kívánják jogaikat, miért nem szervezik meg a csoportot maguk. A válasz erre az, hogy a csoport megszervezésének tranzakciós költségei, egyrészt, nagyon magasak, másrészt, a csoport megszervezője nem várhatja erőfeszítései megtérítését, mivel csak a saját kárát követelheti a csoporton belül.¹⁷ Legalábbis a magyar jogban nem áll rendelkezésre olyan mechanizmus, amellyel egy ilyen *quasi* megbízás nélküli ügyvitel költségeit a peresztesre lehetne hárítani. Tranzakciós költség az, amely a per kimenetelére tekintet nélkül felmerül, sőt arra tekintet nélkül bekövetkezik, hogy a csoportot meg tudták-e szervezni vagy sem, azaz el tudták-e egyáltalán kezdeni a pert vagy sem, és amelynek a megtérülését a fél nem várhatja¹⁸. Mivel a csoport összes tagjának csekély összegű a követelése, ugyanolyan okból nem fog a csoport megszervezésébe investálni, amilyen okból nem perel.

Van azonban a csoportos pertársasággal kapcsolatban egy olyan veszély, amely részletes szabályozást és szoros felügyeletet igényel. Ez a megbízó-megbízott probléma (*principal/agent* probléma). Mivel a csoport tagjainak követelése csekély, nem éri meg a számukra, hogy önállóan pereljenek. Ugyancsak nem eléggé érdekelték abban, hogy a csoport képviselőinek tevékenységét figyelemmel kísérik és ellenőrizzék. Így a reprezentatív felek, illetve a jogi képviselő a saját javára használhatja ki azt, hogy több ezer felperes követelését egyesítő ügyet képvisel és ezzel a tárgyalási pozíciója sokkal jobb. Ugyancsak

---

tőkejavak amortizációja, adott épületek és berendezések fenntartása, bérleti díja, a technikai felszerelés erkölcsi avulása, az adminisztrációs és a vagyoni védelmi költségek. A teljes költség ebből a két komponensből, tehát az állandó és a változó költségekből tevődik össze.

¹⁷ Silver, Charler: Class actions – representative proceedings, 206-207.

¹⁸ Lásd Berde Éva: Piaci elégtelenségek, 502.

ebbe a problémakörbe tartozik az ügyvédi költségek kérdése. Ki, hogyan állapítja meg a jogi képviselő honoráriumát, ha a reprezentatív felek és az alperes egyezséget kötnek? Ebben az egyezségben az alperes vállalhatja-e, hogy fedezi a felperesek különböző költségeit, megtéríti a jogi képviselő tiszteletdíját stb.? Ezekre a kérdésekre az amerikai modell kritikája során visszatérünk.

3.2 A csoportper jogpolitikai indokai

A csoportper jogpolitikai indokai csekély jelentőségű követelések esetén nagyrészt a fenti közgazdasági szempontokon alapulnak és kiindulópontjuk, hogy a csoportper jogintézménye nélkül ezek a követelések nem kerülnének bíróság elé. A csoportper mindenekelőtt a magán jogérvényesítést mozdítja elő azokban az esetekben, amikor a károkozó magatartás jelentős kárt okoz, de ez a kár nagyszámú károsult között oszlik meg olyan módon, hogy önmagában mindegyik károsult kára csekély.

A csoportpernek a magán jogérvényesítésből fakadó előnye, hogy egyrészt előmozdítja a polgári jog preventív hatását, másrészt, adott esetben kompenzálja a károsultakat. Mindez pedig előmozdítja a jogbiztonságot. Azok a vállalkozások, amelyek rendszerint nagy összegű, de sok személy között megoszló kárt okoznak, magatartásuk alakítása során nem kell figyelembe veyék az egyes polgári jogi előírásokat, és magatartásukat kizárólag más jogágak, a közigazgatási és a büntetőjog normái befolyásolhatják, amennyiben azok egyáltalán tartalmazznak ilyen jellegű szabályokat. Versenyjogi ügyek esetén szerencsére ez utóbbi jogérvényesítési eszközök rendelkezésre állnak. Ahol azonban csak magán jogérvényesítés áll rendelkezésre, a szabályt *de facto* nem kell figyelembe venni.

A polgári jogi szankció preventív hatásával természetesen együtt jár a reparáció vagy kompenzáció. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a polgári joggal, ahogy általában a joggal szemben ésszerű elvárás, hogy a beállott jogsérelmet orvosolja és a sérelmet szenvedett félnek jogorvoslatot nyújtson. Ez történhet *in integrum restitutio*val vagy kártérítés megítélésével, de a jog tekintélyét az támasztja alá, ha a jogsértésből származó hátrányos következményeket a károkozó terhére megszüntetik. Nem szükséges különöbben magyarázni, hogy az akinek (polgári) jogi jogait megsértették, jogorvoslatra tarthat igényt akkor is, ha követelése csekély jelentőségű. Ezt azért kell kiemelni, mert néha a kérdés nem az, hogy legyen-e jogérvényesítés, hanem az, hogy legyen-e párhuzamosan állami és magán, polgári jogi jogérvényesítés, hiszen számos esetben – így versenyjogi jogsértések esetén – a közigazgatás hatáskörrel rendelkezik arra, hogy a jogsértőt szankcióval sújtsa. Ráadásul, míg az egyéb jogágakba tartozó szabályok érvényesítése ugyan közvetve hatással van a polgári jogi szabály követésére is, a polgári jog megsértése polgári jogi szankciót kíván, amit nem helyettesíthetnek a közigazgatási vagy a büntetőjog szankciói.

4. A csoportos igényérvényesítés lehetőségei a magyar jogban

A csekély jelentőségű ügyekkel kapcsolatos csoportos igényérvényesítés számára a magyar jogban alapvetően a pertársaság és az engedményezés jogintézményei állnak rendelkezésre. Ezeknek a polgári eljárásjogi és anyagi jogi jogintézmények jogpolitikai célja azonban távolról sem az, hogy a csoportos igényérvényesítés lehetőségét megteremtsék. Így bár ezek a jogintézmények felhasználhatóak ebből a célból, több szempontból sincsenek tekintettel a csoportos igényérvényesítés körülményeire. Számos olyan értelmezési kérdést vetnek fel ugyanis a csoportos jogérvényesítéssel kapcsolatban, amelyek eredményeként keletkező bizonytalanság elbátortalaníthatja a potenciális felpereseket a csoportper megszervezésétől. Ehhez kapcsolódnak gátló tényezőként az ügyvédekre vonatkozó etikai szabályok, valamint az ügyvédi költség viselésének szabályai. Míg az előbbieket akadályozzák a csoport megszervezését, addig az utóbbiak értelmezési bizonytalanságot vetnek fel a csoport megszervezésével kapcsolatos költségek vonatkozásában.

4.1 Polgári perjogi eszközök

A pertársaság jogintézményét a Pp. 51-53. §-a szabályozza. A Pp. 51. §-a értelmében több felperes együtt indíthat pert, illetőleg több alperes együtt perelhető, ha (a) a per tárgya olyan közös jog, illetőleg olyan közös kötelezettség, amely csak egységesen dönthető el, vagy ha a perben hozott döntés a pertársakra a perben való részvétel nélkül is kiterjedne, (b) a perbeli követelések ugyanabból a jogviszonyból erednek, (c) a perbeli követelések hasonló ténybeli és jogi alapból erednek, és ugyanannak a bíróságnak az illetékessége a Pp. 40. §-a rendelkezéseinek alkalmazása nélkül is mindegyik alperessel szemben megállapítható. A Pp. 40. §-a értelmében ugyanis a mellékkötelezettet a főkötelezettel együtt az előtt a bíróság előtt is lehet perelni, amely a főkötelezett elleni perre bármilyen címen illetékes, valamint, ha valaki a más személyek között folyamatban levő per tárgyát egészen vagy részben a maga részére követeli, ennek a folyamatban levő pernek a bírósága arra a további perre is illetékes, amelyet e követelés érvényesítése végett az említett személyek ellen ő indít. Ha a per a fenti két eset közül egyikbe sem tartozik, akkor az – az alávetés esetét kivéve – az alperesek bármelyikére illetékes bíróság előtt valamennyi alperes ellen megindítható.

A versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos csekély értékű polgári jogi igények csoportos érvényesítése szempontjából a pertársaság harmadik, a fenti (c) pont szerinti esete jöhet számításba. Ebben az esetben ugyanis a csoportos perlés alapja, hogy hasonló tény- és jogkérdések vannak az egyes követelések között, amelyek azonban nemcsak egységesen dönthetőek el, és az egyik követeléssel kapcsolatban hozott döntés a pertársakra a perben való részvétel nélkül nem terjedne ki. Ugyancsak nem származnak ezek a követelések ugyanabból a jogviszonyból.

Ebben a vonatkozásban nem vet fel problémát az a szűkítő rendelkezés, hogy ugyanannak a bíróságnak az illetékessége a Pp. 40. §-ának alkalmazása nélkül is megállapítható kell legyen. Az egyes követeléseket ugyanis az kapcsolja össze, hogy ugyanazon versenyjogsértés következtében, ugyanazon alperessel vagy alperesekkel szemben keletkeztek.

A (c) pont szerinti pertársaság megalakításával a felek rendelkezési joga és önállósága fennmarad. Egyik pertárs cselekménye vagy mulasztása sem szolgálhat a többi pertárs előnyére vagy hátrányára; a határnapra szóló idézést, valamint az érdemi határozatot az abban közvetlenül nem érdekelt pertárral is közölni kell.¹⁹ Az ezzel járó nehézségek (a felek perbeli

---

¹⁹ Pp. 53. §

cselekményeinek összehangolása, egységes fellépés kialakítása, a felek nagy számából adódó adminisztrációs teher stb.) csökkenthetőek azáltal, hogy a felperesek ugyanazt a képviselőt hatalmazzák meg a bíróság előtti eljárásra. Ez utóbbi esetben a csoport képviselője egységesen képviselheti a csoport álláspontját. Ilyenkor az adminisztrációs terhet az is csökkenti, hogy a bírósági iratokat – főszabály szerint – csak a képviselőnek kell kézbesíteni. A Pp. 97. §-a értelmében ugyanis, ha a félnek a per vitelére meghatalmazottja van, a bírósági iratokat a fél helyett a meghatalmazottnak kell kézbesíteni. Ez a rendelkezés nem terjed ki az olyan idézésre, amelyben a bíróság a felet vagy annak törvényes képviselőjét személyes megjelenésre kötelezi.

Problémát jelentenek a csoport megszervezése szempontjából a perbeli meghatalmazással szembeni követelmények. A pertársaság megszervezése két módon történhet. Az egyik megoldás, hogy a felperesek ugyanazt az ügyvédet hatalmazzák meg. Ennek megvalósítása a meghatalmazás formai követelményei szempontjából szerencsésebb, azonban az ügyvédekre vonatkozó etikai szabályok miatt megvalósíthatósága aggályos. Bár a meghatalmazást vagy írásba kell foglalni vagy jegyzőkönyvbe kell mondani, a csoport megszervezése szempontjából gyakorlatilag csak az írásbeli meghatalmazásnak van relevanciája. Az írásbeli meghatalmazást azonban – főszabály szerint – közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni. Ez alól azonban az ügyvédnek adott meghatalmazás kivétel, hiszen ilyenkor elegendő, ha azt a fél saját kezűleg aláírja, tanúk alkalmazása nem szükséges.²⁰ Ennek az ügyvédekre vonatkozó kedvező szabálynak a relevanciáját csökkenti, hogy az ügyvéd – a vonatkozó etikai normáknak köszönhetően – aktívan nem vehet részt a csoport megszervezésében.²¹ Márpedig az ügyvéd akkor is kiteszi magát a fegyelmi eljárás veszélyének, ha egy társadalmi szervezet tőle függetlenül szervezi meg a csoportot, ennek során ajánlja az ügyvédet és összegyűjti a tagok által aláírt meghatalmazásokat.²²

A másik megoldás az lenne, ha a perbeli képviselőre egy társadalmi szervezetet hatalmaznának meg a csoport tagjai. Társadalmi szervezet ugyanis – az ügyvédekkel ellentétben – aktívan részt vehet a csoport megszervezésében, a potenciális felperesekkel kapcsolatba léphet, felhívhatja őket a csoportban való részvételre stb. A társadalmi szervezetek képviselői jogosultságával azonban az a probléma, hogy a Pp. 67. §-a (1) bekezdésének g) pontja értelmében a perben meghatalmazottként az érdek-képviselői célra alapított szervezet csak saját tagja képviselőjében járhat el, valamint csak olyan perben, amelynek tárgya a szervezet alapszabályában meghatározott érdek-képviselői célok körébe vonható. Ebből kifolyólag az érdek-képviselői célra alapított szervezet akkor járhat el a károsultak nevében, ha azok tagjai, vagy esetleg a kár bekövetkezését követően tagjaivá válnak. Elviekben az is elképzelhető, hogy a károsultak számára a reprezentatív felek létrehoznak egy érdek-képviselői szervezetet, amelybe a károsultak beléphetnek. Ez már önmagában komoly adminisztratív terhet jelent. Ehhez pedig még hozzá kell számítani, hogy az írásbeli meghatalmazást ilyenkor közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni.²³

---

²⁰ Pp. 69. §. Az ügyvédnek adott meghatalmazás csak akkor érvényes, ha írásba foglalták. A meghatalmazást a megbízónak és az ügyvédnek saját kezűleg alá kell írnia. A megbízó és az ügyvéd által aláírt meghatalmazás teljes bizonyító erejű magánokirat. Ha a megbízó írni, olvasni nem tud, vagy nem képes, a meghatalmazást közokiratba vagy olyan teljes bizonyító erejű magánokiratba kell foglalni, amelyen két tanú az aláírásával igazolja, hogy a megbízó a megbízás létrejöttét előttük elismerte. (Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény, 26. §)

²¹ Lásd az alábbiakban.

²² Lásd az alábbiakban.

²³ Pp. 69. § (2) bek.

További probléma a pertársaság jogintézményének segítségével megvalósított csoportos igényérvényesítéssel kapcsolatban, hogy kétséges, vajon a csoport megszervezésével kapcsolatos költségek átháríthatóak-e a pereszesre. Bár a Pp. perköltség-fogalma átfogja a peres eljárást megelőzően az igény érvényesítése érdekében felmerült költségeket is (például fizetési felszólítás), igencsak aggályos, hogy kiterjed-e azokra a költségekre, amelyek a csoport tagjaival való kapcsolatfelvétellel, a csoport megszervezésével merültek fel, hiszen ezek egy a perben félként részt nem vevő társadalmi szervezet költségei.

4.2 Polgári anyagi jogi eszközök

A csoport követeléseinek egységesítése anyagi jogi eszközzel is megvalósítható. A csoport tagjai ugyanis követeléseiket egy személyre ruházhatják, amely ezt követően azokat együttesen érvényesíti. A fenti faktoring megállapodásnak a feltételei határozzák majd meg, hogy a károsult milyen módon és mekkora ellentételezésre lesz jogosult. Így az engedményes a megállapodás megkötésekor pénzbeli ellenszolgáltatást fizethet, vagy a fizetési kötelezettség a sikeres igényérvényesítés függvényévé tehető.

A Ptk. 328-329. §-a értelmében a jogosult követelését szerződéssel másra átruházhatja. Nem lehet engedményezni a jogosult személyéhez kötött, valamint azokat a követeléseket, amelyek engedményezését jogszabály kizárja. Az engedményezéssel az engedményes a régi jogosult helyébe lép, és átszállnak rá a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok is. Az engedményezésnek az igényérvényesítés szempontjából vett hatékonyságát csökkenti, hogy a kötelezett az engedménnyel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat és beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek az engedményezővel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.²⁴ Ennek következtében például abban az esetben, ha egy helyi kábeltévé szolgáltató túlzottan magas árakat érvényesít a fogyasztókkal szemben, és egy fogyasztói érdekvédelmi szervezet engedményesként vállalja ezeknek a követeléseknek az érvényesítését, a per során komoly problémát okozhat, ha a károsult fogyasztók egy része – esetleg éppen a szolgáltató versenyjogsértése miatt – az engedményezésről való értesítés előtt megtagadja a szolgáltatási díj fizetését vagy annak késedelmesen tesz eleget. Ebben az esetben ugyanis a szolgáltató beszámítással élhet.²⁵

A csoportos igényérvényesítés engedményezés útján történő megvalósíthatóságát nehezíti, hogy akárcsak pertársaság esetén, a csoport megszervezésében – a vonatkozó etikai normáknak köszönhetően – ügyvéd aktívan nem vehet részt.²⁶ Az engedményes ebből következően elsősorban csak gazdasági társaság vagy társadalmi szervezet lehet.

Komolyabb problémát vetnek fel azonban a csoport megszervezésével, illetve képviselésével kapcsolatos költségek. Az engedményezéssel, a jogosultak hozzájárulásának megszerzésével kapcsolatban felmerülő költségek ugyanis aligha vonhatóak a vesztes fél által az engedményes számára megtérítendő perköltség fogalmába.²⁷ Ezeknek a költségeknek a szerződésen kívüli kár körében történő érvényesítése is bizonytalan, hiszen azok a károsultak számára jelentenek kárt és nem az engedményes számára, aki majdan az igényt érvényesítő felperes lesz. Ezért ezeknek a költségeknek az érvényesítésére legfeljebb úgy kerülhet sor, ha a károsultak az engedményes díjával kapcsolatos költségek megtérítéséhez való jogukat is engedményezik. A költségek megtérítésével kapcsolatos bizonytalanságnak a következtében a csoport megszervezésének (csoport tagjainak azonosítása, engedményezési megállapodások előkészítése, aláíratása, tagok tájékoztatása stb.) költségeit minden bizonnyal a csoport tagjai

---

²⁴ Ptk. 329. § (3) bek.

²⁵ Ptk. 296-297. §

²⁶ Lásd az alábbiakban.

²⁷ Pp. 75. §

kell viseljék. Ez történhet előzetes hozzájárulás formájában, de megvalósítható sikerdíjas megbízás formájában is. Ez utóbbi esetben az engedményes vállalja a sikertelen igényérvényesítés kockázatát, azonban siker esetén a károsultak számára a kár összegének csak egy része kerül kifizetésre.

4.3 Ügyvédekre vonatkozó etikai normák: aktív ügyfélszerzés tilalma

Bár a kérdésnek nincs gyakorlata, így jogi minősítése is bizonytalan, az ügyvéd a csoport megszervezésében való részvételével kiteszi magát annak a veszélynek, hogy megsérti a Magyar Ügyvédi Kamara etikai szabályzatát.²⁸ Ennek értelmében az ügyvéd köteles tartózkodni az ügyfélszerzés minden tisztességtelen formájától, így különösen ügynököt és felhajtót nem vehet igénybe. Az ügyvéd másnak sem anyagi, sem egyéb ellenszolgáltatást nem nyújthat azért, mert őt a jogkereső személy részére ajánlotta.²⁹

A fenti tilalom értelmében etikai, illetve fegyelmi vétséget követ el az ügyvéd, ha felhívja a károsultakat az igényérvényesítésre, kezdeményezi a velük való kapcsolatfelvételt, avagy egy gazdasági társaság vagy társadalmi szervezet felhasználásával szervezi meg a csoportot. Az ügyvéd azzal is kитеheti magát a fegyelmi eljárás veszélyének, ha a csoportot megszervező társadalmi szervezet, az ő hozzájárulásával, összegyűjti a szükséges ügyvédi meghatalmazásokat.

4.4 Összefoglalás: hatályos magyar szabályozás használhatósága a csoportos igényérvényesítés szempontjából

A hatályos magyar szabályozás sajnálatos módon több szempontból is indokolatlanul akadályozza a csoportos igényérvényesítés lehetőségét csekély jelentőségű polgári jogi igények esetén. Ezek az akadályok annál is inkább indokolatlanok, mert sem az adott jogintézmény céljával, sem pedig a polgári eljárásjog vagy a polgári jog alapelveivel nem magyarázhatóak. Sokkal inkább abból adódnak, hogy ezeket a jogintézményeket úgy alkotta meg a jogalkotó, hogy a csekély jelentőségű polgári igények csoportos érvényesítésének a lehetőségével és szempontjaival nem számolt.

Ilyen indokolatlan korlátozást tartalmaznak a perbeli képviseletre vonatkozó szabályok. Még ha fenn is állnak a Pp. 51. §-a c) pontja szerinti pertársaság létrehozásának a feltételei, körülményes annak megvalósítása, hogy az eljárás során ilyenkor a pertársaság valamennyi tagját, vagyis az egész csoportot azonos személy vagy szervezet képviselje.

A polgári per során társadalmi szervezet csak saját tagjait képviselheti. Ezzel azonban a csoport társadalmi szervezet általi megszervezésének költségei jelentősen megnőnek. A közös perindítás másik lehetőségét, nevezetesen, hogy a csoport tagjai ugyanazt az ügyvédet bízzák meg képviseletükkel, hasonlóan problémássá teszi, hogy kialakult gyakorlat hiányában félő, hogy ilyenkor az ügyvéd fegyelmi eljárás veszélyének teszi ki magát. Ez a helyzet akkor, ha maga veszi fel a kapcsolatot a potenciális ügyfelekkel, de akkor is, ha ezt a feladatot a társadalmi szervezet látja el.

Az engedményezéssel mint polgári anyagi jogi eszközzel kapcsolatban az egyik legfontosabb probléma, hogy a csoport megszervezésének nem elhanyagolható mértékű költségei nem háríthatóak át a perveztes alperesre. Mivel pedig a felperes társadalmi szervezet vagy gazdasági társaság jelentős költségeket és kockázatot vállal a csoport megszervezésével, az engedményezést csak olyan feltételek mellett tudja megvalósítani, ha a károsultaknak járó kártérítés egy számottevő részét költségei fedezése céljából visszatárhathatja. Ennek azonban az az eredménye, hogy a károsultak – köszönhetően a tételes

---

²⁸ A Magyar Ügyvédi Kamara 8/1999. (III.22.) MÜK Szabályzata az ügyvédi hivatás etikai szabályairól és elvárásairól.

²⁹ 11/1. pont

jogi szabályoknak – kártérítési igényük csak egy részére kaphatnak megtérítést. Ez azonban ellentétes azzal a célkitűzéssel, hogy az őt terhelő jogi kötelezettségeket önként nem teljesítő és ezzel szükségtelen pereskedést kikényszerítő károkozó viselje ezen magatartásának vagyoni következményeit. Emellett a csoport megszervezését akadályozza, a csoport tagjainak a csoport képviselői iránti bizalmát csökkenti, ha jogszerű polgári igényüket másra úgy kell átruházzák, hogy sikeres per esetén annak csak egy részét kaphatják meg. Ez a tényező szintén megnehezíti a csoport engedményezés eszközével történő megszervezését.

A fentiek alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a rendelkezésre álló polgári eljárásjogi szabályok alapján a csoport megszervezése gyakorlati indokok miatt nehezen valósítható meg: a perbeli képviseletre vonatkozó meghatalmazás szabályai nem veszik figyelembe a csoportper lehetőségét és a csoport megszervezésének költségei nem háríthatóak át. Ha ugyanis a csoportot az ügyvéd szervezi meg és a csoport jogi képviseletével a tagok egyöntetűen őt bízzák meg, akkor ezzel az ügyvéd minden bizonnyal kiteszik magát a fegyelmi eljárás veszélyének. Ha a csoport megszervezésének feladatát egy társadalmi szervezet látja el, ez a szervezet többnyire nem járhat el a csoport képviselőjeként. Ilyenkor a társadalmi szervezet a csoportper érdekében annyit tehet, hogy összegyűjti a csoport-tagoknak ugyanazon ügyvéd részére szóló meghatalmazásait. Ezzel azonban az ügyvéd szintén annak gyanújába keverheti magát, hogy az ügyfélszerzés érdekében felhajtót vett igénybe vagy más tisztességtelen módszert alkalmazott. A képviseleti jog kérdése mellett ugyancsak komoly probléma, hogy a csoport megszervezésének költségei nem háríthatóak át a pereszes alperesre, mivel azok nem tartoznak a perköltség fogalmába.

Ezzel szemben a csoportos igényérvényesítés megvalósítása engedményezés útján elvileg megtörténhet, azonban ennek költségei és kockázatai – az egyéni követelések csekély értéke és a károsultak nagy számára tekintettel – magasak. Engedményezés esetén, a pertársaság eljárásjogi eszközéhez hasonlóan, az egyik alapvető akadálya a csoportpernek, hogy a csoport megszervezésének költségeire vonatkozóan a magyar jog nem tartalmaz speciális szabályokat, így azok a csoport képviselőit, illetve megszervezőit terhelik, és ezek a költségek pernyertesség esetén sem háríthatóak át az ellenérdekű félre.

Minden bizonnyal ez lehet az oka annak, hogy a csoportos igényérvényesítés mechanizmusa spontán módon nem alakult ki, ami arra utalhat, hogy mindez piaci alapon nem valósítható meg rentábilisan. Ebből viszont az következhet, hogy az engedményezés tételes jogi szabályaiban rejlő elvi lehetőségek kiaknázhatóak, ha a civil szféra vagy az állam finanszírozása fedezi az ezzel járó költségek egy részét. Ez alapvetően az első néhány eljárás sikeres lezárásáig indokolt, hiszen ezek a perek bírósági gyakorlat kialakításával valószínűleg olyan bizonytalansági tényezőket iktatnak majd ki, amely a későbbiekben a csoport megszervezőinek kockázatát csökkentik. Ettől függetlenül a jelenlegi jogszabályi keretek között, mivel a csoport megszervezésének költségei nem háríthatóak át, kétséges, hogy a csoportos igényérvényesítés piaci, de akár önköltségi alapon, megvalósítható-e. Ezt támasztják alá az ezzel kapcsolatos gyakorlati tapasztalatok is: Magyarországon nem ismeretes olyan eset, amikor csekély jelentőségű polgári jogi igényeket csoportosan érvényesítettek volna. Amennyiben pedig egy csoportper indítása adott esetben közgazdasági értelemben ésszerűnek is mutatkozna, akkor az csak úgy lenne megvalósítható, ha a károsultak számára csak kártérítési igényük egy részét térítik meg, és a fennmaradó összegből a csoportper költségeit kell fedezni.

Összegzőképpen azt mondhatjuk, hogy a meglévő tételes jogi keretek kizárják csoportper megszervezését, vagy olyan akadályokat gördítenek elé, amelyek következtében annak megvalósítása közgazdaságilag nem ésszerű. A magyar jogban meglévő szűk elvi lehetőségek kiaknázása a csoportos jogérvényesítés érdekében csak akkor lehetséges, ha ennek érdekében a károsultak képviselői nem piaci alapú támogatásban részesülnek. Ennek forrása lehet a civil szféra vagy az államháztartás. Az ilyen módon indukált eljárás, illetve az

azok eredményeként születő határozatok csökkenthetik a csoportper megszervezésével kapcsolatos bizonytalanságokat és kockázatokat, ezzel pedig elősegíthetik a csoportper mint igényérvényesítési eszköz alkalmazásának fenntarthatóságát. Hosszú távon azonban csak a meglévő tételes jogi keretek megváltoztatásával biztosítható, hogy a csoportos igényérvényesítés civil vagy állami támogatási hiányában, önköltségi alapon is megvalósítható legyen. Ezen belül a csoportper megteremtése érdekében minimális követelmény, hogy a jogalkotó egyértelműen rendelkezzen a csoport képviselőténak, a képviselői jog megalapításának kérdéséről és a csoport megszervezésével járó költségek viseléséről, pontosabban ez utóbbi költségeknek a peresre történő áthárításáról. A költségek viselésének rendezése történhet mind anyagi jogi, mind pedig eljárásjogi eszközökkel. Az előbbi esetben a csoport megszervezésének költségeit a kártérítési összeg részévé kell tenni, mint amely a jogszerű igényérvényesítés keretében merült fel. Az utóbbi esetben pedig a perköltség fogalmát lehetne kiterjeszteni a csoport megszervezésének költségeire.

5. A csoportper amerikai modellje: csoportos pertársaság

Csoportper szabályozása esetén nemigen beszélhetünk angolszász modellről a szó hagyományos értelmében. Sokkal jobban megragadja a csoportos pertársaságon alapuló jogrendszerek lényegi jellemzőjét az amerikai modell kifejezés. Ugyanis bár a csoportos pertársaságnak vannak korai angolszász jogi gyökerei,³⁰ a jogintézmény a mai formájában az Amerikai Egyesült Államokban fejlődött ki (*class action*). Ezt a modellt vették át kisebb-nagyobb korrekciókkal más angolszász jogrendszerek, úgy mint Ausztrália vagy Kanada némely tagállama. Nincs azonban olyan közös common law jogintézmény, amely közös nevezőre hozná az angolszász jogrendszereket, sőt, az Egyesült Királyságban az amerikai típusú csoportos pertársaság, azaz a *class action* jogintézménye nem is ismert.³¹

Az amerikai modell gyökerei az equity-ig nyúlnak vissza.³² A *class action* jogintézményét 1938-ban emelték be a szövetségi polgári eljárásjogba, majd a vonatkozó szabályokat jelentősen és átfogóan módosították egy 1966-os novellával, illetve kisebb módosításokat eszközöltek rajta 2003-ban.³³ A *class action* lényege, hogy egy adott csoport reprezentatív felei érvényesíthetik a csoport tagjainak követeléseit, anélkül, hogy azoknak kifejezetten hozzá kellene járulniuk a keresethez, illetve a per megindításához. A csoport tagjai azonban a csoportos pertársaságból kiléphetnek. Az amerikai modell másik fontos jellemzője, hogy csoportper jogintézménye általános jellegű mind tárgyi értelemben, mind a szankció vonatkozásában. Bármilyen jogsértésen alapuló polgári jogi igények érvényesítésére használható, és a polgári jog bármely szankciója kérhető a kereseti kérelemben. Az amerikai modell további lényegi jellemzője, hogy a fentiekben meghatározott megoldások közül a csoportos pertársaság modellt követi és nem ruház perlési jogosultságot állami vagy társadalmi szervezetekre. Mindazonáltal látni kell, hogy ez igazából csak egy formális különbségtétel, mert a társadalmi szervezetek involválódása az ilyen típusú jogvitákba általános és ennek jelentőségéből nem von le, hogy formálisan felperesként szükség van egy reprezentatív félre. Gyakran előfordul eset ugyanis, hogy egy társadalmi érdekvédő szervezet szervezi meg a csoportot, találja meg a pereskedésre hajló reprezentatív feleket, bízza meg az ügyvédet stb., bár ez a társadalmi szervezet *de iure* nem felperes. Ráadásul semmi sem zárja ki, hogy társadalmi szervezetek reprezentatív félnek minősüljenek.

5.1 Néhány összehasonlító jogi szempont az amerikai modell értékeléséhez

Az amerikai *class action* modellt nyilvánvalóan nem lehet vizsgálni az azt magában foglaló jogrendszer többi elemétől elszigetelten; ugyancsak nem lehet értelmezni a jogintézményt, illetve az azzal kapcsolatban megfogalmazott kritikákat a megfelelő jogi környezetben való elhelyezés nélkül. Az alábbiakban elemzésre kerülnek a *class action* modell előnyei és hátrányai, amelyek a jogintézmény hatásainak a vizsgálatán és a szakirodalomban kialakult álláspontok elemzésén alapulnak. Mindazonáltal már itt érdemes utalni az amerikai jognak azokra a jellemzőire, illetve jogintézményeire, amelyek a csoportper érvényesülésére hatással vannak.

---

³⁰ *Montgomery Ward & Co. v Langer*, 168 F.2d 182, 187 (8th Cir. 1948). Vö. Black's Law Dictionary (8th ed. 2004), class action.

³¹ Beisner, John H. – Borden, Charles E.: Expanding private causes of action: lessons from the US litigation experience, 5.

³² Black's Law Dictionary (8th ed. 2004), class action.; American Jurisprudence, Thomson/West. 2005, § 1782.; *Montgomery Ward & Co. v Langer*, 168 F.2d 182, 187 (1948).

³³ Dumain, Sanford P.: Recent amendments to Rule 23, 221-248.; Cooper H. Edward: Federal class action reform in the United States: past and future and where next? 432-440.; American Jurisprudence, Thomson/West. 2005, § 1782, 1791.

A releváns összehasonlító jogi szempontok három jelenség köré csoportosíthatóak: vállalkozói típusú ügyvédi modell, az ügyvédi költség viselésének amerikai szabálya és az angolszász jogrendszer bizonytalansági tényezői.

A vállalkozói típusú ügyvédi modell lényege, hogy számos esetben maguk az ügyvédek kutatják fel azokat az eseteket, amikor valaki követelést érvényesíthet és nem maguk a károsultak. Röviden azt mondhatnánk, hogy míg Európában az ügyfél keresi fel az ügyvédet,³⁴ addig az Atlanti Óceán túlsó partján gyakran maga az ügyvéd megy házhoz és keresi fel a potenciális ügyfelet, felvilágosítva őt jogairól és arra ösztönözve, hogy pereljen. Ez a megállapítás hatványozottan igaz a *class action* típusú perek vonatkozásában.³⁵ Ehhez kapcsolódik egy Európához viszonyítva nagyon magas perlési hajlandóság. Végül pedig előmozdítja a perlési kedvet és a vállalkozó típusú ügyvédkedést az amerikai büntető kártérítés intézménye (*punitive damages*), amelynek alapján a bíróságok a tényleges kárt meghaladó mértékű kártérítést is megítélhetnek a felperesnek, amennyiben az alperes súlyosan rosszhiszemű volt, vagy ha a generális prevenció vagy az igazságosság egyéb szempontjai ezt indokolják.³⁶ A büntető kártérítés reményében a károsultak akkor is perelnek, illetve ügyvédek akkor is elvállalják az ügyet, ha a tényleges kár önmagában esetleg nem lenne eléggé jelentős.

Az ügyvédi költségek viselésének amerikai szabálya, hogy mindegyik fél maga viseli a saját költségeit, szemben az európai megoldással, amelynek értelmében a vesztes fél viseli a pernyertes összes költségét. Ez utóbbi megoldás érvényesül az Egyesült Királyságban, Írországban,³⁷ Kanadában és Ausztráliában is. A perköltség amerikai szabályához kapcsolódik a sikerdíjas megbízások (*contingency/contingent fee*) gyakorlata. Míg Európában az ügyvédek rendszerint az ügyre fordított munkaóráik alapján fizetik, addig az USA-ban az ügyvéd rendszerint csak akkor kap honoráriumot, ha a pert megnyeri, igaz ilyenkor a megítélt kereseti követelés egy jelentős része képezi az ügyvédi tiszteletdíjat. Ez a sikerdíjas gyakorlat azért jelentős, mert katalizálja a perindítást, másrészt kizár egy olyan kérdést, amely az európai szabályok szerint felmerül. Kérdéses ugyanis, hogy ki viselje a csoportper megindításának a költségeit, ha a csoport nevében beterjesztett követelést a bíróság elutasítja. Sikerdíj esetén ez nem vet fel különösebb problémát, a pervesztés kockázatát ugyanis az ügyvéd viseli. Az európai modell értelmében azonban ilyenkor rendszerint a pert kezdeményezők viselik ezeket a kiadásokat. Felvet azonban az amerikai megoldás egy másik problémát, nevezetesen mekkora sikerdíj jár az ügyvédnek a per megnyerése esetén. Az ügyvéddel ugyanis csak a reprezentatív felek vannak tényleges kapcsolatban, míg a túlzottan magas sikerdíj a távollevő csoporttagoknak megítélt követelés összegét csökkenti. Ezért ebben a kérdésben a bíróságok fokozott szintű felügyelete és ellenőrzése indokolt.

Harmadrészt, az amerikai jogrendszer számos bizonytalansági tényezőt tartalmaz, amelyek Európában hiányoznak. Ez egyrészt az angolszász jogrendszerek jellemző nyitottságára vezethető vissza, ami sokkal nagyobb mérlegelést tesz lehetővé a bíró számára, mint amilyennel a kontinentális bírók rendelkeznek. Másrészt, jelentős bizonytalansági

---

³⁴ Bár az ügyvédi reklámot az Európai Unió számos tagállama tiltja vagy korlátozza, az elmúlt időszakban több jogrendszerben is eltörölték ezeket a tilalmakat vagy enyhítették őket. Lásd Communication from the Commission – Report on Competition in Professional Services. COM/2004/83 final. 14.; Stephen, Frank H. – Love, James H.: Regulation of the Legal Profession, 987-1017.

³⁵ Lásd Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. 12.

³⁶ Black’s Law Dictionary (8th ed. 2004), damages és punitive damages.; *BMW of North America, Inc. v Gore*, 517 U.S. 559, 116 S.Ct. 1589 (1996).; *Cooper Indus. v Leatherman Tool*, 532 U.S. 424, 432, 121 S.Ct. 1678, 1683 (2001).

³⁷ Waelbroeck, Denis – Slater, Donald – Even-Shoshan, Gil: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Comparative report. 92-95.

tényező az amerikai esküdtszék intézménye, amelyhez jelentősebb kártérítési ügyekben a feleknek alkotmányos joguk van³⁸, és amihez a felperesek gyakran ragaszkodnak, tekintettel arra, hogy a laikusokból álló esküdtszék jellemzően a károsultra kedvezőbb módon értékeli a körülményeket, illetve a kár mértékének megállapításánál is hajlamosabb a károsult javára dönteni. Harmadrészt, az amerikai polgári eljárásjog bizonyítási kánonja nem kíván meg bizonyosságot annak érdekében, hogy egy tény bizonyítottnak tekinthessünk, hanem megelégszik azzal a bizonyítottsági fokkal, amelyhez a magyar polgári perjogban a valószínűsítés fogalma áll talán a legközelebb. Míg ugyanis Európában, ha numerikusan akarjuk szemléltetni, egy tény akkor tekinthető bizonyítottnak, ha azt a bizonyítékok több mint 90%-os valószínűséggel alátámasztják, addig az USA-ban ez a küszöb 50% (*preponderance of evidence/balance of probabilities*)³⁹. Ha ugyanis az a fél, akin a bizonyítási teher nyugszik, meggyőzi a tényállás megállapítására jogosult eljárási szereplőt – adott esetben tehát az esküdtszék –, hogy a tény fennállása, az ellenérdekű fél által beterveztett bizonyítékokra is figyelemmel, valószínűbb, mint annak nemlétezése, akkor ezzel már bizonyította is a tényt. Összességében azt mondhatjuk, hogy nemcsak a jog tartalmának a megállapítása, illetve a bíróság jogértelmezésének a predikálása foglalt magában jelentős bizonytalansági tényezőket, hanem a tényállás megállapítása is, mert a bizonyítás során számos rizikófaktorral kell számolni.

Az amerikai *class action*-t csupán a fenti jogösszehasonlítási szempontok alapján elvégzett korrekcióval lehet egy kontinentális jogrendszer szempontjából, illetve számára értékelni. A kanadai és az ausztrál példa azonban már sokkal közelebb áll a kontinentális joghoz, hiszen ezekben az országokban a perköltség viselésének európai modellje érvényesül, nem jellemző az esküdtszék, és hasonlóan nem vagy alig jellemző rájuk a büntető kártérítés vagy a sikerdíjas megbízások.⁴⁰

5.2 Az USA csoportperre (*class action*) vonatkozó szabályozása

Az csoportper szabályait a 23. számú Szövetségi Polgári Eljárásjogi Szabály⁴¹ (továbbiakban: 23-as Szabály) tartalmazza, amelynek értelmében egy csoport egy vagy néhány tagja mint az egész csoportot képviselő, reprezentatív fél, illetve felek perelhetnek vagy perelhetőek a csoport nevében. A *class action*, illetve csoportper megindításának eljárási előfeltétele, hogy a csoportos pertársaságot a bíróság ilyen irányú végzésben elfogadja.

A végzés kibocsátásának a konjunktív tartalmi feltételei az alábbiak.⁴² (1) A csoport olyan nagyszámú tagból áll, hogy a tagoknak a hagyományos pertársaság szabályai szerinti összegyűjtése komoly gyakorlati akadályokba ütközne (*numerosity*). Az, hogy a csoport mikor tekinthető megfelelően nagyszámú tagból állónak, a körülményektől függ, azonban,

---

³⁸ Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya, Hetedik Módosítás („In Suits at common law, where the value in controversy shall exceed twenty dollars, the right of trial by jury shall be preserved, and no fact tried by a jury, shall be otherwise reexamined in any Court of the United States, than according to the rules of the common law.”). lásd Wright, James L. – Williams, M. Matthew: Remember the Alamo: the seventh amendment of the United States constitution, the doctrine of incorporation, and state caps on jury awards, 466-473.

³⁹ Black’s Law Dictionary (8th ed. 2004), preponderance of the evidence.

⁴⁰ Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 104.

⁴¹ Federal Rules of Civil Procedure, Rule 23, 28-Appendix U.S.C.A.

⁴² 23-as Szabály (a) bek.: „Prerequisites to a Class Action. One or more members of a class may sue or be sued as representative parties on behalf of all only if (1) the class is so numerous that joinder of all members is impracticable, (2) there are questions of law or fact common to the class, (3) the claims or defenses of the representative parties are typical of the claims or defenses of the class, and (4) the representative parties will fairly and adequately protect the interests of the class.”

ha a tagok száma negyven vagy ennél több, akkor ez a feltétel rendszerint teljesül.⁴³ (2) Vannak olyan jog- vagy ténykérdések, amelyek a csoport tagjait együttesen és közösen érintik (*commonality*). (3) A csoportot képviselő reprezentatív felek követelései és kifogásai tipikusak a csoport többi tagja, illetve általában a csoport vonatkozásában (*typicality*). Reprezentatív fél tehát csak és kizárólag olyan személy lehet, aki tagja a csoportnak. A gyakorlatban azonban általános, hogy a reálisan érvényesíthető követelést felfedező ügyvédek, társadalmi szervezetek hozzák az érdemi döntéseket, míg a csoport egy vagy több tagja formálisan a csoport reprezentatív tagjaként jelenik meg.⁴⁴ (4) A reprezentatív felek tisztességesen és megfelelően fogják a csoport tagjainak az érdekeit képviselni (*adequacy*). Ennek az előfeltételnek a keretében a bíróság azt vizsgálja, hogy a reprezentatív felek, illetve az általuk megbízott jogi képviselő megfelelő anyagi forrásokkal és szakmai tudással rendelkezik-e ahhoz, hogy az eljárásban a csoport többi tagjának érdekét képviselje. Vizsgálja továbbá a bíróság, hogy fennállhat-e érdekellentét a reprezentatív felek és a csoport többi, többnyire távollevő tagja között.⁴⁵

A fenti négy konjunktív előfeltétel mellett az alábbi feltételek közül legalább az egyiknek teljesülnie kell annak érdekében, hogy csoportos pertársaságot lehessen alapítani. Komoly jelentősége van annak, hogy a csoport melyik feltételnek felel meg, mert míg az (1)-(2) eset egységes (kényszerű) pertársaság, addig a (3) nem. Így részben más jogi rezsím is vonatkozik az első kettőre, mint a harmadikra. (1) Fennáll annak a veszélye, hogy amennyiben a csoport tagjai önállóan perelnek, akkor inkonzisztens, illetve egymástól eltérő ítéletek születnek vagy az egyik tag, illetve az egyes tagok vonatkozásában hozott ítéletek olyan kérdésekben állapítanak meg jogtételeket, amelyek a többi tag jogérvényesítése számára is alapvetőek, és így az utóbbiak jogérvényesítését korlátozzák vagy akadályozzák. Tehát fennáll annak a veszélye, hogy a bíróság az egyik tag vonatkozásában megállapít egy elvi tételt, amelyet a többi tag perében is alkalmazni kell, tekintettel arra, hogy az eljárások tényállása teljesen vagy közel azonos. (2) A csoportos pertársaságot kifogásoló tag a csoport tagjainak általános érdekét sértve járt el, illetve megtagadta, hogy úgy járjon áll, ahogy azt a tagok általános érdeke megkívánja. Ez a pont abban az esetben alkalmazható, ha a per célja jogsértés megállapítása vagy a jogsértéstől való jövőbeni eltiltás. Ezt a rendelkezést rendszeresen alkalmazták és alkalmazzák polgári jogi (*civil rights*) jogvitákban.⁴⁶ (3) A bíróság úgy találja, hogy azok a jog- és ténykérdések, amelyek közösek a tagok számára, predominánsak azokkal a jog- és ténykérdésekkel szemben, amelyek az egyes tagok vonatkozásában különböznek, és a csoportper kedvezőbb eljárási eszköz a jogvita, illetve jogviták tisztességes és hatékony megítéléséhez, mint bármely más rendelkezésre álló eljárásjogi instrumentum. Ennek során a bíróságnak vizsgálnia kell az alábbi tényezőket: a tagok érdeke, hogy önállóan ellenőrizzék a követeléseik érvényesítését, vagy önállóan védekezzenek, az esetlegesen már megindított perek száma és természete, mennyiben kívánatos, hogy a követelések eldöntését egy fórumban egyesítsék, a csoportper

---

⁴³ Roth, Ryan Kathleen: Mass tort malignancy: in the search for a cure, courts should continue to certify mandatory, settlement only class actions, 586-587.

⁴⁴ Vö. Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference "Debates over group litigation in comparative perspective." Geneva, 21-22 July 2000. 2.; Sherman, Edward F.: American class action: significant features and developing alternatives in foreign legal systems, 137.

⁴⁵ Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 107.

⁴⁶ Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 108.

menedzselésével potenciálisan felmerülő problémák.⁴⁷ Általában ezt az alpontot alkalmazzák kártérítési, illetve csekély jelentőségű polgári igényeket érintő perekben.⁴⁸

A csoportos pertársaság előfeltételeit tágan kell értelmezni,⁴⁹ különösen arra való tekintettel, hogy a csoport meghatározása a per során, a felmerülő bizonyítékok fényében változhat.⁵⁰

Csoportos pertársaság létesítéséhez bírósági végzésre van szükség. A bíróság a végzés kibocsátásakor megvizsgálja, hogy a kérelmező megfelel-e a csoportos pertársaság előfeltételeinek. A végzésben meg kell határozni a csoportot, a csoport követeléseit, a követelés érvényesítése során felmerülő jogkérdéseket és meg kell nevezni a csoport jogi képviselőjét. A végzést az ítélet meghozataláig lehet módosítani. A bíróság emellett úgynevezett alcsoportokba oszthatja a csoportot, amennyiben az előbbi tagjainak a követelése olyan jog- vagy ténykérdéseket vetnek fel, amelyek az alcsoport tagjai vonatkozásában közösek, azonban amelyek nem merülnek fel a csoport összes tagja vonatkozásában.⁵¹

Amennyiben a csoportos pertársaság alapja a fenti konjunktív feltételek közül az (1) vagy a (2) – azaz, ha inkonzisztens ítéletek veszélye vagy az egyik tagnak a csoport érdekeit veszélyeztető magatartása – a bíróság felhívás megtételét rendelheti el a csoport tagjai felé és informálhatja őket a csoportos pertársaságról, azonban erre nem köteles.

Amennyiben a csoportos pertársaság alapja a fenti (3) alternatív feltétel, a bíróságnak értesítenie kell a csoport tagjait a körülmények által lehetővé tett leghatékonyabb módon, és azokat a tagokat, akik azonosíthatóak, külön is értesítenie kell.⁵² Az értesítésnek tömören és világosan, laikusok számára is érthető módon ki kell terjednie az alábbi kérdésekre: a per természete, a csoport meghatározása, a csoport közös követelése, jogkérdések, arról való felvilágosítás, hogy a tag jogi képviselő útján megjelenhet a bíróság előtt, ha óhajtja, és hogy a bíróság kizárja a csoportból azokat, akik kilépésüket kérik, arról való tájékoztatás, hogy a csoportos pertársasággal szemben hozott ítélet a csoport összes tagját köti. A végzéssel

---

⁴⁷ Vö. *Amchem Products, Inc. v Windsor*, 117 S.Ct. 2231 (1997).; 23-as Szabály (b) bek.: „Class Actions Maintainable. An action may be maintained as a class action if the prerequisites of subdivision (a) are satisfied, and in addition: (1) the prosecution of separate actions by or against individual members of the class would create a risk of (A) inconsistent or varying adjudications with respect to individual members of the class which would establish incompatible standards of conduct for the party opposing the class, or (B) adjudications with respect to individual members of the class which would as a practical matter be dispositive of the interests of the other members not parties to the adjudications or substantially impair or impede their ability to protect their interests; or (2) the party opposing the class has acted or refused to act on grounds generally applicable to the class, thereby making appropriate final injunctive relief or corresponding declaratory relief with respect to the class as a whole; or (3) the court finds that the questions of law or fact common to the members of the class predominate over any questions affecting only individual members, and that a class action is superior to other available methods for the fair and efficient adjudication of the controversy. The matters pertinent to the findings include: (A) the interest of members of the class in individually controlling the prosecution or defense of separate actions; (B) the extent and nature of any litigation concerning the controversy already commenced by or against members of the class; (C) the desirability or undesirability of concentrating the litigation of the claims in the particular forum; (D) the difficulties likely to be encountered in the management of a class action.”

⁴⁸ Heffernan, Liz: *Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure*, 108.

⁴⁹ American Jurisprudence, Thomson/West. 2005, § 1788. Vö. *Frost v Weinberger (ED NY)*, 375 F.Supp 1312 (1974).; *In re A.H. Robins Co. (CA4 Va)*, 880 F2d 709 (1989).; *King v Kansas City Southern Industries, Inc. (CA7 Ill)*, 519 F2d 20, CCH Fed Secur L Rep ¶95213, 20 FR Serv 2d 593 (1975).

⁵⁰ *Esplin v Hirschi (CA10 Utah)*, 402 F2d 94, CCH Fed Secur L Rep ¶92276, 12 FR Serv 2d 525 (1968).

⁵¹ 23-as Szabály (c) bek. (4) pont: „When appropriate (A) an action may be brought or maintained as a class action with respect to particular issues, or (B) a class may be divided into subclasses and each subclass treated as a class, and the provisions of this rule shall then be construed and applied accordingly.”

⁵² Vö. *Eise v Carlisle & Jacquelin*, 417 U.S. 156 (1974).

szemben önálló fellebbezésnek van helye. Az értesítés költségeit a felperesnek, azaz a reprezentatív feleknek kell előlegezniük.⁵³

A fenti (3) alternatív feltétel alapján alakított pertársaság egyik alapvető jellemzője, hogy a bíróság által a végzésben meghatározott határidőn belül és módon a felek kiléphetnek a csoportos pertársaságból (opt-out rendszer). Csekély jelentőségű polgári jogi igények érvényesítése esetén erre nagyon ritkán kerül sor.⁵⁴ Ehhez a kilépéshez a csoport tagjainak alanyi joguk van, perbeli egyezség esetén pedig a bíróság, az egyezség jóváhagyását megelőzően, lehetővé teheti, hogy a tagok a csoportos pertársaságból kilépjenek. Ha azonban a csoportos pertársaság a fenti (1) vagy (2) feltételen alapul, akkor a csoport tagjai a pertársaságból nem léphetnek ki. Ebből kifolyólag a reprezentatív felek általában arra törekszenek, hogy a csoportos pertársaságot a bíróság ne a (3), hanem az (1)-(2) feltétel alá tartozónak minősítse. A bírósági gyakorlat értelmében azonban a fair eljárás alkotmányos követelménye (*due process*) megkívánja, hogy amennyiben az eljárás célja pénzbeli követelés érvényesítése, illetve pénzbeli marasztalás, akkor a tagok a csoportos pertársaságból kiléphessenek, még akkor is, ha az megfelel az (1) vagy (2) feltételnek.⁵⁵ Hasonló megfontolások érvényesülnek a tagok értesítésével kapcsolatban is. Bár az (1) vagy (2) feltétel alapján alakított csoportos pertársaság esetén a bíróság elrendelheti, de nem köteles elrendelni a tagok értesítését, ha a vagyoni igények predomináns elemei a követelésnek, akkor a bíróság köteles a tagokat értesíteni, az ismert tagokat egyedileg, a többi tagot pedig hirdetmény útján.⁵⁶

Törvény eltérő rendelkezése hiányában a bíróságnak meg kell neveznie a csoportos pertársaság jogi képviselőjét. A jogi képviselőnek tisztességes és megfelelő módon kell a csoport érdekeit képviselnie. A jogi képviselő kiválasztása során a bíróságnak az alábbi szempontokat kell figyelembe vennie: a jogi képviselőnek a csoport tagjai azonosítása és felkutatása érdekében végzett munkája, a hasonló, azaz csoportos pertársaságot érintő ügyekben vagy általában komplex peres ügyekben szerzett tapasztalatai, jogi ismeretei és azok a források, amelyeket a jogi képviselő a csoport képviseletére felajánl. Ennek során a bíróság a potenciális jogi képviselőt adat szolgáltatására kötelezheti. A bíróság már azelőtt kinevezhet ideiglenes jogi képviselőt a csoport képviseletére, hogy végzésben határozza a csoport elismeréséről, valamint arról, hogy az a törvény előírásainak megfelel-e.⁵⁷

A csoportos pertársasággal szemben hozott ítéletnek, amennyiben az az (1) vagy (2) ponton alapul, meg kell határoznia, hogy kik azok, akiket a bíróság a csoport tagjainak tekint. Amennyiben a csoportos pertársaság a (3) ponton alapul, a bíróságnak az ítéletben meg kell határoznia azokat, akik irányába a fentiekben említett közleményt megtette és akik nem kérték kilépésüket a csoportból, illetve akiket a bíróság a csoportba tartozónak tart. Amennyiben ez szükségesnek látszik, a csoporton belül alcsoportokat lehet meghatározni és ezek az alcsoportok külön-külön részesülhetnek a csoportos pertársaság kedvezményéből.

---

⁵³ *Eisen v Carlisle & Jacquelin*, 417 U.S. 156 (1974). Vö. Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. 8.; American Jurisprudence, Thomson/West. 2005. § 1788.

⁵⁴ Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. 9.

⁵⁵ *Phillips Petroleum Co. v Shutts*, 472 U.S. 797, 105 S.Ct. 2965, 86 L.Ed. 2d 628, 2 Fed. R. Serv. 3d (LCP) 797 (1985).; *Klender v U.S.*, 218 F.R.D. 161, 2003-2 U.S. Tax Cas. (CCH) ¶ 50579, 92 A.F.T.R. 2d 2003-5396 (2003).; *Brown v Ticor Title Ins. Co.*, 982 F.2d 386, 24 Fed. R. Serv. 3d (LCP) 865 ((1992). Vö. Robert L. Serenka, Jr.: Propriety of allowing class member to opt out in class action certified under subsection (B)(1) or (B)(2) of Rule 23 of Federal Rules of Civil Procedure, 563.

⁵⁶ *In re Allstate Ins. Co.*, 400 F.3d 505 (2005)

⁵⁷ 23-as Szabály (g) bek.

A pertársaság megalakítása és működése széleskörű bírósági felügyelet mellett történik. Ennek során a bíróság számos végzést hozhat. A bíróság a pervezető végzéseken kívül bizonyos perbeli cselekményekkel kapcsolatos tájékoztatást írhat elő, emellett felügyeli, hogy a csoport részt nem vevő tagjainak érdekei ne csorbuljanak.

Hasonlóan, a bíróság jóváhagyása szükséges minden egyezséghez vagy más, a felek közötti, a perre vonatkozó megállapodáshoz. Ennek célja, hogy a reprezentatív felek ne élhessenek vissza a csoportos pertársaság szabályaival azáltal, hogy a másik féllel olyan egyezséget kötnek, amely kizárólag vagy elsősorban az ő érdekeiket szolgálja. Ezért a bíróság az egyezséget csak a felek meghallgatását követően és csak akkor hagyhatja jóvá, ha az tisztességes, ésszerű és megfelelő. Ez a gyakorlatban úgy működik, hogy a reprezentatív felek, illetve a jogi képviselő és az ellenérdekű fél vagy felek betérjesztik a perbeli egyezség tervezetét, aminek értékelésére a bíróság meghallgatást tart. Ha a bíróság úgy gondolja, hogy az egyezség jóváhagyható, akkor egy további meghallgatást tűz ki, amelyen már a csoportos pertársaság bármely tagja megjelenhet, és indítványokat tehet.⁵⁸ Ilyenkor a csoport tagjait, többnyire hirdetményi úton, értesíteni kell a tervezett perbeli egyezségről, annak tartalmáról, illetve arról a tényről, hogy a bíróság meghallgatást tart a kérdésben és ezen bármely csoporttag megjelenhet. A perbeli egyezséget csak ezután a második meghallgatás után lehet jóváhagyni. Amennyiben a csoportos pertársaság a fenti (3) ponton alapul, a bíróság azzal a feltétellel is jóváhagyhatja az egyezséget, hogy az lehetővé teszi a csoport tagjai számára, hogy a pertársaságból kilépjenek és az egyezséget magukra nézve ne ismerjék el kötelezőnek.

A perbeli egyezségek általában meghatározzák a csoport tagjai számára az alperes által fizetendő összeget és azt a módszert, ahogy ezt az összeget az egyes tagok között fel kell osztani. Az egyezség annak meghatározására is kiterjed, hogy milyen feltételeknek kell valakinek megfelelnie annak érdekében, hogy a csoport tagjának minősüljön. Emellett az egyezségnek természetesen rendelkeznie kell arról, hogy milyen tartalommal és módon tájékoztatják a csoport tagjait az egyezségről. Az egyezség jóváhagyását követően kineveznek egy adminisztrátort, aki megszervezi a megítélt összeg elosztását. A bíróság jóváhagyása szükséges az alperes által teljesíteni vállalt összeg kifizetéséhez.⁵⁹ Az egyezségben az alperes többnyire pénzfizetésre vállal kötelezettséget, azonban nem ritkák az ún. nem-pénzbeli szolgáltatásra vonatkozó megállapodások sem, amikor például az alperes vállalja, hogy bizonyos magatartástól a jövőben tartózkodni fog.⁶⁰

A csoportos pertársaság esetén egy külön érdekes kérdés, hogy hogyan történik az ítélet végrehajtása, ami többnyire a csoport, illetve annak tagjai javára esetlegesen megítélt összeg szétosztását jelenti. Az ilyen irányú ítéletben a fentiekben a perbeli egyezség vonatkozásában meghatározott kérdésekről rendelkezni kell. Mivel azonban jellemző, hogy a csoport tagjainak csupán egy része jelentkezik az megítélt összegért – akár azért mert nem értesül arról, avagy inkább azért mert a követelés összege elhanyagolható, és annak beváltásával kapcsolatos adminisztráció még így is, annak ellenére, hogy a követelést csoportperben érvényesítették, túlzottan nagy kényelmetlenséggel jár⁶¹ –, nem ritka, hogy a bíróságok alternatív jogkövetkezményeket (*fluid recovery*) alkalmaznak, amelyek ugyan nem a ténylegesen kárt szenvedettek irányában állítják vissza az eredeti állapotot, illetve ítélnék

---

⁵⁸ Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. 9-10.

⁵⁹ Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. 14-15.

⁶⁰ Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. 15.

⁶¹ Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. 15.

meg kártérítést, hanem nevelő-preventív célzattal állapítanak meg olyan kötelezettségeket a jogsértővel szemben, amelyek összességében általában vagy többnyire azoknak fog majd előnyt jelenteni, akik az eredeti tényállás értelmében károsultak. Ilyen típusú jogkövetkezmények a kontinentális jogban elképzelhetetlenek, különösen a bíróságok inherens diszkréciójának hiánya miatt. Így például egy híres *class action* ügyben, amelyben egy taxi társaság a taxiórák átállításával becsapta ügyfeleit, és túlszámlázta a fuvardíjakat, a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy lehetetlen megtalálni azok az utasokat, akiknek a társaság túlszámlázott. Mivel ennek következtében nem lehetett teljes reparációt elrendelni, a bíróság arra kötelezte a taxi társaságot, hogy egy meghatározott, a jogsértés időszakával arányban álló ideig alacsonyabb árakat alkalmazzon az utasaival szemben. Az ítéletnek ez a rendelkezése részben azon is alapult, hogy nagyrészt ugyanazok a személyek használják majd a jövőben a taxikat, akik azokat a kérdéses időszakban használták. Az adott esetben a lehetőségek mellett lehető legteljesebb reparáció és a nevelési-prevenációs cél így kapcsolódott össze.⁶²

A csoportos pertársasággal kapcsolatos eljárás sarkalatos pontja, hogy miként történik a jogi képviselő díjazása. Kérdéses tehát, hogy ki fizeti a jogi képviselőt, illetve, hogy mennyi a jogi képviselő tiszteletdíja, ki határozza meg azt. Az első kérdéssel kapcsolatban ki kell emelni, hogy az Egyesült Államokban mindegyik fél maga viseli a saját ügyvédi költségeit, és szemben az európai megoldással, a pervesztes fél csak törvényben külön meghatározott esetekben kötelezhető a pernyertes fél ügyvédi költségeinek a megtérítésére. Ilyen kivételes szabály vonatkozik az antitröszt ügyekre is. A *Clayton Act* kimondja, hogy a pernyertes felperes versenyügyekben – a háromszoros kártérítésen felül – perköltsége, ezen belül ésszerű ügyvédi költségei megtérítését követelheti.⁶³ A főszabály azonban az, hogy mindegyik fél a saját ügyvédi költségeit viseli. A jogi képviselővel azonban gyakorlatilag csak a reprezentatív felek vannak kapcsolatban, míg a csoport távollévő tagjai nem. Így kérdéses lehet, hogy a távollévő tagoknak milyen alapon kell állniuk a felperesi jogi képviselő honoráriumát. A 23-as Szabály a *common fund* doktrínát követi, amelynek értelmében, ha valaki a saját erőfeszítéseivel mások számára megtérítést ér el, akkor azok, akik részesülnek ennek az erőfeszítésnek az előnyeiből, tisztességes módon hozzá kell járuljanak a megtérítés eléréséhez felmerült szükséges költségekhez.⁶⁴ Amennyiben pedig a pervesztes alperes, külön törvény előírásai alapján – mint például versenyügyekben – köteles a felperesi költségeket viselni, akkor ez utóbbi törvény állapítja meg a fizetési kötelezettséget.

Mivel a jogi képviselővel csak a reprezentatív felek vannak kapcsolatban a kereset benyújtását megelőzően, különösen fontos a csoport érdekeinek védelme érdekében, hogy ki és hogyan határozza meg a jogi képviselő tiszteletdíját. A 23-as Szabály értelmében a bíróság ésszerű ügyvédi díjat és költségtérítést ítél meg a jogi képviselőnek. Ezt a határozatot a bíróság azonban nem hivatalból hozza meg, hanem kérelemre. A kérelmet a felekkel közölni kell és a csoport tagjait annak tartalmáról a körülmények által lehetővé tett módon tájékoztatni kell. A csoport tagjai, illetve az a fél, akit a költségek terhelnek – tehát amennyiben az alól a főszabály alóli kivétellel van dolgunk, hogy mindegyik fél viseli a saját ügyvédi költségeit – kifogásolhatja a kérelemben foglaltakat. A bíróság a kérdésben meghallgatást tarthat, illetve helye van szakértő kirendelésének is. A csoporttagok

---

⁶² Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. 16.

⁶³ Clayton Act, 4. § (15 U.S.C.A. 15); további példaként lásd Civil Rights Attorney’s Fees Awards Act, 42 U.S.C.A. 1983 és 1988.

⁶⁴ *Alyeska Pipeline Serv. Co. v Wilderness Soc.*, 421 U.S. 240 (1975). Vö. Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. 10-11.

követeléseinek a kielégítésére, amennyiben a költségeket nem a pervesztes alperes viseli, csak a jogi képviselő részére a bíróság által megállapított tiszteletdíj kifizetését követően, az azt meghaladó mértékben kerülhet sor. A bíróság a honoráriumot vagy a megítélt összeg százalékában vagy egy ésszerű óradíj alapján állapítja meg. Az utóbbi megállapítása során figyelembe kell venni az elért eredményt, az ügy nehézségét és a jogi képviselő által vállalt kockázatot, azaz hogy a per elvesztése esetén semmilyen díjazásban és költségtérítésben nem részesül. Ezeknek a szempontoknak az alkalmazása és súlya változó képet mutat a bírósági gyakorlatban, azonban azon esetek vonatkozásában, amikor a költségeket a pervesztes alperes viseli, a Legfelsőbb Bíróság fokozatosan leépítette ezeknek a honoráriumot növelő tényezőknek a figyelembe vételét és csupán az általánosan elfogadott óradíjat tartotta megfelelő kiindulópontnak.⁶⁵ Az ügyvédi költség viselésének főszabálya alá tartozó esetek vonatkozásában megfigyelhető egy tendencia, hogy a bíróságok inkább preferálják a honorárium százalékos, mint az órabéren alapuló meghatározását. Általában a megítélt kártérítés 25-35 százalékában határozzák meg az ügyvédi sikerdíjat.⁶⁶

5.3 Ausztrália

Ausztráliában a csoportos pertársaság intézményét 1992-ben vezették be a szövetségi jogba.⁶⁷ Az amerikai és az ausztrál *class action* közötti alapvető különbség abban rejlik, hogy az utóbbi értelmében az eljárás megindításának nem előfeltétele, hogy a bíróság a csoport megalakítását végzésben elfogadja, illetve engedélyezze. Amint a csoportper elindult az ellenérdekű felet terheli annak bizonyítása, hogy a csoportos pertársaság előfeltételei nem állnak fenn.⁶⁸

Az ausztrál jogban a csoportos pertársaságnak az alábbiak a tartalmi előfeltételei. (1) A csoportnak legalább hét tagból kell állnia. (2) A követelésnek, illetve a keresetnek ugyanazon, hasonló vagy kapcsolódó körülményeken kell alapulnia. (3) A követelésnek, illetve a keresetnek érintenie kell legalább egy jelentős közös jog- vagy ténykérdést.⁶⁹

Emellett a csoportper kezdeményezőjének csak általánosságban kell a csoportot meghatároznia.⁷⁰ Az ausztrál csoportos pertársaság, az amerikai *class action*-hoz hasonlóan, opt-out rendszert hoz létre, azaz a csoport tagjai a csoportból a bíróság által meghatározott határidőn belül a bírósághoz intézett írásbeli nyilatkozattal kiléphetnek.⁷¹ Az eljárás szoros bírósági felügyelet mellett folyik, amely magában foglalja a felek által esetlegesen megkötött bírósági egyezség bírósági jóváhagyását is.

Az eljárás során meg lehet határozni kérdéseket, amelyek csupán a csoporton belüli egyik alcsoportot vagy csak meghatározott tagot érintenek. Az a tény tehát, hogy a jogviták

---

⁶⁵ *City of Burlington v Dague*, 505 U.S. 557 (1992).; *Pennsylvania v Delaware Valley Citizens' Council (1)*, 478 U.S. 546 (1986).; *Blum v Stenson*, 465 U.S. 886 (1984).

⁶⁶ Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference "Debates over group litigation in comparative perspective." Geneva, 21-22 July 2000. 10-12 és 20. sz. lábjegyzet.

⁶⁷ Federal Court of Australia Amendment Act 1991 (No. 181 of 1991). Lásd Clark, S. Stuart – Harris, Christina: Multi-plaintiff litigation in Australia: a comparative perspective. In: Duke Journal of Comparative and International Law, 289.

⁶⁸ Federal Court of Australia Act, 1976., 33C § és 33N. §. Lásd *In re Am. Med. Sys. Inc.*, 75 F.3d 1069, 1079 (1996).

Vö. Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 106.; Clark, S. Stuart – Harris, Christina: Multi-plaintiff litigation in Australia: a comparative perspective, 296.

⁶⁹ Federal Court of Australia Act, 1976., 33C. §. Vö. Clark, S. Stuart – Harris, Christina: Multi-plaintiff litigation in Australia: a comparative perspective, 297.

⁷⁰ Federal Court of Australia Act, 1976., 33H. §

⁷¹ Federal Court of Australia Act, 1976., 33J. §

véglegesen csak egyedi szinten dönthetőek el, nem akadályozza a csoportos pertársaság megalakításának. Ebben az esetben a bíróság eldönti a közösen, mindenkire vonatkozóan eldönthető kérdéseket, majd a csupán az egyik alcsoportot vagy valamelyik csoporttagot érintő kérdéseket külön vizsgálja.⁷²

A perköltség viselése tekintetében Ausztrália főszabályként az európai modellt követi, azaz a pervesztes fél viseli az összes perköltséget.⁷³

5.4 Kanada

Kanada számos állama bevezette a csoportos pertársaság intézményét, így British Columbia,⁷⁴ Ontario,⁷⁵ Quebec,⁷⁶ Newfoundland&Labrador⁷⁷ és Saskatchewan.⁷⁸ A *class action* jogintézményét a szövetségi bírósági szabályok (*Federal Court Rules*) is tartalmazzák.⁷⁹

A kanadai megoldások értelmében a csoportos pertársaság eljárási előfeltétele, hasonlóan az amerikai *class action*-hoz, a csoportos pertársaság bírósági végzésben történő előzetes elfogadása.⁸⁰ A csoportos pertársaság tartalmi előfeltételeinek vonatkozásában a kanadai jog sokkal megengedőbb mint az amerikai. (1) A csoport érdekében érvényesítendő keresetnek egy érvényes jogalapon kell nyugodnia. (2) A csoportnak kettő vagy több tagból kell állnia és meghatározhatónak kell lennie. Egy csoport akkor tekinthető meghatározhatónak, ha adottak azok a szempontok, amelyek alapján meg lehet állapítani, hogy valaki beletartozik-e a csoportba vagy sem. Nem szükséges azonban, hogy a csoport tagjainak, illetve minden egyes tagjának a kiléte bizonyos legyen. (3) Fenn kell álljanak olyan jog- vagy ténykérdések, amelyek közösek a csoport tagjai vonatkozásában. Szemben azonban az amerikai jog megoldásával, ezeknek a közös kérdéseknek nem kell predominánsnak lenniük.⁸¹ (4) A csoportos pertársaságnak kedvezőbb eljárási formának kell lennie, mint az egyéni pereskedés. A kedvezőbb eljárási forma követelményének nem a felek, azaz a felperesek és az alperesek közötti jogvita egésze szempontjából kell fennállnia, hanem csak a közös kérdések vonatkozásában.⁸² (5) Végezetül a reprezentatív feleknek igazolniuk kell, hogy a csoport érdekeit megfelelően képviselni képesek, illetve megfelelően képviselni fogják. Ennek érdekében egy működésképes eljárási tervet kell betérjeszteniük.⁸³

---

⁷² Federal Court of Australia Act, 1976., 33Q-R. §. Vö. Clark, S. Stuart – Harris, Christina: Multi-plaintiff litigation in Australia: a comparative perspective, 300-301.

⁷³ Clark, S. Stuart – Harris, Christina: Multi-plaintiff litigation in Australia: a comparative perspective, 301-302.

⁷⁴ Class Proceeding Act 1995, S.B.C. ch 21 (1995)

⁷⁵ Class Proceeding Act 1992, S.O. ch 6 (1992)

⁷⁶ Quebec Civil Code, Book IX.

⁷⁷ Class Actions Act, S.N.L., ch. C-18.1 (2001) (Newfoundland & Labrador)

⁷⁸ The Class Actions Act, S.S., ch. C-12.01 (2001) (Saskatchewan)

⁷⁹ Federal Court Rules, Part 4, 299.1-42. (http://laws.justice.gc.ca/en/showdoc/cr/SOR-98-106/bo-ga:l_4-gb:s_299_1/en#anchorbo-ga:l_4-gb:s_299_1)

⁸⁰ Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 106.

⁸¹ Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 109.

⁸² *Carom v Bre-X Minerals* (1999) 44 O.R. (3d) 173 (Gen Div). Idézi: Prestage – McKee: Class actions in the common law provinces of Canada, 1421.

⁸³ Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 109.; Watson, Garry D.: Class action: the Canadian experience, 273.; Bogart, W.A.: Questioning litigation's role – courts and class actions in Canada, 685.; Federal Court Rules, Part 4, 299.18.

A bíróság széleskörű jogkörökkel rendelkezik a csoportos pertársaság létrehozásának és működésének felügyeletére, ami kiterjed többek között a felek által kötött esetleges egyezség jóváhagyására is.⁸⁴

Mivel Kanada a perköltség viselésének európai, vagy ahogy az angolszász jogirodalomban használják, angol szabályát követi, szemben a mindegyik fél viseli a saját költségeit alapelveire épülő amerikai szabállyal, ebben a vonatkozásban is felmerült néhány szabályozási kérdés. A reprezentatív feleket ugyanis visszatarthatja, hogy az alperes hatalmas perköltségét is viselniük kell, ha esetleg részben vagy egészben elveszítik a pert. British Columbia-ban a problémát úgy oldották meg, hogy a csoportos pertársaság vonatkozásában áttörték a korábbi szabályt és átvették az amerikai megoldást, azaz mindegyik fél viseli a saját költségeit. Amennyiben a csoportos pertársaság pert veszít, akkor csak a saját jogi képviselőinek a díját kell megtérítse, de nem köteles megtéríteni a pernyertes költségeit, kivéve, ha a követelés nyilvánvalóan megalapozatlan, vagy a per célja az alperes zaklatása volt.⁸⁵ Quebec-ben van lehetőség arra, hogy az alperes a csoport képviselőitől költségeinek részleges megfizetését követelje, azonban ennek során csak egy jelképes összeg megtérítésére van lehetőség.⁸⁶ Alapvetően Ontario sem módosította a perköltség viselésére vonatkozó szabályait, azonban bizonyos esetekre vonatkozóan kivételt alkotott: pervesztés esetén a csoportos pertársaságot kezdeményező, azaz reprezentatív felek viselik a saját és a pernyertes fél perköltségeit, kivéve, ha a per egy próbapaper volt, új jogkérdéseket vetett fel vagy közérdekű kérdésre vonatkozott.⁸⁷ Mivel az egész perköltség viselésének veszélye komoly visszatartó erő lehet, Ontario-ban létrehoztak egy alapot, amelynek célja a csoportperек támogatása.⁸⁸

Külön szabályozási kérdésként merült fel a felperes ügyvédi költségeinek a megállapítása. Amennyiben a felperes képviselői elveszítik a pert, akkor viselik saját költségeiket és – az előzőekben írtaknak megfelelően – bizonyos korlátok között az alperes költségeit is kötelesek megtéríteni. Amennyiben azonban a felperesi képviselők megnyerik a pert, az alperesnek kell megtérítenie a felperes költségeit. Kérdéses azonban, hogy a felperes költségei, így annak díja hogyan kerül megállapításra. Kanadában ez utóbbi meghatározása a bíróság feladata, amely a perrel kapcsolatos munkaórák és a pertárgy értékének százalékában megállapított sikerdíj alapján állapítja meg a felperesi képviselők díját.⁸⁹

5.5 Az amerikai *class action* modell kritikája

Az USA-ban a *class action*-nel kapcsolatos problémák többnyire az alábbi kérdésekkel kapcsolatban merültek fel. Egyrészt komoly kritika éri a *class action* rendszert amiatt, hogy az egyes követelések aggregálásával olyan nagy, egységesen irányított követelést hoz létre, amelynek hatására az alperesek, elkerülendő a perrel kapcsolatos kockázatokat, hajlamosak egyezséget kötni akkor is, ha a felperesi követelés megalapozatlan.⁹⁰ A *class action*-nel kapcsolatos másik komoly kritika a reprezentatív felek,

---

⁸⁴ Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 112-113.

⁸⁵ Class Proceedings Act 1995, 37. §.; Watson, Garry D.: Class action: the Canadian experience, 274.

⁸⁶ Watson, Garry D.: Class action: the Canadian experience, 274-275.

⁸⁷ Ontario Act (cross-referring to s. 131(1) of the Courts of Justice Act), 31. § (1) bek.

⁸⁸ Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 116.; Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference "Debates over group litigation in comparative perspective." Geneva, 21-22 July 2000. 13.; Watson, Garry D.: Class action: the Canadian experience, 274-275.

⁸⁹ Watson, Garry D.: Class action: the Canadian experience, 277.

⁹⁰ Ebbing, Frank: Class action. die Gruppeklage: Ein Vorbild für das deutsche Recht, 39.; Weinstein, Jack B.: Some reflections on United States class actions, 834.

illetve a jogi képviselő visszaélészerű magatartásával kapcsolatos (*principal-agent* probléma). Így előfordult, hogy a reprezentatív felek olyan egyezséget kötnek, ami csak az ő érdekeiket szolgálta, vagy hogy a jogi képviselő díjazása túlzott.⁹¹ A 23-as Szabály 2003-as módosításai nagyrészt ez utóbbi veszélynek a kezelésére születtek. Harmadrészt, problémát vethet fel a potyautas effektus, ami abból adódik, hogy a csoportban adott esetben vannak jól és kevésbé jól megalapozott követelések, és az utóbbiak profitálnak abból, hogy a jól megalapozott keresetek növelik a csoport aggregált követelésének a súlyát. Ez kedvezőtlen, illetve káros szelekcióhoz vezethet azáltal, hogy a megalapozott követeléssel rendelkező csoporttagok kilépnek a csoportból.⁹²

Az első kritikai pont alapja megítélésem szerint az, hogy a perrel kapcsolatos várható bevételek vonatkozásában kirívó aszimmetria van az alperes hátrányára és ezért ez utóbbi hajlamos perbeli egyezséget kötni. Az alperes ugyanis az ügyvédi költség viselésének amerikai szabálya miatt mindenképpen komoly veszteséggel zárja a pert, még akkor is, ha nyer. Tegyük fel, hogy mindkét félnek a pereskedéssel kapcsolatos költségei 200-200 USD, amelyet az amerikai rendszerben a per kimenetelére tekintet nélkül viselniük kell. A pertárgy értéke pedig 1000 USD és a felperesnek 25% esélye van arra, hogy a pert megnyeri. Ennek megfelelően, ha vélelmezzük, hogy az infláció nulla és elhanyagolhatónak minősítjük a per lefolyásának idejét, egy racionális felperes, illetve annak jogi képviselője az alábbi módon számszerűsíti a pereskedéssel kapcsolatos döntést. Adott 200 USD költség, amit mindenképpen viselni kell, azonban a per várható hasznossága, azaz a pertárgy értékének a szorzata a sikeres pereskedés valószínűségével 250 USD (1000 USD x 25%). A pereskedés választása tehát egy racionális döntés, amelynek az értéke pozitív (250 USD – 200 USD = 50 USD). Az alperesnek a pereskedés során szintén kell számolnia 200 USD ügyvédi költséggel. Emellett azonban nem várhat semmilyen bevételt, hiszen ha meg is nyeri a pert, annak csak az a hozadéka, hogy nem kell kártérítést fizetnie, mindazonáltal 25% esélye van annak, hogy 1000 USD kártérítés kell fizetnie. A peres úton történő jogérvényesítés értéke tehát a számára -250 USD, amihez még hozzá kell adni az ügyvédi költséget, ami azt jelenti, hogy a pereskedés teljes értéke -450 USD. Az alperes számára tehát a pereskedés várható vesztesége a pertárgy értékének arányában igencsak számottevő, annak ellenére, hogy 75%-os a valószínűsége annak, hogy a pert megnyeri. Ilyen körülmények között a felek egyezségre fognak törekedni, ahol a felperes nem fogad el 50 USD-nél kevesebbet, míg az alperes nem hajlandó 450 USD-nél többet fizetni. Az, hogy mennyi lesz a konkrét kártérítés mértéke, az már a felek tárgyalásán múlik. Ennek az aszimmetriának az az egyik oka, hogy – amint azt a fentiekben említettük – a felperes csak a saját ügyvédi költségeit fekteti be az eljárásba a pernyertesség bizonyos fokú esélyével, míg az alperes ugyancsak fizeti az ügyvédi költségeket, amelyek megtérítésére nincs lehetősége, azonban a per megnyerésével semmilyen megtérítést nem követelhet.

Ez a kritikai pont valóban rámutat arra, hogy a reprezentatív felek akkor is hajlandóak perelni, ha követeléseik nem teljesen megalapozottak, míg az alperes akkor is belemegy egy egyezségbe, ha alacsony a valószínűsége annak, hogy a felperes a pert megnyeri. Nem hagyható viszont figyelmen kívül, hogy ez minden pereskedés vonatkozásában fennáll, nemcsak a csoportperekben. Az utóbbi csak annyiban különbözik a hagyományos, individuális pereskedéstől, hogy sok csekély jelentőségű polgári jogi igény egyesít. Így aztán azért sem tűnik meggyőzőnek a fenti álláspont, mert az lényegében azt állítja, hogy a fenti jelenség individuális jogérvényesítés esetén nem kifogásolandó, viszont csoportos pertársaság

---

⁹¹ Ebbing, Frank: Class action. die Gruppeklage: Ein Vorbild für das deutsche Recht, 39.; Silver, Charler: Class actions – representative proceedings, 211-217.

⁹² Coffee, John C., Jr.: The regulation of entrepreneurial litigation: balancing fairness and efficiency in the large class action, 906-908.; Bone, Robert: Civil procedure: the economics of civil procedure, 281.

esetén igen. Ugyanis az utóbbi esetben is polgári jogi igényekről van szó, amelyek csak annyiban különböznek az általában peresített polgári jogi igényektől, hogy csekély összegre vonatoznak. Emellett a kép sokkal árnyaltabb, ha a fenti vizsgálatot egy kontinentális jogi környezetben végezzük el, ahol a kockázati tényezők jelentősen alacsonyabbak, a per kimenetele sokkal jobban predikálható és ahol a pervesztes fél viseli mind a saját mind a pernyertes fél perköltségét.

Ha a fenti példát kontinentális jogi környezetbe ültetjük át, akkor látható, hogy ilyenkor a csekély megalapozottságú keresettel rendelkező felperes számára a pereskedés nem racionális alternatíva. A felperes számára ugyanis a per várható hasznossága 250 USD (1000 USD x 25%), míg 75% esélye van annak, hogy viselnie kell mind a saját, mind pedig a pernyertes alperes ügyvédi költségeit (400 USD x 75% = 300 USD). Látható tehát, hogy a felperes számára a peres jogérvényesítés értéke negatív (300 USD – 250 USD = -50 USD), ami a perköltség viselésére vonatkozó európai szabály következménye.

Az első kritikai pont által megvilágított probléma megítélésem szerint nem magának a *class action* jogintézményének köszönhető, hanem az amerikai jogot általánosságban jellemző jogintézményeknek, amelyeket a fentiekben röviden bemutatunk (büntető kártérítés, kockázati tényezők, ügyvédi költség viselésének amerikai szabálya stb.) vagy ezeknek a jogintézményeknek a *class action*-nel való együtthatásának. A perléssel kapcsolatos jelentős kockázat, sőt, amiről itt beszélnünk kell, a kockázat kiszámíthatatlansága, annak köszönhető, hogy az angolszász bíróság sokkal nagyobb diszkrécióval rendelkezik a jog értelmezésében mint az európai, az esküdtszék jellemzően károsult párti stb. Így emiatt és számos más okból sem lehet megjósolni, hogy mi lesz a bizonyítási eljárás eredménye, milyen tényeket fog bizonyítottnak elfogadni a bíróság, illetve az esküdtszék, és ugyancsak bizonytalan, hogy az esküdtek megítélnek-e büntető kártérítést, és ha igen akkor mekkora lesz ennek a mértéke stb. Emellett a felperes számára kevésbé hatásos visszatartó tényező az ügyvédi költség viselésének terhe.

A második kritikai pont (*principal-agent* probléma) tekintetében azt lehet mondani, hogy nem a *class action* jogintézményével szembeni általános kritika, azaz nem a csoportos pertársaság lényegét és szükségességét vonja kétségbe, hanem egy egyébként nagyon komoly szabályozási kérdést vet fel,⁹³ amelynek megoldására született például a 23. számú Szövetségi Szabály 2003-as módosítása, illetve a bíróság felügyeleti, ellenőrző jogkörének a kiszélesítése is. A *principal-agent* probléma azonban a társadalmi élet számos szegmensében jelentkezik, felmerülése önmagában nem állít akadályokat semmilyen jogintézmény alkalmazása elé, csupán körültekintőbb szabályozás és bölcsebb jogalkalmazás szükségét veti fel.

A harmadik probléma (potyautas effektus, káros szelekció) is inkább egy szabályozási kérdés, mint egy olyan kritikai pont, amely a *class action* jogintézményének a szükségességét vonná kétségbe. A probléma ugyanis kezelhető az opt-out lehetőség felhasználásával, a csoport megfelelő meghatározásával, a bírósági felügyeleti jogkör hatékony gyakorlásával stb.

---

⁹³ American Jurisprudence, Thomson/West. 2005. § 1782.; *Deposit Guaranty Nat'l Bank v Roper*, 445 U.S. 326, 63 L.Ed 2d 427, 100 S.Ct. 1166, 29 FR Serv 2d 1.

6. Csoportperek Európában

Az elmúlt időszakban az Európai Unió több tagállama is bevezetett olyan eljárásjogi eszközöket, amelyek a csoportos igényérvényesítés lehetőségét kívánják megteremteni.⁹⁴ Míg azonban az angolszász jogrendszerekben ismeretes a csoportper tárgyi értelemben általános és opt-out rendszeren alapuló jogintézménye, amely elsősorban a csoportos pertársaság modelljén alapul, azaz a csoport reprezentatív tagjai jogosultak a pert megindítani, addig a kontinentális Európában jellemzően szinte kizárólag csak a csoportper első két válfajára találunk példát, azaz a perindítási jogosultságot elsősorban közigazgatási szervekre és társadalmi szervezetekre telepíti a jogalkotó.⁹⁵ Ezen felül jellemző a kontinentális jogi megoldásra, hogy kártérítés követelése vagy pénzbeli marasztalás esetén csak a csoport tagjainak kifejezett meghatalmazása alapján – többnyire a pertársaság általános szabályai szerint – lehet követelést csoportper formájában érvényesíteni (opt-in rendszer),⁹⁶ míg az opt-out rendszer elsősorban megállapítási keresetek vonatkozásában kerül alkalmazásra, illetve abban az esetben, ha a kereseti követelés tárgya magatartástól, illetve jövőbeni jogsértéstől való eltiltás.

6.1 Közösségi jog

Bár általános jellegű csoportos pertársaságnak a közösségi jog az Európai Közösség korlátozott hatáskörei, illetve az egyedi felhatalmazások elve⁹⁷ következtében sem lehet forrása, az Európai Parlament és a Tanács 1998. május 19-i 98/27/EK irányelve a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról széleskörű csoportos perindítási jogosultságot ruház a tagállami közigazgatási szervekre és fogyasztói érdekképviseleti szervezetekre a fogyasztóvédelem területén kibocsátott közösségi irányelvek megsértése esetén.

Ez a perindítási jogosultság nem alapul opt-in rendszeren, csak a kompetens tagállami szervekre és minősített társadalmi szervezetekre vonatkozik, és a jogi szankció vonatkozásában is korlátozott. Per indítására jogosult bármely olyan testület vagy szervezet, melyet valamely tagállam jogának megfelelően hoztak létre, és amelynek jogos érdeke rejlik a kollektív fogyasztói érdekek védelmében, így különösen ilyen entitásnak minősülnek a kollektív fogyasztói érdekek védelméért felelős független köztestületek, amennyiben léteznek ilyenek az adott tagállamban, illetve az olyan szervezetek, amelyek célja a kollektív fogyasztói érdekek védelme a nemzeti jogszabályok által megállapított feltételeknek megfelelően.⁹⁸ A perindítás célját az irányelv a jogsértés megállapításában, illetve a jövőbeni jogsértéstől való eltiltásban határozza meg.⁹⁹ Ettől függetlenül az irányelv nem akadályozza a

⁹⁴ Lásd Willett, Linda A.: U.S.-style class actions in Europe: a growing threat? 8.

⁹⁵ Vö. Hodges, Christopher J.S.: Litigating antitrust claims in Europe: proposals and implications, 31-32.

⁹⁶ Vö. Koch, Harald: Non-class group litigation under EU and German law, 358.

⁹⁷ Szerződés az Európai Közösség létrehozásáról, 5. cikk (1) bek.: „A Közösség az e szerződésben ráruházott hatáskörök és a számára kijelölt célkitűzések keretén belül jár el.” Lásd *Federal Republic of Germany and others v Commission of the European Communities*, Joined cases 281, 283, 284, 285 and 287/85. [1987] ECR 3203. para. 30.; Opinion of the Court of 15 November 1994. Opinion 1/94. [1994] ECR I-5267. para. 9.; Opinion of the Court of 28 March 1996. Opinion 2/94. [1996] ECR I-1759. para. 30.; *Federal Republic of Germany v European Parliament and Council of the European Union*, Case C-376/98. [2000] ECR I-8419. para. 83.

⁹⁸ 3. cikk

⁹⁹ 2. cikk (1) bek.: A tagállamok kijelölik azokat a bíróságokat vagy közigazgatási hatóságokat, amelyek hatáskörrel rendelkeznek arra, hogy döntsenek a 3. cikk értelmében feljogosított egységek által kezdeményezett olyan eljárásokban, amelyek a következőkre irányulnak: (a) valamennyi jogsértés megszüntetése vagy megtiltása a kellő gyorsasággal, vagy adott esetben sürgősségi eljárással; (b) adott esetben olyan

tagállamokat szélesebb cselekvési lehetőséget biztosító rendelkezések elfogadásában. A direktíva 7. cikke kimondja: az irányelv nem akadályozza meg a tagállamokat olyan rendelkezések fenntartásában vagy elfogadásában, amelyek a feljogosított egységek vagy bármely más érintett személy részére nemzeti szinten szélesebb cselekvési lehetőség biztosítását célozzák.¹⁰⁰

A fenti perindítási jogosultság azonban csak az irányelv mellékletében felsorolt közösségi jogszabályok megsértése vonatkozásában áll fenn, így jelenleg 13 közösségi irányelv megsértése esetén alkalmazható ez az eljárási eszköz.¹⁰¹

6.2 Társadalmi szervezetek és közigazgatási hatóságok által indítható per a francia jogban

A francia jogban mind társadalmi szervezetek, mind pedig közigazgatási hatóságok indíthatnak csoportper, amelynek során a bíróság kártérítési vagy más fizetési kötelezettséget is megállapíthat. Ez utóbbira azonban csak a csoport tagjainak hozzájárulása esetén kerülhet sor (opt-in rendszer). Jellemzője azonban ezeknek a szabályoknak, hogy nem állapítanak meg általánosan igénybe vehető eljárásjogi eszközt, hanem a csoportos igényérvényesítés lehetőségét mindig jogsértések valamely csoportjára korlátozzák.

---

intézkedések, mint a határozat egy részének vagy egészének megfelelőnek ítélt formában történő kihirdetése és/vagy helyreigazító nyilatkozat közzététele a jogsértő magatartás tartós hatásainak kiküszöbölése érdekében; (c) amennyire az érintett tagállam jogrendszere megengedi, a pereszes alperes arra történő ítélete, hogy amennyiben a határozatot nem teljesíti a bíróságok vagy a közigazgatási hatóságok által megszabott határidőn belül, úgy fizessen meg az államkincstár vagy a nemzeti jogszabályok által kijelölt vagy említett bármely kedvezményezett számára egy, a késedelmes napok száma alapján megállapított pénzüsszeget vagy bármilyen más, a nemzeti jogszabályok által meghatározott összeget a határozatok végrehajtásának biztosítása érdekében. Lásd Koch, Harald: Non-class group litigation under EU and German law, 359-360.

¹⁰⁰ Lásd Koch, Harald: Non-class group litigation under EU and German law, 363.

¹⁰¹ Lásd a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól szóló, 2005. május 11-i 2005/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv. HL L 149., 2005.6.11., 22. o. [Beillesztette ezen irányelv 16. cikke.] 2. Az üzlethelyiségen kívül kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 1985. december 20-i 85/577/EGK tanácsi irányelv. HL L 372., 1985.12.31., 31. o. 3. A legutóbb a 98/7/EK irányelvvel (HL L 101., 1998.04.01., 17. o.) módosított, a fogyasztói hitelre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló 1986. december 22-i 87/102/EGK tanácsi irányelv. HL L 42., 1987.02.12., 48. o. 4. A 97/36/EK irányelvvel (HL L 202., 1997.07.30., 60. o.) módosított, a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 1989. október 3-i 89/552/EGK tanácsi irányelv: 10-21. cikk. HL L 298., 1989.10.17., 23. o. 5. A szervezett utazási formákról szóló 1990. június 13-i 90/314/EGK tanácsi irányelv. HL L 158., 1990.06.23., 59. o. 6. Az emberi használatra szánt gyógyszerek reklámozásáról szóló 1992. március 31-i 92/28/EGK tanácsi irányelv. HL L 113., 1992.04.30., 13. o. 7. A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 1993. április 5-i 93/13/EGK tanácsi irányelv. HL L 95., 1993.04.21., 29. o. 8. Az ingatlanok időben megosztott használati jogának megszerzésére irányuló szerződések egyes szempontjai vonatkozásában a fogyasztók védelméről szóló 1994. október 26-i 94/47/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv. HL L 280., 1994.10.29., 83. o. 9. A távollevők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről szóló 1997. május 20-i 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv. HL L 144., 1997.06.04., 19. o. 10. A fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999. május 25-i 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv. HL L 171., 1999.07.07. [Beillesztette ezen irányelv 10. cikke.] 11. A belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló („Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv”) 2000/31/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (HL L 178. szám, 2000.07.17., 1. o. [Beillesztette ezen irányelv 18. cikke.] 12. A fogyasztói pénzügyi szolgáltatások távértékesítéssel történő forgalmazásáról, valamint a 90/619/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK illetve a 98/27/EK irányelv módosításáról szóló, 2002. szeptember 23-i 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv. HL L 271., 2002.10.09., 16. o. [Beillesztette ezen irányelv 19. cikke.] 13. A belső piaci szolgáltatásokról szóló, 2006. december 12-i 2006/123/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv. HL L 376, 2006.12.27., 36. o. [Beillesztette ezen irányelv 42. cikke.]

A francia jog fogyasztóvédelmi ügyekben megadja a jogot a fogyasztók érdekvédelmi szervezeteinek, hogy a sérelmet szenvedett fogyasztók nevében pereljének. A Fogyasztói Kódex (*Code de la Consommation*) rendelkezései értelmében a fogyasztói érdekvédelmi szervezetek jogosultak a fogyasztók érdekeinek védelmében megállapítási keresettel élni, valamint kérni a bíróságot, hogy tiltsa el az alperest a további jogsértéstől.¹⁰² Másrészt, a fogyasztói érdekvédelmi szervezetek kártérítési igényt is érvényesíthetnek.¹⁰³ A Fogyasztói Kódex L422-1. §-a ugyanis kimondja, hogy amennyiben több természetes személyt mint fogyasztót károsodás ér, az egyes személyek kára ugyanannak a gazdasági vagy szakmai működése körében eljáró személynek a magatartására vezethető vissza és a kárnak azonos az eredete, az olyan fogyasztóvédelmi érdekvédelmi szervezet, amely országos szinten reprezentatívnek tekinthető és amelyet több mint két olyan fogyasztó meghatalmaz, akit károsodás ért, az őt meghatalmazó fogyasztók nevében kártérítést követelhet a bíróságtól (*action en représentation conjointe*). A meghatalmazásnak explicitnek kell lennie, és azt mindegyik fogyasztónak írásban kell megadnia.¹⁰⁴ A jogintézmény céljával nehezen magyarázható korlátozás azonban, hogy a meghatalmazásokat nem lehet rádió vagy televízió hirdetés útján gyűjteni, hasonlóan nem lehet hirdetésekkel, röpiratokkal vagy postai úton felhívni a potenciális károsultakat a meghatalmazás megadására.¹⁰⁵ Amennyiben a fogyasztóvédelmi szervezet keresettel él a bíróság előtt, folyamatosan tájékoztatnia kell az általa képviselt fogyasztókat a per állásáról.¹⁰⁶ A perrel kapcsolatos iratokat azonban nem a fogyasztóknak, hanem a társadalmi szervezetnek kell kézbesíteni.¹⁰⁷

Ki kell emelni, hogy a fenti csoportos igényérvényesítési eszköz – a rendelkezésre álló információk szerint – az elmúlt időszakig nem került alkalmazásra versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos kártérítés ügyben.¹⁰⁸

A társadalmi szervezetek mellett a Kereskedelmi Kódex (*Code de Commerce*) felhatalmaz egyes közigazgatási hatóságokat – az ügyészt (*ministère public*), a gazdasági minisztert és a versenytanács elnökét –, hogy bizonyos tisztességtelen magatartások esetén bírósági eljárást kezdeményezzenek, és ennek során – többek között – kártérítés fizetését követeljék.¹⁰⁹ Erre azonban csak akkor van lehetőség, ha valamely termelő, kereskedő stb. a

---

¹⁰² Ennek megfelelően meghatározott fogyasztóvédelmi társadalmi szervezetek keresetben kérhetik a bíróságtól, hogy az tiltsa el az alperest a további jogsértő magatartástól, így különösen, hogy a korábban alkalmazott jogellenes vagy tisztességtelen szerződési kikötéseket a jövőben nem alkalmazza. [L421-2.] Emellett a Kódex, a 98/27/EK irányelv végrehajtása végett kimondja, hogy az irányelv 4. cikkében foglalt feltételek megfelelő civil szervezetek is élhetnek megállapítási keresettel, illetve kérhetik a bíróságtól, hogy tiltsa el az alperest a további jogsértésektől, amennyiben a szerződési gyakorlata az irányelv végrehajtására kibocsátott nemzeti jogszabályokkal ellentétes. [L421-6.] A kérdéses rendelkezést a Fogyasztói Kódexbe a loi n° 92-60 du 18 janvier 1992 illesztette be.

¹⁰³ A fenti érdekvédelmi, illetve képviselési jogosultságok csak a külön jogszabály alapján ezzel a hatáskörrel felruházott szervezeteket illetik meg. A Kódex vonatkozó végrehajtási rendeletében meghatározott feltételeknek megfelelő érdekvédelmi szervezeteket a fogyasztóvédelmi és az igazságügyi miniszter közös döntésével minősíti perlési joggal rendelkező érdekvédelmi szervezetté. A határozatot közzé kell tenni a Francia Köztársaság Hivatalos Közlönyében. [R411-1 és R411-2.] Ex lege rendelkeznek perlési jogosultsággal, így nem szükséges külön határozatban ilyennek minősíteni, a francia családi és jóléti kódex 2. §-ában meghatározott szervezeteket. [L421-1 (1) bek.]

¹⁰⁴ Gasparinetti, Marco: Accès à la justice et règlement des litiges de consommation dans le Marché unique: le coût des frontières »judiciaires«, 95.

¹⁰⁵ L-422-1 (2) bek.

¹⁰⁶ R422-6

¹⁰⁷ L422-2

¹⁰⁸ Momège, Chantal – Bessot, Nicolas – Ashurst: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: France. 7.

¹⁰⁹ Code de Commerce, L442-6. Vö. Momège, Chantal – Bessot, Nicolas – Ashurst: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: France. 8.

Kódex meghatározott tilalmait megsérti. Ezek a tilalmak pedig alapvetően nem antitröszt, hanem tisztességtelenségi versenyjogi ihletésű tényállásokat állapítanak meg. Például ide tartozik az indokolatlan diszkrimináció, vevői erővel való tisztességtelen visszaélés, üzleti kapcsolatok azonnali megszüntetése megfelelő felmondási idő betartása nélkül, vagy pedig közvetlen vagy közvetett részvétel egy kizárólagos vagy szelektív – a versenyjog szabályainak egyébként megfelelő – forgalmazási rendszer azon tiltó szabályának megsértésében, melynek értelmében a hálózat tagjain kívüli más személyek számára nem lehet adott terméket értékesíteni. A releváns tilalmak tekintetében ki kell emelni, hogy azok védett célcsoportja, sértettjei a kereskedők és nem a végfogyasztók. Így ez a jogintézmény nem áll rendelkezésre a fogyasztók részére, akik számára a csoportos igényérvényesítés lehetősége vitális jelentőségű lehet, hanem a vállalkozások igényeinek előmozdítására szolgál.

6.3 Svéd jog megoldása: a 2002-es törvény a csoportperokről

Svédországban a közelmúltban fogadtak el egy törvényt, amely a csoportper jogintézményét átfogóan szabályozza a skandináv államban.¹¹⁰ Bár a törvény komoly előrelépést jelent a perjog hagyományos individualizmusához képest, nagyban levon a progresszivitásából, hogy egy opt-in rendszert hoz létre.

A törvény kétségtelen novuma, hogy ez az első európai jogszabály, amely általánosságban lehetővé teszi csoportper indítását, azaz a csoportper alkalmazási körét tárgyi értelemben nem korlátozza.¹¹¹ A törvény által meghatározott perjogi szabályok polgári jogi igények bármely körére alkalmazhatóak, tehát nemcsak fogyasztóvédelmi vagy versenyügyekben. A törvény további érdekessége, hogy a bíróság nem hoz előzetes határozatot abban a kérdésben, hogy a csoport, amelyet a reprezentatív felek képviselnek, megfelel-e a törvény előírásainak, nincs tehát ún. certifikációs eljárás.¹¹²

A törvény a csoportper három típusát ismeri: csoportos pertársaság, közigazgatási szerv általi per és társadalmi szervezet általi per. Az első csoportba azok az esetek tartoznak, amikor az érintett csoport egy vagy több tagja kezdeményezi a csoportpert. A közigazgatási szerv által kezdeményezett per körébe tartozik többek között a fogyasztóvédelmi ombudsmann által indítható per. A társadalmi szervezetek által kezdeményezhető perek köre annyiban korlátozott, hogy főszabály szerint csak fogyasztóvédelmi és környezetvédelmi tárgykörökre terjedhet ki.¹¹³

A csoportper megengedhetőségének előfeltételeit a törvény az alábbiak szerint határozza meg. (1) Adott kell, hogy legyen legalább egy tény- vagy jogkérdés, amely közös a

---

¹¹⁰ A törvény nem hivatalos angol fordítását (Group Proceedings Act, SFS 2002:599) lásd <http://www.sweden.gov.se/sb/d/574/a/27767>. A törvény angol fordítását lásd továbbá http://www.courdecassation.fr/IMG/File/loi_suedoise_swedish_law_eng.pdf. A jogszabály 2003. január 1-jén lépett hatályba. A javaslati stádiumban lévő normaszöveg elemzését lásd Lindblom, Per Henrik: Individual litigation and mass justice: a Swedish perspective and proposal on group actions in civil procedure, 824-830.; Nordh, Roberth: Group actions in Sweden: reflections on the purpose of civil litigation, the need for reforms, and a forthcoming proposal, 395-402.

¹¹¹ 1-2. §

¹¹² Nordh, Robert: Group actions – the Swedish experience. Les actions collectives: points communs et divergences des expériences américaines et européennes – Multi party actions: similarities and divergences of the American and European experiences. Cour de cassation, 2005. június 2. 3.

¹¹³ Nordh, Robert: Group actions – the Swedish experience. Les actions collectives: points communs et divergences des expériences américaines et européennes – Multi party actions: similarities and divergences of the American and European experiences. Cour de cassation, 2005. június 2. 3.; Pettersson, Tommy – Perván Lindeberg, Stefan – Persson Gioliton, Malin: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Sweden. 4. Vö. Svéd csoportper törvény 2. § (3) bekezdésével és 3-6. §-ával.

csoport tagjainak követelése szempontjából. (2) A csoportper segítségével az ügy hatékonyan és célszerűen megoldható, tehát a csoport tagjainak a követeléseik között fennálló különbségek vagy eltérések nem teszik a csoportper alkalmazhatatlanná a jogviták megoldására. (3) A csoport tagjai nagyobb részének a csoportper jobb igényérvényesítési eszköz, mint az egyéni pereskedés, azaz a csoportper a legjobb polgári perjogi alternatíva, amely általában a tagok rendelkezésére áll. (4) A csoportot megfelelő módon meg lehet határozni az ügy körülményei alapján. (5) Végül pedig a csoport képviselőjének képesnek és alkalmasnak kell lennie arra, hogy a csoport érdekeit képviselje.¹¹⁴

Sajnálatos módon sokat levon a törvény értékéből, hogy csak azok a személyek tekinthetők a csoport tagjainak, akik a bírósághoz ilyen irányú kérelmet intéznek. Azokat, akik megfelelnek a felperes által meghatározott csoport definíciójának, tájékoztatni kell a perről és arról a lehetőségéről, hogy a csoportba beléphetnek. Az opt-in szabályból kifolyólag az ítélet csak azokra terjed ki, akik jelezték a csoportban való részvételi szándékukat.¹¹⁵ Ennek megfelelően a csoport képviselői és az alperes közötti egyezség is csak rájuk terjed ki, az egyezséget azonban a bíróságnak jóvá kell hagynia.¹¹⁶ A perrel kapcsolatos ügyvédi és egyéb költségek nem vetnek fel különösebb problémát tekintettel arra, hogy a svéd jog értelmében – hasonlóan a kontinentális jogban általánosan elfogadott gyakorlathoz – a pervesztes fizeti a pernyertes költségeit is.¹¹⁷ Így a csoport tagjai úgymond a nettó követelésükhöz jutnak hozzá, amennyiben a csoport a pert megnyeri. A per elvesztésének kockázatát azonban azok viselik, akik a pert kezdeményezték.

6.4 Holland jog

A holland jog vonatkozó jogintézményét (*collectieve actie*) 1994-ben vezették be a németalföldi polgári törvénykönyvbe (*Burgerlijk Wetboek*).¹¹⁸ A bírósági gyakorlat azonban már korábban elismerte a társadalmi szervezetek perlési jogosultságát, és ez a jogosultság nemcsak megállapítási keresetre, illetve a jogsértéstől való eltiltásra irányulhatott, hanem adott esetben kártérítés követelésére is.¹¹⁹ Ezzel szemben ez utóbbi lehetőséget a törvényi szabályozás már nem foglalja magában. A csoportper törvényi szabályozásának az is volt az állítólagos kimondatlan indoka, hogy ezt a megengedő bírósági gyakorlatot a tételes jog medrébe terelje, és elkerülje annak veszélyét, hogy a bíróságok a társadalmi szervezetek perbeli legitimációját túl tágan határozzák meg.¹²⁰

A hatályos rendelkezések értelmében társadalmi szervezetek és közigazgatási szervek perelhetnek egy csoport érdekében, azonban a kereseti kérelem nem irányulhat kártérítésre.¹²¹

---

¹¹⁴ Svéd csoportper törvény 8. §. Vö. Nordh, Robert: Group actions – the Swedish experience. Les actions collectives: points communs et divergences des expériences américaines et européennes – Multi party actions: similarities and divergences of the American and European experiences. Cour de cassation, 2005. június 2. 4.

¹¹⁵ Svéd csoportper törvény 13-14. §

¹¹⁶ Svéd csoportper törvény 26. §

¹¹⁷ Nordh, Robert: Group actions – the Swedish experience. Les actions collectives: points communs et divergences des expériences américaines et européennes – Multi party actions: similarities and divergences of the American and European experiences. Cour de cassation, 2005. június 2. 5.

¹¹⁸ Burgerlijk Wetboek, 3:305a és 3:305b. Lásd J.H. Nieuwenhuis – C.J.J.M. Stolker – W.L. Valk: Vermogenrecht. Tekst&Commentaar. De tekst van de Boeken, 3, 5, 6 en de titels 1, 7, 7A, 9, 14 en 15 van Boek 7 van het BW voorzien van commentaar, 283-289.; N. Frenk: Kollektieve akties in het privaatrecht, 360.

¹¹⁹ W. Van Gerven – P. Larouche – J. Lever: Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law, 270/1-4.; Comparative Study on Consumer Policy Regimes. Department of Trade and Industry. Consumer and Competition Policy Directorate. Country Reports: The Netherlands. 9.

¹²⁰ Lindblom, H.: Group actions and the role of the Courts – a European perspective, 24. lábjegyzet.

¹²¹ 3:305a (1) bek. Vö. Lindblom, H.: Group actions and the role of the Courts – a European perspective, 13. Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National

Következésképpen ez a jogintézmény csak a megállapítási keresetekre vonatkozik, illetve azokra az esetekre, amikor a kereset célja, hogy a bíróság az alperest tiltsa el valamilyen magatartástól. Korlátozás a perlési jogosultsággal szemben, hogy a társadalmi szervezetnek a keresetlevél benyújtása előtt konzultálnia kell az alperessel, és meg kell kísérelnie egyezség elérését. Amennyiben erre vonatkozóan nem tesz megfelelő erőfeszítéseket az a perbeli legitimitációjának az elvesztésével jár.¹²² A törvény lehetőséget teremt a csoport tagjai számára, hogy kilépjenek a csoportból, illetve, hogy a per eredményeként születő határozat hatályát az ő vonatkozásukban kizárják (opt-out).¹²³

A holland polgári törvénykönyv rendelkezései mellett a csoportper kérdésével kapcsolatban meg kell említeni a tömeges károkkal kapcsolatos kollektív egyezségekről szóló törvényt (*Wet collectieve afwikkeling massaschade*),¹²⁴ amely 2005. július 27-én lépett hatályba. Az általa létrehozott rezsim központi jellemzője, hogy míg bizonyos értelemben az amerikai *class action*-höz hasonló megközelítést követ, csak a csoportot képviselő társadalmi szervezet és a károkozó közötti egyezségekre vonatkozik. A jogszabály értelmében a csoportot képviselő társadalmi szervezet az alperessel egyezséget köthet, amelyet a bíróságnak jó kell hagynia.¹²⁵ A jóváhagyott egyezség hatálya alól a csoport tagjai három hónapon belül kivonhatják magukat.¹²⁶ Amennyiben nem élnek ezzel a lehetőséggel, az egyezség kötni fogja őket. Az egyezségnek ki kell térnie az alábbi kérdésekre: az érintett csoport meghatározása, a fizetendő kártérítés, milyen feltételeknek kell megfelelnie valakinek ahhoz, hogy jogosult legyen a kártérítésre, és annak részletei, hogy hogyan számították ki a kártérítési összeget.¹²⁷

A fenti lehetőségek mellett az engedményezés és a pertársaság általános szabályai segítségével is elérhető csoportper létrehozása. Erre természetesen elviekben mindegyik fejlett jogrendszerben lehetőség van, azonban Hollandiában konkrét eset is példaként szolgál erre a megoldásra. Így például több helyi önkormányzat alapítványt hozott létre, amelynek célja polgári jogi igények érvényesítése olyan – elsősorban építőipari – vállalkozásokkal szemben, amelyek a pályáztatás vagy a versenytárgyalás szabályait megsértették.¹²⁸

6.5 Német jog

A német jog követi a kontinentális jogrendszerek megoldását abban az értelemben, hogy egy csoportper megvalósítására vagy a polgári perjog általános jogintézményei használhatóak fel, vagy pedig egyes jogterületek vonatkozásában sporadikusan, meghatározott feltételeknek megfelelő társadalmi szervezetek javára perbeli legitimitótt létrehozó szabályok, amelyek azonban csupán jogsértéstől való eltiltás elérésére alkalmasak.

Reports: The Netherlands. European Commission, Directorate-General for Competition. 3-4.; Van Gerven – P. Larouche – J. Lever: Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law, 270/7.

¹²² Burgerlijk Wetboek, 3:305a (2) bek. Lásd Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National Reports: The Netherlands. European Commission, Directorate-General for Competition. 3-4.

¹²³ 3:305a (4)-(5) bek.

¹²⁴ A törvény címének bevett angol nyelvű fordítása: Act on Collective Settlement of Mass Damages.

¹²⁵ Ezen egyezségek jóváhagyására az Amszterdami Fellebbviteli Bíróság (Court of Appeal at Amsterdam) rendelkezik hatáskörrel.

¹²⁶ Collective action in private law in the Netherlands (<http://www.blenheim.nl/collective-action.html>). Llewellyn, Paul: Class actions in the EU, 23.

¹²⁷ The Netherlands – Class Actions (<http://www.cliffordchance.com/editorial/details.aspx?contentItemID=9655>)

¹²⁸ Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National Reports: The Netherlands. European Commission, Directorate-General for Competition. 4.

Az általános polgári perjogi jogintézmények magukban foglalják a pertársaság fogalmát¹²⁹ és az egymással összefüggő perek egyesítését.¹³⁰ A második körbe tartozik, többek között, a tisztességtelen általános szerződési feltételek megtámadásáról rendelkező törvény¹³¹, a tisztességtelen verseny elleni törvény¹³², a versenykorlátozások elleni törvény¹³³ és a védjegy törvény¹³⁴.

A versenykorlátozások elleni törvény felhatalmaz egyes jogképességgel rendelkező kereskedelmi és szakmai érdekképviseleti szövetségeket, hogy a nemzeti és a közösségi versenyjogi szabályok, valamint a német szövetségi versenyhatóság (*Bundeskartellamt*) határozatainak megsértése esetén bíróság előtt jogsértéstől való eltiltást követeljenek, feltéve, hogy a jogsértés tagjai érdekeit sérti.¹³⁵ Emellett ezek a kereskedelmi és szakmai érdekképviseleti szövetségek követelhetik, hogy a fenti versenyjogi szabályokat szándékosan megsértő vállalkozás fizessen be a központi költségvetésbe egy akkora összeget, amely megfelel a versenyjogsértő magatartás által elért gazdagodásnak, feltéve, hogy a német szövetségi versenyhatóság ilyen irányú intézkedést még nem tett.¹³⁶ A szövetségi versenyhatóság köteles megtéríteni a szövetségnek az igényérvényesítéssel kapcsolatos költségeit a központi költségvetés számára elért befizetés összegének erejéig.¹³⁷

Hasonló rendelkezést tartalmaz a tisztességtelen versenyjog elleni törvény is a kereskedelmi és szakmai érdekképviseleti szövetségek azon jogosultságát illetően, hogy jogsértéstől való eltiltást követeljenek.¹³⁸

6.6 Spanyol jog

Európában talán a spanyol jog megoldása áll legközelebb az amerikai csoportos pertársaság intézményéhez, már ami az opt-out rendszert és a kártérítési jogi szankció alkalmazását illeti. A csoportper jogintézménye 2001-ben lépett hatályba a spanyol polgári perrendtartás rendszerében.¹³⁹ Ez a jogintézmény csak a fogyasztók jogainak védelmében alkalmazható, és csak társadalmi szervezetek számára teremt perbeli legitimitációt, akik azonban opt-out rendszer szerint akár kártérítést is követelhetnek egy csoport, illetve annak tagjai nevében. Ennek értelmében a fogyasztói érdekvédelmi szervezetek egy csoport képviselőjében perelhetnek, amennyiben a csoport tagjai ugyanannak az eseménynek köszönhetően szenvedtek kárt. A fogyasztói érdekvédelmi szervezetek olyanok érdekében perelhetnek tehát, akiknek a személye nincs konkrétan meghatározva.¹⁴⁰ A törvény kimondja, hogy a bevezetett rendszer a tagok egyéni jogérvényesítésének lehetőségét nem érinti.

---

¹²⁹ Zivilprozessordnung (továbbiakban: német ZPO) 59-63. §

¹³⁰ Német ZPO 147. §

¹³¹ Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen, BGB I 2001, 3138, 3173. 2-4. §

¹³² Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb, BGB I. 2004, Nr. 32 vom 7.7.2004, 1414. 8. § (3) bek.

¹³³ Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, Bekanntmachung der Neufassung vom 15. Juli 2005, in der seit 13. Juli 2005 geltenden Fassung, BGB I, 2005, 2114. 33. §. Lásd Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 5.

¹³⁴ Markengesetz (MarkenG) in der Fassung des Markenrechtsänderungsgesetzes vom 19. Juli 1996 (BGBl. 1996 I, S. 1014), zuletzt geändert durch § 20 Abs. 5 des UWG vom 7. Juli 2004. 128. §. A védjegy törvény rendelkezése a tisztességtelen verseny elleni törvény vonatkozó szabályaira [8. § (3) bek.] utal.

¹³⁵ 33. §

¹³⁶ Nem intézkedett a gazdagodás elvonásáról [GWB 34. §], avagy ilyen hatású bíróságot nem szabott ki. 34/A. § (1) bek.

¹³⁷ 34/A. §

¹³⁸ UWG 8. § (3) bek.

¹³⁹ 11. §

¹⁴⁰ Llewellyn, Paul: Class actions in the EU, 22.

A törvény a csoportper három esetét különbözteti meg. (1) Egy fogyasztóvédelmi érdekvédelmi szervezet saját tagjai jogainak védelme érdekében bármikor pert indíthat, a tagok kifejezett felhatalmazása nélkül. (2) Ugyancsak kifejezett meghatalmazás vagy hozzájárulás nélkül perelhetnek azok a társadalmi szervezetek, amelyek célja a fogyasztói érdekek védelme, amennyiben fogyasztók egy csoportját kár érte és ismeretes, hogy kik a csoport tagjai vagy azok könnyen azonosíthatóak. A per megindításának nem előfeltétele, hogy a társadalmi szervezet a keresetlevélben felsorolja azokat a személyeket, akiknek az érdekében perel, azonban olyan kritériumokat kell meghatároznia, amelyek alapján a tagok könnyen azonosíthatóak. (3) Amennyiben pedig ez a feltétel nem teljesül, és a kárt szenvedett csoport tagjainak azonosítása nehézkes, akkor csak külön jogszabály alapján reprezentatívnek tekinthető fogyasztóvédelmi szervezet rendelkezik perbeli legitimációval.¹⁴¹

A csoport tagjai az eljárásban részt vehetnek.¹⁴² Azt követően, hogy a csoportpert mint ilyet a bíróság elfogadta, ennek a tényét a sajtóban közzé kell tenni.¹⁴³ A bíróság ítéletében részletesen meg kell határozza azokat a jellemzőket és követelményeket, amelyeket az egyes személyeknek teljesíteniük kell annak érdekében, hogy a csoport tagjainak minősüljenek, és ezáltal az esetlegesen megítélt kártérítést egyénileg érvényesíthessék.¹⁴⁴

A meghozott határozat alapján mindig a csoport egyes tagjai válnak jogosulttá, és nem maga a csoport. A csoportper eredményeként születő ítélet meghozatalát követően a csoport tagjainak bírósághoz kell fordulniuk annak érdekében, hogy őket a csoport tagjaként elismerjék, valamint, hogy számszerűen meghatározzák az őket megillető kártérítési összeget.¹⁴⁵

Annak ellenére, hogy a csoportper szempontjából a spanyol jog megoldása tekinthető a legkedvezőbbnek, a csoportos igényérvényesítésnek nem alakult ki gyakorlata.¹⁴⁶

6.7 Egyesült Királyság

Az angol jog már több mint kétszáz éve ismeri az ún. reprezentatív eljárás (*representative proceedings*) jogintézményét.¹⁴⁷ Ez egy csoportos perlési forma, amelyben a reprezentatív felek opt-out rendszer alapján kérhetik a jogsértés megállapítását, illetve a jogsértéstől való jövőbeni eltiltást,¹⁴⁸ valamint bizonyos feltételek teljesülése esetén kártérítést is követelhetnek.

A reprezentatív eljárás értelmében, ha egy vagy több személynek egy követeléssel kapcsolatosan ugyanaz az érdeke,¹⁴⁹ akkor ez, illetve ezek a felek mint a többi, azonos érdekekkel rendelkező személy képviselője, pert indíthatnak, illetve ellenül per indítható.¹⁵⁰ Az ennek az eljárásnak az eredményeként születő bírósági határozat eltérő rendelkezése hiányában ez a határozat mindegyik képviselt felet köti, azonban azok a képviselt felek, akik

---

¹⁴¹ Pablo Salvador Coderch – Alfonso Iglesia Gonzáles: Product Liability in Spain, 252-253.; Llewellyn, Paul: Class actions in the EU, 22.

¹⁴² 13. § (1) bek.

¹⁴³ 15. §

¹⁴⁴ Llewellyn, Paul: Class actions in the EU, 22.

¹⁴⁵ Almoguera, Jesus – Perete, Carmen – de la Villa, Clara: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Spain. 7.

¹⁴⁶ Lásd Almoguera, Jesus – Perete, Carmen – de la Villa, Clara: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Spain. 7.

¹⁴⁷ Sherman, Edward F.: Group litigation under foreign legal systems: variations and alternatives to American class action, 402.

¹⁴⁸ Andrews, Neil: Multi-party proceedings in England: representative and group actions, 251-252.

¹⁴⁹ „Where more than one person has the same interest in a claim...”

¹⁵⁰ 19.6. (1) bek.

nem álltak perben, csak akkor érvényesíthetik a határozatot, illetve az csak akkor érvényesíthető velük szemben, ha ezt a bíróság jóváhagyja.¹⁵¹

A reprezentatív eljárásban kártérítést lehet megítélni, ha az alperes tartozása és a csoport egyes tagjait ebből megillető rész, azaz a tagok egyéni kára az ítélet meghozatalakor könnyen megállapítható.¹⁵²

Kártérítés egyediesítése azonban adott esetben nehézségekbe ütközhet.¹⁵³ Néha ugyanis a csoport egyes tagjainak kára egyedileg nem állapítható meg, hanem csak a csoportot általában ért károsodást lehet meghatározni. Az *EMI Records v. Riley* ügyben¹⁵⁴ az angol hangfelvétel-gyártók majdnem egészét magába tömörítő szervezet perelt egy kalózmásolatokat készítő kereskedőt a további jogsértéstől való eltiltás, valamint kártérítés végett. A bíróság megállapította, hogy mivel az alperes által illegálisan másolt hangfelvételek gyártói közül majdnem mindegyik tagja a kérdéses szervezetnek, indokolatlan lenne azt megkövetelni, hogy a kártérítés érvényesítése érdekében a szervezet tagjai, valamint azok a károsultak, amelyek nem rendelkeznek tagsági jogviszonnyal, felperesként részt vegyenek az eljárásban. Ebből kifolyólag a szervezet érvényesítheti az egész csoportot megillető kártérítést.¹⁵⁵

Amennyiben sem az egyes tagok kára, sem pedig a csoportot ért kár általában nem állapítható meg, a kártérítés érvényesítése egy kétlépcsős eljárásban is megvalósítható. Ennek során – az első fázisban – a felperes megállapítási keresettel él azon kérdések vonatkozásában, amelyek az általa képviselt csoport tagjai vonatkozásában közösek. Ezt követően a csoport tagjai külön indíthatnak eljárásokat saját kártérítési igényeik érvényesítése érdekében, amelyekben a közös kérdésekben hozott rendelkezésre támaszkodva a bíróság az esetleges egyéni körülmények alapján hoz határozatot.¹⁵⁶

A reprezentatív eljárás mellett 2000-ben vezették be Angliában és Wales-ben a csoportperrel kapcsolatos általános polgári eljárásjogi szabályokat. Bár a polgári eljárás hagyományos jogintézményei, így a fenti reprezentatív eljárások, ezt megelőzően is rendelkezésre álltak erre a célra, – más common law jogrendszerekkel ellentétben – nem voltak olyan megoldások, amelyek kimondottan a csoportper szabályozták volna.¹⁵⁷ Emellett 2002-ben az angol versenytörvényt (*Competition Act*, továbbiakban: CA) kiegészítették a csoportos igényérvényesítést elősegítő rendelkezésekkel.¹⁵⁸

A Polgári Eljárásjogi Szabályok (*Civil Procedure Rules*) lehetővé teszik csoportos pertársaság létrehozatalát bírósági végzéssel (*Group Litigation Order*). Erre akkor kerülhet sor, ha számos követelés között azonos vagy kapcsolódó tény- vagy jogkérdések állnak

---

¹⁵¹ 19.6. (4) bek.

¹⁵² *Morrison Steamship Co. v. Owners of Cargo Lately Laden on S.S. Greystoke Castle*, 1 All E.R. 696 (H.L. 1947) (Eng.); Vö. Andrews, Neil: Multi-party proceedings in England: representative and group actions, 254.

¹⁵³ Sherman, Edward F.: Group litigation under foreign legal systems: variations and alternatives to American class action, 422.

¹⁵⁴ *E.M.I. Records Ltd. v. Riley and Others*, [1981] 1 W.L.R. 923 (1981)

¹⁵⁵ Andrews, Neil: Multi-party proceedings in England: representative and group actions, 255.

¹⁵⁶ *Prudential Assurance Co. V. Newman Indus. Ltd.*, 2 W.L.R. 339. (Ch 1980). A határozat ellen részleges fellebbezéssel éltek, ez azonban nem vonatkozott a reprezentatív eljárással kapcsolatos jogértelmezésre. Vö. Andrews, Neil: Multi-party proceedings in England: representative and group actions, 253.

¹⁵⁷ Lord Woolf: Final Report to the Lord Chancellor on the civil justice system in England and Wales. 1996. 17. Fejezet 2. pont.

¹⁵⁸ A 2002-es Enterprise Act 18-19.§-ai iktatták be a vonatkozó rendelkezéseket az 1998. évi Competition Act 47/A.-47/B. §-aiba. Lásd Rodger, Barry J. – MacCulloch, Angus: Community competition law enforcement deregulation are re-regulation: the Commission, national authorities and private enforcement, 108.; Holmes, Katherine: Public enforcement or private enforcement? Enforcement of competition law in the EC and UK, 32.; Randolph, Fergus – Robertson, Aidan: The first claims for damages in the Competition Appeal Tribunal, 365-368.

fenn.¹⁵⁹ Ezek a közös vagy kapcsolódó kérdések képezik a csoportos pertársaság tárgyköreit (*Group Litigation Order issues*). A csoportos pertársaság ezen rendszere és a reprezentatív eljárás közötti egyik alapvető különbség, hogy míg az előbbi egy opt-in rendszeren alapul, addig az utóbbi esetben a csoport tagjainak kifejezett hozzájárulására nincs szükség.¹⁶⁰

A csoportos pertársaságot létrehozó végzésben a bíróságnak rendelkeznie kell a csoportba tartozó követeléseket nyilvántartó regiszter létrehozásáról, meg kell határozza azokat a kérdéseket, amelyek alapján a csoportba tartozó követelések beazonosíthatóak, valamint meg kell határoznia azt a bíróságot, amely el fogja bírálni a nyilvántartásba vett követeléseket.¹⁶¹ Emellett a bíróság – többek között – kinevezheti egy vagy több fél jogi képviselőjét a felperesek vagy az alperesek vezető jogi képviselőjévé, részletesen meghatározhatja, hogy mit kell tartalmazniuk a csoportos pertársaság nyilvántartásába való felvétel iránti kérelmeknek, meghatározhat egy határidőt, amelynek letelte után csak külön bírói engedéllyel lehet újabb követeléseket a regiszterbe felvenni, valamint rendelkezhet a csoportos pertársasággal kapcsolatos határozat közzétételéről.¹⁶²

Ha a regiszterben szereplő valamely követelésre vonatkozó határozatban a csoportos pertársaság valamely tárgyköre tekintetében is rendelkeznek, akkor a határozat ebben a vonatkozásban – a bíróság eltérő rendelkezése hiányában – a regiszterben szereplő többi követelés tekintetében is kötőerővel bír. A bíróság emellett azt is meghatározhatja, hogy ez a döntés milyen mértékben hat ki azokra a követelésekre, amelyeket a határozat meghozatalát követően vezettek be a regiszterbe.¹⁶³

A csoportos pertársaságra vonatkozó angol polgári eljárásjogi jogintézmény egy opt-in rendszert hoz létre, amelynek legfőbb előnye, hogy egyszerűsíti a törvénykezést olyan ügyekben, amikor a felek száma jelentős. A jogintézmény ugyanis egy csokorba fogja ezeket az eljárásokat. Fennáll ugyanis annak a veszélye, hogy a károsultak egymással párhuzamosan indítanak polgári pereket, amelyek során egymásnak ellentmondó határozatok szülehetnek. Előfordulhat, hogy a felperesek azért nem csatlakoznak egy már korábban indított eljáráshoz, mert nem rendelkeznek arról megfelelő információval. Ezek fontos szempontok a csoportperek vonatkozásában: elősegítik a párhuzamos eljárások elkerülését és ezzel lehetővé teszik az eljárási költségek csökkentését, átláthatóbbá teszik az igényérvényesítés folyamatát, állapotát és esélyeit, csökkentik az egymásnak ellentmondó bírósági határozatok veszélyét.

A jogintézmény pozitív hatása a csekély jelentőségű követelések vonatkozásában azonban sajnos sokkal mérsékeltebb. Bár az általános perjogi szabályokhoz képest megkönnyíti egy csoportper megszervezését, az opt-in rendszer miatt még így is jelentős ráfordítást igényelhet a potenciális felperesek részéről, hogy igényeiket érvényesítsék (informálódás a csoportos pertársaság megalakulásáról, megfelelő kérelem beterjesztése a nyilvántartásba vétel érdekében stb.).

A csoportos pertársaság általános polgári eljárásjogi szabálya az elmúlt időszakig még nem került alkalmazásra versenyügyben.¹⁶⁴

A fenti általános polgári eljárásjogi jogintézmény mellett a CA is rendelkezik a csoportos igényérvényesítés lehetőségéről. A versenyjogi jogsértések következtében keletkező, pénzfizetési követelést magukban foglaló követelések érvényesítésére alapvetően két szerv

---

¹⁵⁹ 19.10. és 19.11. (1) bek.

¹⁶⁰ Andrews, Neil: Multi-party proceedings in England: representative and group actions, 260.

¹⁶¹ 19.11. (2) bek.; Vö. Andrews, Neil: Multi-party proceedings in England: representative and group actions, 259.

¹⁶² 19.13.

¹⁶³ 19.12. (1) bek.

¹⁶⁴ Clough, Mark – McDougall, Arundel: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 7.

előtt kerülhet sor. Az egyik a bíróságok, amelyek előtt többek között kártérítési per is indítható. 2003. június 20-a óta azonban az angol versenyhatóság (*Office of Fair Trading*) határozatainak felülvizsgálatát végző *quasi* bírói fórum (*Competition Appeal Tribunal*, a továbbiakban: *Tribunál*) előtt is lehet ilyen követeléseket, így kártérítési követelést érvényesíteni.¹⁶⁵ Az ebből a célból nyilvántartásba vett szervezetek, így fogyasztóvédelmi egyesületek, fogyasztói igények érvényesítése iránt eljárást indíthatnak a *Tribunál* előtt, amennyiben ezt legalább két fogyasztó képviselőjében teszik.¹⁶⁶ Ehhez azonban szükséges az érintett fogyasztók hozzájárulása (opt-in rendszer).¹⁶⁷ Csoportos igényérvényesítésre akkor van lehetőség, ha az egyes követelések ugyanazon versenyjogsértéshez kapcsolódnak.¹⁶⁸ Ezek a szabályok mind a nemzeti, mind pedig a közösségi jog megsértése esetén alkalmazhatóak.¹⁶⁹ A megítélt kártérítés vagy pénzbeli követelés az egyes fogyasztókat illeti meg, azonban a *Tribunál* – a fogyasztók és a fogyasztóvédelmi szervezet hozzájárulásával – úgy is rendelkezhet, hogy ezt az összeget a szervezet részére kell megfizetni.¹⁷⁰

---

¹⁶⁵ Clough, Mark – McDougall, Arundel: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 5.

¹⁶⁶ 47/B. § (1) bek.

¹⁶⁷ 47/B. § (3) bek.; Vö. Clough, Mark – McDougall, Arundel: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 8.

¹⁶⁸ 47/B. § (4) bek.

¹⁶⁹ 47/A. § (2) bek.

¹⁷⁰ 47/B. § (6) bek.

7. Az összehasonlító jogi elemzés összegzése: a rendelkezésre álló szabályozási modellek és a szabályozás lehetséges irányai

A csoportperrel kapcsolatos elemzés bevezetésében kifejtetteknek megfelelően a csoportper jelenségét a versenyjogi jogsértések kapcsán való hasznosíthatóság szempontjából, azonban általánosságban vizsgáltuk. A vizsgált jogrendszerek többségében, bár kétségtelenül vannak kivételek,¹⁷¹ a csoportperrel kapcsolatos megfontolások és szabályok nem specifikusan a versenyjogban, hanem általánosan jelennek meg. Emellett más jogterületek, így például a fogyasztóvédelmi jog szabályai érvényesülésének előmozdítására létrehozott eljárásjogi mechanizmusok is kiváló tanulsággal szolgálhatnak a versenyjog számára.

A vizsgált jogrendszerek csoportosítására a fogalmi alapvetést és a csoportperek főbb összehasonlító modelljeit tartalmazó fejezetben utaltunk. Ahhoz azonban, hogy a szabályozás lehetséges irányait bemutassuk, nem elegendő a vizsgált jogrendszerek általános kategorizálása, hanem szükséges az egyes szabályozási kérdések vonatkozásában összefoglalni a rendelkezésre álló megoldásokat, bemutatva azok előnyeit és hátrányait. Ezért az egyes modellek általános csoportosítását követően az egyes szabályozási kérdések vonatkozásában is összefoglaljuk a rendelkezésre álló megoldásokat.

A vizsgált jogrendszereknek a csoportos igényérvényesítéssel kapcsolatos mechanizmusai nagyrészt két csoportba sorolhatóak. (1) Az egyik az opt-out rendszeren alapuló amerikai *class action* modell, amelyet többek között az ausztrál és a kanadai jog is átvett. (2) A másik megközelítés a kontinentális opt-in modell. Ez utóbbin belül vannak olyan jogrendszerek, amelyek (a) csak sporadikusan, egyes jogterületek vonatkozásában, de rendelkeznek a csoportperről, (b) vannak, amelyek a csoportper kérdését általánosságban vagy általánosságban is szabályozzák (Hollandia, Egyesült Királyság) és vannak olyanok, (c) amelyekben csak a polgári anyagi és eljárásjog hagyományos jogintézményei (engedményezés, pertársaság) állnak rendelkezésre ebből a célból.

A fenti (a) és (b) pontba tartozó jogrendszerek közötti különbség adott esetben csekély lehet, hiszen ha egy jogrendszer a csoportper mechanizmusának igénybevételét csak a fogyasztók, illetve azok érdekvédelmi szervezetei számára teszi lehetővé, akkor ezzel valójában arra a körre szűkíti le azt, amely ezzel a lehetőséggel az esetek többségében élne.

A csoportper amerikai (1) és európai (2) modelljének összehasonlítása során a két modell alapvető jellemzőit az alábbiak szerint fogalmazhatjuk meg. Az amerikai *class action* modell lényege, hogy csekély jelentőségű polgári jogi igények érvényesítése esetén a csoportot tagjainak kifejezett meghatalmazása nélkül lehet a csoport nevében és érdekében perelni. Ez a perlési jogosultság mind tárgyi értelemben, mind az alkalmazandó szankció tekintetében általános, azaz a polgári jog bármely területébe tartozó jogvita esetén alkalmazható, és a keresetben a polgári jog bármilyen szankciója kérhető. Az a szabály, hogy a csoportpert csak a csoport reprezentatív felei kezdeményezhetik inkább csak formális különbségtételre alkalmas, mivel bevett gyakorlat, hogy a reprezentatív felek ezen jogosultságát felhasználva, a per tényleges kezdeményezői és szervezői a jogi képviselő vagy valamely társadalmi szervezet.

Európában a csoportpernek nincs hagyománya, az sporadikusan, csak adott területeken jelenik meg (tisztelettel általános szerződési feltételek, fogyasztóvédelmi jog, versenyjog stb.), ezért alkalmazása csak tárgyi értelemben korlátozott esetekben lehetséges. Csoportper indítására elsősorban a fogyasztóvédelem területén találunk példát. Az európai

---

¹⁷¹ Lásd például az Egyesült Királyság és Németország szabályozását.

megoldás fő jellemzője, hogy nem a csoport tagjai, hanem állami vagy társadalmi szervek kezdeményezhetik az eljárást és a kereseti kérelem a csoport tagjainak kifejezett meghatalmazása hiányában csak és kizárólag megállapításra vagy jogsértéstől való eltiltásra irányulhat. Pénzfizetési kötelezettség megállapításához azonban többnyire a pertársaság általános szabályai szerint, az érintettek kifejezett meghatalmazása szükséges, amely azonban a magas tranzakciós költségek miatt megvalósíthatatlanná teszi a kártérítésre irányuló csoportos perlést csekély jelentőségű polgári jogi igények esetén. A csoport megszervezésének tranzakciós költségeit adott esetben csökkenthetik speciális, a pertársaságra vonatkozó törvényi előírások, amelyek megtartják ugyan a kifejezett meghatalmazás követelményét, azonban egyszerűsítik a meghatalmazás megadásának módját. Ezek alapján azonban leszögezhető, hogy csekély jelentőségű polgári jogi perek esetén a csoportper európai modellje, kisebb kivételektől eltekintve, pénzbeli marasztalás, ezen belül kártérítési szankció kikényszerítésére, csak korlátozott mértékben alkalmas. Ebben a vonatkozásban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a pénzbeli marasztalás és ezen belül a kártérítési szankció a polgári jog társadalmi tekintélyének, érvényesülésének és nevelő-preventív hatásának szempontjából a legfontosabb.

Az egyes modellek előnyeinek és hátrányainak összehasonlítása során megítélésem szerint alapvető szempont, hogy minden olyan megoldás üdvözlendő, amely a csoportos igényérvényesítés tranzakciós költségeit csökkenti. Ebben a vonatkozásban pedig az opt-out rendszer a leghatásosabb mechanizmus. A csoportper mint igényérvényesítési forma önálló jogintézményként való szabályozása pedig a hagyományos polgári anyagi és eljárásjogi jogintézményekhez képest jelentősen kisebb tranzakciós költségeket von maga után. Ez a különbség valamelyest csökkenthető, ha a hagyományos polgári anyagi és eljárásjogi jogintézmények szabályozásából a jogalkotó kiiktatja azokat az elemeket, amelyek indokolatlanul akadályozzák a csoportper megszervezését.

Az amerikai *class action* modellnek a magyar jogba történő megfelelő átvételét a csekély jelentőségű polgári jogi igények érvényesítésének előmozdítása és a jogbiztonság szempontjai indokolják. A *class action* modellel szemben a szakirodalomban kifejtett kritika nem tartalmaz ebben a vonatkozásban olyan ellenérveket, amelyek a fenti következtetés ésszerű cáfolatát adnák. A kritika egy része ugyanis nem a *class action* modellre magára, hanem annak az amerikai jogrendszer más jogintézményeivel együtt kifejtett hatására vonatkozik. A *class action* ugyanis kontinentális jogi környezetben nem vet fel számos olyan problémát, amelyeket az amerikai jogban katalizál. A jogirodalmi kritika másik része pedig nem a *class action* jogintézményének szükségességét vonja kétségbe, hanem szabályozási kérdéseket vet fel, illetve a *class action* szabályainak a megkerülésére, az azzal való visszaélés veszélyére hívja fel a figyelmet (*principal-agent* probléma). Összességében tehát elmondható: semmi sem indokolja, hogy a *class action* külföldi tapasztalatait a kontinentális jogrendszerek, ezen belül a magyar jog, ne hasznosítsák.

Az, hogy a csoportper jogintézménye a kontinentális jogban sporadikusan jelent meg annak a jele, hogy a csoportper általános jogintézménye iránt kimondatlanul is szabályozási igény mutatkozik, amely azonban – tekintettel arra, hogy a csoportper opt-out rendszere ellentétes a perjog tradicionális individualizmusával – nem tudott általános érvényre szert tenni, hanem csak olyan területeken kerülhetett alkalmazásra, ahol az iránta való igény a legintenzívebb és a leginkább egyértelmű. Úgy is mondhatnánk, hogy ez a sporadikus szabályozás a nyers, szofisztikálatlan igazságérzetnek, a gyakorlati szükségnek vagy a hatékony lobbis tevékenységnek a megnyilvánulása, amely nem képes felismerni a csoportper mögötti absztrakt megfontolásokat, amelyekre kimondatlanul is hagyatkozik. Nincs ugyanis olyan érv, amely a csoportper jogintézményének csak egyik vagy másik kártípus vonatkozásában történő bevezetését indokolná, és ne támasztaná alá ennek a

jogintézménynek általában a csekély jelentőségű polgári jogi igények vonatkozásában történő bevezetését.

A csoportper modelljeinek általános összehasonlítása során ki kell térni az általános és a sporadikus megközelítések közötti különbségekre. Megítélésem szerint nincs olyan ésszerű szempont, amely azt indokolná, hogy a csoportper intézményét csak egy adott területen, így csak a versenyjogban vezessék be, és ne tegyék azt elérhetővé általában a csekély jelentőségű polgári jogi igények érvényesítése számára. Bár elméletben a sporadikus megközelítés indokolatlan, azt sem lehet azonban figyelmen kívül hagyni, ha a csoportper jelenleg teljesen idegen mind a magyar tételes jogtól, mind pedig annak hagyományaitól. Ezért egy ilyen paradigmaváltást igénylő jogpolitikai döntésnek kisebb az esélye, mint annak, hogy a csoportper mechanizmusát azokon a területeken vezesse be a jogalkotó, ahol a csoportos igényérvényesítés hiánya nagyobb intenzitással jelenik meg. A versenyjog ebből a célból különösen alkalmas, több okból is. A csoportos igényérvényesítés iránti igény a mindennapi gyakorlatban érzékelhető, hiszen számos olyan ügy van, amelyben egyéni szinten csekély, makroszinten azonban jelentős kárt okozó jogellenes magatartásokat tár fel a GVH. Emellett az árakkal kapcsolatos versenyjogi jogsértések esetén (árkartell, túlzottan magas árak stb.) a kár összege könnyebben számszerűsíthető, mint például az árban meg nem jelenő fogyasztóvédelmi jogsértésekkel kapcsolatban (megtévesztő reklám, tisztességtelen általános szerződési feltételek alkalmazása stb.). Egy-két sikeres csoportos igényérvényesítés pedig katalizálhatja a többi bizonyítási nehézséggel járó ügyben a perindítást. Emellett a versenyjogban egyértelműen megfigyelhető egy jogpolitikai tendencia, amely a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos igényérvényesítés eljárási akadályainak megszüntetésére irányul, és amely nem kis részben az Európai Bizottság versenypolitikai megközelítésének köszönhető.¹⁷²

A rendelkezésre álló megoldások alapján az alábbi szabályozási kérdések tekintetében vizsgáljuk a szabályozás lehetséges irányait: milyen szerv előtt lehet csoportos kártérítési igényt érvényesíteni, ki indíthat eljárást a csoport nevében, szükséges-e a csoport-tagok explicit hozzájárulása, hogyan történjen a csoport meghatározása, milyen módon juttassák el a megítelt kártérítést a csoport tagjainak (határozat végrehajtása, kártérítési összeg szétosztása).

A csoportos kártérítési igények elbírálása elsősorban (a) a bíróságok előtt történhet. Érdemes azonban megfontolni az angol jog megoldását, ahol a rendes bíróságok mellett (b) a versenyhatósági határozatok felülvizsgálatát végző *quasi* bírói fórum (*Competition Appeal Tribunal*) előtt is lehet kártérítési igényt érvényesíteni, amennyiben az ügyben a versenyhatóság határozatot hozott. Ez hazánkban lehetne a GVH szervezetén belül működő Versenytanács. Ennek a megoldásnak az indokát az adja, hogy a Versenytanács rendelkezik azzal a versenyjogi szaktudással, gyakorlattal és közgazdasági ismeretekkel, amelyek az ilyen ügyek megítéléséhez szükségesek. Ez vonatkozik egyrészt a magatartás jogi értékelésére, másrészt pedig a kár összegének megállapítására, amely gyakran csak közgazdasági módszerekkel lehetséges. Ellenérvként hozható fel azonban, hogy a magyar közigazgatási jogtól idegen egy olyan megoldás, amelyben egy közigazgatási szerv polgári jogi igényekről dönt, hiszen ez tradicionálisan bírói hatáskör. Ez alól valamelyest kivételt jelent a jegyző hatásköre birtokviták rendezésére, valamint ilyenkor a hasznok, a károk és a költségek kérdésében való döntésre.

---

¹⁷² Lásd Zöld Könyv - Az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetéről. SEC(2005) 1732. COM/2005/0672 végleges, 8-9.; Commission Staff working paper. Annex to the Green Paper - Damages actions for breach of the EC antitrust rules. SEC(2005) 1732. COM/2005/0672 final. Brussels 19.12.2005. 12 és 54-55.

A felperesi perbeli legitimáció tekintetében három opció áll rendelkezésre, amelyek kumulálva is alkalmazhatóak: (a) közigazgatási szerv, (b) társadalmi szervezet és (c) a csoport egy vagy több tagja (reprezentatív felek) által indítható eljárás. A kontinentális jogrendszerek szembeütő hiányossága, hogy többnyire csak a közigazgatási szerveket és a társadalmi szervezeteket ruházzák fel perbeli legitimációval, azonban nem teszik ezt lehetővé a reprezentatív felek számára. Bár Európában, tekintettel arra, hogy a sikerdíjas megbízások és a vállalkozói típusú ügyvédi modell nem elterjedtek, ez első két opciónak van igazi relevanciája, szükségtelen és indokolatlan kizárni, hogy a csoport egy vagy több tagja a csoport nevében fellépjen. Egy ilyen korlátozás ugyanis úgy növeli a csoport megszervezésének költségeit, hogy közben nincs olyan ésszerű érv, amely ennek indokát adná. Természetesen, a csoportot képviselő szervekkel vagy személyekkel szemben követelmény, hogy a csoport érdekeit megfelelően képviseljék. Ezt a célt azonban nem a felperesi legitimáció illetően korlátozásával, hanem a kérdés szabályozásával, szoros bírósági felügyelettel lehet elérni.

A felperes képviseleti jogosultsága alapulhat a tagok kifejezett nyilatkozatán (opt-in rendszer) vagy jogszabály rendelkezésén és a csoport tagjainak hallgatásán (opt-out rendszer). A fentiekben már kifejtettük, hogy a tranzakciós költségek csökkentésének köszönhetően, az opt-out rendszer sokkal hatékonyabb megoldás. Nem szabad ugyanis elfelejteni, hogy itt csekély jelentőségű polgári jogi igényekről van szó, amelyeket – vagyoni értékük következtében – minden bizonnyal nem érvényesítenének bírósági úton. Bár az opt-out megoldás jelentősen eltér a magyar polgári eljárásjog alapelveitől, mindez nem jelenti azt, hogy ne lenne megvalósítható. Emellett aligha van olyan jogpolitikai érv, amely az opt-out rendszer ellen szólna, amennyiben vélelmezzük, hogy a követelés csekély összegére tekintettel a jogosult azt bíróság előtt ténylegesen nem érvényesítené.

A megítélt kártérítés kifizetése, illetve a tagok közötti szétosztása érdekében több mechanizmus is rendelkezésre áll. (a) Az egyik megoldás, hogy a sikeres keresetindítás eredményeként a bíróság megállapítja az alperes felelősségét, az egyes tagokat megillető kár összegét és megállapítja a csoporttagok azonosításának szempontjait (például az alperes háztartási fogyasztói 1999.12.12. és 2000.12.12. között). A kártérítési összegek kifizetésének feladata az alperesre hárul. Ennek megvalósítását azonban ellenőrizni kell, ami megvalósulhat polgári nemperes eljárásban. Ilyenkor azonban ugyanaz a probléma merül fel, mint általában a csekély jelentőségű igények érvényesítése esetén: a károsultak nem eléggé motiváltak ahhoz, hogy a formális eljárásban rejlő lehetőségeket kihasználják. Emellett felhatalmazható a GVH is, hogy a határozat végrehajtását felügyelje, ennek során bírságot szabjon ki. (b) Elviekben elképzelhető megoldás, hogy a pervesztes alperes a marasztalási összeget a csoport tagjai javára letétbe helyezi. (c) További megoldás, hogy a pervesztes alperes a kártérítést a felperesnek, adott esetben a felperes társadalmi szervezetnek fizeti ki, amely köteles eljuttatni azt a károsultakhoz. Ennek szabályszerű megvalósulása polgári nemperes eljárásban vagy a GVH által ellenőrizhető. (d) Végül úgy is kialakítható a megítélt kártérítés szétosztása, hogy a per lezárulását követően a bíróság egy polgári nemperes eljárás keretében, a csoporttagok által egyénileg beterjesztett kérelmek alapján, megállapítja, illetve igazolja, hogy azok a csoportba tartoznak és így jogosultak a kártérítésre. Ezt követően pedig az alperes vagy a felperesként eljáró társadalmi szervezet, a bíróság által kiállított végrehajtható okiratok alapján, teljesíti a kifizetést.

A fenti szabályozási megoldások közötti választás során minden esetben fontos szempont, hogy a bíróság által megítélt kártérítés szétosztásának mechanizmusában a csoport képviselőjeként fellépő közigazgatási szerv, társadalmi szervezet, illetve reprezentatív felek vagy a GVH aktívan részt vegyenek abban az esetben, ha a pervesztes alperes önként nem tesz eleget kötelezettségeinek. Előfordulhat, hogy a jogosultak jelentős része számára

közgazdasági értelemben még a végrehajtási eljárással felmerülő költségek és kényelmetlenségek vállalása sem ésszerű.

A kártérítés szétosztása mellett fontos foglalkozni azzal a kérdéssel, hogy mi legyen azzal az összeggel, amelyet a károsultakhoz nem tudnak eljuttatni, mert azok a bírósági határozat vagy a megfelelő felhívás közzétételét követő ésszerű időn belül nem veszik fel a kapcsolatot a kártérítés szétosztásának feladatát ellátó alperessel, társadalmi szervezettel stb. Ilyenkor az egyik megoldás, hogy (a) a speciális, a jogosultak érdekeit szem előtt tartó szétosztási mechanizmus jogszabály által meghatározott ésszerű idő elteltével megszűnik, és ezt követően a jogosult igényét csak egyéni úton, a bírósági végrehajtás általános szabályai szerint tudja érvényesíteni. Ennek pedig határt szabnak majd az elévülésre vonatkozó szabályok. A másik megoldás, hogy (b) jogszabály által meghatározott ésszerű idő elteltével a jogosultak nem érvényesíthetnek polgári jogi igényt, és a megmaradt összeget annak birtokosa – attól függően, hogy kinek a feladata volt a kártérítés szétosztása – olyan közérdekű célra köteles fordítani, amely a károsult csoport érdekeit általában szolgálja.

8. Konklúziók

A csoportos igényérvényesítés közgazdasági összefüggéseinek és a hatályos magyar szabályozásnak a vizsgálta alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a tételes jogi keretek nem megfelelőek az olyan versenyjogsértő magatartások polgári jogi következményeinek rendezése szempontjából, amelyek több személynek önmagában csekély mértékű, de összességében nagy összegű kárt okoznak.

A közgazdasági, jogpolitikai és összehasonlító jogi elemzés alapján az alábbi tanulságok vonhatóak le a magyar jog szempontjából.

Megfigyelhető egy tendencia európai viszonylatban, amely a csoportper lehetőségének a kiszélesítése irányába mutat. Ez pedig nem tekinthető a közösségi jogalkotás területén végbement fejlődés egyszerű lecsapódásának, hiszen a fentiekben vizsgált kontinentális jogrendszerek nem egyszerűen a 98/27/EK irányelv átültetése során rendelkeztek a társadalmi szervezetek által indítható perről, hanem annál szélesebb körben. Vagy ha a közösségi irányelv szabályozási tárgykörében is tették, azt kiszélesítették a kártérítési szankció alkalmazásának a lehetőségével. Emellett több európai országban része a szakmai-jogalkotási diskurzusnak a csoportper kérdése.¹⁷³ A norvég jogalkotás agendáján is ott van a csoportper jogintézmények a bevezetése.¹⁷⁴ Hasonló tendenciák állapíthatóak meg Írországban is.¹⁷⁵ Hollandiában a csoportper meglévő jogintézményének kiszélesítése van terítéken. A csoportper által kikényszeríthető szankciók körét kiszélesítő törvényjavaslatot a holland alsóház már elfogadta, és az már csak a felsőház megerősítésére vár. Bár meg kell jegyezni, hogy az Egyesült Királyságban a csoportper opt-out rendszerének bevezetését elvetették.¹⁷⁶

Bármelyik modellt is követi a csoportper vonatkozásában a magyar jog, semmi sem indokolja, hogy a csoportper lehetőségét tárgyi értelemben szűkítse, és ne általános jogintézményként határozza meg.

A csoportper létének indoka nemcsak az, hogy egy jogellenes magatartáshoz általában vett jogi szankciót ténylegesen kapcsoljon, illetve annak kiváltását előmozdítsa, hanem az – és ez a szempont különösen hangsúlyos a versenyjogban, ahol a közigazgatási szankció lehetősége adott –, hogy a sérelmet szenvedett feleknek jogorvoslatot biztosítson, ami általában kártérítést vagy másfajta megtérítést jelent. Ráadásul a pénzbeli marasztalás a preventív-nevelő hatással leginkább rendelkező polgári jogi szankció. A sérelmet szenvedett felek reparálását tehát a jogbiztonság indokolja. Mindez kiterjed egyrészt a jogkövetés előmozdítására, másrészt arra, hogy a jog a sérelmet szenvedett feleknek tényleges és a gyakorlatban igénybe vehető jogorvoslatot nyújtson.

A csoportperrel kapcsolatos perbeli legitimáció meghatározásánál tekintettel kell lenni arra, hogy a jogintézmény hatékony működése – egy vállalkozói típusú ügyvédi modell hiányában – működő és aktív civil szférát előfeltételez. A kontinentális jogban a civil szervezetek kiterjedt hálózata a garanciája a csoportper hatékony működésének.

---

¹⁷³ Wik, Christian – Lindegaard, Helle: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Finland. 4.; Tardella, Emanuela – Maggiore, Massimo: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Italy. 10-11.

¹⁷⁴ Nordh, Robert: Group actions – the Swedish experience. Les actions collectives: points communs et divergences des expériences américaines et européennes – Multi party actions: similarities and divergences of the American and European experiences. Cour de cassation, 2005. június 2. 1.

¹⁷⁵ Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure, 102-123.

¹⁷⁶ Llewellyn, Paul: Class actions in the EU, 22.

Mindazonáltal ez természetesen nem indokolja annak kizárását, hogy a csoport reprezentatív tagjai is perbeli legitimációval rendelkezzenek csoportper indítására.

A csoportper szabályozásának kétségtelenül a kulcskérdése a csoport tagjainak a csoporthoz való viszonya, azaz az opt-in és az opt-out rendszer közötti jogpolitikai választás. Megítélésünk szerint az opt-in rendszer nem képes a csoportper által követni hivatott jogpolitikai célok elérésére, bár az is kétségtelen, hogy a pertársaság általános szabályaiban rejlő individualizmus béklyóin bármennyire is lazítani képes, a csoportper megszervezésének technikai feltételeit megkönnyítő opt-in megoldás már jogalkotási progressziót jelent. Az opt-out rendszer alkalmazásával kapcsolatos félelmeknek elejét lehet venni, ha a jogszabály csak szűk csoport-meghatározásokat fogad el. Azaz, ha a csoportper megindítása érdekében nem elegendő a csoportot általában meghatározni, hanem olyan szempontokat kell megállapítani, amelynek alapján kétséget kizáróan, minden további nélkül el lehet dönteni, hogy valaki tagja-e a csoportnak vagy sem. Például, ha X kábeltvévé társaság erőfölényével visszaélve túlzottan magas árakat érvényesített, akkor a csoport meghatározható úgy, mint a társaság minden olyan győri ügyfele, aki 2004. január 1-jétől 2004. december 31-éig kábeltvévé díjat fizetett.

Amennyiben azonban a szabályozói konzervativizmusnak köszönhetően a közeljövőben egy opt-out rendszer nem valósítható meg, érdemes megfontolni egy opt-in rendszer bevezetését, amely kifejezetten szabályozza a csoportper kérdését. Egy ilyen megoldásnak az lehet az előnye, hogy rendezzi a csoportos jogérvényesítés gyakorlati kérdéseit és speciális szabályokkal csökkenti a csoporttagok hozzájárulásának beszerzése miatt felmerülő eljárási, adminisztratív terheket. A csoportper magyarországi megvalósíthatósága érdekében azonban minimálisan két kérdés speciális szabályozása indokolt. Egyrészt, biztosítani kell a csoport képviselőinek lehetőségét a perbeli képviselőre vonatkozó szabályok módosításával. Másrészt, a per megszervezésének, a meghatalmazások, hozzájárulások stb. beszerzésének és adminisztrálásának költségeit a pereszes alperesre kell telepítenie a szabályozásnak. A hatályos rendelkezések a csoport megszervezésének költségeiről nem rendelkeznek, így azok – attól függetlenül, hogy a csoportper megvalósítására a pertársaság vagy az engedményezés jogintézményének segítségével kerül sor – a per kimenetelére tekintet nélkül a csoport képviselőit, illetve a csoportot terhelik, míg egyéni pereskedés esetén a perköltséget elvileg a pereszes alperes viseli.

A csoportper következményeként hozott marasztaló határozat végrehajtása vonatkozásában speciális rendelkezések elfogadása indokolt. Ennek érdekében a bírósági végrehajtás általános szabályaitól eltérő, a fentiekben ismertetett valamelyik speciális végrehajtási rezsim alkalmazása lenne szerencsés, amelynek során a csoport-tagokra háruló eljárási terhet a felperesi képviselők vagy a GVH részvétele, valamint speciális polgári nemperes szabályok enyhítik.

A határozat végrehajtásával kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy érdemes megfontolni egy ún. kétszakaszos eljárás bevezetését. Ennek értelmében a csoportper két, egymásra épülő szakaszból állna. Az első szakaszban a csoport képviselői a csoport nevében perelnek a bíróság előtt, többnyire megállapítás iránt. Ezt követően az egyes csoport-tagok külön perelnek az első szakaszban hozott határozat egyediesítése érdekében. Az eset körülményeitől és a megállapítási határozattól függően az egyediesítés akár technikai formalitás is lehet.

A csoportper jogintézményének keretében rendelkezni kell arról, hogy mi legyen a pénzösszeg azon részének a sorsa, amelyet a csoport tagjai javára megítéltek ugyan, de amelyért meghatározott ideig senki sem jelentkezett. Ebben az esetben jogalkotási alternatíva lehet a közérdekű célra történő felhasználás a társadalmi szervezet által vagy az állami költségvetésbe való befizetés előírása.

A bírósági végrehajtás területét érinti, de érdemes kitérni az ítélet végrehajtásának az egyik aspektusára is. A megítélt összegnek a csoport tagjai számára való szétosztása is komoly adminisztratív feladatokat jelent, amelyek során tekintettel kell lenni azokra a szempontokra, amelyek a csoportper általános indokát adják. A csoport tagjai számára – ugyanazon okokból, mint amilyért nem perlenek – nem érdemes túl sok adminisztratív erőfeszítést befektetni az ítélet rájuk vonatkozó részének a végrehajtásába. Ezért szükséges, hogy a reprezentatív felek vagy a perelő társadalmi szervezet az ítélet végrehajtásában is részt vegyen, azt ellenőrizze. Ennek alternatívája, hogy az összeget a pereszes alperes köteles bírósági letétbe helyezni vagy a kérdéses társadalmi szervezetnek kifizetni, és a csoport tagjai itt kérelmezhetik a nekik járó rész kifizetését, illetve itt igazolhatják, hogy megfelelnek az ítéletben elfogadott csoportdefiníciónak.

9. Javaslat: a csoportper honi megvalósításának egy lehetséges koncepciója

Biztosítani kell a magyar jogban egy meghatározott értéket meg nem haladó, versenyjogi jogsértésből eredő kártérítési igények csoportos érvényesítését. Ebben a vonatkozásban egy opt-out rendszer létrehozása indokolt. A kérdéses értékhatár meghatározása szerint az alapvető szempont, hogy az annál kisebb értékű polgári jogi igényeket, kivételes esetektől eltekintve, általában nem érvényesítik polgári perben. Ennek érdekében a polgári per átlagos költségeiből kell kiindulni.

A csoport potenciális képviselőinek személyét nem indokolt korlátozás alá vetni. Betöltheti ezt a funkciót a csoport néhány tagja, társadalmi szervezetek vagy akár gazdasági társaságok. A csoport képviselete szoros bírósági és hatósági felügyelet mellett történik. A csoport képviselői kártérítési felelősséggel tartoznak a képviselet során elkövetett hibákért és mulasztásokért. A csoport képviselőjét a bíróság állapítja meg. A csoport képviselőinek részletes munkatervet kell bemutatniuk arra vonatkozóan, hogy miként kívánják megvédeni a csoporttagok érdekeit.

Az eljárás első szakaszában a bíróságnak közbenső ítéletben kell engedélyeznie a csoportper, megállapítva, hogy a csoport meghatározása megfelel a törvényi feltételeknek, valamint, hogy a csoport képviselői alkalmasak a hatékony és tisztességes képviselet ellátására. A csoportper engedélyezésének nem feltétele a csoport-tagok név és egyéb személyes adatok alapján történő azonosítása. A felperesi képviselőnek azonban meg kell határoznia azokat a szempontokat, amelyek alapján a csoport tagjai egyértelműen azonosíthatóak.

A csoportper kezdeményezését, valamint annak engedélyezését nyilvánosságra kell hozni a csoporttagok tájékoztatása érdekében. A csoporttagok a csoportper engedélyezését megelőzően kifogással élhetnek a csoport képviselőinek személye ellen. A csoportper engedélyezését követően a csoporttagok a csoport képviselőihez vagy a bírósághoz intézett írásbeli nyilatkozatukkal kiléphetnek a csoportból.

Amennyiben a bíróság a rendelkezésre álló bizonyítékok vagy a tényállás jellege következtében nincs abban a helyzetben, hogy az alperes felelőssége mellett az összes csoporttag kárát egyénileg megállapítsa, vagy olyan formulát határozzon meg, amely alapján az egyes csoporttagokat megillető kártérítés összege egyértelműen meghatározható (például alperes erőfölényes vállalkozás 1989. január 1-je és december 31-e közötti ügyfeleinek kára naponkénti lebontásban 500 Ft), akkor megállapítási határozatot hoz. Ennek során megállapíthatja az alperes felelősségét, így a magatartást, annak jogellenességét, a felróhatóságot, a kár felmerülését, a magatartás és a kár közötti okozati kapcsolatot, azonban a kár konkrét összege tekintetében a döntést egyéni eljárásra utalja. Ezt követően a tagok egyszerűsített, esetleg erre a célra létrehozott polgári nemperes eljárásban bizonyíthatják az őket ért kár összegét.

A csoportper felperesei a csoporttagok, a perben hozott határozat jogereje rájuk terjed ki. A felperesi képviselők csak képviselői minőségben járnak el, feltéve, hogy ők maguk nem tagjai a csoportnak. A csoporttagok által azonban nem utasíthatóak. A képviselők tevékenységét a bíróság felügyeli, a csoporttagok a bíróságnál élhetnek panasszal, ha a képviselők a csoport érdekeit nem képviselik megfelelően, jogkörükkel visszaélnek.

A csoportperrel kapcsolatos költségeket, ideértve a csoport megszervezésének költségét, valamint a perköltséget – a Pp.-ben megállapított kivételektől eltekintve – a pervesztes fél viseli. A felperes képviselőinek munkadíját a képviselők javaslatára a bíróság állapítja meg. Bár a csoporttagok az eljárás felei, nem kötelesek viselni a perköltséget a felperes pervesztése esetén, sőt, a per következtében tagságukra tekintettel semmilyen

kötelezettség vagy hátrány nem érheti őket. Amennyiben a felperesek a pert elveszítik a felperesi képviselőket a Pp. szabályai szerint kötelezni kell a perköltség viselésére.

Az alperes a csoport tagjainak azonosítása érdekében tájékoztatási kötelezettséggel rendelkezik, amelynek betartását a GVH és a bíróság felügyeli. Gyakran az alperes – általában egyéb jogszabályok által előírt és vezetett – nyilvántartása alapján lehet csak ugyanis a csoport-meghatározás szempontjai alapján a csoport tagjait azonosítani.

Az esetlegesen megítélt kártérítést a pervesztes alperesnek kell eljuttatnia a jogosultakhoz. Ennek megvalósulását a GVH és a bíróság felügyeli. Amennyiben a pervesztes alperes nem vagy nem szabályszerűen tesz eleget a bírósági határozatnak, a GVH bírsággal sújthatja. Ennek eredménytelensége esetén a marasztalási összeget a GVH hajtja végre a pervesztes alperesen. Ebben az esetben a kártérítésnek a jogosultakhoz való eljuttatásáról a GVH gondoskodik, valamint ezzel a feladattal – költségeik megtérítésével – a felperesi képviselőket is megbízhatja. Amennyiben a pervesztes alperes a határozatban foglalt kötelezettségeinek önként nem tesz eleget, a marasztalásban megállapított összeg szétosztásának várható költségeit is köteles a GVH számára megtéríteni. Amennyiben a kártérítési összegek szétosztásával kapcsolatban a csoport valamely tagja és a pervesztes alperes között vita támad, azt a bíróság polgári nemperes eljárásban dönti el. Mindez azonban nem akadályozza annak, hogy ezzel párhuzamosan az érintett csoporttag a GVH-nál panasszal éljen, illetve, hogy a GVH felügyeleti eljárása során ennek következtében bírságot szabjon ki.

Amennyiben a kártérítés kifizetése annak ellenére nem teljesíthető, hogy a pervesztes alperes eleget tesz ezirányú kötelezettségeinek, illetve ha a jogosultak azonosítása vagy a velük való kapcsolatfelvétel ezen személyek aktív magatartását teszi szükségessé (például jelentkezés, okiratok vagy számlák bemutatása stb.), amelyet elmulasztanak és ezért a kártérítés nem juttatható el hozzájuk, a kártérítésként megítélt, de a jogszabály által meghatározott időn belül ki nem fizetett összeget a GVH részére kell megfizetni, amely azt elkülönült alapon kezeli. Az alap célja a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos csoportos igényérvényesítés elősegítése, az ilyen feladatokat ellátó társadalmi szervezetek támogatása.

IV. Versenyjogsértésekkel kapcsolatos kártérítési igények polgári jogi kérdései

1. Bevezetés

A versenyjogi jogsértések kapcsán felmerülő kártérítési felelősség lehetőségeit a magyar jog perspektívájából vizsgálom, és elsősorban ebben a vonatkozásban törekszem javaslatok kidolgozására. Tekintetbe véve azonban, hogy az elemzés tárgya vegyes természetű, hiszen általános kártérítési jogi kérdéseket vizsgál egy speciális jellemzővel rendelkező ügycsoport tekintetében – és így megállapításai mind általános, mind pedig speciális jellegűek –, fontosnak tartom meghatározni az általam alkalmazott, ezen kettősség feloldását célzó módszertant. A vizsgálat szerkezetét tekintve a magyar jog versenyjogi jogsértések esetén alkalmazandó, általános kártérítési alakzatát veszi alapul. Az elemzés eredményeként megszülető konklúziók mind *de lege lata* – a hatályos jogszabályi kereteken belül, bírósági gyakorlat kialakításával vagy módosításával megvalósítható –, mind *de lege ferenda* szempontokat megfogalmaznak, azonban elsősorban olyan javaslatok kidolgozására törekedtem, amelyek a magyar jog dogmatikai keretei között megvalósíthatóak. A hatályos tételes jogi keretek módosítása vonatkozásában akkor fogalmaztam meg javaslatot, ha azt a versenyügyek specialitásai indokolják. Amennyiben ugyanis az ilyen jellegű kritikát nemcsak a versenyügyek közös jellemzői támasztják alá, hanem általános alkalmazhatóságú érvek is, akkor annak megfogalmazása már túlmutat a jelen elemzés keretein, amely általános kártérítési jogi kérdéseket nem von vizsgálatának tárgykörébe. A vizsgálatnak ugyanis nem célja a hagyományos kártérítési felelősségi alakzat olyan szempontú értékelése, amely nem kifejezetten a versenyügyekkel kapcsolatos.

Az alábbiakban a versenyjogi jogsértések kontextusában, az általános kérdések elemzését követően, egyenként vizsgálom a deliktuális felelősség egyes elemeit.

2. Kártérítési felelősség általános kérdései versenyjogi jogsértések esetén

A Tpvt. csak a tisztességtelenségi versenyjogi tényállások megsértésének szankciói között említi kifejezetten a kártérítés követelésének lehetőségét. A 86. § (2) bekezdésének e) pontja értelmében a Tpvt. 2-7. §-aiban foglalt rendelkezések (II. Fejezet: A tisztességtelen verseny tilalma) megsértése esetén az érdekelt a keresetben – többek között – kártérítést követelhet a polgári jog szabályai szerint.¹⁷⁷

Bár a Tpvt. csak a tisztességtelenségi versenyjogi tilalmak vonatkozásában említi kifejezetten a kártérítés követelésének lehetőségét, értelemszerűen a Tpvt. egyéb rendelkezéseibe ütköző magatartások sincsenek kizárva a károkozó magatartások köréből, és az általuk okozott károkért is kártérítési igényt lehet érvényesíteni a polgári jog általános szabályai szerint. Ez egyrészt történhet közvetlenül az általános deliktuális felelősségi szabály, a Ptk. 339. § (1) bekezdése alapján. Emellett a bírósági gyakorlat ebben a vonatkozásban a Ptk. 318. §-ának (1) bekezdését is említi. Ennek értelmében a kártérítési felelősség megállapítható a Ptk. 318. § (1) bekezdése segítségével is, amely a Ptk. 339. § (1) bekezdésére utal.¹⁷⁸ Az előbbi értelmében a szerződésszegésért való felelősségre, valamint a kártérítés mértékére a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályait kell alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a kártérítés mérséklésének – ha a jogszabály kivételt nem tesz – nincs helye.

Megítélésem szerint a kontraktuális felelősségre történő utalás indokolatlan, tekintettel arra, hogy – még ha szerződéses viszonyban is áll egymással a károkozó és a károsult – versenyjogi jogsértés esetén nem a szerződésszegésért való felelősségre vonatkozó szabályok, hanem a megsértett versenyjogi normák és a deliktuális felelősség általános alakzata alapján lehet kártérítési felelősséget megállapítani. Ha a szerződés maga a tiltott magatartás – így például, ha egy kartell résztvevője szerződést köt ügyfelével, amelyben a versenykorlátozó megállapodásban megállapított árat érvényesíti –, kártérítést csak a deliktuális felelősség és nem a szerződésszegésre vonatkozó szabályok alapján lehet követelni. Ha a szerződés maga a tiltott magatartás – így, ha egy disztribútor azért kíván a gyártóval szemben kártérítési igényt érvényesíteni, mert a forgalmazási szerződésben szereplő és a versenyjogi tilalom következtében semmis kizárólagos beszerzési klauzula neki kárt okozott –, akkor a szerződés érvénytelenségéből származó kárt követelheti a károsult, ennek azonban a jogszabályi alapja nem a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezések, hanem az általános deliktuális kártérítési felelősségi szabály.¹⁷⁹

Egyébiránt a kontraktuális és a deliktuális felelősség között a dogmatika szintjén nincs elvi különbség, bár gyakorlati és részleteltérések megállapíthatóak.¹⁸⁰ A két felelősségtípus jogkövetkezményei közötti egyetlen eltérés ugyanis, hogy szerződéses felelősség esetén a bíróságnak nincs diszkrecionális joga a kártérítés méltányossági alapon történő mérséklésére.¹⁸¹ A kártérítési felelősség előfeltételei tekintetében azonban azt mondhatjuk, hogy a jogalanyok magatartását mind a társadalommal szembeni kötelezettségeik teljesítése, mind pedig a szerződésben vállalt kötelezettségeik vonatkozásában ugyanazon magatartási kánon, az adott helyzetben általában elvárható

¹⁷⁷ 86. § (2) bek. e) pont

¹⁷⁸ Legfelsőbb Bíróság Pf. VI. 21.226/1998/1. sz.; BH 2004. 151. (Szegedi Ítéletábrla Gf. I. 30.351/2003. sz.)

¹⁷⁹ Éless, Tamás – Németh, Ágnes: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Hungary. 3.

¹⁸⁰ Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 66.; Az Új Polgári Törvénykönyv koncepciója és szabályozási tematikája. Negyedik Könyv. Kötelmi Jog. 150.

¹⁸¹ Lásd Eörsi Gyula: Kötelmi jog. Általános Rész, 172.; A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 1. Kötet. Szerk.: Gellért György. 1029-1030.

magatartás követelményei szerint kell elbírálni. Ettől függetlenül, az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelményének alkalmazása során az elővigyázatossági és előreláthatósági követelmények magasabbak lehetnek azzal szemben, aki valamely szolgáltatásra vállalkozik.¹⁸² A szerződéses és a deliktualis felelősség előfeltételei között a különbség az alábbiakban ragadható meg. A szerződésen kívül okozott kárért való felelősség előfeltételei az alábbiak: jogellenes magatartás, kár, okozati összefüggés a magatartás és a kár között, és vétkesség. A szerződéses károkozás annyiban különbözik ettől, hogy a jogellenes magatartás helyett a szerződésszegő magatartás az első tényállási elem. Az már természetesen a jogalkalmazás pszichológiájába tartozó kérdés, hogy vajon a bíró szerződésszegés esetén esetleg szigorúbb megközelítéshez vezető preconcepciókkal közelíti meg az adott ügyet.

A versenyjogsértésekből származó kártérítési igények polgári jogi kérdései vizsgálatának kiindulópontja a Ptk. 339. §-ában található általános deliktualis felelősségi alakzat. Ennek értelmében aki másnak jogellenesen kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentésül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. A károkozó felelősségének ellenpontja a károsult kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettsége. A Ptk. 340. §-a értelmében a károsult a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget.

Az általános kártérítési felelősség feltételei a következők: (1) jogellenes magatartás,¹⁸³ (2) kár, (3) a magatartás és a kár közötti okozati összefüggés, és a (4) vétkesség.

2.1 Jogellenes magatartás

A versenyjogi jogsértésekből eredő károk esetén a jogellenesség megállapítása anyagi jogi értelemben általában nem vet fel különösebb problémákat. A vizsgált esetkör központi jellemzője ugyanis a versenyjog megsértése. Ettől függetlenül ki kell emelni, hogy a polgári jogi és az egyéb jogági jogellenesség dogmatikailag eltérnek egymástól. A kártérítési felelősség szempontjából a polgári jogi értelemben vett jogellenességnek van relevanciája.¹⁸⁴

Érdemes ebben a vonatkozásban utalni a károkozás általános tilalmára a polgári jogban. Bár a Ptk. 339. §-a (1) bekezdésének szövegtani értelmezése arra utal, hogy a jogellenességet mint a kártérítési felelősség egyik elemét külön bizonyítani kell, a károkozás általános polgári jogi tilalma ezt szükségtelenné teszi. A kárt okozó magatartás, a polgári jog általános károkozási tilalmából következően – főszabály szerint – tilos és csak akkor nem tekinthető jogellenesnek, ha valamely, az általános károkozási tilalom alóli kivétel alá esik. Ebből kifolyólag a jogellenesség külön bizonyítására nincs szükség. Bár ezt az elvi tételt a bírósági gyakorlat nem vette át maradéktalanul, megállapítható, hogy ez tekinthető mind a jogirodalom, mind pedig a bírósági gyakorlat többségi álláspontjának.¹⁸⁵

Mivel a magyar polgári jogi deliktualis felelősség a károkozó magatartás általános jogellenességéből indul ki, és ehhez képest teszi lehetővé annak bizonyítását, hogy a kárhoz

---

¹⁸² Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 66.

¹⁸³ A jogellenesség és a magatartás követelménye általánosságban elkülönülten is vizsgálható. Mivel azonban a jelen tárgykör szempontjából a magatartás elkülönült vizsgálatának nincs jelentősége, ettől eltekintünk és a kártérítési felelősség első feltételeként a jogellenes magatartást vizsgáljuk. E helyütt annyit érdemes megjegyezni, hogy a magatartás fogalma mind tevést, mind pedig nem tevést magában foglal.

¹⁸⁴ A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 1. Kötet. Szerk.: Gellért György. 1111.

¹⁸⁵ Az Új Polgári Törvénykönyv koncepciója és szabályozási tematikája. Negyedik Könyv. Kötelmi Jog. 179.; Bacsa György: A polgári jogi felelősség alapelveinek újragondolása különös tekintettel a szerződésszegésért való kártérítési felelősségre, 90-91.; Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 107-108. Ezzel szemben nem tesz említést a jogellenesség vélelméről: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 1. Kötet. Szerk.: Gellért György. 1111.

elvezető magatartás jogszerű volt, azt mondhatjuk, hogy a polgári jogon kívüli jogágak „jogellenességi szabályai – ha a magatartás korosodásra vezetett – jogellenességi minimumot jelentenek a polgári jogi kártérítési felelősség számára, de az idevágó követelmények megtartása még nem jelenti a polgári jogi kártérítési felelősség alapjául szolgáló jogellenesség hiányát.”¹⁸⁶ Következésképpen, amennyiben a versenyjog rendelkezéseit sértő magatartás károsodásra vezetett, a deliktuális felelősség megállapítása szempontjából jogellenesség megállapítása általában nem vet fel különösebb problémát. Ebben az esetben azonban, legalábbis dogmatikai értelemben, a polgári jogi jogellenesség kiindulópontja az általános károkozás-tilalom, amelyet alátámaszt, hogy a károkozó magatartásának jogszerűségét a versenyjog nemcsak nem támasztja alá, hanem ebben a vonatkozásában éppen ellenkező irányú hivatkozási alapot hoz létre.

Természetesen, a versenyjogi jogsértés megállapítása önmagában nem vonja maga után egy vállalkozás kártérítési felelősségét, ehhez a kártérítési felelősség egyéb feltételeinek (kár, okozatiság stb.) is teljesülniük kell.¹⁸⁷ Emellett azt is ki kell emelni, hogy a kártérítési felelősség megállapítása érdekében nem elegendő a kárra vezető magatartás általános értelemben vett jogellenessége; a magatartásban megnyilvánuló jogellenes mozzanatnak ugyanis összefüggésben kell lennie a kárral.¹⁸⁸

A jogellenesség kérdése elsősorban akkor vet fel problémát, ha az ügyben nem a GVH által korábban jogerősen elbírált és versenyjogellenesnek minősített magatartás kártérítési jogi következményeiről kell dönteni. Ebben az esetben ugyanis a bírónak külön kell vizsgálnia a versenyjogi jogellenesség kérdését. Szerencsére ilyen, vagyis versenyfelügyeleti eljárásban nem vizsgált ügyekkel kapcsolatos bírósági eljárások kezdeményezését a Tpv. 2005. évi módosítása¹⁸⁹ lehetővé teszi.¹⁹⁰ Ilyenkor a bíró köteles a GVH-t haladéktalanul értesíteni, amely a tárgyalás berekesztéséig írásban észrevételt tehet, valamint észrevételeit a tárgyaláson szóban is előadhatja, amelyek a perben bizonyítékként használhatóak fel. A versenyhatósága azonban nemcsak jogosult beavatkozni, hanem – a bíróság felhívására – köteles is a vonatkozó versenyjogi szabályok alkalmazásával kapcsolatos jogi álláspontjáról a bíróságot tájékoztatni. A Tpv. emellett a versenyjogi jogellenesség megállapítása tekintetében is speciális szabályokat alkalmaz, amelynek értelmében, ha a GVH a per bármely szakaszában arról tájékoztatja a bíróságot, hogy az érintett ügyben versenyfelügyeleti eljárást indított, a bíróság a per tárgyalását köteles felfüggeszteni a versenyfelügyeleti eljárásban hozott határozat elleni keresetindítási határidő lejártáig, illetve keresetindítás esetében a bírósági felülvizsgálat jogerős befejezéséig. Emellett a bíróság kötve van a GVH keresettel nem támadott határozatának, illetve a határozatát felülvizsgáló bíróság határozatának a törvénysértést vagy annak hiányát megállapító részéhez.¹⁹¹

2.2 Kár

A kár a magyar polgári jogban magában foglalja mind a ténylegesen bekövetkezett kárt, mind az elmaradt vagyoni előnyt. Emellett a kártérítési felelősség körében, harmadik kárfajtaként, kell megítélni azokat a költségeket, amelyeket a károsult a kár elhárítása, illetve

---

¹⁸⁶ Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 111-112.

¹⁸⁷ Lásd Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 24 824/2000/5.

¹⁸⁸ Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 111-112.

¹⁸⁹ A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény módosításáról szóló 2005. évi LXVIII. törvény

¹⁹⁰ A Tpv. jelenleg hatályos 88/A. §-a értelmében a GVH-nak a versenytörvényben megállapított, a közérdek érvényesítésére irányuló hatásköre nem zárja ki a Tpv. III-V. Fejezetében foglalt rendelkezések megsértésére alapított polgári jogi igények közvetlen bíróság előtti érvényesítését.

¹⁹¹ Tpv. 88/B. §

következményeinek enyhítése miatt viselt. Elvileg minden olyan esetben beszélhetünk kárról, amikor egy személy kedvezőtlenebb helyzetbe kerül, mint amelyet a jogellenes és felróható magatartás hiányában élvezne.¹⁹²

Érdeemes ebben a vonatkozásban kiemelni, hogy a kár felmerülése a kártérítési felelősség egyik feltétele. Ennek kérdését azonban el kell határolni a kár összegének megállapításától. A kártérítési felelősség feltételeként azt kell megállapítani, hogy felmerül-e kár az adott magatartás következményeként. Amennyiben ez megállapítható és a felelősség többi feltétele is teljesül, kerülhet sor a kár összegének meghatározására.

A kár kérdése két, gyakorlati szempontból elkülönülten vizsgálendő kérdés elemzését igényli. Bár dogmatikailag ez az elhatárolás nem tekinthető markánsnak, gyakorlati értelemben érdemes egymástól elkülönülten vizsgálni a kárt mint a deliktualis felelősség egyik előfeltételét és a kárösszeget, amely a felelősség mennyiségi értelemben vett terjedelmét megadja. Bár a kár mint felelősségi feltétel és a kárösszeg dogmatikai értelemben nem válik el, gyakorlati elemzési szempontból a két probléma elválasztható egymástól. Ahhoz, hogy deliktualis felelősségről beszéljünk, szükséges valamilyen mértékű kár megléte. Amint azonban a kérdéses magatartás valamilyen mértékű kárhoz vezetett, a kártérítési felelősség fennáll, függetlenül a kár tényleges mértékétől. Ezt követően kerülhet sor a kárösszeg megállapítására, amely vonatkozásában azonban speciális jogintézmények is rendelkezésre állnak a nehezen vagy egyáltalán nem meghatározható kárösszegekkel kapcsolatban. Ebbe a körbe tartozik az általános kártérítés anyagi jogi intézménye. A Ptk. 359. §-ának (1) bekezdése értelmében, ha a kár mértéke – akár csak részben – pontosan nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű általános kártérítés megfizetésére kötelezheti, amely a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmas. Ugyancsak ide sorolható a Pp. 206. §-ának (3) bekezdése, amelynek értelmében a bíróság a kártérítés vagy egyéb követelés összegét, ha a szakértői vélemény vagy más bizonyíték alapján nem állapítható meg, a per összes körülményeinek mérlegelésével belátása szerint határozza meg.

A fentiekre tekintettel, gyakorlati-elemzési szempontból, elkülönítendő egymástól a kártérítési felelősség fennállása és annak mértéke. A kár mint felelősségi feltétel fennállása az elsőbe tartozik, míg a kárösszeg kérdése a másodikba. Ez utóbbi vizsgálatára csak azt követően kerülhet sor, hogy a deliktualis felelősség fennállása, ezen belül kár felmerülése, megállapítható. Bár a gyakorlati logikai értelemben ez tekinthető az ésszerű elemzési sorrendnek, a polgári jogi dogmatikára tekintettel, amely nem választja el egymástól markánsan a kárt mint feltételt és a kárösszeget mint a felelősség számszerű mértékét, az alábbiakban a kár fogalmán belül vizsgálom mindkét kérdéskört.

2.2.1 Kár fennállása mint a kártérítési felelősség előfeltétele

A kár szerepe a deliktualis felelősség egyik előfeltételeként nélkülözhetetlen, azonban a kár általános kérdéséhez képest a kárfogalom ezen vetülete korlátozott. A felelősség fennállásának vizsgálata során ugyanis a kár mint feltétel csupán annyit követel meg, hogy a jogellenes és vétkes magatartás által elindított kauzális folyamatok valamilyen, értelmezhető mértékű kárt eredményezzenek. Ebben a vonatkozásban egy bármilyen mértékű kárösszeg fennállása elegendő, amennyiben pedig ez – a felelősség többi elemével egyetemben – bizonyított, a kártérítési felelősség fennáll. Ehhez képest egy további kérdés a konkrét kárösszeg megállapítása, amelyre azonban csak a következő lépésben kerülhet sor. Ez a különbségtétel elsősorban a bizonytalan összegű károk esetén nyilvánvaló, ahol a kártérítési felelősség fennállása, majd a kárösszeg megállapítása szakértő segítségével vagy becsléssel, eljárási értelemben, ténylegesen elkülönül egymástól.

---

¹⁹² Ptk. 355. § (1) és (4) bek.

A kár mint kártérítési felelősségi előfeltétel vonatkozásában érdemes utalni a német jogban a kartellek árfelhajtó hatásával kapcsolatban kialakult gyakorlatra. A német joggyakorlat ugyanis ismeri a *prima facie* bizonyíték (*Anscheinsbeweis*) koncepcióját, amely azonban tételes jogilag nem szabályozott. Bár ez a jogintézmény nem változtatja meg a bizonyítási terhet, azonban a bizonyítottság megkövetelt mértékét csökkenti. Ha az, akin a bizonyítási teher nyugszik – praktice a felperes – bizonyítja azokat a tényeket, amelyek az általános élettapasztalat szerint egy adott ok vagy eseménysor irányába mutatnak, akkor ezzel ez az ok vagy eseménysor is bizonyítottnak tekinthető, amennyiben az ügy nem vet fel speciális megfontolásokat. A *prima facie* bizonyíték koncepciójának elsősorban az okozatiság és a vétkesség kérdése tekintetében van relevanciája. Az ellenérdekű fél megdöntheti a *prima facie* bizonyíték által felállított vélelmet azzal, hogy olyan további tényeket bizonyít, amelyek egy másik ok vagy eseménysor irányába mutatnak.¹⁹³ Ez alapján a koncepció alapján a dortmundi tartományi bíróság megállapította, hogy mivel a kartellár köztudomásúan magasabb, mint a versenyár, a felperesnek nem kell a kár bekövetkezését bizonyítania, feltéve, hogy az alperes nem tudja megdönteni a *prima facie* bizonyíték által felállított vélelmet.¹⁹⁴

2.2.2 Kár összegének megállapítása

A magyar kártérítési jog a teljes kártérítés elvén nyugszik. A kárért felelős személy köteles az eredeti állapotot helyreállítani, ha pedig az nem lehetséges, vagy a károsult azt alapos okból nem kívánja, köteles a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát megtéríteni. Kártérítés címén a károkozó körülmény folytán a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést és az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá azt a kárpótlást vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges.¹⁹⁵

A kárért felelős személy köteles a károsultat olyan helyzetben hozni, mintha a kár nem következett volna be. Ennek érdekében meg kell határozni azt a helyzetet, ami előállt volna a károkozó magatartás hiányában. Ez különösen komplex kérdéseket vet fel akkor, amikor a kár elsősorban elmaradt haszonból áll, ami versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos polgári jogi igények esetén jellemzőnek mondható. Mivel az ezzel kapcsolatos bizonyítási teher is értelemszerűen a károsult vállán nyugszik, ezek a bizonyítási nehézségek könnyen a kártérítési igények gyakorlati érvényesíthetőségének akadályai lehetnek.

Sajnos a versenykorlátozások jogának megsértéséből eredő kártérítési felelősséggel kapcsolatban még nem alakult ki magyar bírósági gyakorlat. Az okozatiság és a kár összegének meghatározásával kapcsolatos bizonytalanságok nagyban növelik a peresedés kockázatát. Minden bizonnyal ez a kockázati tényező nem kis szerepet tölt be abban, hogy az antitröszt joggal kapcsolatos jogsértések esetén kártérítési igények érvényesítése nem honosodott meg a gyakorlatban.¹⁹⁶

Az alábbiakban egy esetleges bírósági gyakorlat kialakításához kívánunk lehetséges támpontokat adni. Első lépésben vizsgálom a kár mibenlétét és az áthárított költség védekezését mint a kár összegének megállapítására kiható tényezőt. Második lépésben a bírói mérlegeléssel történő kármegállapítás jogszabályi lehetőségeit elemzem: a szakértői

---

¹⁹³ Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 10.

¹⁹⁴ LG Dortmund, Az. 13 O 55/02 Kart. *Vitaminkartell* III, [2004]. 13. A határozatot nem publikálták. Az ügy és a bírósági határozat ismertetését lásd Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 18. és 43.

¹⁹⁵ Ptk. 355. § (1) és (4) bek.

¹⁹⁶ Éless, Tamás – Németh, Ágnes: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Hungary. 15.

bizonyítás alkalmazhatóságát, valamint az általános kártérítés jogintézményét. Ezt követően vizsgálom a kár összegének meghatározásával kapcsolatos bírósági gyakorlatot olyan esetekben, amikor a kár összege nehezen vagy megfelelő bizonyossággal egyáltalán nem határozható meg. Ilyen típusú ügyek merültek fel, többek között, a tisztességtelenségi versenyjog szabályainak megsértése vonatkozásában. Tanulságosak lehetnek az antitröszt jogsértések számára azok a bírósági határozatok, amelyekben az alperes általános szerződéskötési kötelezettségének megsértésével, vagy a szolgáltatás nyújtásának megtagadásával követett el jogsértést. Negyedik lépésben elemzem a versenyjogi jogsértésekből eredő kár összegének megállapítása céljából hasznosítható közgazdasági modelleket, külföldi jogintézményeket és más országok bírói gyakorlatában felmerült ügyeket, amelyekben a bírósági értelmezés megfelelő kiindulópontul szolgálhat a magyar gyakorlat számára.

2.2.2.1 A kár mibenléte és az áthárított költség védekezése (*passing-on defence*)

A kár mint a kártérítési felelősség feltétele kapcsán érdemes kitérni az ún. áthárított költségek/kár kérdésére (*passing-on defence*), amely egyben a kár mibenlétének kérdésével is összefügg. Ennek a lényege, hogy a károsult adott esetben a versenyjog-ellenes magatartásból reá háramló költségeket, kárt átháríthatja üzletfeleire és fogyasztóira. Így bár a viszonteladó károsul azáltal, hogy az inputként felhasznált termék ára a horizontális árkartell hatására emelkedett, ezt a többletköltséget adott esetben részben vagy egészben áthárítja ügyfeleire. Az árkartell ugyanis az egész piacon, tehát a többi viszonteladó vonatkozásában is növeli a költségeket, és így a viszonteladói piacon mint származékos piacon is érzékelhető lesz az árfelhajtó hatása. Ebben az esetben azonban, bár a viszonteladó az inputköltségek növekedésének hatására károsodik, ennek a költségtöbbletnek egy részét áthárítja a fogyasztóira azáltal, hogy a piac általános tendenciájának megfelelően ő is növeli árait. Amennyiben ezt megteszi, a versenykorlátozó magatartás hatására őt ért kár mértéke csökken.¹⁹⁷ Természetesen ebben az esetben nem hagyható figyelmen kívül, hogy a viszonteladó kára nemcsak az inputköltségek növekedéséből áll, hanem az magában foglalja az elszenvedett forgalomkiesést is. Az árfelhajtó effektus tovagyrúzó hatásának következtében ugyanis a viszonteladó és versenytársai ügyfeleikkel szemben – az előzőekben írtaknak megfelelően – magasabb árat fognak alkalmazni, amely a kereslet csökkenéséhez vezet.

Az áthárított költség védekezése szorosan összefügg a közvetett vevő fentiekben tárgyalt kérdéskörével. Ha ugyanis valamely jogrendszer kizárja az áthárított költség védekezését, akkor ennek az a logikus következménye, hogy ezzel elvonja az igényérvényesítés lehetőségét a közvetett vevőktől. Ellenkező esetben a károkozót kettős megtérítés veszélyének tennék ki.¹⁹⁸ Míg ugyanis a közvetett vevő részére az áthárított költség erejéig kell kártérítést fizetnie, addig a közvetlen vásárlót mind az át nem hártott, mind pedig az áthárított költség tekintetében kompenzálnia kell. Ennek azonban az az eredménye, hogy a károkozó kétszeresen téríti meg az áthárított költséget.

Az áthárított költségek védekezésének csupán akkor lehet relevanciája, ha a versenyjogsértés a károsultnak valamilyen többletköltséget, árnövekedést okoz. Az USA-ban például az áthárított költségek védekezése nem alkalmazható, ez a kizáró szabály azonban csak olyankor releváns, amikor a kár abból adódik, hogy a károsultnak a versenyjogsértés következtében magasabb áron kellett a terméket vagy szolgáltatást megvásárolnia, mint

---

¹⁹⁷ Zöld Könyv – Az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről. SEC(2005) 1732. COM/2005/0672 végleges. 8-9.

¹⁹⁸ Lásd *Illinois Brick Co. v. Illinois*, 431 U.S. 720.

amilyen áron az versenykörülmények között elérhető lett volna.¹⁹⁹ A kár mértéke a versenyár és a kartellár, monopolár közötti különbség. Amennyiben azonban a kár elmaradt haszon formájában jelentkezik, akkor azt a versenyjogsértés hiányában lett volna és a versenyjogsértés következtében ténylegesen elért nyereség különbözeteként kell meghatározni. Ez utóbbi megoldást követik a kontinentális jogrendszerek.

Az áthárított költség problémája elvezet bennünket a kár mibenlétének kérdéséhez. Amennyiben ugyanis egy jogrendszer kizárja az áthárított költségek védekezését, a kartell vagy a túlzottan magas árakat alkalmazó erőfölényes vállalkozás közvetlen vevőjének a kára a versenyjogsértésből eredő árkülönbség szorzata a károsult által ténylegesen vásárolt termékek mennyiségével. Amennyiben azonban az áthárított költségek védekezése alkalmazható, a kár csak a versenyjogsértés előtti és az azt követő nyereség különbözeteként ragadható meg. Érdeemes azonban ismételten kiemelni, hogy ez a különbség csak a magasabb árat eredményező versenyjogsértések esetén áll fenn. Elmaradt haszon esetén a két megközelítés között nincs különbség.

Amennyiben az áthárított költségek védekezése nem alkalmazható (árkülönbözeti modell), a kár a meglehetősen egyszerűen számszerűsíthető: $Q_2 \times (P_2 - P_1)$, ahol Q_2 az áremelkedés utáni mennyiség, P_2 a versenyjogsértést követő, P_1 az azt megelőző ár.

Amennyiben az áthárított költségek védekezése alkalmazható (tényleges kártérítési modell), az alábbiak szerint kell megállapítani a kár mértékét, vélelmezve, hogy a termelési tényezők és körülmények tekintetében nem áll be változás, így az input költségek a kartell hatását leszámítva nem módosulnak. Q_1 a károsultnak a versenyjogsértés előtt elért fogalma, míg Q_2 jelzi a versenyjogsértést követően elért fogalmat. A károsultnak a versenyjogsértés előtt elért egy egységre jutó nyeresége M_1 , míg M_2 jelzi a versenykorlátozás utáni nyereséget. A károsult a versenyjogsértés hiányában $Q_1 \times M_1$ mértékű nyereséget realizált volna. A horizontális árkartell hatására azonban a károsult által eladott mennyiség (Q_2) csökkent, tekintettel arra, hogy az árnövekedés átgyűrűzött a viszonteladás piacára is, amelynek következtében csökkent a kereslet. Emellett, bár az árkartell hatásában végső soron a viszonteladó által alkalmazott árat is növelte, összességében csökkentette a viszonteladónak az egy egységre jutó nyereségét, feltéve, hogy ez utóbbi vonatkozásában a kereslet rugalmas. Ez utóbbi eset általánosnak mondható. Ezért nem a kartell utáni árat, hanem a kartell utáni nyereséget kell alapul venni (M_2). Ennek tükrében megállapítható, hogy a károsult kartell utáni nyeresége $Q_2 \times M_2$. Következésképpen a kár a „lett volna” nyereség és a ténylegesen elért nyereség különbözete: $(Q_1 \times M_1) - (Q_2 \times M_2)$.

Ugyanerre az eredményre jutunk, ha külön számszerűsítjük a forgalomvesztés miatti kárt és a megmaradt, csökkent forgalom vonatkozásában bekövetkezett nyereségvesztést. Így a károsult versenyjogsértés utáni forgalma után kisebb nyereséget realizál: $Q_2 \times (M_1 - M_2)$. A forgalomcsökkenés miatt kára: $(Q_1 - Q_2) \times M_1$. A kár szummája: $Q_2 \times (M_1 - M_2) + (Q_1 - Q_2) \times M_1 = Q_2 \times M_1 - Q_2 \times M_2 + Q_1 \times M_1 - Q_2 \times M_1$. Egyszerűsítve: $(Q_1 \times M_1) - (Q_2 \times M_2)$. Ez azonban megfelel a fenti eredménynek.

2.2.2.1.1 A kár mibenléte a magyar jogban

A magyar jogban az áthárított költségek/kár védekezése alapvetően alkalmazható.²⁰⁰ A károsult csak a tényleges kárának megtérítését követelheti, nem követelhet olyan összeget, amely a kárát meghaladja (káronszerzés tilalma).²⁰¹ Az áthárított költség nem tekinthető a

¹⁹⁹ *Hanover Shoe, Inc. v. United Shoe Machinery Corp.*, 392 U.S. 481.

²⁰⁰ Éless, Tamás – Németh, Ágnes: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Hungary. 10.

²⁰¹ Ebben a vonatkozásban lásd Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 99-101. Az Új Polgári Törvénykönyv koncepciója és szabályozási tematikája. Negyedik Könyv. Kötelmi Jog. 186. A káronszerzés tilalmára hivatkozik a PK 48., amikor a baleseti járadékkal kapcsolatban megállapítja: a Ptk.

károsult kárának. Az árnövekedés részleges áthárítása azonban, megítélésem szerint, nem zárja ki a kár fennállásának mint a kártérítési felelősség egyik feltételének megállapíthatóságát. Más a helyzet természetesen akkor, ha a költségnövekedés teljesen áthárításra kerül vagy csak olyan kis részét nem lehet áthárítani, amelynek kimutatása nem lehetséges. Ennek azonban igencsak korlátozott a gyakorlati relevanciája, hiszen ilyen helyzet csak akkor állhat elő, ha azon a piacon, ahol a viszonteladó a terméket értékesíti, a kereslet tökéletesen vagy majdnem tökéletesen rugalmatlan vagy a viszonteladó és valamelyik ügyfele a versenyjogsértést megelőzően olyan fix mennyiségre vonatkozó megállapodást kötött, amely a versenyjogsértés után is hatályban maradt, és amely a viszonteladó nyereségét a költségeken felüli jutalékban határozta meg (*cost-plus*). Egyébként a költségnövekedés teljes áthárítása még akkor sem valósulhat meg, ha a viszonteladó monopolhelyzettel rendelkezik, hiszen míg határbevételi görbéje nem változik, határköltsége viszont nő.

Az áthárított költség védekezésének a magyar jogban – megítélésem szerint – inkább bizonyítástechnikai relevanciája lehet. Elviekben az áthárított költség mint tényező nem jelenik meg a kárban, hiszen az két komponensből áll össze: az árnövekedés miatt elvesztett forgalomból és a megmaradt forgalom vonatkozásában csökkent árrésből. Ebben a rendszerben az áthárított költségnek nincs jelentősége, hiszen az már eleve nem vonja be ezt a költségtényezőt a kár összegébe. Más a helyzet azonban akkor, ha nem állnak rendelkezésre megfelelő adatok annak megállapítására, hogy mekkora lett volna a vállalkozás egy egységre jutó nyeresége a versenyjogsértés hiányában vagy mekkora ez a nyereség a versenyjogsértést követően. Márpedig az előbbi eset előfordulása igencsak életszerű, hiszen a vállalkozás egy egységre jutó „lett volna” nyereségének megállapíthatóságát nagy mértékben korlátozza, ha a termelés egyéb tényezőiben vagy körülményeiben is változás állt be (más input költségek ára is változott, a verseny intenzitása nőtt vagy csökkent a viszonteladói piacon stb.).

Amennyiben az egy egységre jutó, a versenyjogsértés előtti és utáni nyereséggel kapcsolatos adatok nem állnak rendelkezésre vagy azok nem megbízhatóak, illetve ha a piaci-termelési körülményekben olyan jelentős változás állt be, amelynek következtében a két nyereség egymással nem hasonlítható össze, indokolt lehet az egyedüli mérőeszközből, a versenyjogsértés által okozott árnövekedésből kiindulni. Ebben az esetben a vizsgálat első lépését a lett volna és a tényleges ár különbözetének kiszámítása jelenti. Ezt a különbséget meg kell szorozni a károsult által ténylegesen megvásárolt termékek számával. Ez megegyezik az árkülönbözet modell által alkalmazott számítási képlettel. A vizsgálat második lépésében ezt az eredményt kell módosítani, azonban ez a módosítás szigorúan csak kétirányú lehet. Egyrészt, az így kiszámított összegből le kell vonni az áthárított költségeket. Másrészt, ehhez az összeghez hozzá kell adni azt a kárt, amely a károsultat az árnövekedés miatti forgalomcsökkenés miatt sújtotta. Ez a kétirányú korrekció csak egyszerre valósulhat meg, hiszen ha a károsult a költségeket egy kompetitív piacon részben vagy egészben áthárította, akkor ezt minden bizonnyal azért tudta megtenni, mert a piaci ár is növekedett, ami viszont a kereslet csökkenését eredményezi. Azt is fontos ilyenkor figyelembe venni, hogy a károkozó csak akkor hivatkozhat az árnövekedés áthárítására, ha a költségeket a károsult minden különösebb erőfeszítés nélkül tudta áthárítani. Amennyiben azonban a költségek áthárítása nem a piaci automatizmusnak, tehát a viszonteladási piaci – nagykereskedelmi, kiskereskedelmi – ár spontán emelkedésének köszönhető, akkor a költségek áthárításából származó előny a károsult saját erőfeszítéséből és nem a károkozó magatartásából származik. Ennek a kétlépcsős tesztnek az első lépcsőjét jelentő számtani

---

Vonatkozó rendelkezéseiből az következik, hogy „a balesetet szenvedett károsultnak általában teljes kártérítést kell kapnia, de következik az is, hogy a balesetért felelős személy csak a balesettel okozott kárt köteles megtéríteni, tehát nem köteles kedvezőbb anyagi helyzetbe hozni a károsultat annál, mint amilyenben baleset nélkül lett volna. A járadék tehát nem lehet jogalap nélküli gazdagodás, illetőleg kárnszerzés forrása.”

eredmény, az árkülönbözet miatti többletkiadás, konkrétan kiszámítható. A második lépcsőben alkalmazandó módosítás számtani implikációi azonban többnyire csak becsléssel állapíthatók meg, már csak azért is, mert ha a második lépcső alkalmazásához szükséges konkrét adatok rendelkezésre állnának – így egymással összehasonlítható, versenyjogsértés előtti és utáni nyereség –, akkor szükségtelen lenne eltérni a tényleges kártérítési modell elsődleges kárszámítási egyenletétől $[(Q_1 \times M_1) - (Q_2 \times M_2)]$.

A fenti összefüggés az alábbiak szerint formalizálható. A kár összegét a károsult által a versenyjogsértést követően elért forgalom (Q_2), valamint az input termék árában a versenyjogsértés következtében bekövetkezett növekedés alapján lehet csak kiszámítani. Ilyenkor első lépésben azt mondhatjuk, hogy az egy egységre jutó kár az inputnak a versenyjogsértést megelőző (P_{i1}) és azt követő (P_{i2}) ára közötti különbségét meg kell szorozni a versenyjogsértést követő forgalommal: $Q_2 \times (P_{i2} - P_{i1})$. Ehhez azonban hozzá kell adni a károsultat a forgalomkiesés következtében ért kárt. Ennek első lépésében ki kell számolni a forgalomkiesés mértékét: $Q_1 - Q_2$, amelyet meg kell szorozni a versenyjogsértés előtti árrésszel (M_1). Az így kapott összeget azonban, az áthárított költség védekezése következtében, csökkenteni kell. Ez elviekben úgy történhet, hogy a versenyjogsértést megelőző (P_1) és az azt követő (P_2) viszonteladói ár különbségét (a viszonteladói oldalon bekövetkezett árnövekedést) megszorozzuk a versenyjogsértést követően realizált forgalommal (Q_2). Összegezve: $Q_2 \times (P_{i2} - P_{i1}) + M_1 \times (Q_1 - Q_2) - Q_2 \times (P_2 - P_1)$.

A fenti számítás során azonban a versenyjogsértést megelőző adatok korrekciójára lehet szükség, tekintettel arra, hogy a versenyjogsértés utáni piac adatait a versenyjogsértésen kívüli más tényezők is befolyásolhatták. A fenti számítással ugyanis az a probléma, hogy pontosan abból az okból kifolyólag, amiért az elemzést nem lehet a vállalkozásnak a versenyjogsértést megelőző és az azt követő nyereségességi rátájára alapozni, a versenyjogsértés előtti adatok nem alkalmazhatóak mechanikusan. Elképzelhető ugyanis, hogy a versenyjogsértéssel párhuzamosan más input költségek is nőttek, és így a több tényezőre visszavezethető, nagyobb költségnövekedés nagyobb viszonteladói árnövekedést okozott, mint amelyet önmagában a versenyjogsértés eredményezett volna. Avagy nőtt a kereslet, miközben ezzel a kínálat rövidtávon nem tartott lépést, és így időlegesen hiány alakult ki a piacon stb. Ebből kifolyólag a viszonyítási alapul szolgáló, a versenyjogsértést megelőző adatokat korrigálni kell: ${}_{\text{kor}}P_{i1}$, ${}_{\text{kor}}Q_1$, ${}_{\text{kor}}P_1$, ${}_{\text{kor}}M_1$. Összegezve: $Q_2 \times (P_{i2} - {}_{\text{kor}}P_{i1}) + {}_{\text{kor}}M_1 \times ({}_{\text{kor}}Q_1 - Q_2) - Q_2 \times ({}_{\text{kor}}P_1 - P_2)$. Ez azonban már átvezet bennünket az ökonometria világába.

Az áthárított költség mint védekezési alap csak ez utóbbi esetben kerülhet reálisan alkalmazásra. A probléma ezzel kapcsolatban azonban az lehet, hogy gyakran a kár megállapításához szükséges tényezők, így az áthárított költség összege is bizonytalan. Mivel pedig a kár bekövetkeztét és annak összegét a károsultnak kell bizonyítania, a károkozó az áthárított költségre történő utalással esetleg olyan helyzetbe hozhatja a károsultat, amelyben neki kellene bizonyítani, hogy a költségeket milyen mértékben nem hárította át.

2.2.2.1.2 A kár mibenléte az egyes küldöldi jogrendszerekben

Nem egységesek az egyes nemzeti megoldások az áthárított költség védekezése tekintetében. A fenti tényezők miatt ugyanis – bár a tényleges kártérítés elvével, illetve a kontinentális jogrendszerekben a káron szerzés tilalmával ellentétes – egyes jogrendszerek kizárják az áthárított költségre történő hivatkozást.

A német joggyakorlatban az áthárított költség védekezésének a státusza nem egyértelmű. Ebben a vonatkozásban valamelyest változást hozott a GWB 7. Novellája azzal, hogy egy olyan rendelkezést illesztett a német versenykorlátozások elleni törvénybe, amely kimondja: az árnövekedés miatti kártérítési igény érvényesítését nem zárja ki az a tény, hogy

a kérdéses áru vagy szolgáltatás viszonteladásra került.²⁰² Ezzel azonban a jogalkotó nem dönti el a joggyakorlatban kialakult polémiát,²⁰³ nevezetesen, hogy lehet-e védekezésként az áthárított költségekre hivatkozni, hiszen csupán annyit mond, hogy önmagában a viszonteladás ténye nem zárja ki a kár megtörténtének megállapíthatóságát. Az áthárított költségre történő hivatkozást ez a rendelkezés ugyanis egyáltalán nem zárja ki, hiszen csak annyit mond, hogy a viszonteladás pusztán tényét nem lehet a kárt kizáró körülménynek tekinteni. Ettől függetlenül azonban nem kizárt a költségek áthárításának bizonyítása és figyelembe vétele, ha erre egyébként lehetőség van. A 7. Novella indokolása megállapítja, hogy a kár csak szűken meghatározott feltételek esetén csökkenthető a károsultat a versenykorlátozásból ért előnyökre történő hivatkozással, azonban a kérdés eldöntését végül a bírósági gyakorlatra bízta,²⁰⁴ amely távolról sem egyértelmű. Míg egyes bíróságok elfogadták az áthárított költség védekezését,²⁰⁵ ez az elfogadottság nem tekinthető kivétel nélkülinek.²⁰⁶ Emellett a szakirodalom többségi álláspontja, hogy az áthárított költségek védekezését ki kellene zárni vagy legalábbis szűk korlátok közé szorítani.²⁰⁷

Az áthárított költségek védekezésének kategorikus kizárása egy preventív-büntető élt adna a kártérítésnek, amely azonban minden bizonnyal ellentétes a német kártérítési jog alapelveivel,²⁰⁸ azonban a védekezés alkalmazási körének szűkítése, az ezzel kapcsolatos bizonyítási tehernek és kockázatnak a károkozóra történő telepítése már egy elképzelhető perspektíva a joggyakorlat számára. Számos szempont mellett ugyanis azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a költségek áthárítása nem egy esetben csak a károsult többlet-erőfeszítéseinek köszönhetően valósítható meg.²⁰⁹ Az áthárított költséggel kapcsolatos speciális szabályok vonatkozásában felmerül, hogy az azzal kapcsolatos bizonyítási teher a károkozót sújtsa és csak kivételes esetekben legyen egyáltalán alkalmazható. Ilyen kivételes eset, ha a költséget ténylegesen áthárították, az áthárítás nem jelentett kockázatot a károsult számára és csak minimális erőfeszítéseket követelt meg tőle, valamint az nem eredményezte a károsult forgalmának csökkenését.²¹⁰

Az EU többi tagállamának jogrendszere az áthárított költség tekintetében igencsak egységes képet mutat. Bár a tagállamok döntő többségében a kérdésnek nincs bírósági

---

²⁰² GWB 33. § (3) bek.

²⁰³ Vö. Böge, Ulf – Ost, Konrad: Up and running, or is it? Private enforcement – the situation in Germany and policy perspectives, 199.

²⁰⁴ Regierungsentwurf, [2004], BR-Drucksache 441/04, 94.; lásd Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 20.

²⁰⁵ LG Mannheim, Az. 7 O 623/02, *Vitaminkartell* [2004]. In: Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 182.; OLG Karlsruhe, Az. 6 U 183/03, *Vitaminpreise*, [2004]. In: Wirtschaft und Wettbewerb, 2004. 54. évf. 4. sz. 415-418.

²⁰⁶ LG Dortmund, Az. 13 O 55/02 Kart., *Vitaminkartell* III, [2004]. 13. A határozatot nem publikálták. Az ügy és a bírósági határozat ismertetését lásd Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 20. és 43.

²⁰⁷ Böge, Ulf – Ost, Konrad: Up and running, or is it? Private enforcement – the situation in Germany and policy perspectives, 199.; Das allgemeine Wettbewerbsrecht in der Siebten GWB-Novelle. Sondergutachten der Monopolkommission gemäß 44. § Abs. 1 Satz 4 GWB. 36-37.; Berrisch, Georg M. – Burianski, Markus: Kartellrechtliche Schadensersatzansprüche nach der 7. GWB – Novelle, 878-888. Ellentétes álláspontot képvisel Beninca, Jürgen: Schadensersatzansprüche von Kunden eines Kartells? 604-608.

²⁰⁸ Böge, Ulf – Ost, Konrad: Up and running, or is it? Private enforcement – the situation in Germany and policy perspectives, 200.

²⁰⁹ Wurmnest, Wolfgang: Die private Rechtsdurchsetzung des EG-Kartellrechts nach der Reform der VO Nr. 17, 103-137.; Brinker, Ingo: Schadensersatz als Sanktion für Wettbewerbsverstöße, 113.

²¹⁰ Böge, Ulf – Ost, Konrad: Up and running, or is it? Private enforcement – the situation in Germany and policy perspectives, 200.

gyakorlata, azonban az általános kártérítési jogi szabályok alapján az állapítható meg, hogy az áthárított kártérítés védekezése elviekben alkalmazható. Hasonló eredményre jutottak azok a jogrendszerek is, amelyekben a kérdésnek van valamilyen bírósági gyakorlata (Dánia, Olaszország).²¹¹ Végül soron ez a megállapítás a német jog tekintetében is megállja a helyét, hiszen az egymásnak ellentmondó gyakorlatban nem az a fő kérdés, hogy az áthárított költség védekezése egyáltalán használható legyen-e, hanem az, hogy ennek alkalmazhatóságát milyen körre szűkítsék le.

Az USA versenyjoga – néhány konkrét kivételtől eltekintve – teljes mértékben kizárja az áthárított költségre történő hivatkozást olyan ügyekben, amikor a kartell-megállapodás, illetve a versenykorlátozás miatt bekövetkezett áremelkedést a károsult érvényesítette viszonteladási áraiban. A *Hanover Shoe, Inc. v. United Shoe Machinery Corp.* ügyben²¹² a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy amennyiben a versenyjogsértés túlzottan magas árakhoz vezet, a károkozó nem hivatkozhat arra, hogy a károsult az ár-, illetve a költségnövekedést áthárította ügyfeleire. Ezt azzal indokolta, hogy az ezzel ellentétes megközelítés túlzottan bonyolítaná a kár kiszámítását és csökkentené a magánjogi jogérvényesítés hatékonyságát. Álláspontja szerint az áthárított költségekre történő hivatkozás elősegítené, hogy a károkozó tilos magatartásának gyümölcseit megtartsa, mivel a végfogyasztók általában nincsenek abban a helyzetben, hogy igényeiket érvényesítsék. Az igényt a leghatékonyabban a közvetlen vevők tudják érvényesíteni, és amennyiben az áthárított költség védekezése megengedett lenne, akkor ezzel a közvetlen vevők ösztönzése csökkenne. A Legfelsőbb Bíróság indokolása tehát a prevenció szempontját előnyben részesítő egyfajta pragmatista érvelés volt: a közvetlen vevő hatékonyabban tudja érvényesíteni az egész kárt, mint a közvetett vevő a saját részét, ráadásul ez utóbbi többnyire amúgy is alig fog kárt érvényesíteni. Ennek a logikának azonban az a következménye, hogy a közvetett vásárló viszont nem követelhet kártérítést, hiszen ez kettős megtérítéshez vezetne. Ezt a Legfelsőbb Bíróság az *Illinois Brick Co. v. Illinois* ügyben²¹³ ki is mondta.

A fenti joggyakorlattal kapcsolatban azonban ki kell emelni, hogy annak hatóköre két szempontból is limitált. Egyrészt, a *Hanover Shoe/Illinois Bricks* szabály nem átfogó, csupán azokban az esetekben alkalmazható, amikor a kártérítési igény azon alapul, hogy a versenyjogsértés túlzottan magas árakat eredményezett (*overcharge*), és a károsult amiatt követel kártérítést, hogy magasabb áron kellett megvásárolnia a terméket vagy a szolgáltatást. Nem vonatkozik azonban a megállapítási keresetekre, hiszen ezekben a kétszeres megtérítés veszélye vagy a kár bizonyíthatóságának problémája nem merül fel.²¹⁴ Ugyancsak nem vonatkozik a vertikális ármegállapodásokra (például viszonteladási ár meghatározása), mivel ilyenkor a forgalmazó kártérítési keresete az elmaradt nyereség megtérítésére irányul – így például drágábban is adhatta volna a terméket, de a versenykorlátozó megállapodás miatt arra kényszerült, hogy azt alacsonyabb áron értékesítse, vagy épp fordítva, a megállapodásban rögzített magas árak miatt alacsony maradt a forgalma –, míg a közvetett vevő követelése

---

²¹¹ Waelbroeck, Denis – Slater, Donald – Even-Shoshan, Gil: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Comparative report. 79.

²¹² *Hanover Shoe, Inc. v. United Shoe Machinery Corp.*, 392 U.S. 481.

²¹³ *Illinois Brick Co. v. Illinois*, 431 U.S. 720. A határozatot komoly vita övezi. Lásd Harris, Robert G. – Sullivan, Lawrence A.: Passing on the monopoly overcharge: a comprehensive policy analysis, 269.; Landes, William – Posner, Richard A.: Should indirect purchasers have standing to sue under the antitrust laws? An economic analysis of the rule of Illinois Brick, 602-635.; Landes, William – Posner, Richard A.: The economics of passing on: a reply to Harris and Sullivan, 1274.; Benston, George J.: Indirect purchasers' standing to claim damages in price fixing antitrust actions: a benefit/cost analysis of proposals to change the Illinois Brick rule, 213.

²¹⁴ *Mid-West Paper Products Co. v. Continental Group, Inc.*, 596 F.2d 573, 589-594 (1979).

alapul a versenykorlátozás folytán felmerült árnövekedésen.²¹⁵ Általában hasonló a helyzet a vertikális nem ár jellegű versenykorlátozásokkal kapcsolatban is (például területi kizárólagosság), hiszen itt a forgalmazó kárának alapja az elmaradt nyereség.²¹⁶

Másrészt, nem vonatkozik a *Hanover Shoe/Illinois Bricks* szabály azokra az esetekre, amikor a közvetett vevő a kartell-megállapodás megkötését, illetve a versenykorlátozás megvalósulását megelőzően kötött olyan szerződésben részes, amely mind a szállítandó mennyiséget, mind pedig a viszonteladónak járó jutalékot, közvetítői díjat meghatározza (*cost-plus*).²¹⁷ Ilyen esetekben ugyanis a viszonteladó forgalma nem csökken azáltal, hogy a költségnövekedést áthárítja, míg a közvetett vevő kárának kiszámítása nem okoz különösebb problémát.²¹⁸

2.2.2.1.3 Konklúziók a magyar jog számára a kár mibenlétével kapcsolatban

Összegzésképpen, az áthárított költségek vonatkozásában a következő konklúziók vonhatóak le. Mivel a kontinentális kártérítési jog nem büntető jellegű, hanem a tényleges kártérítés, a káron szerzés tilalmának elvén van, elvi síkon az áthárított költségek védekezésének alkalmazása nem zárható ki. Azonban ez a védekezés konkrét formában nem is jelenik meg akkor, ha a kárt, a fentiekben írt módon, a károsult „lett volna” nyeresége és a ténylegesen elért nyereség különbözeteként állapítják meg, felhasználva a versenyjogsértést megelőző és az azt követő forgalmi adatokat és egy egységre jutó nyereséget. Amennyiben azonban az egy egységre jutó nyereség megállapítása nem lehetséges vagy az nem alkalmazható a kár megállapítására, tekintettel arra, hogy a piaci-gyártási körülmények jelentősen megváltoztak (a költségek, kereslet stb. változásának a versenyjogsértés csak az egyik tényezője volt), a rendelkezésre álló egyéb adatok alapján kell megállapítani a kár mértékét, amelynek során az áthárított kár koncepciója a kár összegének számítása szempontjából gyakorlati relevanciával bírhat.

Az áthárított költség koncepció azonban felvet néhány gyakorlati problémát, amelyeket a jogalkalmazás során tekintetbe kell venni. Egyrészt, az áthárított költségek bizonyítása különösen nehéz és bizonytalan lehet. Amennyiben ezt a kérdést a kár, illetve a kár összegének keretén belül vizsgáljuk, akkor ezek a bizonyítási nehézségek a károsultat fogják terhelni. Ez azonban azt eredményezi, hogy a versenyjogsértő tiltott magatartásából profitál azáltal, hogy a jogellenes magatartás létező, de nehezen vagy alig bizonyítható kárt okoz. A kártérítési jog alapelveivel azonban ellentétes lenne egy ilyen eredmény. Már csak azért is, mert így a károkozó a bizonyíthatóság szempontjából annál kedvezőbb helyzetbe kerülne, minél nagyobb, minél szélesebb kört érintő kárt okozott. Ebből kifolyólag, bár ez a megfontolás nem indokolja az áthárított költségek védekezésének elvi szintű kizárását, ésszerű az áthárított költséggel kapcsolatos bizonyítási terhet a károkozóra hárítani.

Másrészt, az áthárított költségekkel kapcsolatos további probléma, hogy a költség áthárítása adott esetben a károsult erőfeszítéseinek köszönhető és nem tekinthető automatikus folyamatnak. Ilyenkor aligha lenne indokolt lehetővé tenni, hogy a tiltott magatartást tanúsító a károsult erőfeszítésein gazdagodjon. Ebben a vonatkozásban érdemes utalni Ptk.-nak a kártérítési járadék megállapítására vonatkozó szabályára csökkent munkaképesség esetén, amely megfelelő analógiával szolgálhat ebben a vonatkozásban. Akinek munkaképessége

---

²¹⁵ *Link v. Mercedes-Benz of North America, Inc.*, 788 F.2d 918 (1986). Vö. Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 179.; Hovenkamp, Herbert: Federal antitrust policy. The law of competition and its practice, 620.

²¹⁶ Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 179.; Hovenkamp, Herbert: Federal antitrust policy. The law of competition and its practice, 620.

²¹⁷ Ezt a Legfelsőbb Bíróság magában a *Hanover Shoe* ügyben kimondta: *Hanover Shoe, Inc. v. United Shoe Machinery Corp.*, 392 U.S. 481, 494 (1968). Lásd továbbá *Kansas v. UtiliCorp United, Inc.*, 497 U.S. 199 (1990).; *In re Beef Industry Antitrust Litigation*, MDL Docket No. 248, 600 F.2d 1148 (1979).

²¹⁸ Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 179.

baleset folytán csökkent, járadékot követelhet, ha a baleset utáni keresete (jövedelme) a baleset előtti keresetét – neki fel nem róható okból – nem éri el. A járadék megállapításánál azonban a balesetért felelős személy javára nem vehető figyelembe az a kereset (jövedelem), amelyet a balesetet szenvedett személy a balesetből eredő jelentős testi fogyatékosága ellenére rendkívüli munkateljesítménnyel ér el.²¹⁹

A fenti szempontok alapján megállapíthatjuk, hogy hazánkban az áthárított kár koncepcióját a kártérítés megállapítása során alkalmazni kell. Az áthárított kár védekezése azonban nem kizárja a kár fennállását, bekövetkeztét, hanem csak annak összegét mérsékelheti, amennyiben azt megfelelően bizonyítják. Már csak azért is, mert gyakorlatilag kizárt, hogy piaci körülmények között a károsult a vele szemben megvalósult árnövekedés károsító hatását maradéktalanul áthárítsa ügyfeleire, ide nem értve a versenyjogsértés előtt megkötött, mennyiségileg meghatározott költség-plusz-jutalék típusú megállapodásokat. A költségnövekedésnek ugyanis – feltéve, hogy a kereslet nem tökéletesen rugalmatlan – csak egy része hárítható át, emellett ilyenkor a károsultat abból kifolyólag is kár éri, hogy forgalma csökken.

Az áthárított költség koncepciója csak mint figyelembe veendő szempont érvényesül akkor, ha a nyereség csökkenésének kiszámításához szükséges adatok rendelkezésre állnak (versenyjogsértést megelőző és az azt követő forgalom, egy egységre jutó nyereség a versenyjogsértést megelőzően és azt követően). Ilyenkor nem kell az áthárított költséget figyelembe venni, mert az így kiszámított kárösszeg ezt a szempontot már tartalmazza. Ha azonban a rendelkezésre álló adatok alapján a kár összege konkrétan nem számítható ki, hanem csak becslés alapján vagy közvetve állapítható meg, akkor az áthárított költséget figyelembe kell venni. Ez utóbbi bizonyítása azonban a károkozót kell terhelje. Bár erre vonatkozóan nem áll rendelkezésre bírósági gyakorlat, valamint egyértelmű tételes jogi alap, megítélésem szerint, a károsult már azzal bizonyította kárát, hogy a termékért például magasabb árat volt kénytelen fizetni. Ebben a vonatkozásban a kár megállapíthatóságára a költség átháríthatóságának elvi lehetősége nem lehet befolyással. Az, hogy bizonyos esetekben a költséget a károsult át tudja hárítani, nem jelentheti azt, hogy minden esetben bizonyítania kell, hogy a költséget nem hárította át. Amennyiben mégis sor került volna a költség áthárítására, a károkozó feladata ezt bizonyítani. Mindazonáltal a bizonyítási teher ilyenén elosztását a tételes jognak meg kellene erősítenie. Megítélésem szerint indokolt lenne a TpvT.-ben kimondani, hogy amennyiben egy versenyjogsértő magatartás károsító hatása magasabb árak formájában jelentkezik, a károsultnak a kár megállapítása érdekében – a kártérítési felelősség egyéb feltételei mellett – csak a versenyár és a versenyjogsértő ár közötti különbözetet, valamint természetesen a magasabb áron vásárolt termékek vagy szolgáltatások mennyiségét kell bizonyítania. A károkozó hivatkozhat ugyan arra, hogy a károsult az árnövekedést részben vagy egészben áthárította, azonban ennek a védekezésnek a sikerességéhez bizonyítania kell, hogy ad 1. az áthárításra valóban sor került és az milyen mértékű volt, ad 2. az áthárítás a piaci ár általános emelkedésének és nem a károsult erőfeszítéseinek az eredménye és ad 3. az áthárított költségekkel elért megtakarítás meghaladja azt a kárt, amely a károsultat abból érte, hogy a viszonteladói piacon bekövetkezett árnövekedés miatt a forgalma csökkent.

A fenti megközelítéssel kapcsolatban érdemes kiemelni, hogy amennyiben a károkozó az áthárított költségek védekezését sikeresen alkalmazza és bebizonyítja, hogy a versenyjogsértése következtében előállt árnövekedést a károsult meghatározott részben áthárította ügyfeleire, akkor ezzel gyakorlatilag nemcsak megnyitja az utat a közvetett vevők

---

²¹⁹ 356. §

kártérítési keresetei előtt, de egyben el is végzi a közvetett vevőket terhelő bizonyítási teherrel kapcsolatos feladatok nagy részét.

2.2.2.2 Bírői mérlegeléssel történő kármegállapítás jogszabályi keretei

A bizonytalan összegű kártérítés megállapítására mind eljárási, mind pedig polgári anyagi jogi szabályok rendelkezésre állnak. A Pp. 206. §-ának (3) bekezdése értelmében a bíróság a kártérítés vagy egyéb követelés összegét, ha a szakértői vélemény vagy más bizonyíték alapján meg nem állapítható, a per összes körülményeinek mérlegelésével belátása szerint határozza meg. A Ptk. 359. §-ának (1) bekezdése értelmében pedig, ha a kár mértéke – akár csak részben – pontosan nem számítható ki, a bíróság a károkozásért felelős személyt olyan összegű általános kártérítés megfizetésére kötelezheti, amely a károsult teljes anyagi kárpótlására alkalmas.

A két rendelkezés elhatárolására és egymáshoz való viszonyának meghatározására sem a joggyakorlatban, sem pedig a jogirodalomban nem született kimerítő megoldás. A PK 49. ebben a vonatkozásban annyit mond, hogy „a Pp. 206. §-ának alkalmazására szélesebb körben kerülhet sor, mint az általános kártérítés megítélésére. A bizonyítási lehetőségek kimerítése után még tisztázatlan tényállást a bíróság minden esetben a Pp. 206. §-ának (3) bekezdése alapján állapítja meg, de nem minden esetben kerülhet sor mérlegeléssel megállapított tényállás esetén általános kártérítés megítélésére.” Általános kártérítés megállapítására ugyanis, amint az alábbiakban a bírósági gyakorlat elemzése során erre részletesen kitérünk, csak akkor kerülhet sor, ha a kár összege bizonyítás eredményeként nem állapítható meg. Ezzel szemben Eörsi szerint a Ptk. 359. §-ának (1) bekezdése „mindazokban az esetekben alkalmazható, amikor a Pp. 206. §-ának (3) bekezdése, de ezt az utóbbit nem minden olyan esetben lehet alkalmazni, amikor a [Ptk. 359. §-ának (1) bekezdése] megáll.”²²⁰ Az anyagi jogi és az eljárásjogi szabály elhatárolása azonban – ahogyan azt Eörsi találóan meg is jegyzi – nem vet fel gyakorlati problémákat, mert mindkét rendelkezésnek ugyanazok a jogkövetkezményei.²²¹

Megítélésem szerint ez utóbbi álláspontot az anyagi jogi rendelkezés szövegtani elemzése alátámasztani látszik, hiszen ennek értelmében az általános kártérítés meghatározására még akkor is lehetőség van, ha a kár többé-kevésbé, de nem pontosan határozható meg: „ha a kár mértéke (...) pontosan nem számítható ki”. Ugyancsak alkalmazható az anyagi jogi jogintézmény akkor is, ha kár összege tekintetében semmilyen bizonyíték nem áll rendelkezésre. Ezzel szemben ahhoz, hogy a bíró a Pp. 206. §-ának (3) bekezdése alapján a per összes körülményeinek mérlegelésével belátása szerint meghatározza a kárt, a körülmények bizonyos fokú bizonyítottsága fenn kell álljon. Ebből is jól látható azonban, hogy a két fogalom közös halmazába nem tartozó esetek gyakorlati relevanciája igencsak csekély.

Ettől függetlenül álláspontom szerint a rendelkezésre álló eljárási és anyagi jogi eszközöket a következő sorrendiség betartásával indokolt alkalmazni, ami vonatkozik a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos kártérítési perekre is. Első lépésben a bíróság a megkísérli a rendelkezésre álló bizonyítási eszközök segítségével megállapítani a kár összegét. Versenyjogsértő magatartások esetén különös jelentősége van a szakértői bizonyításnak, tekintettel arra, hogy a következménykárok gyakran könyvvizsgálói és

---

²²⁰ Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 215. Az idézett forrás a Ptk. 385. §-ának (2) bekezdésére utal, ami az akkori hatályos szövegben a most hatályos Ptk. 359. §-a (1) bekezdésében foglalt rendelkezésnek feleltethető meg. A két szabály közötti különbség, hogy míg a korábbi változat vagyoni kárról, addig a hatályos szöveg kárról beszél.

²²¹ Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 214.

közgazdasági, piacelemzési szakértelmet igényelnek. A szakértő adott esetben közgazdasági modellek alapján vizsgálja a kár mértékét. Ilyenkor ugyanis a bíróság nem rendelkezik számos, a perben jelentős tény vagy egyéb körülmény megállapításához vagy megítéléséhez szükséges különleges szakértelemmel.²²² Amennyiben a szakértői bizonyítás nem vezet eredményre, de rendelkezésre állnak olyan bizonyítékok, amelyek alapján a bíróságnak ugyan nem alakult ki egyértelmű meggyőződése, de a kár összege nagy mértékben valószínűsíthető, akkor második lépésben sor kerülhet a Pp. 206. §-a (3) bekezdésének alkalmazására. A bíróság ilyenkor a rendelkezésre álló bizonyítékok mérlegelésével és esetleg a szakértő által megállapított elemzési szempontok alkalmazásának segítségével, mérlegeléssel állapítja meg a kárt.²²³ Ha azonban ezzel a módszerrel sem állapítható meg a kár, a bíróság a Ptk. 359. §-ának (1) bekezdését alkalmazhatja. Ennek alapján azt mondhatjuk, hogy míg a Pp. 206. §-a (3) bekezdése alapján a bíróság tág mérlegeléssel állapítja meg a kár összegét, addig a Ptk. 359. §-ának (1) bekezdése alapján ezt becsléssel teszi. Ez utóbbi során természetesen felhasználhatóak a szakértő által megállapított módszerek, elemzési eszközök és közgazdasági modellek. Ebben az esetben azonban alapvetően mégiscsak arról van szó, hogy bár a kár bekövetkezése bizonyított, mértéke még mérlegeléssel sem állapítható meg.

2.2.2.3 Bírői mérlegeléssel történő kármegállapítás magyar bírósági gyakorlata

Az alábbiakban, első lépésben, az elmaradt haszon mérlegeléssel történő megállapításának joggyakorlatát ismertetem a fontosabb bírósági határozatokon keresztül. Ezt követően az általános kártérítés joggyakorlata kerül ismertetésre. Tekintettel arra, hogy a versenyjogsértések miatti kártérítési igények érvényesítésének hazánkban nincs kialakult bírósági gyakorlata, az alábbiakban az elmaradt haszon mérlegeléssel történő megállapítása, valamint az általános kártérítés kapcsán kialakult gyakorlatot, a versenyjogi jogsértések vonatkozásában felmerülő speciális megfontolásokra figyelemmel, általánosságban ismertetem.

2.2.2.3.1 Az elmaradt haszon mérlegeléssel történő megállapítása

A magyar bírósági gyakorlat a fenti eljárási és anyagi jogi eszközöket alkalmazza azokban az esetekben, amikor a kár mértéke nem állapítható meg egyértelműen. Nem ritka a kár összegének szakértő segítségével történő megállapítása sem, azonban sajnos a szakértő által alkalmazott vizsgálat megközelítésmódját, módszereit – a gyakorlatnak megfelelően – a közzétett bírósági határozatok nem tartalmazzák, a szakértő véleményének csupán a végkövetkeztetése található meg bennük.²²⁴ Ebből kifolyólag ebben a vonatkozásban következtetéseket nem vonhatunk le.²²⁵ Mindazonáltal a bíróság megközelítésmódja, érvelése és az ügyek tényállásai gyakran analógiaként szolgálhatnak a versenykorlátozások jogával kapcsolatos jogsértések számára.

---

²²² Lásd Pp. 177. § (1) bek.

²²³ „Általános kártérítés megállapítására nem kerülhet sor, ha a lefolytatott bizonyítási eljárás adatai alapján, mérlegeléssel megállapítható a kár mértéke.” BH2000. 57.

²²⁴ Lásd Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 25 578/2000/5. Ebben az ügyben ugyan a Legfelsőbb Bíróság végül nem találta megalapozottnak az alperes kártérítési felelősségét, azonban ennek oka nem a kár meghatározásában rejlett, hanem jogellenesség hiányában. A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint ugyanis az alperes magatartása nem volt ellentétes a Tpv-t.-vel. Ettől függetlenül érdemes utalni arra, hogy az elsőfokú bíróság – amely azon az állásponton volt, hogy az alperes megsértette a Tpv-t – a szakértői véleménynek megfelelően állapította meg a kár összegét.

²²⁵ Az is előfordul, hogy a bírósági határozat csak arra utal, hogy a felperes a hírnévrontásból származó kárának mértékét bizonyította, azonban nem derül ki, hogy ez milyen bizonyítékok vagy módszer alapján történt. BH 1994. 430.

Így elfogadhatónak számít, ha a szakértő egy korábbi időszak forgalmi, bevételi adatai alapján állapítja meg a bevételkiesés miatt elmaradt hasznót.²²⁶ Nem tartotta azonban a Legfelsőbb Bíróság bizonyítottnak az elmaradt hasznót, amikor az alperes a felperes termékének szolgai utánzásával értékesített olyan személynek, aki korábban nem volt a felperes ügyfele. „[A]z alperes [ugyanis] olyan kereskedelmi szervnek adta el a termékeit, akinek a részére korábban a felperes nem értékesített; vagy azért, mert nem tudta kielégíteni e megrendelő igényét, vagy pedig azért, mert hiányos piackutatása miatt nem ismerte a szükségletét. Azt ma már nem lehet megnyugtató módon eldönteni, hogy az 1983. évi beruházások korlátozása miatt jelentős mértékben csökkent kereslet folytán a felperes az alperes által korábban megszerzett piacon nyomban el tudta volna adni azt a mennyiségű kapcsolatot (sic!), amit az alperes ténylegesen értékesített. Nem sikerült ugyanis annak a bizonyítása, hogy a felperes e piac igényét valóban ismerte. Ha ugyanis a felperes ennek ismeretében lett volna, úgy értékesítési nehézségei idején feltehetően ajánlatot tett volna e fogyasztónak (megrendelőnek), és az minden bizonnyal a terméket a felperestől vásárolta volna meg, hiszen a felperes árai lényegesen alacsonyabbak az alperes által forgalmazott termékek ellenértékénél. Figyelemmel arra, hogy a kirendelt szakértők között a károsodás tényének megítélésében lényeges eltérés volt, a Legfelsőbb Bíróság a fentiek figyelembevételével is arra a megállapításra jutott, hogy a kár összegét a könyvszakértői vizsgálat által kimutatott összegben nem lehet meghatározni, mert nem történt meg annak a bizonyítása, hogy a felperes ténylegesen értékesíteni tudta volna az alperes által értékesített mennyiséggel azonos nagyságrendben [a kérdéses] berendezéseket.”²²⁷ Ezért aztán a Legfelsőbb Bíróság a Ptk. 359. §-ának (1) bekezdése alapján általános kártérítést állapított meg.

Érdeemes az ügyel kapcsolatban kiemelni, hogy a bíróság egy könyv- és egy műszaki szakértőt rendelt ki az ügyben. A könyvszakértő egyértelműen megállapította, hogy a felperes a releváns évben a korábbi évhez viszonyítva lényegesen kevesebbet tudott értékesíteni a kérdéses termékből. Bár kétségtelen volt, hogy az értékesítés mennyiségének csökkentését a beruházások korlátozása is eredményezte, az első fokú bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy az alperes által eladott berendezéseket a felperes értékesíteni tudta volna. Ezzel szemben a műszaki szakértő – akit annak megállapítására rendeltek ki, hogy a felperes és az alperes által gyártott termékek között van-e műszaki különbség – arra az álláspontra helyezkedett, hogy „az alperes gyártásával és forgalmazásával összefüggésben a felperes nem károsodott.”²²⁸ Szembetűnő, hogy a bíróság piacelemzési és forgalmi kérdésekkel kapcsolatban támaszkodott a műszaki szakértő véleményére, valamint, hogy nem rendelt ki olyan szakértőt, aki véleményét piacelemzéssel alá tudta volna támasztani.

A Legfelsőbb Bíróság határozatának további szembetűnő jellemzője, hogy a forgalomkiesés megállapítása érdekében nem tartotta megfelelőnek annak bizonyítását, hogy az alperes lemásolta a felperes által kifejlesztett terméket és azt értékesítette. Megállapítása szerint ugyanis nem biztos, hogy a felperes ugyanazt a terméket ezeknek a vevőknek ténylegesen értékesítette volna. Ezért aztán általános kártérítést állapított meg, amelynek összege 23%-a volt annak az összegnek, amekkora a felperes haszna lett volna, ha az alperes által eladott összes berendezést ő értékesíti. A Legfelsőbb Bíróság tehát csak akkor tekintette volna bizonyítottnak a forgalomkiesést, ha a felperes igazolta volna: korábban rendszeresen értékesített az alperes ügyfeleinek vagy esetleg azok ajánlatokat, de legalábbis szándéknyilatkozatokat tettek az ő irányába, hogy a kérdéses berendezéseket tőle megvásárolják. Nem vette azonban igénybe a bíróság a Pp. 206. §-ának (3) bekezdésében

²²⁶ BH 1998. 442.

²²⁷ BH 1985. 435.

²²⁸ BH 1985. 435.

rejlő lehetőséget, hogy a piaci folyamatok vagy a forgalmi viszonyok alapján mérlegelje, a felperes milyen mértékben láthatta volna el az alperes ügyfeleit, amennyiben az alperes nem másolja le jogellenesen a felperes termékét.

Egy másik határozatban azonban a Legfelsőbb Bíróság elfogadta kiindulópontként a vélelmezett forgalmat/bevételt. Az ügyben az alperes saját adminisztratív tévedése következtében kikapcsolta a távközlési szolgáltatásból az ügyvédként és magánfelszámolóként dolgozó felperes mobiltelefonját, és azt csak pár nap múlva – a felperes felszólalására – kapcsolta vissza a rendszerbe. A felperes követelésében, többek között, arra kérte a bíróságot, hogy négy napra vonatkozó átlagkeresetében marasztalja az alperest, mivel forgalomtól esett el abban az időben, amíg mobiltelefonján nem volt elérhető. Az elsőfokú bíróság közbenső ítéletben állapította meg, hogy az alperes a felperesnek kárt okozott.

A másodfokú bíróság ezzel szemben arra az álláspontra helyezkedett, „hogy a felperes semmilyen módon sem bizonyította, hogy mobiltelefonja működésképtelensége idején »egyéb olyan jövedelme lett volna, amitől elesett«. A másodfokú bíróság szerint ugyanis »a naplófőkönyv felmutatása és az abban szereplő éves jövedelem ténye« nem alkalmas az adott időszak elmaradt jövedelmének igazolására.”²²⁹ Ezt az érvelést azonban a Legfelsőbb Bíróság okszerűtlennek és logikailag tévesnek értékelte. „Nem lehet ugyanis megalapozottan állítani sem azt, hogy egy igazoltan magas jövedelemmel rendelkező ügyvéd éves jövedelméből a perbeli négy napra semmilyen jövedelemhányad sem esett volna, sem pedig azt, hogy egy ügyvéd esetében az elérhetőségének a megnehezülése nem okozhat jövedelemcsökkenést. A felperes tehát önmagában azzal, hogy éves adózott jövedelmét igazolta, valószínűsítette azt, hogy elvileg kár érte, mert a perbeli négy napra eső jövedelemhányada valamilyen mértékben biztosan csökkent azáltal, hogy elérhetősége megnehezedett. Az összecszerűség tárgyában folytatandó eljárásban tehát a felperes vagy bizonyítani tudja, hogy mobiltelefonja működésképtelensége miatt milyen konkrét megbízásoktól esett el, vagy pedig, ha ilyet bizonyítani nem tud, akkor a bíróságnak a Pp. 206. §-ának (1) bekezdése szerinti mérlegelési jogkörében lehet majd általános kártérítés formájában [Ptk. 359. § (1) bekezdés] megállapítani annak az elmaradt vagyoni előnynek a mértékét, amely a felperest az alperes hibás teljesítéséből eredően érte.”²³⁰

2.2.2.3.2 Általános kártérítés

Számos esetben, bár a károkozó kártérítési felelőssége – ezen belül a kár bekövetkezte – megállapítható, a felperes és a bíróság minden igyekezete ellenére sem határozható meg a kár, elsősorban az elmaradt haszon mértéke. Ilyen esetben a bizonyítási teher általános szabálya következtében a károsult nem vagy a tényleges káránál kisebb kártérítésben részesülne. Ez azonban, egyrészt, sértené a károsult teljes kártérítéshez való jogát, másrészt, a károkozó számára nyújtana nehezen indokolható előnyt. A bizonyítási tehernek a károsultra történő telepítését a látszatvédelem indokolja, valamint azért is szükséges, hogy a károsult tegyen meg minden erőfeszítést a bizonyítékok összegyűjtése érdekében. Amennyiben azonban a kár bekövetkezte és a károkozó kártérítési felelőssége megállapítást nyert, aligha van indoka annak, hogy a károsult kereseti igényét az összecszerű bizonyítás lehetetlensége miatt kielégítetlenül hagyjuk. A kártérítési igény megalapozottsága szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a felperes nem tudja kárát összecszerűen igazolni.²³¹

Az általános kártérítés alkalmazásának feltételeit elsősorban a PK. 49. tartalmazza. A kár mértékének meghatározása érdekében minden célszerű, eredményre vezethető bizonyítást le kell folytatni. Általános kártérítés megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha a kár

²²⁹ BH 1999. 302.

²³⁰ BH 1999. 302.

²³¹ BH 1994. 687.

mértéke ennek ellenére sem állapítható meg. Ha azonban nyilvánvalóvá válik, hogy a kár mértéke nem számítható ki, általános kártérítést kell megállapítani. „Pusztán azért, mert a kár mértékének megállapítása terjedelmesebb bizonyítást kíván, nincs helye az általános kártérítés megítélésének. Ilyenkor a bizonyítást le kell folytatni, és a kár mértékét fel kell deríteni. Az általános kártérítés ui. a kártérítés kivételes esete, melyet akkor alkalmaz a bíróság, ha a bizonyított kár mellett olyan nem bizonyított, de biztosan bekövetkező kár felmerültével, illetőleg vagyoni előny elmaradásával kell számolni, amelyért a károsult joggal várhat anyagi elégtételt.”

„Az általános kártérítés (...) semmiképpen sem jutalmazhatja a bizonyításra köteles károsultnak a bizonyítási kötelezettség terén tanúsított teljes passzivitását, amely magatartás a felperest az adott ügyben a megismételt eljárás során jellemezte.”²³² Az ügyben a bíróság úgy ítélte meg, hogy a felperesként eljáró adóhatóság nem tett meg minden szükséges lépést a bizonyítékok beszerzése és előterjesztése érdekében.²³³ A bizonyítási indítványok elmulasztását a bíróság ennek megfelelően a felperes terhére értékelte.

„Általános kártérítés megítélésénél a bizonyítási nehézségek csak annyiban jelentősek, amennyiben azok a kár mértéke tekintetében jelentkeznek.” Általános kártérítés megállapítására ezért csak akkor kerülhet sor, ha a kár felmerülése bizonyított, de a kár összege nem számítható ki.²³⁴

2.2.2.4 Bírói mérlegeléssel történő kármegállapítás külföldi bírósági gyakorlata, valamint az ennek során követett közgazdasági modellek

A kár összegének megállapítása szempontjából rendelkezésre álló honi jogszabályi keretek meghatározására, az azokban rejlő problémák feltárására a fentiekben került sor. Ezeknek a jogszabályi kereteknek a hasznosíthatósága és értékelése, valamint az esetleges módosítások kidolgozása érdekében érdemes első lépésben megvizsgálni a rendelkezésre álló közgazdasági modelleket, külföldi jogi megoldásokat és a kérdéskörrel kapcsolatos szakmai diskurzusban kialakult szakirodalmi álláspontokat. Ezt követően sor kerülhet a feltárt problémák és a rendelkezésre álló modellek, megoldások összevetésére.

A külföldi jogi megoldások, valamint a vonatkozó közgazdasági elméletek vizsgálatára az alábbi rendszerben kerül sor. Első lépésben megvizsgálom a kárösszeg bizonyítással, szakértő segítségével történő megállapításának lehetőségeit. A legszerencsésebb eset, ha a kár összege ilyen módon, megfelelő valószínűséggel bizonyítható. Ebben az esetben a bíró, a kárösszeg tekintetében, széleskörű mérleges nélkül eljuthat a megfelelő mértékű bizonyossághoz. Ha azonban erre nincs lehetőség, felmerül a második lépésben vizsgált jogintézmények jelentősége. Ez utóbbiak a megfelelő szintű bizonyossággal nehezen vagy egyáltalán nem bizonyítható károk esetében adnak mérlegelési lehetőséget a bíróságnak. Amennyiben kár bekövetkezése bizonyos és a kártérítési felelősség egyéb feltételei is fennállnak, számos külföldi jogrendszer, a magyar jog megoldásához hasonlóan, lehetővé teszi a bíró számára, hogy a kár összegét mérlegeléssel vagy becsléssel

---

²³² BH 2003. 249.

²³³ „A pénzügyekben jártas apparátussal rendelkező felperes a végelszámolási zárómérleg, zárójelentés ellentmondásait, hiányosságait időben felismerhette, és gondos pervitel mellett a zárójelentés aggályos voltára a bíróság figyelmét időben felhívhatta volna. Ehhez a felperes csatolhatta volna a kft.-re vonatkozó, birtokában lévő okirati bizonyítékokat. Kérhette volna a végelszámoló alperes kötelezését a kft. nála maradt, illetőleg általa irattárban elhelyezett, a kft. valós vagyoni helyzetének felderítéséhez szükséges iratok becsatolására. Továbbá - amennyiben a kft.-nek a végelszámoláskori vagyoni helyzete a felek által benyújtott, valamint a cégbíróstól beszerzett iratok alapján sem lett volna megnyugtatóan megállapítható, indítványozhatta volna szakértői bizonyítás elrendelését is.”

²³⁴ BH1980. 472.

állapítsa meg. Bár a kárösszeg megállapítására vonatkozó közgazdasági modellek alapvetően az első lépésben, a bizonyítással, illetve szakértő segítségével történő kármegállapítás körében kerülnek ismertetésre, azok a mérlegeléssel vagy becsléssel történő kármeghatározás esetében is *mutatis mutandis* alkalmazhatóak. Bár a bizonyítási kánon más, a fő megközelítés ez utóbbi esetben is ugyanaz: a közgazgatási módszerek meghatározzák a mérlegelés vagy becslés elvégzésének metodikáját.

2.2.2.4.1 Kár összegének megállapítása bizonyítással, szakértő segítségével

A kár összegének megállapítása szempontjából a legegyszerűsebb eset, ha az szakértő segítségével, különösebb bizonytalanság nélkül megvalósítható. Ehhez azonban elengedhetetlen annak elfogadása, hogy a kár megállapításához nem szükséges konkrét tranzakciók igazolása, illetve annak bizonyítása, hogy a versenyjogsértő magatartás hiányában konkrétan ez vagy az a tranzakció megvalósult volna. Bár a fentiekben kifejtetteknek megfelelően, a magyar bírósági gyakorlat fejlődése ezt a tendenciát követi, ez a megközelítés távolról sem mondható megkérdőjelezhetetlennek. Amellett, hogy nem indokolt megkövetelni konkrét tranzakció megvalósulását, versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos ügyekben további alaptétel kell legyen, hogy a bíróság a kár és annak összege vonatkozásában elfogadja a közgazdasági és piaci összefüggések alapján, közgazdász vagy piacelemző szakértő által megállapított kárt. A közgazdasági összefüggések nem általános közgazdasági, elméleti mikroökonómiai összefüggéseket jelentenek, hanem az adott piac viszonyainak és folyamatainak empirikus vizsgálata alapján megállapított összefüggéseket. A versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos magánjogi jogérvényesítésnek nincs perspektívája ezen két tétel elfogadása hiányában: az elmaradt haszon bizonyítása nem kívánja meg a konkrét elmaradt tranzakciók bizonyítását és a kárösszeg empirikus közgazdaságtani elemzés alapján, szakértő segítségével megállapítható.

A kár és összege megállapítása tekintetében alkalmazható közgazdasági módszerek részletekbe menő vizsgálata túlmutat a jelen tanulmány keretein, azonban érdemes itt utalni a rendelkezésre álló elemzési eszközökre és modellekre. Az alábbiakban bemutatjuk, hogy a bíróság, szakértő segítségével, milyen módszerrel számíthatja ki a kárt. Érdemes itt megjegyezni, hogy ezen modellek feltérképezésének, a külföldi megoldások megismerésének komoly akadálya, hogy a publikált ítéletek általában nem tartalmazzák a szakértő vizsgálatának módszertanát, hanem csupán a vizsgálat eredményére utalnak.

A kár összegének megállapítása érdekében rendelkezésre álló elemzési módszerek az egyes kártípusok vonatkozásában különbözőek lehetnek. Egyrészt, vizsgálni kell a kár megállapításának elemzési módszereit olyan ügyek vonatkozásában, amikor a versenyjogsértés a versenyárhoz képest magasabb – vagy eladókkal szembeni jogsértés esetén éppenséggel alacsonyabb – árat eredményez (*overcharge*). Az ebbe a csoportba tartozó versenyjogsértések a következők: magasabb árakat eredményező kartell, többnyire árkartell, erőfölénnyel való visszaélés túlzottan magas árak alkalmazásával, alacsonyabb árakat eredményező vevői kartell és erőfölénnyel való visszaélés túlzottan alacsony árak alkalmazásával, valamint jogellenes árukapcsolás.²³⁵ Ezek a versenyjogsértések kizsákmányoló jellegűek és az ügyfelek, fogyasztók érdekeit sértik. Másrészt, vizsgálni kell a kár megállapításának kérdését olyan esetekben, amikor a versenyjogsértés negatív hatása nem magasabb vagy nem közvetlenül magasabb árakban jelenik meg. (Verseny)korlátozó jellegű visszaélések esetén ugyanis a kár többnyire elmaradt haszonból (ügyfelek elvesztése, piaci részesedés csökkenése, input költségek növekedése stb.) áll, amely például abból adódik, hogy a károsult vállalkozás nem tudott belépni a piacra, arról kiszorult. Ebbe a csoportba

---

²³⁵ Molyneaux, Michele: Quality control of economic expert testimony: the fundamental methods of proving antitrust damages, 1052.

különböző versenyjogsértések tartoznak, úgy mint kizárólagos forgalmazási megállapodások, erőfölénnyel való visszaélés szerződéskötéstől való indokolatlan elzárkózással, jogellenes árukapcsolás, feltéve, hogy az a versenytársaknak kárt okoz stb.

2.2.2.4.1.1 Kár összegének kiszámítása versenyjogellenesen magas ár esetén

A kár összegének versenyjogellenesen magas ár esetén történő megállapítása tekintetében alapvetően az alábbi négy módszert különböztethetjük meg: előtte-utána módszer (*before-and-after/pre-post method*), mérőrúd módszer (*yardstick method*), költségalapú módszer, oligopólium elméleti modellezése (szimuláció).²³⁶

Emellett ötödik módszerként említhető az ökonometrikus elemzést alkalmazó módszer,²³⁷ azonban ez megítélésem szerint az előtte-utána és a mérőrúd módszer körébe vonható. Ebben az esetben ugyanis arról van szó, hogy ez utóbbi két módszer alapján egyszerű összehasonlítással megállapított ár nem megfelelő, mivel az árat nemcsak a versenyjogsértés, hanem más tényező is befolyásolta. Ilyenkor az előtte-utána és a mérőrúd módszer eredményét megfelelően korrigálni kell. Az alkalmazott referencia-árnak – a versenyjogsértést megelőzően vagy azt követően érvényesülő, illetve az összehasonlítás alapjául szolgáló, egy másik területi piacon érvényesülő árnak – ugyanis reprezentatívnak kell lennie. Amennyiben ez a feltétel nem teljesül, akkor megfelelő korrekciót kell alkalmazni, amely az árra ható többi, a kartellen kívüli tényezőt, illetve különbséget is figyelembe veszi.²³⁸

A kár összegének megállapításával kapcsolatban rendelkezésre álló módszerek tekintetében érdemes kiemelni, hogy azok megközelítésmódja nagyon hasonlít a túlzottan magas árak versenyjogi megítélése során kialakult gyakorlat módszertanához.²³⁹ Ugyanis mindkét esetben arról van szó, hogy egy meglévő, a piacon ténylegesen érvényesülő árat kell megítélni annak alapján, hogy a versenyjogsértés hiányában milyen ár érvényesülne; a „lett volna” ár (hipotetikus, fiktív versenyár) meghatározása mindkét kérdés központi eleme. Fontos különbség azonban, hogy míg a túlzottan magas árak megállapítása esetén azt vizsgálja a versenyhatóság, hogy az ár, vagyis a magatartás jogellenes-e vagy sem, addig a kár összegének megállapítása esetén a jogellenesség, sőt, a kár fennállása is bizonyítást és megállapítást nyert és csak a jogellenes magatartás polgári jogi következményei felől kell döntenie. Ez a különbség pedig komoly kihatással van a bizonyítottság megkövetelt fokára. A túlzottan magas árakkal kapcsolatos versenyfelügyeleti eljárásban a GVH-n szigorú bizonyítási teher nyugszik. Ezzel szemben, ha a kártérítési felelősség feltételei fennállnak, a kár összegét a bíró belátása szerint is megállapíthatja, és nem szükséges ebben a vonatkozásban a meggyőződés szintjét elérő bizonyosság. Ezt már csak azért is fontos kiemelni, mert a túlzottan magas árakkal kapcsolatos joggyakorlat nem nevezhető a versenyjog sikertörténetének, ami azonban nem hozható összefüggésbe a magánjogi jogérvényesítés esetleges sorsával.

---

²³⁶ Vö. Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 17.; Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 220.

²³⁷ Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 17.

²³⁸ Lásd Molyneaux, Michele: Quality control of economic expert testimony: the fundamental methods of proving antitrust damages, 1060-1061.; *R. S. E., Inc. v. Pennsy Supply, Inc.*, 523 F.Supp. 954 (1981).

²³⁹ A túlzottan magas árak mint erőfölénnyel való visszaélés vonatkozásában lásd Bodócsi, András: Az árak megítélése a versenytörvény alapján, 367-372.; Evans, David S. – Padilla A. Jorge: Excessive prices: using economics to define administrable legal rules, 97-122.; Nagy Csongor István: Túlzottan magas árak megítélése a magyar versenyjogban, 38-46.

Az előtte-utána és a mérőrúd módszer időbeli, illetve területi összehasonlítással próbálja meghatározni a hipotetikus versenyárat. Amennyiben az összehasonlítás nem végezhető el mechanikusan, tekintettel arra, hogy bizonyos, az árra kiható körülményeket is figyelembe kell venni ennek során, akkor az ökonometria segítségével lehet a megfelelő korrekciót elvégezni.

2.2.2.4.1.1.1 Előtte-utána módszer

Az előtte-utána módszer lényege, hogy a versenyjogsértést megelőzően és az azt követően érvényesülő árak alapján kerül megállapításra, hogy a versenyjogsértés hiányában milyen ár érvényesült volna a kérdéses időszakban. Ennek a módszernek az alkalmazása több szempontból is problémákat vethet fel. Egyrészt, elképzelhető, hogy a referencia – azaz a versenyjogsértést megelőző vagy azt követő – időszakban érvényesülő árak nem reprezentatívak, és ezért az összehasonlítás félrevezető lehet. Ilyenkor az összehasonlítást valamilyen korrekcióval, így ökonometrikus elemzéssel ki kell egészíteni.²⁴⁰ Ez a helyzet áll fenn akkor, ha a kereslet-kínálat viszonyai a kartell ideje alatt, valamint az előtte és utána lévő időszakban nem egyeznek meg.²⁴¹ Így például elképzelhető, hogy a kartellt azért kötötték a termelők, mert a piacon túlkínálat volt, köszönhetően az adott év kiváló termésének, azonban a kartellt megelőzően és azt követően – a rossz termés miatt – alacsony volt a kínálat. Ilyenkor a kartell előtti és utáni verseny-, valamint a kartell ideje alatti kartellár nem is biztos, hogy jelentősen eltér egymástól. Figyelembe kell venni azonban, hogy a kartell hiányában komoly áresés lett volna és ezért a kartell előtti és utáni árakat nem lehet mechanikusan, korrekció nélkül összevetni a kartell idején érvényesülő árakkal.

Az előtte-utána módszer további veszélye, hogy a kartell ideje alatti lehetséges áringadozásokat nem veszi figyelembe, hiszen vélelmezi, hogy ez idő alatt a piaci ár – a versenykorlátozó megállapodás hiányában – konstans lett volna. Elképzelhető ugyanis, hogy a kartell ideje alatt – a versenykorlátozó megállapodás hiányában – ingadozott volna a versenyár. Így, a fenti példával élve, a kartell ideje alatt is lehettek olyan időszakok, amikor a kínálat magas és olyan időszakok, amikor a rossz termésnek köszönhetően a kínálat alacsony.

Végül ugyancsak problémás, hogy az előtte-utána módszer az átlagos piaci árat vizsgálja. Azonban adott esetben az is elképzelhető, hogy az egyes fogyasztói csoportok eltérő alkupozíciójának köszönhetően versenykörülmények között nem egységes ár érvényesült volna. Ebből kifolyólag az előtte-után módszer akkor alkalmazható, ha a kartell kezdete, illetve vége ismert és a versenyjogsértés kivételével nem voltak jelentős változások a piaci körülményekben. Ez pedig elsősorban akkor fordul elő, ha a versenyjogsértés rövid időszakot érint, vagy az adott piac érett: a kereslet-kínálat változása csekély.²⁴² Megítélésem szerint a szimpla előtte-utána módszer alkalmazhatósága akkor is vélelmezhetően ésszerű, ha a kartellt megelőző és az azt követő időszakban a versenyár megközelítőleg azonos volt.

Az előtte-utána módszer alkalmazására találunk példát az Atlanti Óceán mindkét partján. Ezeknek az ügyeknek az ismertetése előtt érdemes utalni arra, hogy az előtte-utána módszer nemcsak akkor alkalmazható, ha a kár versenyjogsértésből adódó áremelkedés eredménye, hanem akkor is, ha a tiltott magatartás elmaradt haszon formájában okoz kárt. Ebből kifolyólag a kárösszeg egyéb versenyjogsértések, elsősorban korlátozó jellegű magatartások esetén történő kiszámításakor is alkalmazható, ez utóbbi terület vonatkozásában is van bírósági gyakorlat, amely hasonló logika mentén épül fel.

---

²⁴⁰ Lásd Hovenkamp, Herbert: Federal antitrust policy. The law of competition and its practice, 662-666.

²⁴¹ Zohn, Molly L.: How antitrust damages measure up with respect to the Daubert factors, 700-701.

²⁴² Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 17-18.

Az előtte-utána módszer versenyjogellenesen magas ár tekintetében történő alkalmazására európai példa a *Vitaminkartell III* ügy, amelyben a dortmundi tartományi bíróság kárt ítélt meg a felperesnek az előtte-utána módszer alkalmazásával. Az ügy alperese egy világméretű vitaminkartell tagja és a felperes 1989 és 1999 közötti szállítója volt. A német bíróság megállapítása szerint a felperes kára abból adódott, hogy a világméretű árkartell következtében magasabb árat kellett fizetnie, mint amekkora a kartell hiányában, versenykörülmények között érvényesült volna. A felperes kárát pedig ez az árkülönbség jelenti. A bíróság a „lett volna” árat a kartellt követően érvényesülő piaci ár alapján állapította meg. A kartellt megelőzően az árak egyértelműen csökkenő tendenciát mutattak, amely a kartell megkötésekor lelassult. Ennek alapján a bíróság azt a következtetést vonta le, hogy az árkartell hiányában az 1989 előtti árcsökkenési tendencia következtében az árak rövid időn belül elérték volna azt a szintet, amely végül a kartell megszűnése után kialakult.²⁴³

Az USA-ban kiterjedt gyakorlata van az előtte-utána módszer alkalmazásának. Az *American Crystal Sugar Co. v. Mandeville Island Farms* ügyben²⁴⁴ mezőgazdasági termékek felvásárlói kötöttek versenykorlátozó megállapodást a felvásárlási árak csökkentése érdekében. A bíróság a termelőket megillető kár összegét a kartellár és a kartellt közvetlenül megelőző két év árának összevetése alapján állapította meg. Az *Armco Steel Corp. v. State of N. D. for Use and Benefit of State Highway Fund ex rel. Hjelle* ügyben²⁴⁵ a bíróság mind a kartellt megelőző, mind pedig az azt követő árakra támaszkodott. A szakértő megállapította, hogy a kartell idején az árak 17,7%-kal voltak magasabbak, mint mind a kartellt megelőző, mind pedig az azt követő három évben és ez az árkülönbség nem volt betudható a kartellen kívüli más tényezőnek vagy körülménynek. A *Wall Products Co. v. National Gypsum Co.* ügyben²⁴⁶ a kartellt közvetlenül megelőző időszakban az árak meredeken estek, valamint a kartell megszűnését követően hasonlóan gyors eséssel olyan árszintre zuhantak, amely a kartell alatt érvényesülő árak mindegyikénél alacsonyabb volt. A szakértői vélemény azt is bemutatta, hogy a kartell idején a termelési tényezők, a keresleti-kínálati viszonyok változása nem indokolta a magasabb árakat.

Nem az árkülönbség, hanem a nyereségkiesés alapján állapította meg a kárt a bíróság az *Eastman Kodak Co. of New York v. Southern Photo Materials Co.* ügyben.²⁴⁷ A domináns helyzetben lévő alperes gyártó ajánlatot tett a felperes kiskereskedőnek ez utóbbi üzletének megvásárlására. Miután ez utóbbi az ajánlatot elutasította, az alperes csak kiskereskedelmi áron volt hajlandó a továbbiakban ellátni a felperest. Ennek következtében a felperes nem tudta olyan áron értékesíteni a termékeket, hogy azok az alperes kiskereskedelmi egységeinek áraival versenyképesek legyenek. A bíróság a kár összegét a felperesnek a versenyjogsértést megelőző négy évben elért nyeresége alapján határozta meg. Megállapította, hogy a versenyjogsértéssel érintett időszakban a nyereség ugyanakkora lett volna, mint a jogsértést megelőző időszakban volt.

Bár ebben az ügyben a bíróság nem az árkülönbözöt, hanem az elmaradt haszon alapján állapította meg a kár összegét, nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy ebben az esetben az árkülönbözöt alapján a kár nem lett volna megállapítható. A felperes ugyanis nem

---

²⁴³ LG Dortmund, Az. 13 O 55/02 Kart., *Vitaminkartell III*, [2004]. A bírósági határozatot nem publikálták. Az ügy és a bírósági határozat ismertetését lásd Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 43.; Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 19.

²⁴⁴ *American Crystal Sugar Co. v. Mandeville Island Farms*, 195 F.2d 622 (1952).

²⁴⁵ *Armco Steel Corp. v. State of N. D. for Use and Benefit of State Highway Fund ex rel. Hjelle*, 376 F.2d 206 (1967).

²⁴⁶ *Wall Products Co. v. National Gypsum Co.*, 357 F.Supp. 832 (1973).

²⁴⁷ *Eastman Kodak Co. of New York v. Southern Photo Materials Co.*, 273 U.S. 359 (1927).

vásárolt az alperestől termékeket ezen a magasabb áron, mert azokat nem tudta volna nyereséggel továbbértékesíteni.

Az *In re Aluminum Phosphide Antitrust Litigation* ügyben²⁴⁸ a bíróság nem tartotta elfogadhatónak a szakértői véleményt, mert az abban alkalmazott referencia-ár megalapozottsága kétséges volt. A szakértő előtte-utána módszert alkalmazott a vélemény elkészítésekor, azonban csak a kartell megszűnését követő árakat vette figyelembe, a versenyjogsértést megelőző árakat ignorálta, annak ellenére, hogy ez utóbbiak is rendelkezésre álltak. Az adatok ugyanis azt mutatták, hogy a kartellt megelőzően az árak jelentősen magasabbak voltak, mind a kartell megszűnését követően.

2.2.2.4.1.1.2 MÉRŐRÚD (*yardstick*) MÓDSZER

A mérőrúd módszer általában egy területi összehasonlítást jelent, amelynek során a versenyjogsértés által érintett árat egy olyan piacon érvényesült árral hasonlítják össze, amelyet a versenyjogsértés nem érintett és amely kompetitív.²⁴⁹ Ennek során a versenyjogsértés eredményeként születő ár összehasonlítható azonos árupiacon, de egy másik területi piacon érvényesülő árral, egy másik árupiacon, de ugyanazon a területi piacon, vagy egy másik áru- és területi piacon érvényesülő árral.

A mérőrúd módszer elsősorban olyan esetekben alkalmazható hatékonyan, amikor ugyanazon árupiac két különböző területi piacain érvényesülő árat hasonlítják össze, és a területi piacok lokalizáltak, valamint hasonló keresleti-kínálati viszonyokkal rendelkeznek. Világméretű kartellek vagy más versenyjogsértések esetén azonban ez a módszer nem alkalmazható, országos kihatású versenyjogsértések esetén pedig alkalmazásának komoly nehézségei vannak.²⁵⁰ Amennyiben azonban nem állnak rendelkezésre lokalizált területi piacok, az összehasonlítás csak megfelelő korrekcióval valósítható meg, amelynek során ökonometrikus módszerek alkalmazhatóak.

Németországban több ügy is jó példával szolgál arra vonatkozóan, hogy túlzottan magas árak alkalmazásában megnyilvánuló erőfölénnyel való visszaélés esetén, területi összehasonlítás alapján, miként számítható ki a kártérítés összege, amely megfelel a monopolár és a versenyár közötti különbségnek.²⁵¹

A mérőrúd módszer amerikai alkalmazására példa a *Greenhaw v. Lubbock County Beverage Ass'n* ügy,²⁵² amelyben Lubbock megye alkoholboltjai egymás között meghatározták az alkohol árát. A felperesek azon fogyasztók csoportja volt, akik a kartell ideje alatt ezektől a kereskedésektől alkoholt vásároltak. A kár összegét a szakértő a dallas-i piaci ár összehasonlításával állapította meg, amely kompetitívnek minősült. Első lépésben a szakértő megállapított egy arányszámot, amely kifejezte a két piac eltérő költségstruktúráját. Ezt követően az arányszám segítségével megbecsülte Lubbock megyében a kartell idején „lett volna” árat. Ennek alapján a szakértő arra a következtetésre jutott, hogy az árak 7,74%-kal voltak magasabbak a versenyárnál. Ezt az árkülönbséget végül beszorozta az alperesek által eladott mennyiséggel.

---

²⁴⁸ *In re Aluminum Phosphide Antitrust Litigation*, 893 F.Supp. 1497 (1995).

²⁴⁹ Lásd Zohn, Molly L.: How antitrust damages measure up with respect to the Daubert factors, 703-704.; Molyneaux, Michele: Quality control of economic expert testimony: the fundamental methods of proving antitrust damages, 1053-1054.

²⁵⁰ Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 19.; Hovenkamp, Herbert: Federal antitrust policy. The law of competition and its practice, 661.

²⁵¹ Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 50-51.

²⁵² *Greenhaw v. Lubbock County Beverage Ass'n*, 721 F.2d 1019 (1983).

2.2.2.4.1.1.3 Költség alapú ár meghatározás módszere

A költség alapú ár meghatározás módszere értelmében először meg kell határozni a termék vagy szolgáltatás átlagköltségét, majd ehhez hozzá kell adni egy olyan árrést, amely működő versenykörülmények között minden bizonnyal megvalósulna. Ennek a módszernek azonban súlyos fogyatéka, hogy az árrés megállapítása igencsak problematikus. Nem ésszerű feltételezni ugyanis, hogy az árrés általánosságban állandó és így a kartellel érintett időszakban is az lett volna. Emellett az is nehezíti a költség alapú ár meghatározást, hogy az árrés számos okból meghaladhatja az általános tőkeköltséget: nagyobb hatékonyság, kínálat bővítésének korlátozottsága egy bővülő kereslettel rendelkező piacon, innováció stb.²⁵³

2.2.2.4.1.1.4 Oligopólium elméleti modellezése (szimuláció)

A versenyjogsértés hiányában „lett volna” ár az oligopóliumokra vonatkozó valamely elméleti modell (Cournot, Stackelberg) alkalmazásával is megállapítható.²⁵⁴ Erre természetesen csak akkor kerülhet sor, ha a piacon oligopol struktúra van, amely a versenyjogsértés hiányában oligopol árazáshoz vezetett volna.

2.2.2.4.1.2 Kár összegének kiszámítása egyéb versenyjogsértések, így elsősorban korlátozó jellegű magatartások esetén

A versenyjogsértések károsító hatása gyakran nem magasabb árakban nyilvánul meg. Ezek az esetek többnyire azokat a vállalkozásokat érintik közvetlenül, amelyek a versenyjogsértés elkövetőjével vagy elkövetőivel versenytársi viszonyban vannak, és nem elsősorban a versenyjogsértő ügyfeleit, fogyasztóit. Így például szerződéskötéstől való indokolatlan elzárkózás esetén a piacról kizárt vállalkozás kára az általa elért nyereség és az abban az esetben „lett volna” nyereség, ha a piacra beléphetett volna. Felfaló árazás vagy árprés esetén a kár abból adódik, hogy a konkurens vállalkozásoknak termékeiket költség alatti áron kellett eladniuk. A versenyjogsértés adott esetben egyes versenytársak fizetése képtelenségét is eredményezheti.

Azon esetek vonatkozásában, amikor a kár nem magasabb árak kikényszerítésében nyilvánul meg, alapvetően két kérdés elkülönült elemzése indokolt. Egyrészt, vizsgálni kell az elmaradt haszon megállapításának lehetséges módszereit. Gyakorlati értelemben az elmaradt haszon megállapítása tekinthető ezen esetben a legfontosabb kérdésnek. Másrészt, érdemes kitérni a kár megállapításának lehetőségeire abban az esetben, ha a versenyjogsértés hatására a vállalkozás vagy annak valamely részlege megszűnt: fizetése képtelenség miatt vagy egyszerűen csak kilépett a piacról. A kár mértéke megállapításának lehetséges módszerei is a fenti különbségtételnek megfelelően csoportosíthatóak. Az első megközelítés értelmében a „lett volna” nyereséget kell megállapítani. A második esetben azonban a sikeres üzleti entitás értékét kell meghatározni, hiszen ez az, amit a piacról kiszorított vállalkozás elveszített a versenyjogsértés következményeként.

2.2.2.4.1.2.1 Elmaradt haszon

Az elmaradt haszon megállapítására több módszer áll rendelkezésre. A módszertan vonatkozásban átfedés van az elmaradt haszon és az ár növekedés vizsgálata között. Az elmaradt haszon mértékét ugyanis ugyanúgy lehet vizsgálni az előtte-utána és a mérő rúd módszerrel, mint a releváns ár növekedés mértékét. Az előtte-utána módszer különösen jól

---

²⁵³ Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 19-21.

²⁵⁴ Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 24-27.

alkalmazható olyan esetekben, amikor a károsultat a versenyjogsértéssel kizárták a piacról.²⁵⁵ Az USA bírósági gyakorlata szerint azonban, amennyiben a károsult még nem lépett be a piacra és a versenyjogsértés következtében nem is tudott belépni, bizonyítania kell, hogy ez szándékában állt és erre fel is volt készülve.²⁵⁶ Emellett rendelkezésre áll a piaci részesedésen alapuló módszer is, amely azonban többnyire nem egy elkülönült metódus, hanem az előtte-utána és a mérőrúd módszer egy közbelső lépcsőjét jelenti.²⁵⁷ Az első két esetben a versenyjogsértés hiányában „lett volna” nyereséget állapítja meg a bíróság időbeli és/vagy területi összehasonlítás segítségével. A piaci részesedésen alapuló módszer esetén a kárt a versenyjogsértés következtében elvesztett piaci részesedés alapján állapítják meg. Így például egy korlátozó jellegű visszaélés hatását az ennek következtében a piaci részesedés tekintetében bekövetkezett csökkenéssel vizsgálják. A piaci részesedés alapján meghatározható az a forgalom mennyiség, amelytől a károsult a versenyjogsértés hatására elesett. Ez után a forgalom kiesés után meg lehet állapítani az elmaradt haszon mértékét.²⁵⁸

Az előtte-utána és a mérőrúd módszer hátrányaival és veszélyeivel kapcsolatban a versenyjogsértés miatti magas ár vonatkozásában elmondottak nagyrészt irányadóak a jelen esetben is. Az amerikai bírósági gyakorlat szerint az előtte-utána módszer alkalmazása érdekében a károsultnak ugyanazon termék vagy szolgáltatás forgalmazása révén, ugyanazon területen és egy megfelelő időszak alatt elért eredményeit kell bemutatnia.²⁵⁹ A referencia-időszaknak, vagyis az irányadónak tekintett, a versenyjogsértés előtti és utáni időszaknak megfelelően hosszúnak²⁶⁰ és reprezentatívnak kell lennie ahhoz, hogy azzal kapcsolatban ésszerű következtetést lehessen levonni. A *Graphic Products Distributors, Inc. v. ITEK Corp.* ügyben²⁶¹ azonban a bíróság egy három hónapos referencia-időszakot is megfelelőnek fogadott el.²⁶² Hasonló megfeleléségi követelmények érvényesülnek a mérőrúd szabállyal szemben is. Bár a területi összehasonlítás érdekében nem szükséges tökéletes egyezőség fennállása, a felperesnek bizonyítania kell, hogy a mérőrúdként használt referencia-piac összehasonlítható a versenyjogsértéssel érintett piaccal.²⁶³ Amennyiben különbségek vannak az összehasonlított piacok között, a szakértőnek ezt figyelembe véve korrigálnia kell a kár megállapítására vonatkozó kalkulációit. Ha azonban olyan jelentős a különbség a két piac jellemzői között, hogy azt a szakértő korrekcióval már nem tudja kiküszöbölni, akkor a mérőrúd módszer már nem alkalmazható.²⁶⁴

---

²⁵⁵ Zohn, Molly L.: How antitrust damages measure up with respect to the Daubert factors, 701.; Molyneaux, Michele: Quality control of economic expert testimony: the fundamental methods of proving antitrust damages, 1052.

²⁵⁶ *Hecht v. Pro-Football, Inc.*, 570 F.2d 982, 994 (1977).

²⁵⁷ Lásd Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 35-40.; Zohn, Molly L.: How antitrust damages measure up with respect to the Daubert factors, 700. Vö. Hovenkamp, Herbert: Federal antitrust policy. The law of competition and its practice, 671-673.

²⁵⁸ Molyneaux, Michele: Quality control of economic expert testimony: the fundamental methods of proving antitrust damages, 1061.

²⁵⁹ *Amerinet, Inc. v. Xerox Corp.*, 972 F.2d 1483 (1992).

²⁶⁰ Blair, Roger D. – Page, William H.: “Speculative” antitrust damages, 445.

²⁶¹ *Graphic Products Distributors, Inc. v. ITEK Corp.*, 717 F.2d 1560 (1983).

²⁶² Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 220.

²⁶³ Lásd *Home Placement Service, Inc. v. Providence Journal Co.*, 819 F.2d 1199, 1206 (1987).; *Fargo Glass & Paint Co. v. Globe Am. Corp.*, 201 F.2d 534, 540 (1953).; *Charles Rubenstein, Inc. v. Columbia Pictures Corp.*, 176 F.Supp. 527 (1959).; *William Goldman Theatres v. Loew's, Inc.*, 69 F.Supp. 103 (1946).; *Theatre Inv. Co. v. R.K.O. Radio Pictures*, 72 F.Supp. 650 (1947).

²⁶⁴ Areeda, Phillip E. – Turner, Donald F. – Hovenkamp, Herbert – Solow, John L.: Antitrust law: An Analysis of Antitrust Principles and Their Application, ¶ 394b3.

A kár nem számítható ki más vállalkozás vagy vállalkozások nyereségével való összehasonlítással anélkül, hogy meghatároznánk azokat a tényezőket, amelyek miatt a referenciaként használt vállalkozás vagy vállalkozások összehasonlíthatóak.²⁶⁵ A *William Inglis & Sons Baking Co. v. Continental Baking Co., Inc.* ügyben²⁶⁶ a szakértő becslését ugyanazon régióban tevékenykedő más pékségek átlagos nyereségére alapozta. A bíróság azonban megállapította, hogy amennyiben a szakértő nem nevez meg konkrét hasonlóságokat a károsult és a referenciaként alkalmazott vállalkozások között, a vizsgálat eredményei spekulatívak lesznek.

Az előtte-utána módszer bírósági alkalmazására az elmaradt haszon megállapítása érdekében számos példát találunk az Atlanti Óceán mindkét partján. A francia bírósági gyakorlatból példa erre az *Ecosystem/Peugeot* ügy. A károsult egy kereskedő volt, aki az EU különböző tagállamaiban lévő autókereskedőktől vásárolt új gépkocsikat magánszemélyek részére. Peugeot több eszközt is bevetett annak megakadályozására, hogy Ecosystem hozzájusson ezekhez a gépkocsikhoz, így többek között körleveleket küldött kereskedőinek, amelyekben megtiltotta nekik, hogy Ecosystemet ellássák. Az Európai Bizottság Peugeot magatartását jogellenesnek minősítette, amelynek alapján Ecosystem kártérítési igénnyel élt. A bíróság a forgalomkiesésből eredő kár összegét a versenyjogsértés előtti és a versenyjogsértés alatti nyereségességi adatok alapján állapította meg egyszerű előtte-utána módszert alkalmazva. Ennek során a Peugeot által kiküldött körlevelet megelőző üzleti évben (1988/1989) elért nyereségből kivonta a versenyjogsértés évének (1989/1990) nyereségét, pontosabban – mivel ez utóbbi negatív volt – hozzáadta a versenyjogsértés évében elszenvedett veszteséget. Az így kiszámított összeget pedig kissé felkerekítette.²⁶⁷

Az olasz bírósági gyakorlatban szerződéskötéstől való indokolatlan elzárkózás esetén felmerülő kár megállapítására találunk példákat. A *Telsystem kontra SIP* ügyben a korábbi inkumbens megtagadta egy újonnan piacra lépő vállalkozástól az infrastruktúrához való hozzáférést. A kár összegének kérdését egy szakértői testület vizsgálta. Bár a publikált bírósági határozat nem tartalmazza a szakértői vizsgálat részleteit, a szakértői testület minden bizonnyal az előtte-utána módszert alkalmazta, amikor a „lett volna” nyereség összegét megállapította. A bíróság szintén vizsgálta, hogy a felperest abból adódóan is érte-e kár, hogy az első újonnan piacra lépő helyzetéből adódó lehetőségeket elveszítette. A bíróság azonban megállapította, hogy mivel a piaci körülmények időközben nem változtak, más vállalkozások még nem léptek be a piacra, ezért az első piacra lépő előnyét a felperes nem veszítette el.²⁶⁸

Az *Albacom kontra Telecom* ügyben a versenyjogsértést szintén távközlési infrastruktúrához való hozzáférés megtagadása jelentette. A kár abból az elmaradt hasznból állt, amelyet a piacról kizárt felperes a versenyjogsértés hiányában megszerezhetett volna. Ezt az elmaradt hasznot a bíróság az alábbi módon számította ki. A kiindulópontot a felperesnek a versenyjogsértést megelőző egy évben elért százalékos piaci részesesedése jelentette. Ezt követően a – korábbi inkumbens – alperes forgalmát megszorozták ezzel a százalékos piaci részesesedéssel. Az így kiszámított „lett volna” forgalmat végül a bíróság beszorozta a vélelmezett árréssel. Ennek megállapítása során a bíróság az alperes árréséből indult ki, azonban ezt kevéssel csökkentette arra hivatkozással, hogy a felperes újítónak számított a

---

²⁶⁵ Lásd *Eleven Line, Inc. v. North Texas State Soccer Ass'n*, 213 F.3d 198 (2000).

²⁶⁶ *William Inglis & Sons Baking Co. v. Continental Baking Co., Inc.*, 942 F.2d 1332, 1341 (1991).

²⁶⁷ Az *Ecosystem/Peugeot* ügy ismertetését lásd Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 44-45.

²⁶⁸ A *Telsystem v SIP* ügy ismertetését lásd Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 45-46.

piacon és ebből kifolyólag magasabb költségei voltak. Azt azonban nem vette figyelembe, hogy az árrés, amennyiben a piacon a felperes is jelen van, valószínűleg alacsonyabb lett volna a kialakuló versenynek köszönhetően.²⁶⁹

A *Bluvacanze* ügyben a felperes utazási iroda azért perelt, mert néhány vezető olasz utazási iroda megtagadta a hozzáférést az on-line foglalási rendszerükhöz, mivel a kiskereskedelmi árait túlságosan alacsonynak találták. A bíróság az előtte-utána módszert alkalmazva, a felperes könyvelésének adatai alapján állapította meg a „lett volna” nyereséget.²⁷⁰

Az USA bírósági gyakorlatában a versenyjogi jogsértések esetén keletkező elmaradt haszon megállapításának kiterjedt gyakorlata van.

Az *Elyria-Lorain Broadcasting Co. v. Lorain Journal Co.* ügyben²⁷¹ a felperes által kiadott újság piaci hatalommal rendelkezett Lorain-ban a hírközvetítés és reklám piacán. A városban alapított rádióállomás ezt a piaci hatalmat veszélyeztette. Erre a veszélyre reagálva Lorain Journal megtagadta azon személyek és cégek hirdetéseinek közlését, amelyek a helyi rádióállomással hasonló jellegű kapcsolatot ápoltak. Ezt a magatartást a kormányzat által indított perben a Legfelsőbb Bíróság versenyjogellenesnek minősítette.²⁷² A rádióállomás kártérítési pert indított elmaradt haszna megtérítése érdekében, tekintettel arra, hogy reklámbevétele a versenyjogsértés hatására csökkent. A felperes kárának bizonyítása érdekében mind konkrét tranzakciókkal kapcsolatban bizonyította, hogy azok az alperes versenyjogellenes magatartása miatt nem realizálódtak, mind pedig általánosságban igazolta elmaradt nyereségét. Ennek érdekében alkalmazta az előtte-utána módszert, összehasonlítva a versenyjogsértés alatt elért nyereséget a versenyjogsértés előtt és után elért nyereséggel, valamint a mérőrúd módszert. A közeli Elyria-ban ugyanis a felperes nyeresége a versenyjogsértés előtt és után elmaradt a Lorain-ban elért nyereségtől, azonban a jogsértés időszakában ezek a bevételek meghaladták a Lorain-ban elért nyereséget.

Az *Independence Tube Corp. v. Copperweld Corp.* ügyben²⁷³ egy acélcsöveket gyártó társaság tisztségviselője (*Corporate Secretary*) lemondott, és új vállalkozást alapított, amely ugyanezen a piacon kívánt tevékenykedni. Mivel a felek között nem volt versenysemlegességi megállapodás, az alperes más eszközhöz folyamodott ennek megakadályozására: leveleket küldött beszállítóinak, amelyekben kijelentette, hogy minden szükséges lépést meg fog tenni üzleti titkai megvédése érdekében. Időközben a felperes szerződést kötött az egyik beszállítóval, amely azonban az alperes levelének hatására elállt a szerződéstől. Bár a felperesnek sikerült találnia egy másik beszállított, aki az alperes levele ellenére teljesítette a megrendelést, a felperes az eredetihez képest csak kilenc hónap késéssel tudta megkezdeni működését. Mivel az ügyben nem volt versenyjogsértés előtti időszak, a szakértő a versenyjogsértést követő két évben elért növekedést vizsgálta, majd ezt felhasználva – a versenyjogsértés alatti időszak piaci körülményeivel való összehasonlítás alapján – becsülte meg a károsult „lett volna” teljesítményét az érintett időszakban.²⁷⁴

---

²⁶⁹ Az *Albacom kontra Telecom* ügy ismertetését lásd Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 46-47.

²⁷⁰ Az *Bluvacanze* ügy ismertetését lásd Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. 47.

²⁷¹ *Elyria-Lorain Broadcasting Co. v. Lorain Journal Co.*, 358 F.2d 790 (1966).

²⁷² *Lorain Journal Co. v. United States*, 342 U.S. 143 (1951).

²⁷³ *Independence Tube Corp. v. Copperweld Corp.*, 691 F.2d 310 (1982).

²⁷⁴ *Independence Tube Corp. v. Copperweld Corp.*, 691 F.2d 310, 330.

A *Bigelow v. RKO Radio Pictures* ügyben²⁷⁵ a felperesek egy filmszínház tulajdonosai, az alperesek olyan vállalkozások voltak, amelyek vagy filmeket forgalmaztak vagy pedig filmszínházakat üzemeltettek. A felperes által kifogásolt versenyjogsértés abban állt, hogy az érintett filmdisztribútorok különböző mozik számára különböző időben forgalmazták ugyanazokat a filmeket, előnyben részesítve az ellenőrzésük alatt álló vagy velük társult filmszínházakat. Azok a filmszínházak, amelyek elsőként kapták meg a filmeket, a konkurencia kizárásának köszönhetően, magasabb belépődíjat követelhetek, míg a hátrányosan érintett filmszínházak csak alacsonyabb áron tudták belépőjegyeiket értékesíteni, hiszen az ő általuk vetített filmek vetítését a városban már korábban elkezdték. A kár megállapítására mind az előtte-utána, mind pedig a mérőrúd módszert felhasználták. Egyrészt, a károsultnak a versenyjogsértést megelőző és az azt követő nyereségét vizsgálta a bíróság, másrészt, a károsultnak a versenyjogsértéssel érintett időszak alatt elért nyereségét vetette össze a kedvezőbb elbánásban részesült filmszínházak által elért nyereséggel.²⁷⁶

A piaci részesedés módszerét alkalmazta a bíróság a *Heattransfer Corp. v. Volkswagenwerk, A.G.* ügyben.²⁷⁷ Az alperes, miután a károsult forgalmazóját és fő versenytársát felvásárolta, elkezdte a felperest versenykorlátozó módon kiszorítani a piacról. Ennek hatására a felperes piaci részesedése 65%-ról 37%-ra csökkent. Bár a felperes más piacokon is megpróbálta termékeit értékesíteni, ez irányú törekvése nem volt sikeres. A szakértő az elmaradt haszon mértékét annak alapján számította ki, amilyen nyereséget a károsult realizált volna, ha a piaci részesedése változatlan marad. A piaci részesedés változatlanságát mint feltételezést a bíróság elfogadta. Ennek vizsgálata során figyelembe vette, hogy a versenytárs termékeivel szemben növekvő fogyasztói elégedetlenség volt, valamint, hogy nem volt bizonyíték arra vonatkozóan, hogy más vállalkozás is belépett volna a piacra.²⁷⁸

A *National Farmers' Organization, Inc. v. Associated Milk Producers, Inc.* ügyben²⁷⁹ az alperes tejszövetkezet (AMP) ki akarta szorítani a felperes tejszövetkezetet (NFO) a tejértékesítés egyes területi piacairól. Ennek érdekében, többek között, árdiszkriminációt és más versenyjogellenes eszközöket alkalmazott, zaklatta NFO ügyfeleit. Ennek a stratégiának a hatására a felperes piaci részesedése csökkent. A felperes két szempontból is károsult. Egyrészt, tejértékesítési tevékenysége során NFO az értékesített tejből származó bevételt csak közvetítői díjának (*checkoff fee*) levonása után fizette ki az érintett tagnak. Mivel forgalma csökkent, ezért értelemszerűen a megszerzett díj is csökkent. Másrészt, a versenykorlátozó jogsértések következtében NFO tagsága csökkent, amelynek következtében tagsági díjaktól esett el. A kár megállapítása érdekében a bíróság NFO-nak egy olyan piacon elért eredményét vette alapul mérőrúdként, amelyet a versenyjogsértés nem érintett. Az itt elért százalékos piaci részesedést vetítette a bíróság a versenyjogsértéssel érintett piacok forgalmára. A „lett volna” forgalomból végül levonta a ténylegesen realizált forgalmat és az ennek megfelelő mennyiséget pedig beszorozta a közvetítői díj mértékével.²⁸⁰ Hasonló módszerrel számolta ki a bíróság az elmaradt tagsági díjak értékét is. A bíróság megállapította, hogy a felperes által alkalmazott mérőrúd, területi referencia-piac nem volt ugyan tökéletes, de megfelelően összehasonlítható volt azokkal a régiókkal, amelyeket a versenyjogsértés érintett.²⁸¹

---

²⁷⁵ *Bigelow v. RKO Radio Pictures*, 327 U.S. 251 (1946).

²⁷⁶ *Bigelow v. RKO Radio Pictures*, 327 U.S. 251, 257-258. és 260 (1946).

²⁷⁷ *Heattransfer Corp. v. Volkswagenwerk, A.G.*, 553 F.2d 964 (1977).

²⁷⁸ A piaci részesedés módszerének alkalmazására további példa a *LePage's, Inc. v. 3M*, 324 F.2d 141 (2003).

²⁷⁹ *National Farmers' Organization, Inc. v. Associated Milk Producers, Inc.*, 850 F.2d 1286 (1988).

²⁸⁰ *National Farmers' Organization, Inc. v. Associated Milk Producers, Inc.*, 850 F.2d 1286, 1294-1295 és 1298 (1988).

²⁸¹ *National Farmers' Organization, Inc. v. Associated Milk Producers, Inc.*, 850 F.2d 1286, 1297 (1988).

2.2.2.4.1.2.2 Megszűnt vállalkozás

Amennyiben a versenyjogsértés következtében a vállalkozás megszűnik, a kár összegének megállapítására két megközelítésmód áll rendelkezésre. Egyrészt, ilyen esetben a kár felfogható úgy, mint a megszűnt vállalkozás jövőbeli nyereségének jelenértéke, természetesen, levonva ebből a vállalkozás által ténylegesen realizált nyereséget. Másrészt, meghatározható a kár egy jól működő üzlet elvesztésének az értékével, vagyis egy ilyen üzlet piaci értékeként.²⁸² A potenciálisan elérhető nyereség mindkét elemzési módszer inherens eleme. A jól működő vállalkozás értékének megállapítása során a kiindulópontot a vállalkozás jövőbeli nyereségére vonatkozó becslés jelenti.²⁸³ A károsult nem kaphat egyszerre megtérítést mind a vállalkozás jövőbeli nyereségének jelenértékére, mind pedig a jól működő vállalkozás ellenértékére.²⁸⁴ Ez ugyanis kétszeres megtérítés lenne, hiszen a jól működő vállalkozás piaci értékét a várható nyereség jelenértéke határozza meg.

2.2.2.4.2 A kárösszeg megállapítását könnyítő külföldi polgári jogi jogintézmények

A kárösszeg megállapításának modelljeit a fentiekben vizsgáltuk. Ezek a modellek részben közgazdasági jellegűek, részben pedig a joggyakorlat elemzésén alapultak. Emellett azonban érdemes megvizsgálni, hogy a külföldi jogrendszerek milyen jogi eszközökkel könnyíti a kárösszeg megállapításával kapcsolatban a károsultat sújtó bizonyítási terhet. A magyar jog – a fentiekben kifejtetteknek megfelelően – mind eljárásjogi, mind pedig anyagi jogi eszközökkel segíti a kárösszeg megállapítását azokban az esetekben, amikor az pontosan nem számítható ki. Az ilyen típusú jogintézmények fő oka, hogy a kár összege egyes esetekben nem állapítható meg pontosan, megfelelő fokú bizonyossággal, azonban amennyiben a kár bekövetkezése bizonyított és csak a kár összegének bizonyítása körülményes, méltánytalan lenne megtagadni a károsulttól a jogorvoslatot, hiszen ezzel a tiltott magatartást folytató károkozót részesítené előnyben a jog. Márpedig a károkozó nem profitálhat abból, hogy nehezen számszerűsíthető kárt okozott, hiszen ezzel tiltott magatartásával kovácsolna a maga számára előnyt.

Ezek a jogintézmények azonban nem választhatóak el a fentiekben vázolt közgazdasági módszerektől, sőt, azokkal párhuzamosan érvényesülnek. A kárösszeg megállapítása érdekében rendelkezésre álló modellek ugyanis a kár számszerűsítésének különböző módszereit adják, míg az itt vizsgált jogintézmények a megkövetelt bizonyítottság fokát lazítják. A kárösszeg megállapításának különböző módszerei ugyanúgy alkalmazhatóak mind az általános bizonyítottsági fok (meggyőződés), mind pedig a szabad belátás szerinti kármegállapítást vagy becslést lehetővé tevő esetekben. Míg ugyanis az első esetben a fenti számítási modell segítségével a kár összege megfelelő bizonyossággal megállapítható, addig az utóbbi esetben, bár a bíróság a kár összegét belátása szerint vagy becsléssel állapítja meg, mérlegelését valamely modell által lehetővé tett megközelítésmód használatával végzi el. A megfelelően kidolgozott számítási módszerek azonban nem elégségesek a kárösszeg megállapítása érdekében, hanem a hatékony jogérvényesítés szempontjából ugyanúgy követelmény, hogy a bíróság a kárt akár becslés alapján is megállapíthassa.

2.2.2.4.2.1 A kárösszeg megállapításának bizonyítási kánonjai az USA-ban

A kár összegének megállapítása szempontjából az amerikai jog a következő megközelítést követi. Míg a jogsérelem, a kár megállapítása érdekében szigorú bizonyítási standardok vannak érvényben, addig a kár összege már ésszerű mérlegeléssel megállapítható.

---

²⁸² *Graphic Products Distributors, Inc. v. ITEK Corp.*, 717 F.2d 1560, 1580-1583 (1983).; *Lehrman v. Gulf Oil Corp.*, 500 F.2d 659, 663-664 (1974).; Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 208. és 223.

²⁸³ *Albrecht v. Herald Co.*, 452 F.2d 124, 131 (1971).

²⁸⁴ *Albrecht v. Herald Co.*, 452 F.2d 124, 131 (1971).

Emellett az USA antitröszt joga biztosítja a háromszoros kártérítés lehetőségét versenyjogsértésből származó kár esetén. Így, ha a kár összege bizonyítást nyert, a károsult a tényleges kárösszeg háromszorosának megtérítésére tarthat igényt. Ez utóbbi szabály azonban a kárösszeg megállapítását, annak módszereit nem módosítja. Érdemes kiemelni, hogy ez a kétlépcsős, a kárösszeg megállapítását könnyítő megközelítés a hatékony és széleskörű magánjogi jogérvényesítés egyik előfeltételének bizonyult. Amíg ugyanis a Legfelsőbb Bíróság 1946-ban a *Bigelow v. RKO Radio Pictures* ügyben²⁸⁵ ki nem mondta a fenti megkülönböztetést, az antitröszt jogsértéseken alapuló kártérítési perek száma csekély volt.²⁸⁶

Bár a fenti vonatkozásban a *Bigelow v. RKO Radio Pictures* ügy tekinthető vízvázalótónak, az abban lefektetett elvek egy fokozatos jogfejlődés eredményei, amelyek ilyen formában nem voltak előzmény nélküliek. A fentiekben említett *Eastman Kodak Co. of New York v. Southern Photo Materials Co.* ügyben²⁸⁷ az alperes különböző technikákkal próbálta monopolizálni a piacot. A károsult mind verseny-, mind pedig ügyfélviszonyban volt az alperessel, amely mind a gyártás, mind pedig a forgalmazás piacán jelen volt. Az alperes, piaci hatalmát kihasználva, csak kiskereskedelmi áron volt hajlandó értékesíteni a károsult viszonteladónak, amely így nem tudott versenyben maradni az alperes ellenőrzése alatt működő viszonteladókkal. A versenykorlátozó stratégia eredményeként a felperes kiszorult a piacról. A felperes a kár összegét a versenyjogsértés előtti és utáni nyeresége összehasonlításával állapította meg. Az alperes kifogásolta ezt a számítási módot. A Legfelsőbb Bíróság azonban fenntartotta a Fellebbviteli Bíróság azon megállapítását, hogy a kár összege nem válik bizonytalanná attól, hogy az nem határozható meg abszolút pontossággal. Ebben a vonatkozásban elegendő ugyanis, ha a kárösszeg számításának ésszerű alapját adják, habár annak eredménye csak hozzávetőleges.²⁸⁸ Emellett a bíróság azt is megállapította, hogy az az alperes, akinek a tiltott magatartása megnehezítette a kárösszeg pontos meghatározását, nem kifogásolhatja, ha a kárösszeget nem olyan pontossággal számítják ki, mint amilyen pontossággal egyébként kiszámítható lenne.²⁸⁹

A *Story Parchment Co. v. Paterson Parchment Paper Co.* ügyben²⁹⁰ a Legfelsőbb Bíróság megkülönböztette egymástól a kár tényének fennállását és a kár mértékét. A két kérdés tekintetében pedig eltérő bizonyítottsági kánon alkalmazását tartotta indokoltnak.²⁹¹ Olyan esetben, amikor a deliktum természetéből következően kizárja a kárösszeg teljes bizonyossággal történő megállapítását, az igazságosság alapvető elveinek kiforgatása lenne megtagadni a károsulttól minden jogorvoslatot és ezzel a károkozót a kártérítés fizetése alól mentesíteni. Ilyenkor, bár a kárösszeg megállapítása nem alapulhat merő spekuláción vagy találgatáson (*mere speculation or guess*), elegendő, ha a rendelkezésre bocsátott bizonyítékok alapján a kár mértéke igazságos és ésszerű következtetéssel (*just and reasonable inference*) megállapítható. A károkozó nem kifogásolhatja, hogy a kár összege pontosan nem

---

²⁸⁵ *Bigelow v. RKO Radio Pictures*, 327 U.S. 251 (1946).

²⁸⁶ Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 199-200.

²⁸⁷ *Eastman Kodak Co. of New York v. Southern Photo Materials Co.*, 273 U.S. 359 (1927).

²⁸⁸ „Damages are not rendered uncertain because they cannot be calculated with absolute exactness. It is sufficient if a reasonable basis of computation is afforded, although the result be only approximate.” *Eastman Kodak Co. of New York v. Southern Photo Materials Co.*, 273 U.S. 359, 379 (1927).

²⁸⁹ „(...) a defendant whose wrongful conduct has rendered difficult the ascertainment of the precise damages suffered by the plaintiff, is not entitled to complain that they cannot be measured with the same exactness and precision as would otherwise be possible.” *Eastman Kodak Co. of New York v. Southern Photo Materials Co.*, 273 U.S. 359, 379 (1927).

²⁹⁰ *Story Parchment Co. v. Paterson Parchment Paper Co.*, 282 U.S. 555 (1931).

²⁹¹ *Story Parchment Co. v. Paterson Parchment Paper Co.*, 282 U.S. 555, 562 (1931).

határozható meg, mert a bizonytalanság pontosan az ő tiltott magatartásának a következménye.²⁹²

A fenti jogfejlődés kicsúcsosodása a *Bigelow v. RKO Radio Pictures* ügy²⁹³ volt. A Legfelsőbb Bíróság határozatában megerősítette az *Eastman Kodak Co. of New York v. Southern Photo Materials Co.* és a *Story Parchment Co. v. Paterson Parchment Paper Co.* ügyben lefektetett megállapításait. Emellett azonban a határozat a bírósági mérlegelés határait is megvonta. Az esküdtszék ugyanis nem építheti fel döntését merő spekulációra vagy találgatásra, azonban a kár mértékét a rendelkezésre álló bizonyítékokon alapuló igazságos és ésszerű becslés alapján megállapíthatja. Ennek során valószínűsítést és következtetést is alkalmazhat.²⁹⁴

A *Zenith Radio Corp. v. Hazeltine Research, Inc.* ügyben²⁹⁵ a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a kár fennállás érdekében a károsultnak csak azt kell bizonyítania, hogy a versenyjogsértéssel kifolyólag őt valamilyen kár érte. Az ezen felüli kérdések vizsgálata már a kár mértékének körébe tartoznak.²⁹⁶

A felperesnek olyan ésszerű tényalapot kell az esküdtszék számára bemutatnia, amely alapján az esküdtszék a kár mértékét kiszámíthatja. Amennyiben azonban a felperes minden hátrányt az alperes egyébként versenyjogellenes magatartásának tulajdonít, míg az ügyben egyéb jelentős tények is fennállnak, akkor az így összeállított kereset nem teszi lehetővé az esküdtszék számára, hogy egy ésszerű becsléssel a kár összegét meghatározza. Ilyenkor ugyanis csak spekuláció és találgatás alapján lehetne a kárt meghatározni, amely azonban nem megengedett.²⁹⁷

2.2.2.4.2.2 A kárösszeg megállapításának bizonyítási kánonjai az Európai Unió tagállamaiban

Az Európai Unió számos tagállamának jogrendszere tartalmaz könnyítő szabályokat a kár összegének megállapítása vonatkozásában, tekintetbe véve a kár, ezen belül elsősorban az elmaradt haszon bizonyításának nehézségeit. Általánosságban megállapítható, hogy a kár bekövetkeztét az általános bizonyítottsági kánon szerint kell megállapítani, azonban a kár mértékére vonatkozóan egy alacsonyabb bizonyítottsági mérce alkalmazható (szabad belátás, becslés, valószínűsítés stb.), ha annak bizonyítása lehetetlen vagy aránytalan nehézségekkel járna.²⁹⁸ A jogsértő által a versenyjogsértés révén elért nyereség figyelembe vétele a kár összegének megállapítása során csupán néhány tagállamban lehetséges. Ezek a jogrendszerek, bár nem zárják ki, hogy a bíróság a kár mértékének becslésekor a versenyjogsértéssel elért nyereséget is figyelembe vegye, erre vonatkozóan konkrét rendelkezést nem tartalmaznak. Ez alól kivétel Németország, ahol a GWB erre a bíróságot kifejezetten felhatalmazza.²⁹⁹

A német jogban mind általános – polgári jogi, polgári eljárásjogi –, mind pedig speciális versenyjogi rendelkezések segítik a kár összegének a meghatározását és a károsultat sújtó bizonyítási teher fellazítását.

A BGB 252. §-a értelmében a megtérítendő kár átfogja az elmaradt hasznot is (*entgangener Gewinn*). Az elmaradt haszon az, amely a dolgok szokásos folyása vagy az ügy

---

²⁹² *Story Parchment Co. v. Paterson Parchment Paper Co.*, 282 U.S. 555, 566 (1931).

²⁹³ *Bigelow v. RKO Radio Pictures*, 327 U.S. 251 (1946). Az ügy tényállásának ismertetését lásd a fentiekben.

²⁹⁴ *Bigelow v. RKO Radio Pictures*, 327 U.S. 251, 264-265 (1946).

²⁹⁵ *Zenith Radio Corp. v. Hazeltine Research, Inc.*, 395 U.S. 100 (1969).

²⁹⁶ *Zenith Radio Corp. v. Hazeltine Research, Inc.*, 395 U.S. 100, 114 fn 9 (1969).

²⁹⁷ *Amerinet, Inc. v. Xerox Corp.*, 972 F.2d 1483, 1494 (1992).

²⁹⁸ Waelbroeck, Denis – Slater, Donald – Even-Shoshan, Gil: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Comparative report. 70-71.

²⁹⁹ Waelbroeck, Denis – Slater, Donald – Even-Shoshan, Gil: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Comparative report. 80-81.

különös körülményei folytán valószínűleg bekövetkezett volna.³⁰⁰ Következésképpen, az elmaradt haszon összegét elegendő valószínűsíteni. A német ZPO 287. §-a lehetővé teszi, hogy a bíróság a kár összegét becsléssel állapítsa meg.³⁰¹ Az elmaradt haszon ezen rendelkezések alapján becsléssel is megállapítható, a károsultnak csupán arról kell meggyőznie a bíróságot, hogy a becslés alapjául szolgáló tények valóban fennállnak.³⁰²

A fenti általános polgári és polgári eljárásjogi rendelkezések mellett a GWB 7. Novellája is beillesztett egy, a kár összegének megállapítását elősegítő szakaszt a német versenykorlátozások elleni törvénybe. Ennek értelmében, a kár mértékének meghatározásakor a német ZPO 287. §-ának alkalmazása során a bíróság figyelembe veheti különösen azt a hasznot, amelyet a versenyjogsértő magatartást tanúsító vállalkozás a jogsértés révén elért.³⁰³

Érdemes kiemelni, hogy ilyen jellegű, az elért gazdagodásnak megfelelő megtérítési kötelezettséget a magyar szellemi alkotások joga is ismer. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 94. §-a (1) bekezdésének e) pontja értelmében jogainak megsértése esetén a szerző a jogsértővel szemben követelheti a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését. A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 35. §-a (2) bekezdésének e) pontja értelmében a szabadalmas a bitorlóval szemben követelheti a szabadalombitorlással elért gazdagodás visszatérítését. A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény 27. §-a (2) bekezdésének e) pontja értelmében, a védjegyjogosult a bitorlóval szemben követelheti a védjegybitorlással elért gazdagodás visszatérítését.³⁰⁴ Ugyancsak ilyen rendelkezést tartalmaz a Ptk. 87. §-ának (2) bekezdése, amely kimondja, hogy a külön jogszabályok hatálya alá nem tartozó szellemi alkotásokat és a személyek vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismereteit és tapasztalatait érintő védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit elsajátító vagy felhasználó személy részeltesse őt az elért vagyoni eredményben.

A speciálisan versenyjogi relevanciájú szabálytól eltekintve, alapvetően a német joghoz hasonló megközelítést alkalmaz az osztrák jog is. Az osztrák ZPO 273. §-a ugyanis lehetővé teszi a kár összegének szabad meggyőződés szerinti megállapítását abban az esetben, ha a kár fennállása bizonyított és a kár összege egyáltalán nem vagy csak aránytalan nehézségek árán bizonyítható.³⁰⁵ Az elmaradt haszon megállapítását emellett anyagi jogi rendelkezés is könnyíti. Az ABGB 1293. §-a értelmében elmaradt haszon az, amit valaki a dolgok szokásos folyása folytán elvárhatott.³⁰⁶

---

³⁰⁰ „Der zu ersetzende Schaden umfasst auch den entgangenen Gewinn. Als entgangen gilt der Gewinn, welcher nach dem gewöhnlichen Lauf der Dinge oder nach den besonderen Umständen, insbesondere nach den getroffenen Anstalten und Vorkehrungen, mit Wahrscheinlichkeit erwartet werden konnte.”

³⁰¹ „Ist unter den Parteien streitig, ob ein Schaden entstanden sei und wie hoch sich der Schaden oder ein zu ersetzendes Interesse belaufe, so entscheidet hierüber das Gericht unter Würdigung aller Umstände nach freier Überzeugung.” Lásd Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 18.

³⁰² Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 11.

³⁰³ GWB 33. § (3) bek.: „Bei der Entscheidung über den Umfang des Schadens nach § 287 der Zivilprozessordnung kann insbesondere der anteilige Gewinn, den das Unternehmen durch den Verstoß erlangt hat, berücksichtigt werden.”

³⁰⁴ Lásd Lontai Endre – Faludi Gábor – Gyertyánfy Péter – Vékás Gusztáv: Szellemi alkotások joga, 113-114., 226. és 267-268.

³⁰⁵ „Wenn feststeht, dass einer Partei der Ersatz eines Schadens oder des Interesses gebührt oder dass sie sonst eine Forderung zu stellen hat, der Beweis über den streitigen Betrag des zu ersetzenden Schadens oder Interesses oder der Forderung aber gar nicht oder nur mit unverhältnismäßigen Schwierigkeiten zu erbringen ist, so kann das Gericht auf Antrag oder von amtswegen selbst mit Übergangung eines von der Partei angebotenen Beweises diesen Betrag nach freier Überzeugung festsetzen.”

³⁰⁶ „(...) der Entgang des Gewinnes, den jemand nach dem gewöhnlichen Laufe der Dinge zu erwarten hat.”

2.3 A magatartás és a kár közötti okozati kapcsolat

Egy személy felelőssége értelemszerűen csak akkor állapítható meg, ha a jogellenes és felróható magatartása és a felmerült kár között okozati kapcsolat van. A kauzalitás meghatározására számos megoldás született az egyes nemzeti jogokban, illetve a szakirodalomban. A magyar jog az okozatiság megállapítása során értékítéletet alkalmaz és a kártérítési szankció célja felől közelíti meg a kérdést. Röviden, az a magatartás tekinthető a kár okának, amellyel szemben a polgári jog eszközeivel, nevelési-prevenációs céllal küzdeni lehet. A kártérítési jog ugyanis mind reparációs mind prevenációs célokat szolgált, illetve hatásokkal rendelkezik. A kártérítési jog eszközeivel, ebből következően, csak az olyan magatartások ellen lehet küzdeni, amelyekkel szemben a kártérítési szankció preventív hatása érvényesül. Ennek megfelelően az okozatiság kérdése nem választható el hermetikusan a felróhatóságtól/vétkességtől és a jogellenességtől.³⁰⁷

A kauzalitás körén belül megkülönböztethetünk közvetlen és közvetett okozatiságot. Versenyjogi jogsértések vonatkozásában a közvetett okozatiság kérdése bír elsősorban relevanciával. Egy versenykorlátozó megállapodás negatív hatásai általában nincsenek közvetlen okozati kapcsolatban a jogellenes magatartással, hanem a károsító hatás többnyire számos, egymással ok-okozati kapcsolatban lévő esemény, magatartás vagy tény kauzális láncolatának eredménye. Ilyenkor azonban nemcsak az okoz nehézséget, hogy a versenykorlátozó magatartás hátrányos következményei csak áttételesen, más esemény okozásával mint közbenső ok létrehozásával következnek be, hanem az is, hogy a kár szinte mindig számos, egymással komplex összefüggésrendszerben lévő ok együtthatasaként jön létre (többtenyezős vagy közreható okozatiság).

Így például, ha egy erőfölényben lévő vállalkozás indokolatlanul elzárkózik a szerződéskötéstől és ezzel megakadályozza új versenytársak piacra lépését, akkor ezzel ezeknek a potenciális versenytársaknak közvetve kárt okoz. Az elzárkózás és annak közrehatásaként, hogy a piacra az erőfölényes vállalkozás input terméke, szolgáltatása vagy infrastruktúrája nélkül nem lehet belépni, a konkurens vállalkozás nem tud megjelenni a piacon, amelynek következtében nem tudja ügyfélkörét bővíteni. Ebből kifolyólag bevétele, következésképp nyeresége is csökken. A szerződéskötéstől való indokolatlan elzárkózásnak azonban nemcsak a potenciális versenytársak a károsultjai, hanem a piac keresleti oldalán jelen lévő fogyasztók is. Az erőfölényes vállalkozás fogyasztói vonatkozásában a kár és az erőfölénnyel való fenti visszaélés közötti kauzális lánc nem áll számottevően több lépcsőből: a piacra lépés megakadályozása kizárta a verseny kialakulását, illetve intenzitásának növekedését, amelynek a következménye, hogy az árak nem csökkentek. Azonban azt is figyelembe kell venni, hogy ez a magatartás többnyire a piacon meglévő kismértékű konkurencia ügyfeleit is károsítja. Ugyanis az erőfölényes piacon már jelen lévő vállalkozások, amelyek nem képesek a domináns vállalkozásra versenynyomást kifejteni, az ún. esernyőhatás következtében követik a piacvezető vállalkozás árazási politikáját. Ez pedig azt eredményezi, hogy többnyire az erőfölényes vállalkozással azonos árszintet érvényesítenek. Az új versenytársak piacra lépésének, és ezáltal a hatásos verseny kialakulásának a megakadályozása következtében az erőfölényes vállalkozás tényleges versenytársainak ügyfeleit is károsodás éri. Ez utóbbi esetben azonban a kár nem kizárólag az erőfölényes vállalkozás visszaélészerű magatartásából adódik, hanem ebben az erőfölényben nem lévő, de a piacon tevékenykedő vállalkozás – általában jogszerű – árkövető magatartása

---

³⁰⁷ Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 129-132 és 144-147.; Zoltán Ödön: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért, 24-25.; A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 1. Kötet. Szerk.: Gellért György. 1112-1113.; Szalma József: Okozatosság és polgári jogi felelősség – az európai és a magyar jogban, 82-85.; Szalma József: Okozatosság és polgári jogi deliktuális felelősség, 185-186.

is szerepet játszik. A potenciális verseny kizárása és az árkövető magatartás közötti okozati kapcsolatot az esernyőhatás koncepciója hivatott magyarázni.

Ez a példa jól szemlélteti, hogy versenyjogi jogsértések esetén a közvetett károkozás milyen bonyolult eseteivel találkozhatunk. Ebből kifolyólag érdemes ezt a kérdéskört részletesen vizsgálni. Első lépésben a közvetett okozati kapcsolat kérdését vizsgáljuk, különös hangsúlyt helyezve arra az esetre, amikor a károkozó magatartás és a kár közötti okozati láncba közbenső ok, illetve okokként más személyek magatartása ékelődik be. Ezt követően azt vizsgáljuk, hogy hogyan lehet megállapítani a károkozó felelősségét azokban az esetekben, amikor az okozati láncban a kár közvetlen oka a károsult magatartása.

2.3.1 Közvetett okozatiság, harmadik személy vagy a károsult magatartása mint közbenső ok

Mindenekelőtt elvi élel leszögezhetjük, hogy önmagában az a tény, hogy a kárt közvetlenül okozó magatartást a károsult fejtette ki – így például megvásárolta azt a terméket, amelynek az ára a versenykorlátozó megállapodásnak köszönhetően megnőtt – nem zárja ki a károkozó felelősségét. Hasonlóan nem zárja ki a károkozó felelősségét, ha a kár közvetlen oka egy harmadik személy magatartása, amely azonban a károkozó magatartásának okozata.³⁰⁸

A kártérítési felelősség okozatisági elemének a konstrukciója a következő. Meg kell vizsgálni, hogy melyek azok a magatartások, természeti események, amelyek a bekövetkezett kárhoz – akár mint ok, akár mint közbenső ok – általános értelemben elvezettek. Ezek között szerepelhet harmadik személy vagy a károsult saját magatartása is. Minél tovább haladunk azonban az okozati lánc mentén, annál több tényező közrehatását észlelhetjük. Ez pedig a károkozó magatartásának mint oknak a relevanciáját elhalványítja, hiszen az okozat már több oknak az együtthathatása, amelyek közül csupán az egyik a károkozó magatartása.

A közvetett okozatiság megítélésem szerint alapvetően három fő probléma részletes vizsgálatát teszi indokolttá. Egyrészt, és ez már elvezet bennünket a vétkesség kérdéséhez, meddig terjedhet a károkozó felelőssége; melyik az a pont az okozati láncolatban, amikor már azt mondhatjuk: az olyan távoli kapcsolatban van a károkozó magatartással, hogy ebben a vonatkozásban – a kártérítési jog céljára tekintettel – nem indokolt a károkozó felelősségének megállapítása. Ez a kérdés különös relevanciával bír a versenyjogi jogsértések esetén, hiszen egy hatékony árkartellnek az egész gazdaságra továbbgyűrűző hatásai vannak. Ezt a problémát a vétkesség kérdéskörén belül vizsgáljuk.

A második probléma a többlettényező vagy közreható okozatiság jelensége. Egy magatartással közvetlen okozati kapcsolatban lévő események esetén jogilag általában fennáll valamiféle kizárólagosság: az adott eseménynek a magatartás kizárólagos oka. Közvetett okozatiság esetén azonban, amikor a kárhoz elvezető okozati lánc több lépcsőből áll, a kár gyakran több végső ok együtthathatásaként valósul meg, amelyek közül a károkozó felelőssége csak az egyikre terjed ki.

Harmadik kérdésként pedig felmerül a bizonyítás problémája. Minél hosszabb az okozatiság láncolata, annál nehezebb bizonyítani a kauzális kapcsolatot. Esetleg az okozati összefüggés és ezzel a kár felmerülése bizonyítható, azonban a kár mértéke megfelelő bizonyossággal nem határozható meg.

2.3.1.1 Meddig terjed az okozatiság

Az okozatiság kérdése nem vet fel problémát az ún. közvetlen vásároló vonatkozásában. Így például, ha a károsult egy piacfelosztó vagy árkartell egyik tagjától

---

³⁰⁸ A közvetett okozás vonatkozásában lásd Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősségkézikönyve, 144-145.

vásárol, akkor a versenykorlátozó megállapodás, pontosabban a károkozónak a kartellben való részvétele és a károsult kára – nevezetesen, hogy nem versenyáron, hanem kartelláron kellett a terméket megvásárolnia – között közvetlen kapcsolat van. Ugyanez a helyzet akkor, ha egy domináns vállalkozás erőfölényével visszaélve túlzottan magas árakat érvényesít a piacon ügyfeleivel szemben. Ha azonban ezek az ügyfelek viszonteladók vagy termelők, vagyis a megvásárolt terméket inputként felhasználják, akkor a kartell vagy a visszaélés miatt keletkezett árnövekedést, azaz a kárt beépítik költségstruktúrájukba, és részben áthárítják saját ügyfeleikre. Ez utóbbiak kára pedig már közvetett. Azt, hogy ez az áthárítás milyen arányban történik, ez utóbbi piaci keresletének árugalmassága határozza meg. Ez utóbbi jelenség alapvetően két kérdést vet fel a kártérítés érvényesíthetősége szempontjából.

Egyrészt, hogyan befolyásolja az áthárított árnövekedés annak kérdésését, hogy felmerült-e a kár, illetve mekkora annak mértéke (*passing-on defence*). Ezzel kapcsolatban érdemes röviden utalni arra, hogy a magyar jogban az árnövekedés részleges áthárítása, megítélésem szerint, nem zárja ki a kár fennállásának mint a kártérítési felelősség egyik feltételének megállapíthatóságát.

Másrészt, kérdésként merül fel, hogy a viszonteladó ügyfelei mint közvetett vevők (*indirect purchaser*) követelhetnek-e kártérítést arra hivatkozással, hogy a velük szemben érvényesített ár annak köszönhetően nőtt meg, hogy a viszonteladó inputköltségeit versenyjogsértő módon megnövelték. A versenyjog-sértés által okozott kár ilyenkor a közvetlen vásárlók és a közvetett vásárlók között oszlik meg. Ez utóbbi pedig nemcsak a közvetlen vevőtől vásárló személyeket foglalja magában, hanem mindenkit, aki a termelési-forgalmazási lánc további fokain tevékenykedik és ezáltal a versenyjog-sértés árfelhajtó hatását érzékeli. Az áthárított költségek és a közvetett vevő problémájával a kárösszeg vizsgálatánál foglalkozunk.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a fenti két kérdés – az áthárított költségeken alapuló védekezés (*passing-on defence*) és a közvetett vevő (*indirect purchaser*) – ugyanahhoz a jelenséghez kapcsolódik, ugyanakkor az éremnek a két oldala. Ebből kifolyólag nem lehet azokat egymástól elkülönülten vizsgálni. Az áthárított költségeken alapuló védekezés kizárásának ésszerű következménye, hogy az elzárja a közvetett vevőket a kártérítés követelésének lehetőségétől. Az ezzel ellenkező megoldás ugyanis kétszeres kártérítést eredményezne.

A fenti kérdés a magyar jogban a közvetett okozatiság kérdésén keresztül vizsgálendő. A közvetett vevők elvileg minden korlátozás nélkül követelhetnek kártérítést, amennyiben bizonyítani tudják a jogellenes magatartás és az őket ért hátrány közötti okozati összefüggést. Ez természetesen komoly bizonyítási nehézségeket vethet fel, amelyeket az alábbiakban, a kauzális kapcsolat bizonyítása körében vizsgálunk.

A bizonyítás mint eljárási akadály mellett anyagi jogi akadálya is lehet a felelősség megállapításának: a jogi értelemben vett okozati kapcsolat kérdése. Egy versenyjogsértő magatartásnak ösztársadalmi szinten is hátrányos következményei vannak. A versenyjog-sértés és az ösztársadalmi hátrányos következmény között az okozatiság közgazdasági értelemben megállapítható. Kérdéses azonban, hogy jogi értelemben milyen távoli károk vonatkozásában mondhatjuk azt, hogy azok a versenykorlátozó magatartással még okozati összefüggésben vannak. Jogi értelemben a versenyjogsértő magatartás és a hátrány közötti okozati összefüggés akkor állapítható meg, ha a kauzális viszony természettudományi, illetve közgazdasági értelemben fennáll és a károkozó vétkeisége a kárra kiterjed. Ebből kifolyólag a versenyjogsértő és a kár között valamiféle, akár vélelmezett tudati viszony fenn kell álljon. A károkozó csak akkor tehető kártérítési jogi értelemben felelőssé valamely következményért, ha a felelősségre vonással a kártérítési jog preventív-nevelő célja

megvalósul.³⁰⁹ A kártérítési szankció akkor tölti be feladatát, ha befolyásolni képes a jogalanyok magatartását. Márpedig ez csak akkor teljesül, ha az adott hátránnyal mint a magatartás lehetséges következményével egy ésszerűen gondolkodó jogalany számolhatott. A magyar jog terminológiájával élve, ha egy, az adott helyzetben általában elvárható gondossággal eljáró személy úgy gondolná, hogy a magatartás elvezethet a kérdéses hátrányhoz, akkor az okozatiság jogi értelemben fennáll. Ha egy ésszerűen gondolkodó személy számára nem merül föl, hogy a magatartásnak a kérdéses hátrány ésszerű következménye lehet, akkor nem áll fenn az okozatiság.

Ez alapján a jogi teszt alapján azt mondhatjuk, hogy a versenyjogsértő magatartást tanúsító vállalkozás már csak anyagi jogi okokból sem tehető felelőssé a versenyjogsértésből ténylegesen származó minden nemű hátrányért. Azonban azt is figyelembe kell venni, hogy a vétkesség, vagyis az adott helyzetben általában elvárható magatartás következménye egy tipizált magatartási kánon. Az általában elvárható magatartás követelményét mindig az adott eset körülményei alapján kell vizsgálni. Márpedig, az adott eset körülményei körében értékelendők a károkozó személyi körülményei is. Így más szintű gondosság várható el egy megfelelő szakértelemmel rendelkező személytől, ha szakértelme segítségével a kárt elháríthatta volna, mint egy olyan személytől, aki nincs ilyen többlettudás birtokában.³¹⁰ Ezen gondolati folyamatnak az az eredménye, hogy a gazdasági életben részt vevő vállalkozásoktól elvárható, hogy tisztában legyenek magatartásuk piaci következményeivel, azok közgazdasági összefüggéseivel. Nem elfogadható, ha a kartellező termelők azzal védekeznek: nem voltak tisztában azzal, hogy ha felemelik termékeik árát, akkor ezzel közvetve a fogyasztói árakat is növelik, mert nem számoltak annak lehetőségével, hogy az árnövekedést a nagykereskedők részben áthárítják a kiskereskedőkre, a kiskereskedők pedig részben áthárítják ezt a költségnövekedést a végfogyasztókra.

A fentiek alapján, megítélésem szerint, a jogi értelemben vett okozatiság mindig fennáll, ha kimutatható a kár bekövetkezése, valamint, ha a kár és a versenyjog-sértés között közgazdasági értelemben megállapítható okozati összefüggés van. Ezzel pedig gyakorlatilag, ha a kár megléte kimutatható, a közgazdasági értelemben vett okozatiság a jogi értelemben vett okozatiságnak megfeleltethető, feltéve természetesen, hogy a közgazdasági értelemben vett, empirikusan igazolható kauzalitás megfelelő bizonyossággal megállapítható.

2.3.1.2 Többtenyezős vagy közreható okozatiság

Versenyjogi jogsértések esetén előfordul, hogy a kár és a versenyjogsértés közötti okozati kapcsolat nemcsak közvetett, hanem a versenyjogsértés az új piaci helyzethez vezető több tényező közül csupán az egyik. Ide tartozik például az az eset, amikor a kartell megkötésével párhuzamosan amúgyis csökken a kínálat a piacon. A kínálat beszűkülése már önmagában magasabb árakat eredményezne, ezt a folyamatot pedig csak megerősíti a kartell. Ugyancsak példa erre, ha egy termék gyártásához szükséges két input termék közül az egyik egy kartell következtében nő, míg a másik tekintetében az árnövekedést rendes piaci körülmények indokolják, és az automatikusan végbemegy. Ilyenkor az output termék árát mind a kartell, mind pedig a rendes piaci körülmények által indokolt, automatikus árnövekedés befolyásolja.

Amennyiben a kárnak csupán egyik oka a versenyjogsértés, másik vagy többi oka pedig valamely jogszerű magatartás, piaci folyamat, a versenyjogsértő értelemszerűen nem felelhet a két tényező által együttesen indukált árnövekedésért. Ilyenkor a kár megállapítása érdekében a tényleges helyzetet azzal a helyzettel kell összehasonlítani, amely akkor lett

³⁰⁹ Lásd Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősségkézikönyve, 145.

³¹⁰ A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 1. Kötet. Szerk.: Gellért György. 1115.

volna, ha a jogszerű piaci folyamatok megvalósulásával párhuzamosan nem történik versenyjogsértés. Ennek a tényleges és lett volna helyzetnek közgazdasági szakértő általi összevetése alapján kiszámítható az a hatás, kár, amely a versenyjogsértésnek betudható. Ezzel kapcsolatban lásd a kár összegének kiszámításával kapcsolatban írtakat.

A többletnevezős vagy közreható okozatiság kérdésén belül érdemes vizsgálni az ún. esernyőhatás problémáját. Ennek központi jellemzője a kartellben részt nem vevő vállalkozások árkövető magatartása. Így például, ha a kartellnek nem részese a piac minden egyes szereplője és a versenykorlátozó megállapodás következtében a részes vállalkozások áraikat növelik, az esernyőhatásnak köszönhetően – az érintett piac jellemzőitől függően – a kartellben nem részes vállalkozások is növelni fogják áraikat. Ugyanez a helyzet állhat elő akkor is, ha egy erőfölényben lévő vállalkozás alkalmaz túlzottan magas árakat, amelyet a korlátozott piaci részesedéssel rendelkező tényleges versenytársak követnek, ahelyett, hogy az ár alacsony szinten tartásával és a kibocsátás növelésével megpróbálnák piaci részesedésüket kibővíteni.

Kérdéses, hogy ilyen esetekben, amikor az ügyfél nem a kartell valamely tagjától, hanem annak a megállapodásban nem részes versenytársától vásárol, megállapítható-e a kartelltagok kártérítési felelőssége. Megítélésem szerint, bár ilyenkor például az okozatiság bizonyítása komoly problémákat vet fel, elviekben nem kizárt kártérítési igény érvényesítése a fenti folyamatra hivatkozással. A kartellben részt nem vevő, közvetlen eladó magatartása jogszerűnek tekinthető, amennyiben nem sért versenyjogi tilalmat (összhangolt magatartás). Ezért ő nem lehet felelős az ügyfelet ért kárért, hiszen az árnövelése az általános piaci folyamatok következménye. Ezeket az általános piaci folyamatokat pedig a versenyjogsértés indukálta.

2.3.1.3 Kauzális kapcsolat bizonyítása

A kauzális kapcsolat bizonyítása átvezet bennünket a kár mértékének kérdéséhez; az ott tett megállapítások *mutatis mutandis* vonatkoznak az okozatiság kérdésére is.

E helyütt annyit érdemes kiemelni, hogy az okozatiság bizonyításának legfőbb problémája, hogy a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos ügyekben a releváns kauzális kapcsolat nem köznapi, hanem közgazdasági értelemben áll fenn. Ebből kifolyólag, az okozatiság láncszemeit jelentő konkrét tranzakciók közvetlen bizonyítása különösen nehézkes lenne. Ezért aztán az okozatiság fennállása akkor is bizonyított, ha azt elméleti közgazdasági összefüggés és empirikus piacelemzés alátámasztja.

2.3.2 Károsult magatartása mint közvetlen ok

A felelősség megállapítása érdekében, a természeti értelemben vett okok közül ki kell választani a jogi szempontból releváns okokat. Ezen okok, illetve magatartások vonatkozásában vizsgálándó, hogy azok irányában a magatartást tanúsító felrőhatósága fennáll-e vagy sem, illetve, hogy a magatartás jogellenes-e vagy sem. Csak ebben az utolsó, tehát a jogi szempontból releváns okok kiválasztását követő lépésben kerülhet sor annak értékelésére, hogy a károsult magatartása kármegosztásra vezet-e vagy egyenesen kizárja-e a kártérítési felelősséget. Amennyiben ugyanis a károsult magatartása részben vagy egészben a károkozó magatartásának az okozata, közömbös, hogy az okozati folyamat utolsó lépcsőjét jelentő, a kárhoz közvetlenül elvezető magatartást maga a károsult fejtette ki.

Szemléletes példaként jegyzi meg Szladits, hogy amennyiben valaki gépkocsivezetés közben elrántja a kormányt, mert nem akarja elütni ez elé ugró öngyilkosságot elkövetni szándékozó személyt, és ezzel nekimegy egy fának, illetve gépkocsija sérül, nem zárhatja ki az öngyilkosságot megkísérlő kártérítési felelősségét az a tény, hogy az okozatiság utolsó

elemét a károsult magatartása jelentette, mert ennek a magatartásnak az oka a károkozó magatartása.³¹¹

2.4 Vétkesség

A károkozó akkor mentesül a kártérítési felelősség alól, ha bizonyítja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ezzel a tényállási elemmel kapcsolatban kiemelő, hogy a károkozó vétkességét a jog vélelmezi, és a károkozót terheli annak bizonyítása, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Amennyiben nem tudja megdönteni ezt a vélelmet, akkor vétkesnek kell tekinteni. A vétkesség, azaz az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelménye egy tipizált magatartási kánon, a jó gazda mércéjét alkalmazza. Mindazonáltal, az adott helyzetben kitétel azt fejezi ki, hogy jogalanyoktól a társadalom által megkívánt gondosságot mindig az adott helyzet körülményei között lehet értékelni, és nincs általános, minden körülmény között teljesítendő gondossági mérce. Hasonlóan függ az elvárható gondosság mértéke például a jogalany foglalkozásától, szakértelmétől; ilyen formában individualizált.³¹²

A vétkesség és a versenyjogi jogsértés kapcsolata érdekes kérdéseket vet fel. Míg ugyanis a versenyjogi felelősség objektív, a versenyjogsértés és az elkövető vállalkozás közötti tudati viszonyra tekintet nélkül fennáll, és az esetleges szubjektív szempontokat a bírság mértékének megállapítása során kell figyelembe venni, addig a deliktális felelősség vétkességi alapú. Ez az eltérés pedig feszültséget okozhat a versenyjogi és a polgári jogi felelősség párhuzamos megállapítása tekintetében. A két felelősségi alagzat eltérése mind a kártérítési felelősség fennállása, mind pedig az okozatiság és a kárösszeg megállapítása tekintetében releváns lehet.

Megítélésem szerint a kérdés vizsgálatának kiindulópontja, hogy a kereskedőkkel, vállalkozásokkal szemben a versenyjog, mint a piac alkotmányának megsértése tekintetében magasabb elvárhatósági mérce alkalmazandó, amely jelentős mértékben csökkenti annak az esélyét, hogy egy súlyosan versenyjogsértő magatartást tanúsító, így például ár- vagy piacfelosztó kartellben részt vevő vállalkozás kimentse magát kártérítési felelőssége alól vétkességének hiányára hivatkozva. Más a helyzet azonban például abban az esetben, ha a versenyjogsértés alapja a vállalkozások közötti összehangolt magatartás.

A kártérítési felelősség fennállásának kérdése tekintetében a gyakorlati képet tehát árnyalja, hogy bizonyos tipikusan tiltott, súlyos versenyjogsértések esetén a vétkesség kérdése mint a deliktális felelősséget kizáró feltétel gyakorlati relevanciája csekély. Így például egy árkartell vagy egy piacfelosztó kartell résztvevői minden bizonnyal nem fogják tudni kimenteni magukat arra hivatkozással, hogy nem voltak tisztában, illetve nem kellett volna tisztában legyenek azzal, hogy versenykorlátozó magatartásuk másoknak kárt okoz. Ezzel szemben megnyílik a vétkesség hiányára történő hivatkozás abban az esetben, amikor a vállalkozások összehangolt magatartással követtek el versenyjogsértést. Ugyancsak hasonló exkulpációs érvelésre adhat alapot, ha a versenyhatóság a versenyjogsértés megállapítása, illetve a további jogsértéstől való eltiltás mellett eltekint a bírság kiszabásától az eljárás alá vont szubjektív körülményeire hivatkozással.

A vétkesség nemcsak a kártérítési felelősséget konstituáló feltételként játszik fontos szerepet a deliktális felelősségben. A vétkesség fogalma ugyanis a következménykárok mértékének meghatározása szempontjából is fontos eszköz. Mint már azt a fentiekben említettük, a versenykorlátozó magatartások össztársadalmi szintű negatív hatásokat okoznak. Ennek egy része azonban olyannyira áttételes, hogy azokat egy ésszerűen gondolkodó

³¹¹ A Magyar Magánjog. Kötelmi jog általános része. Harmadik kötet. Szerk.: Szladits Károly. 379. Lásd továbbá Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve, 155-160.

³¹² A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 1. Kötet. Szerk.: Gellért György. 1115.

kereskedő nem láthatja előre. Ezért a károkozót terhelő felelősség megállapítása érdekében az okozati lánc fonlát el kell metszeni valahol. Ennek elvégzése a vétkesség koncepciója alapján történhet: a károkozó felelőssége az okozati láncon addig terjedhet, amíg azt vétkessége átfogja.

A vétkesség kérdésével kapcsolatban *de lege ferenda* eldöntendő jogalkotói kérdés: indokolt-e a versenyjogi jogsértések kapcsán felmerülő kártérítési jogi igények feltételrendszeréből törölni a vétkességet, és ezáltal egy objektív felelősségi alakzatot létrehozni. Megítélésem szerint, a versenyjog magánjogi érvényesítésének megteremtése során alapvető szempont a kártérítési igények tényleges érvényesíthetőségének megteremtése, nem lehet azonban célja, hogy egy, a hagyományos deliktális felelősségtől eltérő felelősségi alakzatot hozzon létre. Ebből következően csak az általános deliktális felelősség jogpolitikai és fogalmi rendszerén belül maradván indokolt a hatályos kártérítési jogot a versenyjog realitásaihoz adaptálni, kivéve, ha a versenyjogi jogsértések esetén olyan kényszerítő jogpolitikai indokok állnak fenn, amelyek az általánosnál szigorúbb, veszélyes üzemi felelősségi alakzat alkalmazását teszik indokolttá. A versenyjog magánjogi érvényesítésének megteremtése azonban nem lehet alkalom az általános kártérítési felelősség rendszerének felülvizsgálatához. Ezzel szemben a versenyjog magánjogi érvényesítésének akadályait, megítélésem szerint, úgy kell megszüntetni, hogy azzal a jogalkotó ne lépjen ki a deliktális felelősség rendszerből. Ebből kifolyólag a vétkesség követelménye, bár adott esetben kétségtelenül akadály lehet a versenyjogi jogsértésekkel kapcsolatos kártérítési igények érvényesítésének, nem számúzhető, hiszen az – más felelősségi alakzatok, így a veszélyes üzemi felelősség esetét leszámítva – minden más esetben előfeltétele, és így lehetséges akadály a kártérítési felelősség fennállásának. A versenyjog magánjogi érvényesítésének szempontja azonban önmagában nem lehet indoka kártérítési rendszerünk partikuláris átrendezésének, hiszen például a büntető jogi normákat sértő, károkozó magatartások tekintetében sem tekint el a magyar jog a vétkesség követelményétől. Ebben a vonatkozásban érdemes kiemelni, hogy a súlyos versenyjogsértések, így a *hard-core* kartellek esetén a vétkességnek mint a deliktális felelősség előfeltételének a jelentősége gyakorlati értelemben korlátozott, és az csak az okozatiság elmetszésénél, valamint a kárösszeg megállapításánál játszik valódi szerepet.

3. Összegzés

A versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési felelősség anyagi jogi kereteinek fenti vizsgálatából levonható az az általános következtetés, hogy a magyar tételes jogi keretek és polgári jogi dogmatika alapvetően alkalmas arra, hogy az antitröszt jogsértések következtében felmerült kár megtérítését lehetővé tegye, bár kétségtelenül számos bizonytalansági tényezőt tartalmaz ebben a vonatkozásban. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a magyar bírósági gyakorlatnak nincs ilyen irányú tapasztalata, sőt, a jelenlegi bírósági gyakorlat egyes esetekben gátját szabhatja az ilyen kártérítési kereseteknek.

A magyar jogban a versenyjogi jogsértések magánjogi érvényesítésének előmozdítása érdekében elviekben nincs kényszerítő szükség a dogmatikai keretek megváltoztatására, a szükséges jogfejlődést a bírósági gyakorlat, *de lege lata* módosítással, a meglévő keretek között is meg tudja valósítani, bár kétségtelenül vannak kérdések, amelyek elkülönült szabályozása katalizálná ezt a jogfejlődést. Emiatt azonban a meglévő tételes jogi keretek kiegészítése indokolt. Ennek során azonban csak arra kerülhet sor, hogy a meglévő tételes jogi koncepciókat a különleges jellemzőkkel rendelkező versenyügyekre történő alkalmazás érdekében specializálja a jogalkotó. Egy ilyen jogszabály-módosításnak nem lehet üdvözlendő célja, hogy az általános kártérítési alakzat alapelveit kimondottan a versenyügyek tekintetében áttörje a jogalkotó.

Az elemzés *de lege lata* következtetései és javaslatai az alábbiak szerint foglalhatóak össze.

A jogellenes magatartás mint a kártérítési felelősség egyik feltétele tekintetében megállapítható, hogy az nem vet fel problémát. Versenyjogi jogsértések esetén ugyanis *a priori* adott a jogellenesség. Ennél egy fokkal kisebb vehemenciával minimalizálható a vétkesség követelménye is. A versenyjogi jogsértések miatti kártérítési felelősség megítélésének alapja a Ptk. 339. §-ában található általános kártérítési alakzat. Ennek értelmében a kártérítési felelősség feltétele a vétkesség. Bár a versenyjogi jogsértések nyilvánvalóan nem vonhatóak a veszélyes üzemi felelősség körébe, a súlyos, *hard-core* versenyjogsértések tekintetében a vétkesség követelménye a technikai relevancia szintjére süllyed. A gyakorlatban nehezen képzelhető el olyan helyzet, ahol egy vállalkozás úgy kötne árkartell, hogy közben úgy járna el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ettől függetlenül a vétkességnek az okozatiság láncolatának elmetszése és a kárösszeg megállapítása tekintetében alapvető jelentősége van. Ezzel szemben olyan esetekben, amikor a versenyjogsértést elkövető vállalkozás és a versenyjogsértés között tényleges vagy elvárhatóság alapján vélelmezett tudati viszony nem állapítható meg, a vétkesség valódi relevanciát nyer a versenyjogi felelősség objektív jellegével szemben (lásd például összehangolt magatartás). Ebben az esetben azonban, bár a vétkesség a kártérítési felelősség akadálya lehet, nem indokolt azt csak és kizárólag a versenyjogsértések kapcsán felmerülő károk tekintetében eltörölni. Ezzel ugyanis a deliktualis felelősség hatályos rendszerét nem a versenyjogsértések realitásaihoz adaptálnánk, hanem egy kifejezetten csak a versenyjogsértésekre vonatkozó kártérítési felelősségi alakzatot hoznánk létre.

A kár mint felelősségi feltétel valamint az okozatiság vonatkozásában érdemes utalni a német joggyakorlat által is ismert *prima facie* bizonyíték (*Anscheinsbeweis*) koncepciójára: ha az, akin a bizonyítási teher nyugszik, bizonyítja azokat a tényeket, amelyek az általános élettapasztalat szerint egy adott ok vagy eseménysor irányába mutatnak, akkor ezzel ez az ok vagy eseménysor is bizonyítottnak tekinthető, amennyiben az ügy nem vet fel speciális megfontolásokat. Ez alapján a koncepció alapján a dortmundi tartományi bíróság megállapította, hogy mivel a kartellár köztudomásúan magasabb, mint a versenyár, a

felperesnek nem kell a kár bekövetkezését bizonyítania, feltéve, hogy az alperes nem tudja megdönteni a *prima facie* bizonyíték által felállított vélelmet.³¹³

A kár összegének megállapítása tekinthető a vonatkozó polgári anyagi jogi kérdések közül a legkomplicáltabbnak. Ebben a vonatkozásban elsődleges fontosságú, és ez vonatkozik az okozatiság feltételének vizsgálatára is, hogy a bíróság piac-, illetve empirikus közgazdasági elemzés alapján, szakértő segítségével állapítsa meg a kauzális kapcsolat fennálltát vagy a kár mértékét. A szakértő a fentiekben vázolt elemzési-vizsgálati módszerek alapján fogja megállapítani a kár mértékét. A bíróságnak azonban, amennyiben a szakértő közgazdasági módszerrel nem tudja a kárt teljes bizonyossággal kiszámítani, igénybe kell vennie a Pp. 206. §-ának (3) bekezdésében rejlő lehetőséget és a kártérítés összegét a per összes körülményeinek mérlegelésével, belátása szerint, kell meghatározni. Ennek során a szakértői bizonyítás korlátozott bizonyosságot hozó eredményeire kell támaszkodnia. Amennyiben biztos a kár bekövetkezése, de az szakértői bizonyítással, jellege folytán, nem állapítható meg, szintén igénybe veheti a Ptk. 359. §-ának (1) bekezdésében szabályozott általános kártérítés intézményét. Az általános kártérítés intézménye hivatott biztosítani, hogy a károkozó ne mentesülhessen kártérítési felelősséget kiváltó cselekményének polgári jogi következményei alól abban az esetben, ha a kár bekövetkezése bizonyos, azonban maga a kárösszeg közgazdasági módszerek segítségével sem határozható meg a becsléshez szükséges bizonyossággal.

A kár összegével kapcsolatos további kérdés a kár mibenléte abban az esetben, ha a versenyjogsértés magasabb árakat eredményez. A magyar jog a tényleges kártérítés elvén nyugszik, ezért a károsult nem kaphat kompenzációt azért az árnövekedésére vagy költségére, amelynek viselését másokra áthárította. Ettől függetlenül, bár ez a szempont a kár fogalmának meghatározása során szerepet játszik, csak akkor releváns, ha a kár mértékének kiszámítása érdekében nem áll rendelkezésre az összes szükséges adat. Ha ugyanis a szükséges információ rendelkezésre áll a kár a „lett volna” és a ténylegesen realizált nyereség különbségeként állapítható meg: $(Q_1 \times M_1) - (Q_2 \times M_2)$, ahol Q_1 a károsult versenyjogsértés előtti, Q_2 a versenyjogsértés utáni forgalma, M_1 a károsult versenyjogsértés előtti, M_2 pedig a versenyjogsértés utáni árreze (tényleges kár kiszámítási módszere). Ez a számítás tekintetbe veszi a károsult helyzetét befolyásoló tényezők összességét, így azt, hogy az input termék vagy szolgáltatás ára növekedett, az árnövekedés átgyűrűző hatása következtében a károsult saját forgalma csökkent, valamint, hogy a károsult az árnövekedést részben vagy egészben át tudta-e hárítani.

Amennyiben a szükséges adatok nem állnak rendelkezésre, a kár összegét az árnövekedésből adódó többletkiadás alapján, az áthárított költség és az output termék, illetve szolgáltatás piacán bekövetkezett árnövekedés szerint végzett módosítással lehet kiszámítani: $Q_2 \times (P_{i2} - P_{i1}) + M_1 \times (Q_1 - Q_2) - Q_2 \times (P_2 - P_1)$. Az input termék vagy szolgáltatás versenyjogsértés előtti és utáni árának különbözetét, vagyis a végbement árnövekedést beszorozzuk a ténylegesen megvásárolt inputtermékek számával [$Q_2 \times (P_{i2} - P_{i1})$]. Ellentétes irányú bizonyíték hiányában vélelmezhető, hogy az így kiszámított összeg megfelel a kár mértékének. A károkozónak joga van azonban bizonyítani, hogy bár a versenyjogsértés magasabb árakat eredményezett, ezt az ár-, illetve költségnövekedést a károsult áthárította ügyfeleire. Amennyiben nem mennyiségileg meghatározott és a versenyjogsértés előtt kötött olyan szerződésekről van szó, amelyek a versenyjogsértést követően is hatályban maradtak, és amelyek a viszonteladási vagy output árat költség-plusz-jutalék formában határozzák meg,

---

³¹³ LG Dortmund, Az. 13 O 55/02 Kart. *Vitaminkartell* III, [2004]. 13. A határozatot nem publikálták. Az ügy és a bírósági határozat ismertetését lásd Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 18. és 43.

az árnövekedés csak akkor hárítható tovább, ha az inputköltségek növekedésének hatására a viszonteladási vagy output piacon nőtt a piaci ár. A károkozó mindkét esetben hivatkozhat a költségáthárítás tényére. Ilyenkor a fentiekben kiszámított, az árnövekedés alapján megállapított kárösszeget csökkenteni kell az áthárított költség mértékével: $Q_2 \times (P_2 - P_1)$. Az áthárított költséget azonban nem lehet figyelembe venni, ha arra a károsult normális üzletmeneten felüli erőfeszítése következtében került sor. Ilyenkor ugyanis a költségek áthárítása nem a károkozás keretében, hanem a károsult saját magatartása következtében valósult meg. Az áthárított költségek levonása az előzetesen megállapított kárösszegeből együtt kell járjon a forgalomkiesés miatti összeg hozzáadásával. Ha ugyanis az output piacon a versenyjogsértés átgűrűző hatása miatt árnövekedés valósult meg, akkor a piaci ár növekedése általában a kereslet csökkenésével történik. Ez alapján kell kiszámítani a forgalomcsökkenés által okozott veszteséget: $M_1 \times (Q_1 - Q_2)$.

A versenyjogsértés előtti adatokat (Q_1, P_1, P_{i1}, M_1) azonban korrigálni kell, ha a piaci folyamatok alakulását nemcsak a versenyjogsértés befolyásolta. A korrekció alapján megkapjuk a „lett volna” adatokat: ${}_{\text{korr}}Q_1, {}_{\text{korr}}P_1, {}_{\text{korr}}P_{i1}, {}_{\text{korr}}M_1$. A korrekcióra már csak azért is valószínű, hogy sor kell kerülnön, mert ha a versenyjogsértésen kívül más tényező nem befolyásolta volna a piaci folyamatokat, akkor a kár minden bizonnyal a főszabályként alkalmazandó, a tényleges kár kiszámítási módszere alapján is kiszámítható lenne $[(Q_1 \times M_1) - (Q_2 \times M_2)]$. Összegezve: $Q_2 \times (P_{i2} - {}_{\text{korr}}P_{i1}) + {}_{\text{korr}}M_1 \times ({}_{\text{korr}}Q_1 - Q_2) - Q_2 \times ({}_{\text{korr}}P_1 - P_2)$.

Az elemzés *de lege ferenda* következtetései és javaslatai az alábbiak szerint foglalhatóak össze.

Egyrészt, a jogalkotó a fentiekben vázolt *de lege lata* megállapítások megerősítésével katalizálhatja a tételes jogi keretekben már amúgy is benne rejlő jogfejlődési potencialitást. Bár a fentiek tett megállapítások és javaslatok alapvetően nem igénylik a tételes jogi keretek módosítását, szerencsés lenne ezeket kodifikálni. Ezzel ugyanis csökkenthető a versenyügyekkel kapcsolatos jogalkalmazási bizonytalanság, ami pedig komoly gátja az ilyen típusú perek elterjedésének. Érdemes itt utalni arra, hogy az USA-ban – bár adottak voltak a honinál sokkal kedvezőbb jogszabályi keretek a versenyjogi jogsértések miatti kártérítési perek számára – a versenyügyekkel kapcsolatos magánjogi perek azután váltak elterjedté, hogy az amerikai legfelsőbb bíróság néhány precedens értékű ügyben értelmezte a vonatkozó jogi kereteket, és minimalizálta az ezek értelmezésével kapcsolatban felmerülő bizonytalanságot. Egy, a meglévő tételes jogi keretek jogpolitikai indokaival összhangban lévő, azonban azokat konkretizáló jogalkotás ezt az időszakot lerövidítheti. Különösen indokolt ez a megközelítés az empirikus közgazdasági szakértelem alkalmazása vonatkozásában. Nagyban elősegítené ugyanis a jogalkalmazást, ha az okozatiság és a kár mértékének megállapítása tekintetében jogszabály írná elő közgazdász szakértő alkalmazását.

A kár összegének kiszámítását elősegítené, ha a német jog megoldásához hasonlóan, jogszabály kimondaná, hogy a bíróság a kár mértékének kiszámítása során figyelembe veheti azt az előnyt, amelyben a károkozó a versenyjogsértés következtében részesült.

V. Záró gondolatok: a magánjogi szankció preventív hatásai versenyügyekben

Az USA-ban a versenyjogi jogsértések átlagosan 90%-át magánfelek viszik bíróság elé.³¹⁴ Ez pedig azt jelenti, hogy az amerikai jogban a versenyjog alkalmazása is, ha úgy tetszik, versenyviszonyok között valósul meg: a versenyjogi jogérvényesítés vizsgáló-nyomozói funkcióját piacosították.

Ezzel szemben a magánjogi szankciót mint preventív-megelőző hatású szabályozási eszközt a kontinentális jogrendszerekben méltatlanul mellőzik, annak ellenére, hogy azok nemcsak a versenyjogi jogsértések megelőzéséhez járulnak hozzá. Egyrészt, a hatékony magánjogi reparáció rendkívüli módon előmozdítja a versenyjog társadalmi megítélését és reputációját. A versenyjog elismertségét elősegíti ugyanis, ha a fogyasztókat nemcsak az államháztartásba befizetendő bírságokkal védi a versenyhatóság, hanem lehetőség van az őket ért kár, hátrány jóvátételére is. Másrészt, a hatékony magánjogi jogérvényesítés tehermentesíti a versenyhatóságokat. Nem véletlen, hogy az ilyen ügyekben a felperest, illetve a képviselőt ellátó jogi képviselőt a magánügyész (*private public prosecutor*) címmel illetik. Ebben a rendszerben a versenyjogot alkalmazó közigazgatási hatóságok – a hatékony erőforrás-allokáció jegyében – a valóban fontos ügyekre fókuszálhatnak.³¹⁵

Az alábbiakban, első lépésben, megvizsgálom a magánjogi jogérvényesítés lehetséges szerepét és funkcióit. Ezt követően kitérek a magánjogi jogérvényesítés őshazájának tekinthető amerikai jog megoldására és annak hasznosíthatóságára. A USA gyakorlata a kontinentális jog számára nem jelent ugyan fenntartások nélkül követhető példát, azonban a kérdéssel kapcsolatban az amerikai jognak számos olyan megoldása van, amely érdekes tanulságot szolgálhat akár a magyar jog számára is.

1. A magánjogi jogérvényesítés funkciói

A magánjogi jogérvényesítés alapvetően két módon viszonyulhat a közigazgatási jogérvényesítéshez. Egyrészt, kiegészítő funkciót tölthet be (kontinentális modell), másrészt, pótolhatja is a közigazgatási jogérvényesítést (amerikai modell). Az előbbi esetben a magánjogi jogérvényesítés a közigazgatási eljárást követi, de legjobb esetben is azzal párhuzamos, míg az utóbbi esetben a magánjogi jogérvényesítés nemcsak megelőzi, de helyettesíti is az antitröszt szabályok közigazgatási kikényszerítését. Bár a magánjogi jogérvényesítés két alapvető funkciója, a prevenció és a reparáció nem választható el egymástól, az azonban megállapítható, hogy az amerikai modellben a prevenció célja domináns, míg a kontinentális kártérítési jogban a megelőzés csupán a kompenzáció által meghatározott határig jut szerephez.

A magánjogi jogérvényesítés egyik célja a prevenció, a megelőző-nevelő hatás. A polgári jogi szankció egyik célja, hogy a jogsértő vagy más a jövőben ne kövessen el jogsértést (speciális és generális prevenció). A preventív hatás mértéke azonban limitált, ha a kártérítési jog a teljes kártérítés elvét alkalmazza. A polgári jogi szankció másik célja a reparáció, amely alapvetően meghatározza, hogy a prevenció céljának megvalósítása meddig terjedhet. A reparáció célja, hogy a károsultat olyan helyzetbe hozza, mintha a jogsérelem nem következett volna be. Míg a prevenció célja a tényleges jogsértő és a potenciális jogsértők nevelésére vonatkozik, addig a reparáció a károsult és a potenciális károsultak számára egyfajta pozitív üzenetet jelent: a részükre – jogellenesen, felrhatóan stb. – okozott

---

³¹⁴ Lásd Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 16.; Sinclair, Jonathan: Damages in private antitrust actions in Europe, 547.; Gustafsson, Magnus: Private enforcement of EC competition law: Swedish Supreme court judgment on the validity of “follow-on” contracts, 490.; Holmes, Katherine: Public enforcement or private enforcement? Enforcement of competition law in the EC and UK, 31.

³¹⁵ Waller, Spencer Weber: The incoherence of punishment in antitrust, 210.

kár megtérítéséről a jog gondoskodik. Ebből kifolyólag azt mondhatjuk, hogy a polgári jogi szankció nemcsak azzal nevel, hogy „elvesz”, hanem azzal is, hogy „ad”.

A magánjogi jogérvényesítés az állami jogérvényesítéshez mérten különböző mértékű preventív hatást fejthet ki. Vannak olyan jogsértések, amelyek vonatkozásában a polgári jogi szankció nem elegendő, ezért a jog a polgári jogi szabály megsértését más jogág (büntetőjog, közigazgatási jog stb.) eszközeivel is szankcionálja. Erre akkor kerülhet sor, ha a polgári jogi szankció a megkívánt preventív-nevelő hatás szempontjából nem adekvát. Így például általában a szerződések nem vagy hibás teljesítése nem kíván meg a polgári jogi jogkövetkezményeknél súlyosabb szankciót. Ezzel szemben a versenyjogi szabályok érvényesülése nem érné el a kívánt szintet, ha annak kikényszerítésére csupán a hagyományos polgári jogi szankció állna rendelkezésre. Az amerikai jog megoldása annyiban speciális, hogy a polgári jogi szankciót kiegészítve *quasi* büntető és közigazgatási jogi jelleggel kölcsönöz a magánjogi jogérvényesítésnek.

Attól függően, hogy a polgári jogi szankció saját hagyományos jellegét mennyire veszíti el, a magánjogi jogérvényesítés különböző funkciókat tölthet be. Amennyiben – szemben az amerikai joggal – a polgári jogi szankció megmarad magánjogi jellegűnek, alapvetően három szempontból segítheti elő a közigazgatási jogérvényesítést. Ezek közül az első a nyomozati hatás.³¹⁶ Amennyiben a jogalanyok érdekeltek a velük szemben megvalósított versenyjogi jogsértések felderítésében, sokkal inkább hajlandóak saját erőforrásaikkal elősegíteni azt. Ennek következtében olyan versenyjogsértések is napvilágra kerülhetnek, amelyek amúgy nem jutottak volna a versenyhatóság tudomására. Amennyiben *de iure* vagy *de facto*, de nem áll rendelkezésre kártérítési jogi szankció, egy racionálisan gondolkodó személy csak akkor fog versenyfelügyeleti eljárást kezdeményezni, ha a versenyjogsértés jövőbeli megszűnése számára kedvező helyzethez vezet. Amennyiben azonban a versenyjogsértés már megszűnt, és nem valószínű, hogy újra megvalósul, kártérítés reménye hiányában a sérelmet szenvedett félnek nem fűződik anyagi érdeke ahhoz, hogy a jogérvényesítésbe erőforrásokat fektessen be. Ebből az érdekeltégi tényezőből eredeztethető a magánjogi jogérvényesítés pótló hatása. Ez nem jelenti azt, hogy a közigazgatási jogérvényesítés, a magánjogi jogérvényesítés sikerén felbuzdulva, fokozatosan visszavonulna. A pótló hatás azt jelenti, hogy a versenyjog alkalmazásra kerülhet olyan esetekben is, amikor a versenyhatóság sürgősen tartja versenyfelügyeleti eljárás lefolytatását, például azért, mert a jogsértés megállapítása mellett nem tartaná indokoltnak bíróság kiszabását. Az ilyen, kisebb súlyú jogsértések tekintetében a magánjogi jogérvényesítés olyan ügyek szankcionálását érheti el, amelyek – részben erőforrás hiányában – nem vonnának maguk után hátrányos következményt. Harmadrészt, a versenyjog magánjogi érvényesítése, attól függetlenül, hogy arra a versenyfelügyeleti eljárást követően vagy a helyett kerül sor, egyértelműen növeli a versenyjogi normák presztízsét, és pozitív üzenetet küld a társadalomnak.

2. Valami Amerika?

Az USA-ban megvalósult jogérvényesítési gyakorlat végső értékelését csak akkor lehetne adni, ha a közigazgatási és a magán jogérvényesítés társadalmi költségei empirikusan vizsgálnánk. Ez azonban túlmutat a jelen elemzés keretein. Az azonban megállapítható, hogy milyen okai vannak annak, hogy az USA-ban a magánjogi jogérvényesítés ilyen hatalmas szerepet kapott, valamint, hogy az amerikai jogi megoldások miként viszonyulnak a kontinentális jogi hagyományokhoz, recipiálhatóak-e és ha igen, akkor milyen módon.

---

³¹⁶ Kovacic, William E.: Private Participation in the Enforcement of Public Competition Laws, 2-3.

Az USA-ban a magánjogi jogérvényesítés sikertörténetének – megítélésem szerint – alapvetően két oka van. Az egyik ok természetesen a jogi szabályozásban keresendő. A *Clayton Act* ugyanis több, a magánjogi jogérvényesítés szempontjából kedvező szabályt tartalmaz. Ide tartozik a háromszoros kártérítés intézménye: a károsult tényleges kára háromszorosának megtérítésére tarthat igényt. Emellett, az ügyvédi költség viselésének általános amerikai szabályával ellentétben, a pernyertes félperes a perköltségének, ezen belül ésszerű ügyvédi költségének megtérítését követelheti. A tényleges kár után azonban, esedékességétől számítva késedelmi kamat nem követelhető, bár ezt a *Clayton Act* lehetővé teszi a bíróság számára abban az esetben, ha a károkozó szándékosan vagy rosszhiszeműen az eljárás elhúzódását célzó magatartást tanúsított.³¹⁷ Ezt a versenyjogi keretet kiegészítik az amerikai jogrendszer egyéb, nem versenyjog-specifikus jogintézményei, úgy mint a *pre-trial discovery* és az esküdszék. A tételes jogi szabályok érvényesülését pedig a bírósági gyakorlat az okozatiság és a kárösszeg megállapítását segítő bizonyítási szabályokkal mozdította elő.

Ha a fenti jogintézményeket párhuzamba állítjuk kontinentális jogi fogalmainkkal, akkor azonban azt láthatjuk, hogy azok között sokkal nagyobb a konvergencia, mint amekkorát a jogalkalmazás tényleges gyakorlata sugallna. A perköltségnek a pervesztesre történő háritása inkább az amerikai jogban számít újszerűnek; Európában ugyanis ez főszabály. A háromszoros kártérítés intézménye, a kontinentális joggal összehasonlítva, pedig nem is igazán háromszoros. A kártérítés után ugyanis az amerikai jogban, a *Clayton Act* által a fentiekben meghatározott ritka kivételtől eltekintve, nem jár kamat. Márpedig, ha a kártérítési per hosszú évekig eltart, amely a bonyolult antitröszt ügyekben általános, akkor a kifizetett háromszoros kártérítés nem lesz háromszor nagyobb, mint a kontinentális jogban a kamatokkal együtt megítélt összeg, sőt, általában körülbelül ugyanakkora lesz.³¹⁸ Itt érdemes megjegyezni, hogy a háromszoros kártérítés recipiálása komoly alkotmányossági aggályokat vet fel, és így megvalósíthatóságnak elvi lehetősége is szerfelett csekély.³¹⁹

Ha tehát közelebbről megvizsgáljuk az amerikai jog megoldását, akkor azt látjuk, hogy a kontinentális jog szempontjából a lándzsa hegyét nem is igazán a *Clayton Act* által kimondottan a versenyjogi jogsértések számára megállapított előnyös szabályok, így a háromszoros kártérítés jelentik, hiszen nem ezek a legfontosabb eltérések a két modell között. Fontos különbséget jelentenek azonban a *per-trial discovery*-nak a bizonyítékok beszerzését segítő szabályai, bár a kontinentális jogban a bizonyítékok beszerzésének nehézségeit valamelyest csökkentheti a versenyhatóság által lefolytatott versenyfelügyeleti eljárás, illetve annak eredményei. Ennél is fontosabb különbséget jelent azonban, megítélésem szerint, az okozatiság és a kárösszeg bizonyítása tekintetében kialakult bírósági gyakorlat, a közgazdasági szakértő szerepe és a csoportperes elterjedtsége. Nem lehet ugyanis nem észrevenni, hogy sem a *Clayton Act* magánjogi jogérvényesítést segítő szabályai, sem a már korábban kialakult *pre-trial discovery* intézménye nem vonták maga után a magánjogi jogérvényesítés robbanásszerű elterjedését. A magánperes útján érvényesített kártérítési igények ugyanis évtizedekig stagnáltak.³²⁰ Változást ebben a vonatkozásban a Legfelsőbb Bíróság precedens értékű ítéletei hozták, amelyek egyrészt számos bizonytalansági tényezőt kiiktattak a versenyjog magánjogi érvényesítésének rendszeréből, másrészt, többek között,

---

³¹⁷ Clayton Act, 4. §

³¹⁸ Lásd Lande, Robert H.: Are antitrust “treble” damages really single damages? 171.; Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 229-230.

³¹⁹ Lásd Waller, Spencer Weber: The incoherence of punishment in antitrust, 215-216.; Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. 23.

³²⁰ Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA, 199-200.; Pitofsky, Robert – Goldschmid, Harvey J. – Wood, Diane P.: Trade regulation, 79.

egyértelművé tették, hogy a versenyjogsértésből eredő kár szakértő segítségével, ésszerű becslés alapján is megállapítható.

A magánjogi jogérvényesítés sikertörténetének másik oka – a fenti jogi okokkal ellentétben – kulturális jellegű és ezért aligha pótolható. Ebbe a körbe tartozik a vállalkozói ügyvédi modell, a sikerdíjas megbízások elterjedtsége stb.

A fentiek alapján összegzésképpen azt mondhatjuk, hogy bár vannak látványos különbségek az amerikai és a kontinentális jogrendszerek között, a versenyjog magánjogi érvényesítésének elterjedtsége tekintetében fennálló különbség okait, ha úgy tetszik, a felszín alatt kell keresni. Bár ezek egy része kulturális és ezért inkább szemlélhető, mint recipiálható, másik részük nagyon fontos tanulsággal szolgál. Ez utóbbi csoportba tartozik a kártérítési perek, elsősorban a kár megállapításának bírósági gyakorlata és a csoportperek jogintézménye. Bár ez utóbbi hiánya csupán a versenyügyek egy csoportja elől zárja el a bírósági jogérvényesítés lehetőségét, így nem lehet felelős a magánjogi jogérvényesítés jelenlegi csökevényességéért, a kártérítési jogi kérdések megkerülhetetlen akadályt jelentenek. Ezen akadályok elhárítása, illetve a szükséges gyakorlat pótlása pedig nem is kívánja meg a kártérítési jog hagyományos vázának, alapelveinek és jogpolitikájának forradalmi áttörését, hiszen a meglévő tételes jogi keretekben benne rejlik egy sikeres magánjogi jogérvényesítési gyakorlat potenciája. Ehhez azonban minimálisan az szükséges, hogy a bíróság által belátása szerint meghatározott kárösszeg [Pp. 206. § (3) bek] vagy az általános kártérítés [359. § (1) bek.] ténylegesen átfogja a károsult kárát és alkalmas legyen annak teljes megtérítésére, és hogy a károsultak számára ezen szabályok alkalmazásának részletei előreláthatóak és kiszámíthatóak legyenek.

VI. Konklúziók

A fenti elemzés egyik fő következtetése, hogy a versenyjog magánjogi érvényesítésének komoly jogszabályi akadályai vannak hazánkban. Nagyszámú résztvevőt involváló csoportper indítását a hatályos jogszabályi környezet gyakorlatilag kizárja, ilyen eljárás spontán indításának esélye igencsak csekély. A polgári anyagi jogi kérdések tekintetében nem beszélhetünk ilyen mértékű problémákról, azonban ezek is alapvetően kedvezőtlen környezetet jelentenek az antitröszt jogsértésekkel kapcsolatos kártérítési igények érvényesítése számára. Ebből kifolyólag egy esetleges kártérítési pernek számos bizonytalansággal kell számolnia ebben a tekintetben. A legnagyobb probléma azonban, megítélésem szerint, hogy a magánjogi jogérvényesítést akadályozó vagy hátráltató eljárási és polgári anyagi jogi normák jogpolitikai céljaival alapvetően nem ütközik a versenyjog magánjogi érvényesítésének mechanizmusa. A kedvezőtlen környezet oka elsősorban az, hogy a kérdéses szabályok megalkotásakor a jogalkotó nem volt tekintettel a versenyjogi jogsértések kapcsán felmerülő kártérítési igényekre, sőt, általában a gazdasági vagy piaci jellegű károsodás problémájára (hitelrontás, összehasonlító reklám stb.). Ezeket a problémákat pedig a joggyakorlat sem rendezte megnyugtatóan, vagy legalábbis nem zárta ki a tételes jog által indukált bizonytalansági tényezőket. A szükséges módosítások tehát nem igénylik a jelenlegi dogmatikai és jogpolitikai keretek áttörését, azt azonban igen, hogy a hatályos megoldásokat a versenyjog specialitásaihoz adaptáljuk. Bár a szükséges változtatások elviekben a joggyakorlat által is elvégezhetőek, ezen a területen igazi áttörés csak a tételes jog módosításával érhető el.

A magyar jogi környezet a csoportos igényérvényesítéssel szemben a legkedvezőtlenebb. Az előzőekben írtaknak megfelelően, ennek legfőbb oka, hogy az ebből a célból felhasználható polgári eljárásjogi és polgári jogi jogintézmények megalkotásakor a jogalkotó nem számolt annak lehetőségével, hogy ezeket csoportos igényérvényesítés céljából hasznosíthatják. Ezért ezek a gátló tényezők nem azért állnak fenn, mert a csoportos igényérvényesítés megnehezítésének bármiféle jogpolitikai indokai lennének, hanem azért, mert a jogalkotó nem vette figyelembe az ilyen irányú hasznosíthatóságot. Mindennek következtében – a csoportos igényérvényesítés lehetővé tétele érdekében – elengedhetetlen a meglévő jogi keretek módosítása.

A csoportper minimum csomagját egy olyan jogszabály-módosítás jelenti, amely nem rugaszkodik el a hatályos szabályozás alapelveitől, de speciális szabályokat tartalmaz a csoportos igényérvényesítés vonatkozásában. Ezen speciális szabályoknak pedig legalább két kérdést kell rendezniük. Egyrészt, olyan tranzakciós szabályokat kell meghatározni, amelyek megkönnyítik a csoport megszervezését, a szükséges meghatalmazások begyűjtését stb. Másrészt, rendezni kell annak kérdését, hogy ki viselje a csoport megszervezésének költségeit. Ezeket a kiadásokat mindenképpen a pereszesre kell hárítani.

A fenti minimális módosítások mellett indokolt lenne egy opt-out rendszer bevezetése. Ennek értelmében, csekély jelentőségű polgári jogi igényeket fakasztó versenyjogsértés esetén lehetővé kellene tenni, hogy társadalmi szervezetek vagy a károsult csoport reprezentatív tagjai a csoport érdekében kártérítési keresetet kezdeményezzenek és a csoport tagjainak ez irányú jogait érvényesítsék. A tagok a csoportból kiléphetnek. Egy ilyen rendszer radikálisan csökkentené a csoport megszervezésének költségeit, míg csak olyan követeléseket érintene, amelyek csekély értékűknél fogva amúgy sem kerülnének bíróság elé.

A versenyjogsértésekkel kapcsolatos polgári anyagi jogi elemzés fő konklúziója, hogy a meglévő tételes jogi keretek, szemben a csoportos igényérvényesítéssel kapcsolatban elmondottakkal, alapvetően alkalmasak lennének a magánjogi jogérvényesítés megvalósítására, azonban jogszabálymódosítás hiányában a joggyakorlatnak komoly progressziót kellene felmutatnia annak érdekében, hogy a versenyjog magánjogi

érvényesítése realitássá váljon. A polgári anyagi jogi kérdések minimum csomagja tehát elvileg nem igényel szükségszerűen jogszabály-módosítást, azonban ettől függetlenül ez indokolt lenne. A jogszabály-módosítás felgyorsítaná a tételes jogi keretekben potenciálisan rejlő jogfejlődést, azáltal, hogy a legfontosabb bizonytalansági tényezőket kiküszöböli. Az USA példája azt mutatja, hogy a kártérítési igényérvényesítés számára kiemelkedően kedvezőnek számító szabályok (háromszoros kártérítés, csoportper stb.) ellenére a magánjogi jogérvényesítés évtizedekig nem jutott jelentősebb szerephez. Ebben a vonatkozásban változást az amerikai legfelsőbb bíróság precedens értékű ítéletei hoztak, amelyek a bizonyítás és a kár megállapításának standardjai tekintetében fektettek le alapvető tételeket.

A polgári anyagi jog szempontjából központiak számító kérdések az alábbiak: kár mibenléte (áthárított költség védekezése), okozatiság, kár mértékének megállapítása és szakértői bizonyítás.

A kár mértéke úgy állapítható meg, ha a versenyjogsértés hiányában „lett volna” állapotot összehasonlítjuk azzal az állapottal, amelybe a károsult a versenyjogsértés hatására került. Amennyiben a versenyjogsértés hátrányos következményei magasabb árak formájában jelentkeznek, a kár mértéke nem a versenyjogellenes árnövekedés és a ténylegesen értékesítésre került mennyiség szorzata, hanem a „lett volna” és a ténylegesen realizált nyereség különbözete. A károsult ugyanis csak a tényleges kára után nyerhet megtérítés. Ha azonban nem állnak rendelkezésre a megfelelő adatok a „lett volna” és a tényleges nyereség összevetésére, ki lehet indulni a versenyjogsértés által okozott árnövekedésből. Ha az input költségek versenyjogellenesen nőttek és ennek hatására az árnövekedés átgyűrűzött az output termék piacára, akkor az input (kiadási) oldalon megvalósult árnövekedés mellett, egyrészt, az output (bevételi) oldalon megvalósult árnövekedést is figyelembe kell venni, másrészt, növelni kell a kár összegét a károsult forgalomvesztésével. Ha ugyanis a versenyjogsértés árnövelő hatása az output piacra is átgyűrűzött, akkor ott az ár növekedésével együtt minden bizonnyal a kereslet is csökkent. Ez utóbbi elemek bizonyítása azonban már a károkozó feladata, hiszen a károsult a kár összegét a maga részéről az árnövekedéssel bizonyította, és egyáltalán nem szükségszerű, hogy a költségnövekedést a károsult részben vagy egészben át tudta hárítani. A költségek áthárítása egy *quasi* védekezési lehetőség kell legyen a károkozó számára, amely érdekében azonban azt kell bizonyítania, hogy az árnövekedés áthárításával elért többletbevétel meghaladja az emiatt bekövetkezett forgalomkiesést. Nem lehet azonban figyelembe venni a költségek áthárítását, ha arra nem piaci automatizmus hatására, hanem a károsult erőfeszítései következtében került sor. Ez utóbbi, az árnövekedésen alapuló számítás esetén azonban indokolt lenne jogszabályban rendezni a bizonyítási terhet, mivel megvalósulása a hatályos tételes jogi keretek között bizonytalan. Javaslatom értelmében, ha a kár csak az árnövekedésből kiindulva számítható ki, az árnövekedés bizonyításával a károsult bizonyította kárát. Ezt követően a károkozón a sor, hogy bebizonyítsa: költségáthárításra került sor és ennek mértéke meghaladja a forgalomcsökkenésből származó többletvesztéséget.

Elengedhetetlen, hogy versenyjogi jogsértésekből származó ügyekben a bíróság az okozatiság és a kár mértékének megállapítását közgazdász szakértő segítségével végezze el, felhasználva az általános kártérítés polgári anyagi jogi [Ptk. 359. §-ának (1) bek.] és a kárösszeg belátás szerint, mérlegeléssel történő megállapításának polgári eljárási jogi intézményében [Pp. 206. §-ának (3) bek.] rejlő lehetőségeket. Ezek a kérdések ugyanis csak piacelemzés, empirikus közgazdasági vizsgálat és tág mérlegelés alapján válaszolhatóak meg. Versenyügyekben a bíróságok a köznapi értelemben vett bizonyítottság koncepciójától elmozdulva, piacelemzés és empirikus közgazdasági vizsgálat alapján állapíthatják meg a kárt. Ennek során pedig ésszerű becslés alkalmazása is indokolt. Nem véletlen, hogy az USA-ban is ezeknek a kérdéseknek a megválaszolása, a kár mértékének megállapítása tekintetében az amerikai legfelsőbb bíróság által lefektetett, a kárösszeg bizonyítását segítő, a bizonyítási

terhet fellazító alaptételek hoztak végül forradalmi változást a magánjogi jogérvényesítés tekintetében. Manapság pedig már a versenyügyek 90%-át magánfelek viszik bíróság elé. Emellett indokolt lenne jogszabály-módosítással lehetővé tenni, hogy a bíróság a kár mértékének megállapítása során – egyéb bizonyíték hiányában – a versenyjogsértő által a versenyjogsértés segítségével elért nyereséget alapul vehesse.

A kár mértékének kiszámítása érdekében különböző szakértői módszerek állnak rendelkezésre. Így kiszámítható a kár összege a versenyjogsértés előtti és utáni állapot összehasonlításával (előtte-utána módszer), más (területi) piaccal való összehasonlítás révén (mérőrúd módszer), a költségek, a piaci részesedés, valamint a működő üzleti vállalkozás piaci értéke alapján.

Egy működő magánjogi jogérvényesítési rendszer a kontinentális jogrendszerekben, így a magyar jogban, csupán a közigazgatási jogérvényesítést kiegészítő szerepet tölthet be, szemben az amerikai modellel, ahol a magánjogi jogérvényesítést a közzjogi jogérvényesítést pótolja. A magánjogi jogérvényesítés szerepe arra irányulhat, hogy a GVH által nem vizsgált, kisebb jelentőségű ügyeket bíróság elé vigye, a GVH által elbírált ügyekben kikényszerítse polgári jogi szankció alkalmazását, valamint, hogy megtérítés tényleges lehetővé tételével növelje a versenyjog presztízsét és társadalmi beágyazottságát. Ezt azonban mindenképpen a mindennapi jogalkalmazás realitásával kell tennie, már csak arra is tekintettel, hogy az egyáltalán nem igényli a magyar deliktuális felelősség dogmatikai kereteinek áttörését.

VII. Felhasznált irodalom

1. A Magyar Magánjog. Kötelmi jog általános része. Harmadik kötet. Szerk.: Szladits Károly. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941.
2. A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 1. Kötet. Szerk.: Gellért György. KJK-Kerszöv, Budapest, 2001.
3. Alexander, Janet Cooper: An introduction to class action procedure in the United States. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. <http://www.law.duke.edu/grouplit/papers/>
4. Almoguera, Jesus – Perete, Carmen – de la Villa, Clara: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Spain. Ashurst, 2004. http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/actions_for_damages/national_reports/spain_en.pdf
5. American Jurisprudence, Thomson/West. 2005.
6. Andrews, Neil: Multi-party proceedings in England: representative and group actions. In: Duke Journal of Comparative and International Law 2001. 11. évf. tavasz/nyár
7. Areeda, Phillip E. – Turner, Donald F. – Hovenkamp, Herbert – Solow, John L.: Antitrust law: An Analysis of Antitrust Principles and Their Application. Little, Brown, Boston, 2000.
8. Az Új Polgári Törvénykönyv koncepciója és szabályozási tematikája. Negyedik Könyv. Kötelmi Jog.
9. Bacsa György: A polgári jogi felelősség alapelveinek újragondolása különös tekintettel a szerződészegésért való kártérítési felelősségre. In: *Multa rogare, rogata tenere, retenta docere – Studia Collegii de Stephano Bibo Nominati. Tudományos Diákköri dolgozatok 2001. 3. kötet.* Bibó István Szakkollégium – ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2001.
10. Beard, Daniel – Jones, Alison: Co-contractors, damages and Article 81: the ECJ finally speaks. In: *European Competition Law Review*, 2002. 23. évf. 5. sz. 246-256.
11. Beisner, John H. – Borden, Charles E.: Expanding private causes of action: lessons from the US litigation experience. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. <http://www.law.duke.edu/grouplit/papers/>
12. Beninca, Jürgen: Schadenersatzansprüche von Kunden eines Kartells? In: *Wirtschaft und Wettbewerb*, 2004. 6. sz.
13. Benston, George J.: Indirect purchasers’ standing to claim damages in price fixing antitrust actions: a benefit/cost analysis of proposals to change the Illinois Brick rule. In: *Antitrust Law Journal*, 1986. 55. évf.
14. Berde Éva: Piaci elégtelenségek. In: *Mikroökönómia*. Szerk.: Kopányi Mihály. Műszaki Kiadó, Budapest, 2000.
15. Berrisch, Georg M. – Burianski, Markus: Kartellrechtliche Schadenersatzansprüche nach der 7. GWB – Novelle. In: *Wirtschaft und Wettbewerb*, 2005. 9. sz.
16. Black’s Law Dictionary (8th ed. 2004)
17. Blair, Rogar D. – Piette, Christine A.: Antitrust damages: theory and practice. In: *The Antitrust Bulletin*, 2006. ősz
18. Blair, Roger D. – Page, William H.: “Speculative” antitrust damages. In: *Washington Law Review*, 1995. 70. évf. április
19. Bodócsi, András: Az árak megítélése a versenytörvény alapján. In: *Versenyfelügyeleti Értesítő*, 1998. 10. sz.

20. Bogart, W.A.: Questioning litigation's role – courts and class actions in Canada. In: *Indiana Law Journal*. 1987. 62. évf.
21. Bone, Robert: *Civil procedure: the economics of civil procedure*. Foundation Press, New York, N.Y., 2003.
22. Böge, Ulf – Ost, Konrad: Up and running, or is it? Private enforcement – the situation in Germany and policy perspectives. In: *European Competition Law Review*, 2006. 4. sz.
23. Brinker, Ingo: Schadenersatz als Sanktion für Wettbewerbsverstöße. In: *Instrumente zur Durchsetzung des Europäischen Wettbewerbsrechts – Regelungstechniken, Kontrollverfahren und Sanktionen*. Szerk.: Schwarze, Jürgen. Nomos, Baden-Baden, 2002.
24. Bulst, Friedrich Wenzel: The Provimi decision of the High Court: beginnings of private antitrust litigation in Europe. In: *European Business Organization Law Review*, 2003. 4. évf. 4. sz. 623-650.
25. Cengiz, Firat: The role of state attorneys general in U.S. antitrust policy: public enforcement through private enforcement methods. ESRC Centre for Competition Policy and School of Law, University of East Anglia, CCP Working Paper 06-19, www.ccp.uea.ac.uk
26. Charnas, Charles N.: Segregation of antitrust damages: an excessive burden on private plaintiffs. In: *California Law Review*, 1984. 72. évf. május
27. Clark, Emily – Hughes, Mat – Wirth, David: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Analysis of economic models for the calculation of damages. Ashurst, Brüssel, 2004. (http://ec.europa.eu/comm/competition/cartels/studies/economic_clean_en.pdf)
28. Clark, S. Stuart – Harris, Christina: Multi-plaintiff litigation in Australia: a comparative perspective. *11 Duke Journal of Comparative and International Law* 289-320 (2001).
29. Clough, Mark – McDougall, Arundel: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. Ashurst, 2004. http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/actions_for_damages/national_reports/united_kingdom_en.pdf
30. Coffee, John C., Jr.: The regulation of entrepreneurial litigation: balancing fairness and efficiency in the large class action. In: *54 University of Chicago Law Review* 906-908 (1987).
31. Collective action in private law in the Netherlands. <http://www.blenheim.nl/collective-action.html>
32. Communication from the Commission - Report on Competition in Professional Services. COM/2004/83 final.
33. Comparative Study on Consumer Policy Regimes. Department of Trade and Industry. Consumer and Competition Policy Directorate. Country Reports: The Netherlands. 9. <http://www.dti.gov.uk/files/file34828.pdf>
34. Cooper H. Edward: Federal class action reform in the United States: past and future and where next? In: *69 Defense Counsel Journal* 432-440 (2002).
35. Das allgemeine Wettbewerbsrecht in der Siebten GWB-Novelle. Sondergutachten der Monopolkommission gemäß 44. § Abs. 1 Satz 4 GWB. (www.monopolkommission.de/sg_41/text_s41.pdf)
36. Denman, Daniel: Article 81: tied house agreement – domestic law preventing third party to agreement claiming damages for breach of Art. 81 invalid. In: *European Competition Law Review*, 2002. 23. évf. 2. sz.

37. Desiderio, John M.: Private treble damage antitrust actions: an outline of fundamental principles. In: Brooklyn Law Review, 1982. 48. évf. Tavasz
38. Di Federico, Giacomo – Manzini, Pietro: A law and economics approach to the new European antitrust enforcing rules. In: Erasmus Law and Economics Review, 2004. 1. évf. 2. sz. 143-164.
39. Diemer, Christian: The Green Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules. In: European Competition Law Review, 2006. 27. évf. 6. sz. 309-316.
40. Drake, Sara: Scope of Courage and the principle of „individual liability” for damages: further development of the principle of effective judicial protection by the Court of Justice. In: European Law Review, 2006. 31. évf. 6. sz. 841-864.
41. Dumain, Sanford P.: Recent amendments to Rule 23. In: Current Developments in Federal Civil Practice 2005. Litigation and Administrative Practice Course Handbook Series. Practising Law Institute. Litigation. 2005.
42. Ebbing, Frank: Class action. die Gruppeklage: Ein Vorbild für das deutsche Recht. In: 103(1) Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft 39 (2004).
43. Edelman, James – Odudu, Okeoghene: Compensatory damages for breach of Article 81. In: European Law Review, 2002. 27. évf. 3. sz. 327-339.
44. Effective private enforcement of EC antitrust law. Szerk.: Ehlermann, Claus-Dieter – Atanasiu, Isabela. European Competition Law Annual. Hart Publishing, Oxford – Portland Oregon, 2003.
45. Eichholtz, Stephanie: Die US-amerikanische Class Action und ihre deutschen Funktionsäquivalente. Mohr Siebeck, 2002.
46. Eilmansberger, Thomas: The Green Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules and beyond: reflections on the utility and feasibility of stimulating private enforcement through legislative action. In: Common Market Law Review, 2007. 44. évf. 431-478.
47. Éless, Tamás – Németh, Ágnes: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Hungary. Ashurst, 2004.
(http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/actions_for_damages/national_reports/hungary_en.pdf)
48. Eörsi Gyula: A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966.
49. Eörsi Gyula: Kötelmi jog. Általános Rész. 25., változatlan kiadás. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2006.
50. Evans, David S. – Padilla A. Jorge: Excessive prices: using economics to define administrable legal rules. In: Journal of Competition Law and Economics, 2005. 1. évf. 1. sz.
51. Finkin, Matthew W.: Gewerkschaften als Kläger: gerichtliche Class-action und Gruppenvertretung in den Vereinigten Staaten. In: 19(1) Zeitschrift für ausländisches und internationales Arbeits- und Sozialrecht (ZIAS) 1-22 (2005).
52. Fisher, Franklin M.: Economic analysis and antitrust damages. In: World Competition, 2006. 29. évf. 3. sz. 383-394.
53. Furse, Mark: Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA. (könyvismertetés) In: European Competition Law Review, 2000. 21. évf. 3. sz. 192-193.
54. Gasparinetti, Marco: Accès à la justice et règlement des litiges de consommation dans le Marché unique: le coût des frontières »judiciaires«. In: Revue du Marché Unique Européen 1994. 4.

55. Glossop, Peter: Canada: procedure – private litigation – leave – test. In: *European Competition Law Review*, 2005. 26. évf. 2. sz. 509-517.
56. Gonzalez-Espejo, Paloma –Fernandez, Cani: Actions for damages based on Community competition law : new case law on direct applicability of Articles 81 and 82 by Spanish civil courts. In: *European Competition Law Review*, 2002. 23. évf. 4. sz. 163-171.
57. Gustafsson, Magnus: Private enforcement of EC competition law: Swedish Supreme court judgment on the validity of “follow-on” contracts. In: *European Competition Law Review*, 2006. 27. évf. 1. sz. 490-510.
58. Hamilton, Neil W. – Cone, Virginia B.: Mitigation of antitrust damages. In: *Oregon Law Review*, 1987. 66. évf. április
59. Harker, Michael – Hviid, Morten: Competition law enforcement: the „free-riding” plaintiff and incentives for the revelation of private information. ESRC Centre for Competition Policy and Norwich Law School, University of East Anglia, CCP Working Paper 06-9, www.ccp.uea.ac.uk
60. Harris, Robert G. – Sullivan, Lawrence A.: Passing on the monopoly overcharge: a comprehensive policy analysis. In: *University of Pennsylvania Law Review*, 1979. 128. évf. december
61. Hartog, Johanna – Klauss, Ingo: Germany: procedure – actions for damages. In: *European Competition Law Review*, 2006. 27. évf. 12. sz.
62. Heffernan, Liz: Comparative common law approaches to multi-party litigation: the American class action procedure. In: *25 Dublin University Law Journal* 102-123 (2003).
63. Hodges, Christopher J.S.: Litigating antitrust claims in Europe: proposals and implications. National Legal Center for the Public Interest, 10. évf. 9. sz., Washington, 2006.
64. Hodges, Christopher: Competition enforcement, regulation and civil justice: what is the case? In: *Common Market Law Review*, 2006. 43. évf. 1381-1407.
65. Hodges, Christopher: Multi-party actions: a European approach. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. <http://www.law.duke.edu/grouplit/papers/> (2005. október 14.)
66. Holmes, Katherine: Public enforcement or private enforcement? Enforcement of competition law in the EC and UK. In: *European Competition Law Review*, 2004. 25. évf. 1. sz. 25-36.
67. Holmes, Marjorie –Lennon, Paula: Causation – the route to damages. In: *European Competition Law Review*, 2004. 25. évf. 8. sz. 475-478.
68. Hovenkamp, Herbert: Federal antitrust policy. The law of competition and its practice. Hornbook Series. West Group, St. Paul., Minn. 1999.
69. J.H. Nieuwenhuis – C.J.J.M. Stolker – W.L. Valk: Vermogenrecht. Tekst&Commentaar. De tekst van de Boeken , 3, 5, 6 en de titels 1, 7, 7A, 9, 14 en 15 van Boek 7 van het BW voorzien van commentaar. Kluwer, Deventer, 1999.
70. Johnson, John: Common principles of antitrust damages estimation. In: *Antitrust Report*, 2007. 1. sz.
71. Jones, Clifford A.: After the Green Paper: the third devolution in European competition law and private enforcement . In: *Competition Law Review*, 2006. 3. évf. 1. sz. 1-3.
72. Jones, Clifford A.: Private antitrust enforcement in Europe: a policy analysis and reality check. In: *World Competition*, 2004. 27. évf. 1. sz. 13-24.
73. Jones, Clifford A.: Private enforcement of antitrust law in the EU, UK and USA. Oxford University Press, Oxford, 1999.

74. Koch, Harald: Non-class group litigation under EU and German law. In: *Duke Journal of Comparative and International Law* 2001. 11. évf. tavasz/nyár
75. Komninos, Assimakis P.: New prospects for private enforcement of EC competition law: *Courage v. Crehan* and the Community right to damages. In: *Common Market Law Review*, 2002. 39. évf. 447-487.
76. Komninos, Assimakis P.: Public and private antitrust enforcement in Europe: complement? Overlap? In: *Competition Law Review*, 2006. 3. évf. 1. sz. 5-26.
77. Kovacic, William E.: Private Participation in the Enforcement of Public Competition Laws. British Institution of International & Comparative Law. Third Annual Conference on International and Comparative Competition Law: The Transatlantic Antitrust Dialogue. 2003. május 15., London.
78. Lande, Robert H.: Are antitrust “treble” damages really single damages? In: *Ohio State Law Journal*, 1993. 54. évf.
79. Lande, Robert H.: Five myths about antitrust damages. In: *University of San Francisco Law Review*, 2006. 40. évf. tavasz.
80. Landes, William – Posner, Richard A.: Should indirect purchasers have standing to sue under the antitrust laws? An economic analysis of the rule of Illinois Brick. In: *University of Chicago Law Review*, 1979. 46. évf.
81. Landes, William – Posner, Richard A.: The economics of passing on: a reply to Harris and Sullivan. In: *University of Pennsylvania Law Review*, 1980. 128. évf. május
82. Lang, Christoph G.: Class actions and the US antitrust laws: prerequisites and interdependencies of the implementation of a procedural device for the aggregation of low-value claims. In: *World Competition*, 2001. 24. évf. 2. sz. 285-302.
83. Leslie, Christopher R.: Antitrust damages and deadweight loss. In: *The Antitrust Bulletin*, 2006. 51. évf. 3. sz. 521-567.
84. Lindblom, H.: Group actions – the Swedish experience. Paper for Conference “Debates over group litigation in comparative perspective.” Geneva, 21-22 July 2000. <http://www.law.duke.edu/grouplit/papers/> (2005. október 14.) http://www.courdecassation.fr/IMG/File/judge_nordh.pdf
85. Lindblom, H.: Group actions and the role of the Courts – a European perspective. *Forum Internationale* füzetek 23/96. Kluwer Law International, Deventer, 1997.
86. Lindblom, Per Henrik: Individual litigation and mass justice: a Swedish perspective and proposal on group actions in civil procedure. In: *American Journal of Comparative Law*, 1997. évf. ősz
87. Llewellyn, Paul: Class actions in the EU. In: ICLG 21-25 (2005). <http://www.iclg.co.uk/khadmin/Publications/pdf/498.pdf>
88. Lontai Endre – Faludi Gábor – Gyertyánfy Péter – Vékás Gusztáv: *Szellemi alkotások joga*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2004.
89. Lord Woolf: Final Report to the Lord Chancellor on the civil justice system in England and Wales. 1996. <http://www.dca.gov.uk/civil/final/index.htm>
90. Martin, John S.: Private antitrust litigation in Europe: what fence is high enough to keep out the US litigation cowboy. In: *European Competition Law Review*, 2007. 28. évf. 1. sz.2-7.
91. McCurdy, Gregory V.S.: The impact of modernisation of the EU competition law system on the courts and private enforcement of the competition laws: a comparative perspective. In: *European Competition Law Review*, 2004. 25. évf. 8. sz. 509-517.
92. Melamed, A. Douglas: Damages, deterrence, and antitrust – a comment on Cooter. In: *Law and Contemporary Problems*, 1997. 60. évf. nyár

93. Molyneaux, Michele: Quality control of economic expert testimony: the fundamental methods of proving antitrust damages. In: Arizona State Law Journal, 2003. 35. évf.
94. Momège, Chantal – Bessot, Nicolas – Ashurst: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: France. Ashurst, 2004.
http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/actions_for_damages/national_reports/france_en.pdf
95. Mulheron, Rachael: The class action in common law legal systems: a comparative perspective. Hart Publishing, Oxford – Portland Oregon, 2004.
96. N. Frenk: Kollektieve akties in het privaatrecht. Kluwer, Deventer, 1994.
97. Nagy Csongor István: Túlzottan magas árak megítélése a magyar versenyjogban. In: Collega, 2002. 4. sz.
98. Nordh, Roberth: Group actions in Sweden: reflections on the purpose of civil litigation, the need for reforms, and a forthcoming proposal. In: Duke Journal of Comparative and International Law 2001. 11. évf. tavasz/nyár
99. P. Klik. In: European Environmental Law Review 1995.
100. Pablo Salvador Coderch – Alfonso Iglesia Gonzáles: Product Liability in Spain. http://www.iclg.co.uk/index.php?area=4&country_results=1&kh_publications_id=23&chapters_id=489
101. Pettersson, Tommy – Perván Lindeborg, Stefan – Persson Gioliton, Malin: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Sweden. Ashurst, 2004.
http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/actions_for_damages/national_reports/sweden_en.pdf
102. Peysner, John: Costs and financing in private third party competition damages actions. In: Competition Law Review, 2006. 3. évf. 1. sz.
103. Pheasant, John: Damages actions for breach of the EC antitrust rules: the European Commission's Green Paper. In: European Competition Law Review, 2006. 27. évf. 7. sz. 365-381.
104. Pitofsky, Robert – Goldschmid, Harvey J. – Wood, Diane P.: Trade regulation. Foundation Press, New York, 2003.
105. Polverino, Fabio: A class action model for antitrust damages litigation in the European Union. In: World Competition, 2007. 30. évf. 3. sz. 479-499.
106. Prestage – McKee: Class actions in the common law provinces of Canada. In: Multi-party actions. Szerk.: Hodges, Christopher. Oxford University Press, Oxford, 2001. 1421.
107. Randolph, Fergus – Robertson, Aidan: The first claims for damages in the Competition Appeal Tribunal. In: European Competition Law Review, 2005. 26. évf. 7. sz. 365-368.
108. Riley, Alan – Peysner, John: Damages in EC antitrust actions: who pays the piper. In: European Law Review, 2006. 31. évf. 5. sz. 748-761.
109. Robert L. Serenka, Jr.: Propriety of allowing class member to opt out in class action certified under subsection (B)(1) or (B)(2) of Rule 23 of Federal Rules of Civil Procedure. 146 American Law Reports 563. 1998-2005.
110. Rodger, Barry J. – MacCulloch, Angus: Community competition law enforcement deregulation are re-regulation: the Commission, national authorities and private enforcement. In: Columbia Journal of European Law, 1998. 4. évf. nyár.

111. Rodger, Barry J.: Private enforcement and the Enterprise Act: an exemplary system of awarding damages. In: In: European Competition Law Review, 2003. 24. évf. 3. sz. 103-113.
112. Rosenberg, David – Sullivan, James P.: Coordinating private class action and public agency enforcement of antitrust law. In: Journal of Competition Law and Economics, 2006. 2. évf. 2. sz.
113. Roth: Mass tort malignancy: in the search for a cure, courts should continue to certify mandatory, settlement only class actions. In: 79 B.U.L. Review 57 (1999)
114. Royall, M. Sean: Disaggregation of antitrust damages. In: Antitrust Law Journal, 1997. 65. évf. tél
115. Ruè Ggeberg, Jakob – Schinkel, Marten Pieter: Consolidating antitrust damages in Europe: a proposal for standing in line with efficient private enforcement. In: World Competition, 2006. 29. évf. 3. sz. 395-420.
116. Segal, Ilya – Whinston, Michael: Public vs private enforcement of antitrust law: a survey. In: European Competition Law Review, 2007. 28. évf. 5. sz. 306-315.
117. Sherman, Edward F.: American class action: significant features and developing alternatives in foreign legal systems. In: 215 Federal Rules Decisions 130 (2003).
118. Sherman, Edward F.: Group litigation under foreign legal systems: variations and alternatives to American class action. In: DePaul Law Review 2002. 52. évf. tél 402.
119. Silver, Charler: Class actions – representative proceedings. In: Encyclopedia of law and economics, 5. kötet. Szerk.: Bouckaert, B. – de Geest, G. Edward Elgar Publishing, 2000.
120. Sinclair, Jonathan: Damages in private antitrust actions in Europe. In: Loyola Consumer Law Review, 2002. 14. évf. 547.
121. Stephen, Frank H. –Love, James H.: Regulation of the Legal Profession. In: Encyclopedia of Law and Economics. Szerk.: Bouckaert, Boudewijn – De Geest, Gerrit. III. kötet. (The Regulation of Contracts), Cheltenham, 2000.
122. Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National Reports: The Netherlands. European Commission, Directorate-General for Competition. http://europa.eu.int/comm/competition/antitrust/others/private_enforcement/national_reports/netherlands_en.pdf
123. Szalma József: Okozatosság és polgári jogi deliktuális felelősség. In: Jogtudományi Közlönyv, 1998. 6.
124. Szalma József: Okozatosság és polgári jogi felelősség – az európai és a magyar jogban. Miskolci Egyetem – Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2000.
125. W. Van Gerven – P. Larouche – J. Lever: Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law. Hart Publishing, Oxford, 2000.
126. Wach, Karl – Epping, Manja – Zinsmeister, Ute – Bonacker, Eva: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. National report: Germany. Ashurst, 2004. http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/actions_for_damages/national_reports/germany_en.pdf
127. Waelbroeck, Denis – Slater, Donald – Even-Shoshan, Gil: Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules. Comparative report. Ashurst, 2004. http://ec.europa.eu/comm/competition/antitrust/others/actions_for_damages/comparative_report_clean_en.pdf

128. Waller, Spencer Weber: Towards a constructive public-private partnership to enforce competition law. In: *World Competition*, 2006. 29. évf. 3. sz. 367-381.
129. Watson, Garry D.: Class action: the Canadian experience. In: *Duke Journal of Comparative and International Law*, 2001. 11. évf., tavasz/nyár
130. Weinstein, Jack B.: Some reflections on United States class actions. In: *American Journal of Comparative Law* 1997. 45. évf. tavasz
131. Willett, Linda A.: U.S.-style class actions in Europe: a growing threat? *National Legal Center for the Public Interest*, 9. évf. 6. sz., Washington, 2005.
132. Wilsher, Dan: The public aspects of private enforcement in EC law: some constitutional and administrative challenges of a damages culture. In: *Competition Law Review*, 2006. 3. évf. 1. sz.
133. Winterstein, Alexander: A Community right in damages for breach of EC competition rules. In: *European Competition Law Review*, 1995. 16. évf. 1. sz. 49-52.
134. Wright, James L. - Williams, M. Matthew: Remember the Alamo: the seventh amendment of the United States constitution, the doctrine of incorporation, and state caps on jury awards. In: *45 South Texas Law Review* 449, 466-473. (2004).
135. Wurmnest, Wolfgang: Die private Rechtsdurchsetzung des EG-Kartellrechts nach der Reform der VO Nr. 17. In: *Europäisches Wettbewerbsrecht im Umbruch*. Szerk.: Behrens, Peter – Braun, Ellen – Nowak, Carsten. Nomos, Baden-Baden, 2004.
136. Zohn, Molly L.: How antitrust damages measure up with respect to the Daubert factors. In: *George Mason Law Review*, 2005. 13. évf. tavasz
137. Zoltán Ödön: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért. *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*. Budapest, 1961.
138. Zöld Könyv – Az EK antitröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről. SEC(2005) 1732. COM/2005/0672 végleges.